

Folketinget vedtog i 1997 "Lov om pulje til grøn beskæftigelse", som har til formål at forbedre miljøet ved at fremme skabelsen af nye, varige arbejdspladser inden for miljøområdet. Som følge af loven blev Den Grønne Jobpulje oprettet med et budget på 305 mio. kr. fordelt med 125 mio. kr. i 1997 og 60 mio. kr. i hvert af årene 1998, 1999 og 2000.

Den Grønne Jobpulje har siden 1997 og indtil november 1999 givet tilskud til 417 projekter, der tilgodeser både miljø- og beskæftigelseshensyn.

Center for Alternativ Samfundsanalyse har gennemgået de første resultater af Den Grønne Jobpuljes virke og evalueret resultaterne af de første afsluttede projekter: Beskæftigelse, miljø, kompetence, informationsindsats, administration og Den Grønne Jobpuljes bevillingspraksis. Handelshøjskolen i Århus har set på de erhvervsøkonomiske konsekvenser af projekterne.

Hovedopgaven for Den Grønne Jobpulje har indtil i dag været at komme godt i gang med en ny tilskudsordning og skabe resultater med nye grønne job. Det er lykkedes.

ISBN: 87-7909-771-5

Ny grøn beskæftigelse i Danmark – Midtvejsevaluering af Den Grønne Jobpulje

Ny grøn beskæftigelse i Danmark

Midtvejsevaluering af Den Grønne Jobpulje

Udarbejdet af
Center for Alternativ Samfundsanalyse
med bidrag fra Handelshøjskolen i Århus
for Den Grønne Jobpulje

Ny grøn beskæftigelse i Danmark

Midtvejsevaluering af
Den Grønne Jobpulje

Januar 2000

Udarbejdet af
Center for Alternativ Samfundsanalyse
med bidrag fra Handelshøjskolen i Århus
for Den Grønne Jobpulje

Udgiver:

Den Grønne Jobpulje
c/o Miljø- og Energiministeriet, Miljøstyrelsen
Strandgade 29, 1401 København K
Telefon 32 66 01 00, telefax 32 66 03 20
www.mst.dk/gronjob

Udgivelsesår: 2000

Titel:

Ny grøn beskæftigelse i Danmark

Undertitel:

Midtvejsevaluering af Den Grønne Jobpulje

Udførende institution (er):

Center for Alternativ Samfundsanalyse ved Stig Yding Sørensen, Lis Husmer, Jens Stærdal og Sanne Ipsen med bidrag fra Handelshøjskolen i Århus ved Henning Madsen og John P. Ulhøi

Resumé:

Den Grønne Jobpulje blev oprettet i 1997 ved lov. Puljen har til formål at forbedre miljøet ved at fremme skabelsen af nye arbejdspladser indenfor miljøområdet. Puljen har et budget på 305 mio. kr., fordelt med 125 mio. kr. til 1997 og 60 mio. kr. til hvert af årene 1998, 1999 og 2000. Den Grønne Jobpulje har siden 1997 og indtil november 1999 givet tilskud til 417 projekter, der tilgodeser både beskæftigelses- og miljøhensyn. Center for Alternativ Samfundsanalyse har gennemgået de første resultater af Den Grønne Jobpuljes virke og evalueret resultaterne af de først afsluttede projekter. Handelshøjskolen i Århus har bidraget med en analyse af de erhvervsøkonomiske konsekvenser af projekterne. Hovedopgaven for Den Grønne Jobpulje har hidtil været at komme godt i gang med en ny tilskudsordning. Det konkluderes, at dette er lykkedes, at de beskæftigelsesmæssige resultater må siges at være mere end tilfredsstillende, og at puljens projekter bidrager til et bedre miljø.

Emneord:

grønne job, grøn beskæftigelse, evaluering, økologi, bæredygtighed

Redaktionens afslutning: December 1999

Sideantal: 166

Format: A4

Oplag: 700

ISBN: 87-7909-771-5

Layout: Britta Lerche / Lars Møller Nielsen (omslag)

Tryk: Stougaard Jensen/Scantryk A/S, København

Papir: Trykt på 100% genbrugspapir, Cyclus

Pris (inkl. moms): 50 kr.

Kan købes i:

Miljøbutikken,
Læderstræde 1-3 1201 København K
Telefon: 33 95 40 00, telefax 33 92 76 90
e-post: butik@mem.dk

Må citeres med kildeangivelse

Denne tryksag er svanemærket

Indholdsfortegnelse

Forord	5
1 Resume	7
1.1 Nye grønne job.....	7
1.2 Midtvejsevalueringens metode	7
1.3 Pæne karakterer til Den Grønne Jobpulje	8
1.4 Mange forskellige projekter.....	9
2 English summary	11
2.1 New Green Jobs	11
2.2 Methodology of the mid-term evaluation	12
2.3 Good evaluations for the Green Job Pool	12
2.4 Many different projects.....	13
3 Indledning	17
3.1 Den Grønne Jobpulje	17
3.2 Midtvejsevalueringens formål og spørgsmål	18
3.3 Læsevejledning for evalueringen.....	22
4 Konklusion og anbefalinger	25
4.1 Puljens beskæftigelseseffekt	25
4.2 Puljens miljøeffekt.....	26
4.3 Kompetenceudvikling.....	27
4.4 Positive og negative sideeffekter	28
4.5 Administrationen af puljen	29
4.6 Den samfundsmæssige betydning af puljen.....	30
4.7 Anbefalinger til Den Grønne Jobpulje.....	31
5 Den Grønne Jobpuljes projekter	33
5.1 Ansøgninger og bevillinger fra Den Grønne Jobpulje	33
5.2 Den geografiske fordeling af tilskud.....	34
5.3 Hvem har fået tilskud fra Den Grønne Jobpulje?	36
5.4 Hvilke typer projekter har modtaget tilskud?	38
5.5 Særlige indsatser under Den Grønne Jobpulje.....	44
5.6 Begrundelser for at søge tilskud	47
5.7 Finansieringen af projekterne	47
5.8 Projekternes forløb.....	48
5.9 Projekternes fremtid.....	48
6 Nye grønne job	49
6.1 Beskæftigelseseffekten	49
6.2 Den samlede effekt	51
6.3 Erfaringer fra forløbsevalueringerne.....	53
6.4 Rekruttering til projekterne.....	53
6.5 Hvem har fået beskæftigelse?	54
6.6 Lønninger i projekterne	56
6.7 Diskussion af beskæftigelseseffekten	57
7 Miljøeffekter af projekterne	59
7.1 Indledning	59
7.2 Miljømål og -resultater fra de afsluttede projekter	59
7.3 Konkrete miljømæssige resultater.....	61
7.4 Diskussion af miljøeffekter.....	68
8 Kompetenceudvikling gennem Den Grønne Jobpulje	71
8.1 Kvalifikation og kompetence i starten af projektarbejdet.....	72
8.2 Tilegnelse af nye færdigheder under projektarbejdet	74
8.3 Efteruddannelse	76
9 Erhvervsøkonomiske konsekvenser	79
9.1 Indledning	79
9.2 Generelle forhold	80
9.3 Markedsforhold.....	80
9.4 Omfang af miljøledelse.....	81
9.5 Beskæftigelsesforhold.....	81
9.6 Økonomiske forhold	83
9.7 Motivation.....	84

10	Spredning af erfaringer fra projekterne	87
10.1	Analyse af projekternes indsats	88
10.2	Diskussion	90
11	Konkrete erfaringer fra projekterne	93
11.1	Formål med forløbsevalueringer.....	93
11.2	Sammenfatning – erfaringer fra forløbsevalueringerne	95
11.3	Nye arbejdspladser i projekterne	98
11.4	Miljøeffekter i 22 projekter	99
11.5	Medarbejderinddragelse og kompetenceløft.....	100
11.6	Udvikling af nye produkter.....	101
11.7	Holdnings- og livsstilsændringer	102
11.8	Muligheder og barrierer for at nå de fastsatte mål.....	103
11.9	Økonomiske effekter	109
11.10	Tilskuddets betydning for at nå de fastsatte mål.....	111
11.11	Effekter på målgruppen	112
11.12	Samarbejde med omgivelser.....	113
11.13	Informationsindsats.....	115
11.14	Spredningspotentialer	116
11.15	Samarbejdet med Den Grønne Jobpulje	117
12	Administration af Den Grønne Jobpulje	119
12.1	Indledning	119
12.2	De administrative rammer	119
12.3	Sagsgangen hos Den Grønne Jobpulje.....	121
12.4	De projektansvarliges syn på Den Grønne Jobpulje	126
12.5	Bevillingspraksis	127
12.6	Opsamling og diskussion: administration og bevillingspraksis.....	134
13	Samspil med interessenter og beslægtede offentlige initiativer	137
13.1	Oversigt over beslægtede offentlige initiativer.....	137
13.2	Formål.....	138
13.3	Metode	138
13.4	Fokusområde for ordningerne.....	139
13.5	Hjælp til at komme videre	139
13.6	Opgavefordeling og overlap	140
13.7	De økonomiske spillerum og muligheder	141
13.8	Samarbejde på tværs af ordninger	141
13.9	Informationsindsatsen kan blive bedre	143
13.10	Diskussion – fra projekterne til bæredygtighedsstrategi.....	144
14	Grønne job i Grøn Aktivering	145
14.1	Evaluering af Grøn Aktivering og Den Grønne Jobpulje	145
14.2	Regionale og nationale muligheder	146
14.3	Grøn Aktivering har bedre mulighed for at “nurse” ansøgere	146
14.4	En snæver bestyrelse og en bred styregruppe	147
14.5	Kultur og organisation	147
14.6	Diskussion om regionale netværk som spydspidser for grønne job	148
15	Midtvejsevalueringens metode	149
15.1	Evalueringens fokus: faser i et projektforbøb.....	149
15.2	Evalueringens analyser	150
	Litteratur- og interviewliste	155
	Bilag	161

Forord

Folketinget vedtog i 1997 "lov om pulje til grøn beskæftigelse", som har til formål at forbedre miljøet ved at fremme skabelsen af nye, varige arbejdspladser inden for miljøområdet. Som følge af loven blev Den Grønne Jobpulje oprettet med et budget på 305 millioner kroner fordelt med 125 millioner kroner til 1997 og 60 millioner i hvert af årene 1998, 1999 og 2000.

Den Grønne Jobpulje har siden 1997 og indtil november 1999 givet tilskud til 417 projekter, der tilgodeser både beskæftigelses- og miljømæssige hensyn.

Ifølge lovgivningen er det forudsat, at der gennemføres både en midtvejs-evaluering og en slutevaluering af Den Grønne Jobpulje for at belyse programmets resultater. I §6 i bekendtgørelsen om Den Grønne Jobpulje står, at senest ved udgangen af 1999 skal der foreligge en første ekstern evalueringsrapport, og senest ved udgangen af 2001 skal der foreligge en ekstern evaluering for den samlede periode.

Den Grønne Jobpulje har efter offentligt udbud anmodet CASA – Center for Alternativ Samfundsanalyse – om at evaluere resultaterne af de tilskud, der er uddelt via Den Grønne Jobpulje.

Evalueringen af Den Grønne Jobpulje er udarbejdet af CASA ved cand. scient.pol. Stig Yding Sørensen, civilingeniør Lis Husmer, cand.soc. Sanne Ipsen og cand.tech.soc. Jens Stærdahl. Ved de erhvervsøkonomiske konsekvensvurderinger har fuldmægtig Maj Munch Andersen, Erhvervsministeriet, bidraget ved tilrettelæggelse af det metodiske grundlag og professor, ph.d. John Parm Ulhøi og lektor, lic.merc. Henning Madsen fra Handelshøjskolen i Århus har analyseret og vurderet de erhvervsøkonomiske konsekvenser.

Vi vil gerne takke de personer, der har bidraget til arbejdet med evalueringen, og de, som har stillet sig til rådighed for vores nysgerrige spørgsmål ved interview, herunder tak til deltagerne i vores casestudier og deltagerne i vore miniseminarer. Desuden en stor tak til Den Grønne Jobpuljes bestyrelse og sekretariat, som har bidraget aktivt og positivt ved evalueringen.

1 Resume

Den Grønne Jobpulje skaber nye grønne job og bidrager til et bedre miljø. Siden 1997 har Den Grønne Jobpulje givet tilskud til i alt 417 projekter for 182 millioner kroner. Det samlede budget for Den Grønne Jobpulje er på 305 millioner kroner for perioden 1997-2000. Tilskudsordningen evalueres af Center for Alternativ Samfundsanalyse. Midtvejsevalueringen rapporterer de første resultater af puljens virke. Senere følger en slutevaluering.

1.1 Nye grønne job

Formålet med Den Grønne Jobpulje er at skabe nye arbejdspladser med et betydeligt miljø- og ressourcemæssigt indhold og sigte. Den Grønne Jobpulje blev vedtaget ved lov i 1997 på baggrund af en finanslovsaftale fra 1996.

Puljen tilsigter primært at skabe varige arbejdspladser, men i særlige tilfælde vil der kunne ydes tilskud til projekter, hvor der kun skabes midlertidige arbejdspladser, hvis den miljø- og naturmæssige effekt vurderes at være høj.

Den Grønne Jobpulje har en budget på i alt 305 millioner kroner fordelt med 125 millioner kroner i 1997 og 60 millioner for hvert af de følgende år til og med år 2000.

Midlerne i Den Grønne Jobpulje fordeles af Den Grønne Jobpuljes bestyrelse, der har tre medlemmer. Bestyrelsen udpeges af miljø- og energiministeren for to år ad gangen. Den nuværende bestyrelse har arbejdet fra puljens begyndelse og består af:

- MF og gruppeformand for SFs folketingsgruppe Jes Lunde (formand).
- SiD gruppeformand for gruppen af gartneri-, landbrugs- og skovarbejdere inden for Specialarbejderforbundet i Danmark Steen Andersen.
- Folkeskolelærer og viceborgmester i Vordingborg Kommune Vibeke Grønbæk.

Bestyrelsen har udarbejdet en programbeskrivelse, som mere detaljeret beskriver typer af projekter, mål, succeskriterier og en evalueringsplan. Endvidere har bestyrelsen lavet en vejledning til ansøgere.

Puljens sekretariat er Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen.

1.2 Midtvejsevalueringens metode

Midtvejsevalueringen er gennemført af Center for Alternativ Samfundsanalyse i perioden 1. januar 1999 til 31. december 1999 med bidrag fra Handelshøjskolen i Århus, der har set nærmere på de erhvervsøkonomiske konsekvenser af ordningen.

En midtvejsevaluering er begrænset af, at kun få projekter er afsluttet. Dog kan resultaterne betragtes som strømpile, som Den Grønne Jobpulje kan tage bestik af ved fastlæggelsen af puljens praksis og prioriteringer i år 2000. Midtvejsevalueringen er planlagt med henblik på at belyse Den Grønne Jobpuljes resultater som helhed ud fra de opstillede succeskriterier. Midtvejsevalueringen beskæftiger sig med alle faser i et typisk projektforsløb fra ansøgning til de endelige resultater. Det kræver dataindsamling og viden fra mange kilder:

Analyse af de støttede projekter. Samtlige projekter skal ved afslutningen aflevere et spørgeskema, som belyser projekternes effekter og en kortfattet rapport. Der er i alt afleveret 74 skemaer og rapporter til brug ved midtvejsevalueringen. Derudover har 154 projektdeltagere udfyldt et spørgeskema. Spørgeskemaerne er efterfølgende behandlet statistisk.

Center for Alternativ Samfundsanalyse følger desuden godt 20 projekter i en forløbsevaluering og indtrykkene herfra indgår også.

Evalueringgruppen har naturligvis også haft lejlighed til at gennemgå samtlige sagsmapper og opbygge en database over de bevilgede projekter.

Analyse af afslagene. Der er gennemført telefoninterview og udsendt spørgeskemaer til projekteransøgere, der har modtaget afslag.

Erfaringer fra interessenter og beslægtede offentlige initiativer er blevet interviewet for at undersøge mulighederne for et øget samspil, og den regionale tilskudsordning "Grøn Aktivering i Vejle Amt" er blevet evalueret af Center for Alternativ Samfundsanalyse i samme periode.

Sekretariatet og bestyrelsen er blevet interviewet om prioriteringer og bevillingspraksis. Derudover har sekretariatet og Center for Alternativ Samfundsanalyse løbende været i kontakt.

1.3 Pæne karakterer til Den Grønne Jobpulje

Hovedopgaven for Den Grønne Jobpulje har hidtil været at komme godt i gang med en ny tilskudsordning. Det er lykkedes.

- Der er skabt 91 nye, vedvarende job i 74 projekter, hvilket indtil videre må siges at være mere end tilfredsstillende, når resultater fra tilsvarende ordninger tages i betragtning, og fordi 8 ud af 10 projekter fortsætter deres aktiviteter efter projekternes afslutning.

- Den Grønne Jobpuljes projekter bidrager til et bedre miljø. Der er gode indicier for, at der er tale om en væsentlig miljømæssig effekt af projekterne.
- Det generelle billede er, at stort set alle deltagere vurderer, at de har fået nye kvalifikationer og færdigheder gennem projekterne. Der er dog godt 10%, som peger på behov for kompetenceudvikling, der ikke er blevet opfyldt på grund af manglende tid eller penge.
- Uddannelsespyramiden for de først gennemførte projekter “vender på hovedet”, således at der er en betydelig overvægt af projektdeltagere med en lang eller mellemlang uddannelse bag sig. Sekretariatet for Den Grønne Jobpulje forventer en udjævning af billedet, efterhånden som et bredere sæt af projektyper afsluttes.
- Den Grønne Jobpulje fremstår som en veladministreret tilskudsordning med åbenhed i forvaltningen, god information om mulighederne, og administrationen fungerer fleksibelt og effektivt. Der er udbredt tilfredshed blandt ansøgerne.
- I den kommende periode kan Den Grønne Jobpulje med fordel lægge større vægt på formidling og spredning af projekternes resultater.
- Det kan overvejes – herunder i Den Grønne Jobpulje – hvordan bæredygtighedsbetragtninger i højere grad kan indarbejdes i den ordinære beskæftigelsesindsats, som i 1999 havde et budget på 9 milliarder kroner.

1.4 Mange forskellige projekter

I evalueringen er der arbejdet med de fem typer projekter, som Den Grønne Jobpulje har ydet tilskud til. Der er forskellige argumenter for, at et tilskud kan føre til et forbedret miljø og mere beskæftigelse – ud over den beskæftigelse, der bliver ydet tilskud til i selve projektet:

Miljøstyring kan direkte give en reduceret miljøbelastning fra virksomheden. Indirekte kan miljøstyring have miljømæssig betydning, hvis virksomheden som følge af projektet opnår konkurrencefordele og fortrænger produkter fra mere miljøbelastende virksomheder. Der er beskæftigelsesmæssig effekt af projektet, når besparelser på ressourceforbrug eller øget indtjening giver grundlag for at beholde arbejdskraften. Hvis projektet har stor kommerciel succes, kan det give anledning til yderligere ansættelser.

Det har været relativt uproblematisk at vurdere, hvorvidt et projekt hører til denne kategori. Et typisk eksempel er “Projekt miljø hos Aarhus Offset A/S”. Aarhus Offset ønsker at arbejde aktivt med miljøstyring og livscyklusanalyser og ønsker at ansætte en person som krumtap i dette arbejde. Personen forventes fastholdt i beskæftigelse efter den 1-årige projektperiode, fordi miljøstyring kan nedbringe miljøbelastningen og øge indtjeningen på grund af ressourcebesparelser og bedre afsætning af virksomhedens produkter. Der er bevilget 180 (heraf 4 til offentlige virksomheder) projekter af denne type for i alt 43 millioner kroner.

Nye (grønne) virksomheder og (grønne) produkter. Her er der gevinst til miljøet, når nye grønne virksomheder etableres, eller nye grønne produkter udvikles og markedsføres. Miljøgevinsten kan være, at genanvendelse forhindrer et affaldsproblem, eller at et renere produkt fortrænger et miljømæssigt set ringere produkt fra markedet. Beskæftigelseffekten findes primært, hvis projektet får kommerciel succes. Det giver økonomi til at fastholde ansættelser og måske udvide med flere.

93 projekter har fået 49 millioner kroner i denne kategori. Det er eksempelvis “Pure Baby”, “Den Danske Solhybridbil”, “Produktion af økologiske byggeelementer”, “Økologisk hjemmeservice” eller “Grønne Amalies grøntsagsabonnement”.

Viden og netværksprojekterne giver miljøeffekt på længere sigt. Typisk indsamler projekterne information og viden som videreformidles til en målgruppe. På baggrund af den ny viden ændrer målgruppen holdning og handling med en reduceret miljøbelastning til følge. Erfaringsmæssigt fører ny viden ikke nødvendigvis til ændrede handlinger og der skal mere end blot formidling til at skabe ændret adfærd. Der er beskæftigelse i projekterne, når projekterne kan overbevise en målgruppe om, at informationsbehandlingen og formidlingen er så relevant, at det kan bære en fast betaling. Der er yderligere en beskæftigelseffekt, når eksempelvis Grønt Netværk i Ribe Amt påvirker virksomheder til miljøstyring og produktudvikling eller påvirker offentlige institutioner til at arbejde grønt.

Viden og netværksprojekter er for eksempel “Tosproget grøn miljømedarbejder til boligområderne i Albertslund”, “Grønt Netværk Sønderjylland”, projekterne med erhvervsaffaldskonsulenter er placeret i denne kategori, “Økologisk skoletjeneste for Vejle Amt” eller “Danmark cykler til arbejde – opbygning af nationalt kampagnesekretariat”. I alt har 62 projekter modtaget knap 31 millioner kroner i tilskud fra Den Grønne Jobpulje.

Pilotprojekterne kan gennem et tilskud pege på ændring af en miljøbelastning og bidrage til spredning af løsningen til andre. Hvis løsningen bliver brugt af andre, er der en miljøeffekt. Hvis ændringen spredes og bruges af andre – så det evt. bliver normen – giver det et større eller grønnere forbrug af arbejdskraft.

Pilotprojekterne er en projekttype, der går helt på tværs af den oprindelige opdeling af projekter, som Den Grønne Jobpulje anvendte. Fællestrækket for projekterne er, at Den Grønne Jobpulje har vurderet, at projekterne gennemførte en løsning på et kendt miljøproblem på en måde, der gør en spredning af løsningen sandsynlig.

Et eksempel er “Udvikling af miljøvenlige metoder til produktion af muslinger i Limfjorden”, “Økologisk rensesepark – en alternativ løsningsmodel for økologisk håndtering” eller “Byrupbanestien – cykel-, ride- og vandresti mellem Horsens og Silkeborg”. I alt 61 projekter til 41 millioner kroner er kategoriseret som pilotprojekter.

Af de *øvrige* projekter er der 21 projekter til 17 millioner kroner. Det er projekter som eksempelvis “Udviklingsprogrammet “grønne job – fra ide til

virkelighed””, “Opkvalificering af skovarbejdere” eller “Samsø – Danmarks vedvarende energi ø”.

2 English Summary

The Green Job Pool is creating new environmentally friendly jobs and contributing to a cleaner environment. Since 1997, the Green Job Pool has provided a total of DKK 182 million in grants and subsidies to 417 projects. The total budget for the Green Job Pool for the period 1997-2000 is DKK 305 million. The subsidy program has been evaluated by the Centre for Alternative Social Analysis. The mid-way evaluation reports on the initial results of the Pool's operations. A final evaluation will follow later on.

2.1 New Green Jobs

The purpose of the Green Job Pool is to create new workplaces containing a significant element of environmental protection. The Green Job Pool was enacted into law in 1997 on the basis of the 1996 law on the state budget.

The Pool aims primarily to create permanent workplaces, but in special cases it will also provide subsidies to projects where only temporarily workplaces have been created if the environmental and nature related impact is assessed as being significant.

The Green Job Pool has a budget of DKK 305 million, DKK 125 million for 1997 and DKK 60 million for each of the following years up to and including the year 2000.

The subsidies granted by the Green Job Pool are allocated by decision of the Pool's three-member board. Board members are selected by the Minister for Environment and Energy for two-year, renewable terms. The current board, which has been functioning since the start of the Pool, consists of:

- Jes Lunde (board chairman), Member of Parliament and head of the Socialist People's Party (SF) parliamentary group.
- Steen Andersen, head of the Horticulture, Agriculture and Forestry Workers Group within the Danish Confederation of Semi-Skilled Workers (SiD)
- Vibeke Grøn­bæk, school teacher and deputy mayor of Vordingborg municipality.

The board has elaborated a program description that describes in more detail the types of projects, goals, success criteria, as well as an evaluation plan. The board has also formulated written guidelines for applicants.

The secretariat of the Pool, The Green Secretariat, is located within the Danish Environmental Protection Agency.

2.2 Methodology of the mid-term evaluation

The mid-term evaluation has been carried out by the Centre for Alternative Social Analysis during the period 1 January 1999 to 31 December 1999, with assistance from Aarhus Business College, which has closely examined the business economic consequences of the arrangements.

A mid-term evaluation is limited by the fact that only a few projects have been completed. On the other hand, the results can be considered as indicators that the Green Job Pool can use as a litmus test in further refining the pool's operations and priorities in the year 2000. The mid-term evaluation is planned with reference to elucidating the Pool's results as a whole on the basis of the indicated success criteria.

The evaluation concerns itself with all phases in a typical project sequence, from application to final results. It requires data collection and knowledge from many sources:

Analysis of the projects supported. At the conclusion of their activity, each project must submit a questionnaire that describes the project's effects as well as a brief report. A total of 74 such questionnaires and reports have been submitted to the mid-term evaluation. In addition, 154 project participants have filled out a questionnaire. The questionnaires have then been analysed statistically.

The Centre for Alternative Social Analysis is also monitoring 20 projects in a process evaluation, and the impressions from these also enter into the evaluation.

The evaluation group has naturally also had occasion to review all case files and to construct a database of the supported projects.

Analysis of the rejected projects. Telephone interviews have been conducted and questionnaires sent to project applicants whose projects were rejected for support.

Experiences from stakeholders and related public initiatives have been incorporated in order to investigate the possibilities for increased interaction, and the regional subsidy arrangement Green Activation in Vejle County has been evaluated by the Centre for Alternative Social Analysis during the same period.

The secretariat and the board have been interviewed regarding priorities and granting practices. In addition, the secretariat and the Centre for Alternative Social Analysis have been in ongoing contact.

2.3 Good evaluations for the Green Job Pool

The principle task of the Green Job Pool has been to lay the groundwork for a new subsidy program. It has succeeded.

- 91 new, permanent jobs have been created in 74 projects, which up to now may be said to be more than satisfactory when results from similar programs are taken into consideration, and because 8 out of 10 projects continue their activities after the project's conclusion.
- The Green Job Pool's projects contribute to a better environment. There are good indications that it is case of a significant environmental effect of the projects.
- The general picture is that virtually all the participants believe that they have obtained new qualifications and skills via the projects. A good 10%, however, point to the need for development of competencies that have not been achieved because of lack of time or money.
- The educational pyramid for the first completed projects "is turned on its head", as there is a significant overrepresentation of project participants having higher or medium length education. The secretariat for the Green Job Pool expects a more even distribution of educational backgrounds among project participants as a broader set of project types is completed.
- The Green Job Pool appears to be a well administered subsidy program with openness in administration, good information on the possibilities, and a flexible, effective administration. There is broad satisfaction among the applicants.
- In the coming period, the Green Job Pool can advantageously place greater emphasis on the publication and dissemination of the results of the projects.
- Consideration should be made as to how ideas of sustainability can be better incorporated into the ordinary employment efforts that in 1999 had a budget of DKK 9 billion.

2.4 Many different projects

The evaluation has focused on five types of projects to which the Green Job Pool has granted subsidies. Various arguments have emerged that a subsidy can lead to an improved environment and to more employment beyond the jobs directly created by project subsidies:

Environmental management can directly yield a reduced environmental burden from the firm. Indirectly, environmental management can have environmental significance if the firm, as a result of the project, achieves competitive advantages and out-competes products from more environmentally harmful firms. There is the employment effect of the project when savings on resource consumption or increased income provide a basis for retaining labour. If the project has great commercial success, it can lead to the hiring of additional workers.

It has been relatively unproblematic to evaluate how far a project belongs in this category. A typical example is the "Project Environment at Aarhus Off-

set A/S.” Aarhus Offset wishes to work actively with environmental management and life cycle analysis, and seeks to hire a person as a key figure in this work. The individual is expected to be offered permanent employment after the one-year project period because environmental management can reduce the environmental burdens and increase income because of savings on resources and due to better sale of the firm’s products. A total of 180 project subsidies (of which four to public companies), totalling DKK 43 million, have been awarded for this type of work.

New (green) firms and (green) products. There is a beneficial effect on the environment when new green firms are established or new green products developed and marketed. The environmental benefit can be that recycling prevents a waste problem, or that a cleaner product out-competes an environmentally poorer product from the market. The employment effect is found primarily if the product obtains a commercial success. It gives an economic benefit to maintain workplaces and perhaps expand with more jobs.

93 projects have received DKK 49 million in this category. Examples include projects such as “Pure Baby”, “The Danish Solar-Powered Hybrid Car”, “Production of Ecological Construction Elements”, and “Ecological Home Cleaning Services “ or ” Green Amalia’s Vegetable Subscription”.

Knowledge and network projects yield long term environmental effects. Typically, these projects collect information and knowledge which is then disseminated further to a target group. On the basis of this new knowledge, the target group changes its attitude and behaviour, resulting in a reduced burden on the environment. Experience indicates, however, that this new knowledge does not necessarily lead to altered behaviours; more than just simple dissemination of information is needed to alter behaviour. There is employment in the projects where the projects can convince a target group that the information product is worth paying for. Moreover, there is an employment effect when, for example, the Green Network in Ribe County influences firms in the direction of more environmental management and product development, or affects public institutions to work in a “green” way.

Knowledge and network projects, for example, include a project for “Bilingual Green Environmental Workers for Residential Areas in Alsbertslund” (where many immigrants live), “Green Network South Jutland”, various projects in which firms use waste consultants, “Ecological School Service for Vejle County”, or “Denmark Bikes to Work—Building of a National Campaign Secretariat”. A total of 62 knowledge and network projects have received about DKK 31 million in subsidies from the Green Job Pool.

The pilot projects, via a subsidy, can point to means of ameliorating environmental problems and can help contribute to the dissemination of the solution to others. If the solution is used by others, there is a positive environmental effect so that it eventually becomes the norm, producing additional jobs or more environmentally appropriate use of labour.

The pilot projects are a project type which cuts across the original division of projects utilised by the Green Job Pool. The common feature of the pilot projects is that the Pool has assessed that they implemented a solution of a known environmental problem in a way which made dissemination of the solution probable.

Examples of such pilot projects are the “Development of an Environmentally Friendly Method for the Protection of Shellfish in the Limfjord”, “Ecological purification Park – an Alternative Solution Model for Ecological treatment” or “Byrupbanestien – a bicycle, horseback and walking path between the towns of Horsens and Silkeborg”. Subsidies were given to 61 such pilot projects for an amount totally DKK 41 million.

The *remaining 21 projects* received DKK 17 million in subsidies. These include, for example, the “Green Job Developmental Program – from Idea to Reality”, “Retraining of Forestry Workers”, or “Samsø Island – Denmark’s Sustainable Energy Island.”

3 Indledning

Den Grønne Jobpulje har til formål at forbedre miljøet ved at skabe nye arbejdspladser med et betydeligt miljø- og ressourcemæssigt indhold og sigte, herunder job inden for naturområdet. Den Grønne Jobpulje blev etableret med baggrund i lov nr. 434 af 10. juni 1997 om pulje til grøn beskæftigelse. Ifølge loven skal puljens bestyrelse sikre, at der sker en evaluering af Den Grønne Jobpulje. Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA) er på baggrund af et offentligt udbud i foråret 1998 blev bedt om at gennemføre evalueringen af Den Grønne Jobpulje.

3.1 Den Grønne Jobpulje

Formålet med den grønne jobpulje er at “forbedre miljøet ved fremme af skabelse af nye arbejdspladser inden for miljøområdet” (§1). Lovens §2 bestemmer, at puljen kan give tilskud til “konkrete miljøinitiativer i lokalt regi bl.a. inden for områderne byøkologi, trafik, vedvarende energi, energibesparelser, vandbesparelser, kloakrenovering, genanvendelse, økologiske fødevarer og naturgenopretning. Der kan endvidere gives tilskud til udviklingsprojekter, rådgivning, information, kompetenceopbygning og koordinerende funktioner samt til aktiviteter, som indgår i en amtskommunes eller en kommunes bidrag til en udvikling, der kan nedsætte forureningsniveauet og mindske ressourceforbruget”.

I programbeskrivelsen for Den Grønne Jobpulje (Årsberetningen, 1997) er formålet med jobpuljen beskrevet som: At forbedre miljøet ved at skabe nye arbejdspladser med et betydeligt miljø- og ressourcemæssigt indhold og sigte, herunder job inden for naturområdet. Puljen tilsigter primært at skabe varige arbejdspladser, men i særlige tilfælde vil der kunne ydes tilskud til projekter, hvor der kun skabes midlertidige arbejdspladser – herunder puljob – hvis den miljø- og naturmæssige effekt vurderes at være høj.

Som supplerende mål har Den Grønne Jobpulje:

- at skabe basis for flere permanente, grønne arbejdspladser,
- at bidrage til, at vigtige miljø- og naturpolitiske opgaver bliver løst via tilførsel af supplerende arbejdskraft,
- at reducere den direkte og indirekte miljøbelastning fra virksomheder, institutioner, boligområder og husholdninger,
- at understøtte og skabe nye lokale og regionale initiativer på det grønne område,
- at fremme naturindholdet og kulturmiljøet i lokalområder og forbedre befolkningens adgang hertil, samt at beskytte og forbedre kultur- og bymiljøet,
- at understøtte realiseringen af miljø-, natur- og energipolitiske initiativer på nationalt og regionalt niveau.

Programbeskrivelsen for Den Grønne Jobpulje 1999 fastslår i øvrigt, at formålet med Den Grønne Jobpulje er at inspirere til i øget omfang at medtænke beskæftigelselementet i grønne aktiviteter og omvendt at medtænke miljø og natur i beskæftigelsesaktiviteter.

Lovens bestemmelser blev udmøntet i bekendtgørelse nr. 693 og nr. 694 af 27. august 1997, som henholdsvis fastsætter de væsentligste regler for puljens virksomhed og forretningsordenen for bestyrelsen for den grønne jobpulje.

Bestyrelsen består af 3 medlemmer og udpeges af Miljø- og Energiministeren for to år ad gangen. Den nuværende bestyrelse har arbejdet fra puljens begyndelse og består af:

- MF og gruppeformand for SFs folketingsgruppe Jes Lunde (formand)
- Formand for gruppen af gartneri-, landbrugs-, og skovarbejdere inden for SiD, Specialarbejderforbundet i Danmark Steen Andersen
- Folkeskolelærer og viceborgmester i Vordingborg Kommune Vibeke Grønbæk.

Bestyrelsen har udarbejdet en programbeskrivelse, som mere detaljeret beskriver typer af projekter, mål, succeskriterier og en evalueringsplan. Endvidere har bestyrelsen lavet en vejledning til ansøgere.

På finansloven blev der i 1997 afsat 125 millioner kroner til Den Grønne Jobpulje i 1997 og 60 millioner for hvert af de følgende år til og med år 2000. Alt i alt en jobpulje på 305 millioner kroner.

Puljens sekretariat er det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen, som også er ansvarlig for administrationen af Den Grønne Fond.

§5, stk. 4 i Lov om pulje til grøn beskæftigelse bestemmer, at "*Bestyrelsen kan afsætte delpuljer til særlige grupper af projekter og delegere beslutningskompetencen til andre kompetente organer for disse delpuljer, herunder til private organisationer m.v. ...*" Den Grønne Jobpulje har udnyttet denne mulighed ved at afsætte en delpulje til tilskudspuljen Grøn Aktivering under det Regionale Arbejdsmarkedsråd i AF i Vejle-regionen. Grøn Aktivering har til formål at støtte projekter, der tilgodeser såvel beskæftigelses- som miljømæssige hensyn. I perioden 1997-1999 har Den Grønne Jobpulje bevilget knap 16 millioner til Grøn Aktivering. Alle ansøgere fra Vejle Amt henvises derfor af Den Grønne Jobpulje til Grøn Aktivering. Det er en del af midtvejsevalueringen at inddrage erfaringerne fra Grøn Aktivering.

3.2 Midtvejsevalueringens formål og spørgsmål

Loven om Den Grønne Jobpulje fastlægger, at en evaluering skal betales af puljens midler, og bekendtgørelsen om puljen fastlægger i §4, at der skal ske en evaluering af puljen:

“Bestyrelsen skal sikre, at der sker en evaluering af Den Grønne Jobpulje. Senest ved udgangen af 1999 skal der foreligge en første ekstern evalueringsrapport, og senest ved udgangen af 2001 skal der foreligge en ekstern evaluering for den samlede hidtidige periode.

Stk. 2. I evalueringen skal bl.a. indgå en effektvurdering af større og for tilskudsordningen dækkende projekter, hvor de primære evalueringskriterier er antallet af skabte arbejdspladser og miljøeffekten vurderet i forhold til projekternes karakter.”

Evalueringen skal tjene en række forskellige formål:

- Vurdere, om puljen lever op til sit formål. Dette er først og fremmest en vurdering af effekten: Hvor mange arbejdspladser der er skabt, og hvilken miljøeffekt der er opnået.
- Vurdere, om puljen administrativt fungerer tilfredsstillende. Dette er en vurdering af måden, bestyrelsen og sekretariatet har fungeret på.
- Sikre, at projekterne evaluerer sig selv, og bidrage til sekretariatets løbende erfaringsopsamling om de sandsynlige effekter af forskellige projektyper og administrationens funktionsmåde.
- Samle og dokumentere viden om, igennem hvilke mekanismer miljø og beskæftigelse kan fremmes, og hvilke barrierer der findes herfor.

Disse formål understøtter hinanden indbyrdes, således at sikringen af, at projekterne gennemfører en selvevaluering, samtidigt bidrager til sekretariatets erfaringsopsamling og leverer en væsentlig del af det materiale, der danner grundlag for vurderingerne i evalueringen.

Nærværende evaluering er en midtvejsevaluering. Den kan i sagens natur ikke opgøre de endelige effekter af Den Grønne Jobpuljes aktiviteter. Midtvejsevalueringen er en strømpil for Den Grønne Jobpuljes sekretariat og bestyrelse: Hvilket billede tegner der sig? Er der særlige typer af projekter, som har overraskende gode eller skuffende dårlige resultater? Er der områder, som Den Grønne Jobpulje bør satse mere på? Er der projektyper, som helt bør opgives? Hvordan oplever ansøgerne jobpuljen: er sekretariatet og sagsbehandlingen for bureaukratisk – eller foregår det hele både forsvarligt og smidigt?

Selvom midtvejsevalueringens optik ikke er helt skarp, er det væsentligt at opsamle de første signaler og effekter af jobpuljens virke. Der er stadig tid til eventuelle justeringer og styrkelse af indsatsen.

I det følgende præsenteres de hovedemner, som midtvejsevalueringen vil beskæftige sig med:

- Puljens beskæftigelseseffekt.
- Puljens miljøeffekt.
- Positive og negative sideeffekter.
- Administrationen af puljen.
- Den samfundsmæssige betydning af puljen.

Puljens beskæftigelseseffekt

Den Grønne Jobpulje skal bidrage til flere job. Der kan være tale om tre slags beskæftigelse: Direkte, indirekte og ekstern beskæftigelse.

Der er tale om direkte beskæftigelse, når ansatte er blevet lønnet direkte af projektmidlerne. Det er relativt uproblematisk at fremskaffe data, som muliggør en vurdering af den direkte beskæftigelseseffekt af alle projekterne. På de fleste projekter kan det opgøres, hvem der har fået løn gennem projektet, og hvem der fortsætter i job efter projektperioden.

Indirekte beskæftigelse betyder, at projektet har skabt større økonomisk rum til flere medarbejdere på samme arbejdsplads. Et større økonomisk rum kunne skabes af eksempelvis højere produktivitet, økonomiske besparelser eller bedre indtjening. Her er der tale om en lidt mere usikker vurdering, da mange andre faktorer end projektet kan spille ind. For eksempel vil det på en virksomhed, som har oplevet stigende beskæftigelse, være vanskeligt at vurdere, hvorvidt det skyldes, at produkternes miljøprofil er blevet forbedret, eller om det skyldes andre forhold, som f.eks. et generelt ekspanderende marked.

Endelig er der tale om ekstern beskæftigelse, når projektet har haft betydning for beskæftigelsen uden for den arbejdsplads, hvor projektet er tilknyttet. Det kan eksempelvis være merbeskæftigelse hos underleverandører, eller at projektet har demonstreret løsninger, som andre har taget op. Ekstern beskæftigelse kan i andre tilfælde være den direkte effekt af projektets indsats, hvis projektet retter sig mod at fremme grøn jobskabelse på et område eller i en region – eksempelvis grønne virksomhedsnetværk eller projekter om grøn turisme. Vurderingen af den eksterne beskæftigelseseffekt er langt den mest usikre, da den baserer sig på en række skøn.

Programmet for den grønne jobpulje har opstillet tre “succeskriterier”:

- Dokumenteret merbeskæftigelse i projekternes løbetid som en direkte konsekvens af tilskuddet.
- Antallet af nye, permanente job med et væsentligt indhold af miljøarbejde hos tilskudsmodtagerne.
- Dokumenteret kompetenceløft hos den involverede personkreds, herunder dokumentation af ansættelse med grønt arbejde eller tilsvarende relevant beskæftigelse efter projektets udløb.

Vurdering af miljøeffekter

Puljens miljøeffekter vurderes på:

- den direkte effekt af de støttede projekters miljørettede aktiviteter,
- de langvarige miljøeffekter af de støttede projekter,
- de indirekte miljøeffekter af de støttede projekter.

Den direkte effekt af projektets miljørettede aktiviteter afhænger af projektets type. For et miljøstyringsprojekt er den direkte effekt, at ressourceforbruget til og emissionerne fra virksomhedens produktion er mindsket, mens den direkte effekt af f.eks. et netværk er, at en målgruppe har fået større viden og eventuelt har ændret holdninger og adfærd. Også den langvarige

miljøeffekt opnås ad forskellige veje: Netværksprojektet kan føre til holdningsændringer, der leder til andre mindre miljøbelastende livsstile, mens miljøstyringsprojektet kan føre til, at miljøvenlige produkter udkonkurrerer mindre miljøvenlige produkter.

På grund af de meget forskellige miljøeffekter i projekterne kan de ikke adderes til et samlet resultat for puljen. Endvidere er det relativt sparsomt med kvantitativt sammenligningsgrundlag, da vurderinger af "hvor meget miljø man får for pengene" både inden for andre støtteordninger og inden for den almindelige miljøregulering er sjældne.

Sideeffekter

Ud over effekterne i forhold til puljens hovedmål er puljens positive og negative sideeffekter blevet undersøgt. Her tænkes særligt på kompetenceudvikling og erhvervsøkonomiske konsekvenser.

Positive sideeffekter i forhold til beskæftigelse er for eksempel, når de skabte job opleves som meget meningsfyldte af de beskæftigede på grund af jobbenes bidrag til at forbedre miljøet, eller at jobbene gav et generelt kompetenceløft. Positive erhvervsøkonomiske sideeffekter kunne f.eks. være øgede innovative aktiviteter, udvikling af nye produkter og organisationsformer eller udvikling af nye markeder. En sideeffekt på miljøområdet kunne f.eks. være, at et miljøstyringsprojekt medførte holdningsændringer og livsstilsændringer hos medarbejderne.

En negativ sideeffekt af puljens aktivitet kunne f.eks. være en forværring af flaskehalse på arbejdsmarkedet eller konkurrenceforvridning på allerede etablerede markeder.

Puljens funktionsmåde

Vurderingen af puljens måde at fungere på vil ligeledes kunne opdeles i en række underopgaver:

- Er puljens bevillingspraksis i overensstemmelse med de regler, som bestyrelsen selv har fastsat, og med bekendtgørelserne og lovgivningen om Den Grønne Jobpulje?
- Har potentielle brugere af puljen kendskab til puljen?
- Hvorledes oplever ansøgere og tilskudsmodtagere puljens administrationspraksis?
- Er puljens bevillingspraksis optimal i forhold til den sandsynlige effekt af de forskellige typer af projekter?

I programbeskrivelsen er succeskriterierne for jobpuljens administration, at:

- der etableres et effektivt samarbejde med andre tilskudsordninger samt etableres et aktivt samarbejde med de ansvarlige for tilskud til uddannelse og træning samt generelle jobskabelsesordninger,
- mindst 90% af alle sager i 1997 kan ekspederes inden for den fastlagte sagsbehandlingstid,
- mindst 80% af alle ansøgere er tilfredse med sagernes administrative behandling.

Den samfundsmæssige betydning af puljen

Den Grønne jobpulje kan ikke ses adskilt fra det omgivende samfund. Derfor skal puljens aktivitet også vurderes i forhold til den generelle udvikling på miljøområdet og arbejdsmarkedet: Opfylder puljen et reelt behov på en god måde, eller har omgivelserne ændret sig så meget, at der er behov for en justering af puljens sigte?

Desuden lægges der i bemærkningerne til lovforslaget vægt på, at evalueringen belyser de erhvervsøkonomiske konsekvenser af Den Grønne Jobpulje.

3.3 Læsevejledning for evalueringen

Dette afsnit giver en kort introduktion til evalueringens kapitler og analyser.

Den samlede konklusion og evalueringsgruppens anbefalinger til Den Grønne Jobpulje findes i kapitel 4: Konklusioner og anbefalinger.

Den Grønne Jobpuljes projekter beskrives overordnet i kapitel 5. Her behandles spørgsmål som for eksempel: Hvordan er den geografiske fordeling af tilskuddene? Hvilke typer af projekter har modtaget tilskud?

Ny beskæftigelse er det ene vigtige formål med tilskuddene fra Den Grønne Jobpulje. I kapitel 6 undersøges beskæftigelseseffekten af de afsluttede projekter, og hvem det er, der får beskæftigelse via projekterne.

Et bedre miljø er det andet vigtige formål med tilskuddene. I kapitel 7 analyseres miljøeffekten af de afsluttede projekter og af de projekter, som evalueringsgruppen har besøgt.

Kompetenceudvikling er et væsentligt mål med tilskuddene. Relevant kompetence- og kvalifikationsudvikling giver bedre chancer for at finde beskæftigelse. Kapitel 8 undersøger kompetenceudviklingen nærmere.

Positive erhvervsøkonomiske effekter er, når virksomheder styrker deres markedsposition gennem indførelse af miljøledelse, renere teknologi, miljømærkning eller nye produkter. Det kan give mere beskæftigelse og de erhvervsøkonomiske effekter er i kapitel 9 undersøgt af professor, ph.d. John Parm Ulhøi og lektor, lic.merc. Henning Madsen – begge fra Handelshøjskolen i Århus.

Information om projektresultater eller gode ideer til grøn beskæftigelse kan blandt andet betyde, at Den Grønne Jobpuljes projekter trækker mere med sig i form af miljøforbedringer og merbeskæftigelse. Indsatsen for spredning af resultater analyseres i kapitel 10.

Evalueringsgruppen har besøgt 22 projekter og gennem interview fået indtryk af, hvordan projekterne forløber. Forløbsevalueringen fortsætter, men kapitel 11 giver et indblik i de foreløbige indtryk og resultater.

Administrationen af Den Grønne Jobpulje er undersøgt, og kapitel 12 giver blandt andet et indblik i sagsbehandling, bestyrelsens prioriteringer, ansørgernes tilfredshed og et overblik over de begrundelser, som bruges ved afslag til projektansøgninger.

Samspillet med andre tilskudsordninger og interessenter er vigtigt for at opnå effekter af Den Grønne Jobpuljes tilskud, der når ud over det enkelte projekt og midlerne fra Den Grønne Jobpulje. I kapitel 13 analyseres samspillet med andre tilskudsordninger.

Grøn Aktivering er en regional tilskudsordning med samme formål som Den Grønne Jobpulje under det Regionale Arbejdsmarkedsråd i Vejle Amt. Den Grønne Jobpulje har uddelegeret midler og beslutningskompetence for den delpulje til Grøn Aktivering. I kapitel 14 sammenlignes fordele og ulemper ved en national og en regional tilskudsmodel.

Metoden bag indhentning af oplysninger og data til midtvejsevalueringen af Den Grønne Jobpulje beskrives i kapitel 15.

4 Konklusion og anbefalinger

Den Grønne Jobpulje skaber nye grønne job og bidrager til et bedre miljø. Midtvejsevalueringens hovedbudskab er derfor, at Den Grønne Jobpulje lever op til målsætningerne med tilskudsordningen. Videre er det overordnede indtryk, at stort set alle projektdeltagere får et kompetenceløft. Den Grønne Jobpulje fremstår som en veladministreret, åben og konsekvent tilskudsordning med tilfredse ansøgere og god formidling af støttemuligheder.

Midtvejsevalueringen stiller spørgsmål ved, om Den Grønne Jobpulje når iværksætter- og erhvervskredse godt nok, om mennesker med kortere uddannelse i højere grad kan få fordel af ordningen, om formidlingen af projektsresultater kan styrkes, og om de ordinære beskæftigelsesmidler under de regionale arbejdsmarkedsråd i højere grad kunne bidrage til grønne job.

Hovedopgaven for Den Grønne Jobpulje har indtil i dag været at komme godt i gang med en ny tilskudsordning. Det er lykkedes. Opgaven fremover bliver at sikre fastholdelse og spredning af projekternes resultater.

Den Grønne Jobpulje har i perioden 1997 til oktober 1999 givet tilskud til i alt 417 projekter for omkring 182 millioner kroner. Hertil kommer 15 millioner kroner til Grøn Aktivering i Vejle amt. De private virksomheder fik 70% af tilskuddene i 1997 og 1998. I 1999 var tallet fra januar-oktober 35%.

Langt de fleste tilskud til private virksomheder har været til miljøstyringsprojekter, og da Den Grønne Jobpulje har besluttet ikke at støtte denne type projekter yderligere, forventes andelen af private virksomheder, der opnår tilskud, at falde betydeligt i 1999 og 2000. Den Grønne Jobpulje har i gennemsnit bidraget med 43% af finansieringen til projekterne, hvor egenfinansieringen i gennemsnit har været 51%. De mindste projekter har haft et budget på 150.000 kroner – det største projekt har haft et budget på 4,3 millioner kroner. Godt 80% projektansvarlige forventer, at aktiviteterne fortsætter som igangsat. 65% af de projektansvarlige forventer, at aktiviteterne kan fortsætte uden yderligere offentlig støtte.

Konklusionerne i evalueringen bygger primært på en gennemgang af sagerne, evalueringsskemaer og rapporter fra afsluttede projekter samt interview med interessenter, projektansvarlige og ansøgere. Der er kun afsluttet 74 projekter, med en overvægt af miljøstyringsprojekter. *Konklusionerne i midtvejsevalueringen er således kun foreløbige set i forhold til den endelige evaluering, hvor langt flere og et langt bredere spektrum af projekter forventes at være afsluttet.*

4.1 Puljens beskæftigelseseffekt

Den Grønne Jobpulje skaber ny beskæftigelse, og beskæftigelseseffekten må indtil videre siges at være mere end tilfredsstillende.

I “*indtil videre*” ligger, at konklusionen træffes i en midtvejsevaluering, der bygger på et begrænset datagrundlag med en overvægt af projekter om miljøstyring, som der i øvrigt ikke længere ydes tilskud til. Når effekten er “*mere end tilfredsstillende*”, er det, fordi Den Grønne Jobpuljes projekter har opnået resultater til omtrent samme eller lavere pris pr. job som nogenlunde sammenlignelige tilskudsordninger, og fordi der er en bred vedvarende effekt, hvor otte ud af ti fortsætter.

Det foreløbige skøn på baggrund af svar fra 74 afsluttede projekter er, at omkring 80% fortsætter i stillingerne efter projekternes afslutning.

I de 74 projekter har i alt 116 personer haft beskæftigelse i nye stillinger i løbet af projektet, og yderligere er det de projektansvarliges skøn, at 44 har opnået beskæftigelse i andre virksomheder (ekstern effekt), som følge af projekterne. Det er forventningen blandt de projektansvarlige, at 91 er eller vil være i beskæftigelse et halvt år efter projekternes afslutning. Yderligere forventer over en tredjedel af de projektansvarlige, at flere nyansættelser vil følge som konsekvens af projektet.

Med et samlet tilskud på 21 millioner kroner til de 74 projekter betyder det en gennemsnitlig omkostning på 180.000 kroner pr. stilling i projektforløbet for direkte og indirekte beskæftigelseseffekter. Medregnes de eksterne effekter, falder gennemsnitsprisen til 130.000 kroner pr. beskæftiget. De 91 vedvarende stillinger efter projekternes afslutning har en gennemsnitspris på 230.000 kroner pr. job for Den Grønne Jobpulje.

Prisen pr. job er udelukkende beregnet som tilskud fra Den Grønne Jobpulje divideret med beskæftigelseseffekt. Tallene skal derfor tolkes med varsomhed og egner sig bedst som redskab til Den Grønne Jobpuljes vurdering af et projekts omkostningsniveau ved behandlingen af ansøgninger.

Det er ikke muligt at regne den præcise pris for et nyt job ud, da ikke alle udgifter og fordele kan indregnes. Den Grønne Jobpulje har i gennemsnit betalt 43% af projektomkostningerne, og egenfinansieringen har været på 51%. I princippet skulle hele projektets omkostninger og eventuelle jobtrænings- eller puljejobmidler indregnes. Derfra skal trækkes samfundsmæssige besparelser i understøttelse og andre sociale ydelser, nye skatteindtægter, længerevarende sundhedseffekter, sociale og personlige omkostninger og gevinster samt naturligvis de økonomiske gevinster eller udgifter ved miljøarbejdet. Den beregning ligger uden for projektets rammer. Vi har derfor valgt at fokusere snævert på Den Grønne Jobpuljes omkostninger ved et nyt job.

4.2 Puljens miljøeffekt

Den Grønne Jobpuljes projekter bidrager til et bedre miljø. Det er evalueringegruppens vurdering, at sekretariatet for Den Grønne Jobpulje gennem sit samarbejde med Miljøstyrelsen og andre interessenter er god til at sikre det miljømæssige niveau i projektansøgningerne. 54 af de 74 projektansvar-

lige siger, at resultaterne er bedre end forventet, og det giver derfor et godt indicium for, at der er tale om en væsentlig miljømæssig effekt af projekterne.

Projekterne opnår miljøeffekter på meget forskellig måde, og det betyder, at miljøeffekterne ikke kan udregnes og måles i eksempelvis vægt eller kilowatt. Resultaterne kan således ikke adderes til et samlet resultat for puljens miljøeffekt, og det er derfor ikke muligt at beregne, hvor meget "miljø man får for pengene" eller sammenligne den relative miljøgevinst med andre tilskudsformer og statslige styringsmidler.

De 22 projekter, der er besøgt i forbindelse med forløbsevalueringerne, giver et indblik i de miljømæssige effekter:

- Miljøstyringsprojekter opnår deres miljøeffekt ved at reducere miljøbelastningen fra en eksisterende produktion. Miljøeffekten er positiv, men vanskelig at kvantificere og sammenligne. På sygehuset halveres forbruget af lattergas, og der anvendes mere miljøvenlige rengøringsmidler, mens en grafisk virksomhed reducerer det årlige forbrug af fremkalder fra 120 kilo til 36 kilo.
- Nye virksomheder og produkter opnår effekten ved at udvikle og sælge produkter, der kan fortrænge miljømæssigt set ringere produkter fra markedet. Projekterne her virker miljømæssigt set velbegrundede, men det er for tidligt at vurdere, om projekterne forbliver levedygtige på markedet. Af de projekter, der overlever som selvstændigt producerende, kan der forventes en væsentlig miljøeffekt.
- Videns- og netværksprojekter skal hente miljøgevinsterne ved især at påvirke andre virksomheder, institutioner og private til at gøre noget. Der er eksempler på, at der kommer en konkret miljøeffekt hos målgruppen, men det er for tidligt at vurdere, om der generelt er positive miljøeffekter af denne type projekter.
- Pilot- og demonstrationsprojekter er nyskabene projekter, der får hul på et miljømæssigt område, og som formodes på længere sigt at få en demonstrationseffekt, der giver job og bedre miljø. Der er miljømæssige gevinster i projekterne, men om de varer ud over projektføreløbet og får den ønskede demonstrationsværdi, er endnu for tidligt at sige.
- For de øvrige projekter er der kun begrænsede resultater. Generelt set har et projekt været skuffende, mens et andet har givet de forventede resultater.

4.3 Kompetenceudvikling

Stort set alle deltagere i projekterne vurderer, at de har fået nye kvalifikationer og færdigheder gennem projekterne. Halvdelen vurderer, at de har fået mange nye kvalifikationer. Projektlederne har haft de bedste forudsætninger før projektstart (tilpassede kvalifikationer) og ca. halvdelen har fået flere undervejs.

Til gengæld har især projektmedarbejdere ikke helt så tilpassede kvalifikationer før projektstart – og de er samtidig den gruppe, der har haft den ringeste tilegnelse af kvalifikationer undervejs. Deltagelse i efteruddannelse bliver kun delvist brugt til en bedre tilpasning af kvalifikationerne, hvor halvdelen af deltagerne har været på efteruddannelse.

Et problem synes for nogle at være, at der ikke har været tid eller råd til at deltage i kurser. Det gælder blandt andet for de projektmedarbejdere, der i øvrigt vurderer, at deres kvalifikationer ikke er tilstrækkelige.

4.4 Positive og negative sideeffekter

I 1994 og 1995 gennemførte Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) projektet “Grøn Beskæftigelse” i samarbejde med Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og CASA med støtte fra blandt andet Miljøstyrelsens renere teknologimidler. Projektet udpegede en række indsatsområder, som vandforsyning, kloakering, affaldsdepoter, affald/genanvendelse, landbrug og naturområder, byøkologi og trafik. Den samlede vurdering var, at der over en 10-15 årig periode ville være et potentiale på 27.700 job inklusive afledte beskæftigelseseffekter med en samfundsinvestering på ca. 8 milliarder kroner årligt. Den direkte effekt i grønne job ville være 9.400 personer.

Ved finansloven i 1996 blev det besluttet at iværksætte Den Grønne Jobpulje, og loven er tydeligt inspireret af SiD-projektet. Dog står der i bemærkningerne til loven, at “ordningen tilsigter skabelse af varige arbejdspladser”, og der “vil ikke blive ydet tilskud til projekter, der har til formål, at ansøger kan leve op til myndighedskrav og lignende beslutninger”. Bestyrelsen formulerer dette i standardkravene, som at “Der ydes ikke tilskud til myndigheders, institutioners eller virksomheders varetagelse af sædvanlige drifts- eller anlægsopgaver, medmindre opgaverne gennemføres med et særligt nyskabende miljø- og beskæftigelseselement”.

Lovgivningen og bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje har dermed afskåret sig fra at yde tilskud til hovedparten af de projekter, der beskrives i SiD-projektet. Der er heller ikke tvivl om, at de 305 millioner fra Den Grønne Jobpulje over 4 år ville være en dråbe i havet på områder med et årligt investeringsniveau på 8 milliarder kroner. Derfor har Den Grønne Jobpulje støttet projekter, der er på miljømæssig forkant med udviklingen, og som giver vedvarende beskæftigelse.

Projekterne er kun i meget ringe omfang kommet SiD-medlemmer og folk med almindelig skoleuddannelse til gode. Af 154 projektdeltagere i 74 projekter er 5 deltagere medlem af SiD, og 10% har en almindelig skoleuddannelse. 43% af projektdeltagerne har en mellemlang eller lang uddannelse. Det foreløbige resultat er derfor, at “uddannelsespyramiden” i projekterne kan siges at vende på hovedet i forhold til befolkningen som helhed. Det skal tilføjes, at resultatet bygger på et skævt udvalg af projekter, og det er

Den Grønne Jobpuljes forventning, at der i det totale billede på 417 støttede projekter er mange flere projektdeltagere med en kortere uddannelse. Der er ikke noget entydigt billede af eventuelle flaskehalse på arbejdsmarkedet, men 11 af 74 projekter har haft svært eller meget svært ved at finde medarbejdere. I de projektansvarliges tilbagemeldinger har det typisk været svært at finde fagligt uddannede eller personer med lang uddannelse, der samtidig havde en miljømæssig indsigt.

Virksomheder, der har fået tilskud til miljøstyring, en tydelig miljøprofil eller nye renere produkter, kan ofte stå sig bedre i konkurrencen med andre virksomheder på markedet. I sin bevillingspolitik har Den Grønne Jobpulje været opmærksom på ikke at skabe konkurrenceforvriddning på områder, hvor markedet er bedst til at afgøre, hvad der på længere sigt er økonomisk bæredygtigt. Eksempelvis gives der ikke tilskud til udgivelse af tidsskrifter, fordi det er læserne fremfor Den Grønne Jobpulje, der bedst kan afgøre, om et tidsskrift er værd at købe. I øvrigt sikrer EUs de-minimis-regler, at offentlige tilskud til private virksomheder ikke kan overstige 750.000 kroner over 3 år.

4.5 Administrationen af puljen

Den Grønne Jobpulje fremstår som en veladministreret tilskudsordning med åbenhed i forvaltningen, god information om mulighederne, og administrationen fungerer fleksibelt og effektivt.

Puljens bevillingspraksis er i overensstemmelse med de regler, som bestyrelsen selv har fastsat, og med bekendtgørelsen og lovgivningen om Den Grønne Jobpulje. Praksis er løbende under udvikling, men følger de rammer, der blev lagt fra starten. Ved ændringer i de generelle prioriteringer gøres en ekstra indsats for at informere potentielle ansøgere. Gennemgangen af tilsagn og afslag giver det indtryk, at der er en klar linie i Den Grønne Jobpuljes praksis.

Der er god formidling til potentielle ansøgere om mulighederne for at opnå støtte til projekter, og det forhold, at hovedparten af ansøgerne går direkte til Den Grønne Jobpulje, tyder på, at Den Grønne Jobpulje er kendt de fleste relevante steder.

Det er dog uklart, om formidlingen af mulighederne for støtte er god nok til iværksætter- og erhvervskredse, så for eksempel de lokale erhvervsråd, banker, advokater og virksomhedsrådgivere i højere grad kan bidrage til at få de gode projekter til at søge om tilskud. Det er endvidere et spørgsmål, om informationsindsatsen udnytter potentialet og resultaterne godt nok. I projekterne er der i gennemsnit anvendt godt 13% af projektbudgettet på formidling, og flere har efterspurgt udveksling af erfaringer. Det har af gode grunde været vanskeligt hidtil – det er først nu projekterne har erfaringerne – men her er et område, der kan prioriteres fremover af Den Grønne Jobpulje.

Der er udbredt tilfredshed blandt ansøgere og tilskudsmodtagere med puljens bevillingspraksis. Jobpuljen har som målsætning, at 80% af alle ansøgere er tilfredse med sagsbehandlingen. Det er i høj grad tilfældet for ansøgere, der har modtaget tilskud, hvor 87% er tilfredse eller meget tilfredse, hvilket interessant nok svarer helt til tallet ved evalueringen af Den Grønne Fond. Tilfredsheden blandt dem, der fik afslag, er naturligt nok noget mindre – her er kun hver tredje tilfreds. En ud af fire er direkte utilfreds.

Der er lagt vægt på at skabe en hurtig og effektiv tilskudsadministration. Målsætningen for 1997 var, at 90% af alle sager blev ekspederet inden for den fastsatte sagsbehandlingstid på 4 uger. Sagsbehandlingstiden er ikke målt i projektet, men der har ikke været signaler om, at der eksisterer et problem. 80% af modtagerne og 53% af dem, der fik afslag, er således enige – eller helt enige i – at sagsbehandlingen er hurtig og effektiv. Desuden er der udbredt enighed (92%) om, at Den Grønne Jobpulje stiller rimelige krav til projektbeskrivelsen.

Åbenheden i administrationen kommer særligt til udtryk gennem Den Grønne Jobpuljes hjemmesider og årsberetningen, hvor alle projekter, der har modtaget tilskud, er omtalt. Åbenheden opleves også af ansøgerne, hvor størsteparten er enige i, at det er let at komme i kontakt med Den Grønne Jobpulje, og kun få modtagere (14%) synes, at Den Grønne Jobpulje er for lukket omkring bevillingspolitikken.

4.6 Den samfundsmæssige betydning af puljen

Grøn Aktivering i Vejle har vist, at der også er fordele ved en regional placering af puljemidler – hvor det dog skal understreges, at netop Vejle har gode forudsætninger: Grøn Aktivering var allerede etableret og indgik i samarbejde med et velfungerende Green Network. Den Grønne Jobpulje udnytter mulighederne for at fremme grønne job gennem lokale eller regionale netværk med sine tilskud til Grøn Aktivering og regionale netværksdannelser. Det er måske en strategi, der kan følges, når der skal skabes kontakt til iværksætter- og erhvervsmiljøer.

Danmark har tilsluttet sig den internationale aftale om Agenda 21 i Rio i 1992, som indebærer, at udviklingen i Danmark skal være baseret på bæredygtighed. Bæredygtighed vil blandt andet sige, at man på en og samme tid skal tage miljømæssige, sociale og økonomiske hensyn. Den Grønne Jobpuljes fokus på nye, vedvarende grønne job ligger fint i forlængelse af disse hensyn.

Den Grønne Jobpuljes projekter viser, at der er behov for jobpuljen. Sammenlignet med den ordinære beskæftigelsesindsats med et budget for de regionale arbejdsmarkedsråd på 9 milliarder kroner i 1999 forekommer satsningen på 60 millioner kroner i Den Grønne Jobpulje beskeden. Det vil derfor være oplagt, at der bliver gjort en indsats for, at de mange midler, der anvendes på arbejdsmarkedsområdet, i højere grad bliver anvendt ud fra en bæredygtighedsbetragtning, således at der ikke alene er fokus på økonomi

og sociale løsninger – men at der også i de fremtidige løsninger indtænkes miljø.

Det vil være en målsætning, som falder godt i tråd med at sikre, at virksomheder og det offentlige på både kort og lang sigt kan få de medarbejdere, der er brug for, samtidig med at samfundet som helhed kan reducere miljøproblemerne. Tanken er ikke helt fjern – eksempelvis begyndte Grøn Aktivering i Vejle Amt med udgangspunkt i Arbejdsministeriet og Det Regionale Arbejdsmarkedsråd i Vejle Amt. Desuden har også andre regionale arbejdsmarkedsråd støttet grønne beskæftigelsesprojekter.

Den Grønne Jobpulje har et godt samspil med andre beslægtede tilskudsordninger, der er miljørelaterede. Derimod er kendskabet til og samarbejdet mellem jobpuljen og ordninger inden for arbejdsmarkedsområdet mere begrænset. Hverken Vækstfonden eller Arbejdsmarkedsstyrelsen havde et dybere kendskab til Den Grønne Jobpulje. En forudsætning for synergieffekter er, at de forskellige statslige initiativer har et godt kendskab til hinanden.

4.7 anbefalinger til Den Grønne Jobpulje

- Det kan overvejes om den “omvendte uddannelsespyramide” i Den Grønne Jobpulje kan vendes, således at flere personer med korte uddannelser eller ingen uddannelse får glæde af tilskudsmidlerne.
- Private virksomheders andel af projekterne er faldende, fordi der ikke længere gives tilskud til miljøstyringsprojekter. Til gengæld kan der være uudnyttede potentialer for grøn beskæftigelse i de private virksomheder. Det kan for eksempel være styrkelse af nye grønne virksomheder eller projekter med udvikling og markedsføring af nye grønne produkter og service. Det bør overvejes, hvordan der etableres en bedre kontakt til iværksætttermiljøet og erhvervskredse, der kan inspirere flere private virksomheder til at skabe grøn beskæftigelse.
- Det kan overvejes, herunder i Den Grønne Jobpulje, hvordan bæredygtighedsbetragtninger i højere grad kan indbygges i den ordinære beskæftigelsesindsats. Den Grønne Jobpulje og det regionale arbejdsmarkedsråd i Vejle Amt har med Grøn Aktivering vist et praktisk eksempel på, hvordan den ordinære indsats og indsatsen for en bæredygtig udvikling kan kobles i en region. Det kan overvejes, på hvilken måde der er basis for lignende koblinger og samarbejde i andre regioner.
- Informationsindsatsen om resultater af projekterne under Den Grønne Jobpulje kan styrkes. Informationsindsatsen kan styrkes i de enkelte projekter. En mulighed kunne være at stille skarpere krav til formidlingsindsatsens kvalitet – og måske samtidig stille kvalificeret rådgivning til rådighed. Desuden kan den generelle informationsindsats fra Den Grønne Jobpulje styrkes med mere fokus på mulighederne for grøn beskæftigelse og på konkrete eksempler på projektresultater. En vigtig målgruppe i den forbindelse er private virksomheder og iværksætttermiljøer.

- Tilfredsheden med administrationen er stor, men det kan overvejes, om det er muligt at øge tilfredsheden – særligt blandt dem, der modtager afslag på et tilskud. En forbedring kunne være en uddybning af de begrundelser, ansøgerne får. Men utilfredshed med, at der eksempelvis skal være beskæftigelse og ikke kun et bedre miljø eller sociale forhold, kan naturligvis ikke afhjælpes.
- Stort set alle deltagere føler, at deres kvalifikationer bliver større på grund af projektet. Men godt 11% var ikke på kursus, fordi der ikke var ressourcer til det. Det kan være et punkt, der skal øges opmærksomhed på ved behandlingen af ansøgninger og ved rådgivningen af ansøgere.

5 Den Grønne Jobpuljes projekter

Den Grønne Jobpulje har i perioden 1997 – oktober 1999 givet tilskud til i alt 417 projekter. Samlet set er der givet tilskud for 182 millioner kroner. Dertil kommer 15 millioner kroner, som er uddelegeret til Grøn Aktivering. Hensigten med dette kapitel er at give et overblik over, hvordan midlerne fra Den Grønne Jobpulje er fordelt. Udtryk som tilskud og bevillinger anvendes som synonymmer.

Tabeller og oversigter bygger på materiale fra Den Grønne Jobpulje samt fra vores egen gennemgang af sagsmaterialet. Tabellerne inkluderer projekter bevilget i perioden 1997 til oktober 1999, men af hensyn til enkelthed står der 1999 i tabellerne og ikke januar – oktober 1999.

5.1 Ansøgninger og bevillinger fra Den Grønne Jobpulje

Interessen for Den Grønne Jobpulje har været stor. Der er behandlet knap 1.000 ansøgninger i perioden. Heraf har omkring to ud af fem ansøgninger modtaget tilskud. Der er ansøgt projekter til en samlet værdi af næsten 900 millioner kroner – 4,5 gange så meget, som uddelt. Der er givet tilskud til i alt 417 projekter – i alt 182 millioner kroner. Dertil kommer 15 millioner kroner, som er uddelegeret til Grøn Aktivering.

Behandlede ansøgninger 1997- 1999

	1997		1998		1999	
	Antal	Mio.kr.	Antal	Mio.kr.	Antal	Mio.kr.
Ansøgninger	261	249	510	460	192	177
Bevillinger	123	55	216	88	78	39
Procent bevilget	47%	22%	42%	19%	41%	22%
Uddelegering til Grøn Aktivering	1	10			2	5

Note: Med det sidste bestyrelsesmøde i 1999 nåede den samlede bevilling for 1999 op på 62 millioner kroner. De sidste bevillinger i 1999 indgår ikke analysegrundlaget, da analysen er gennemført i november 1999.

Den gennemsnitlige bevillingstørrelse til projekterne var i 1997 455.022 kroner, i 1998 405.940 kroner og indtil oktober 1998 på 494.128 kroner. For hele perioden er det gennemsnitlige tilskud på 435.645 kroner.

Puljen til Grøn Aktivering er holdt ude af beregningen. Ved tilskuddene under Grøn Aktivering har de gennemsnitlige tilskudsstørrelser været på 309.032 kroner.

Bevillingsstørrelse og fordeling

Bevillingsstørrelse i 1000 kr.	Antal bevillinger	Procent	Kumuleret procent
0 – 300.....	221	53%	53%
300 – 500.....	89	21%	74%
500 – 700.....	43	10%	85%
700 – 1000.....	46	11%	96%
1000 -	18	4%	100%
Bevillinger i alt	417	100%	

Note: Beregninger uden midlerne til Grøn Aktivering

Godt halvdelen (53%) af bevillingerne fra Den Grønne Jobpulje har været mindre end 300.000 kroner, og knap en tredjedel (31%) af bevillingerne har været mellem 300.000 og 700.000 kroner. 15% har været større end 700.000 kroner. 13 projekter er på mere end 1,3 millioner kroner, og det trækker gennemsnitsbeløbet for projekter op på 435.645 kroner.

De fleste projektbudgetter indeholder medfinansiering fra ansøger selv – eller evt. fra andre kilder. Den Grønne Jobpulje har således været årsag til gennemførelse af projekter for et betydeligt større beløb. For 1999 er det totale projektbeløb for projekterne beregnet til godt 69 millioner kroner for de 78 projekter, som puljen har bevilget 39 millioner kroner til. Hvis det antages, at forholdet mellem tilskud og totalt projektbeløb er konstant, har Den Grønne Jobpulje antageligt været årsagen til, at projekter for godt 327 millioner kroner om miljø og beskæftigelse er sat i værk siden 1997.

5.2 Den geografiske fordeling af tilskud

Den Grønne Jobpulje er en national tilskudsordning – modsat Grøn Aktivering, hvor kun ansøgere med adresse i Vejle Amt (eller Middelfart) kan ansøge. Tilskuddene fordeler sig ikke jævnt ud over landet. Det kan have flere forklaringer:

- Større organisationer, institutioner og virksomheder, der har mulighed for at arbejde med grøn beskæftigelse, bor ofte i de store byer.
- Erhvervsstrukturen og befolkningssammensætningen varierer fra amt til amt.
- Behovet for ny beskæftigelse og mulighederne for nye arbejdspladser er forskellige fra amt til amt.
- I nogle amter eksisterer stærkere netværk omkring miljø og virksomhedsudvikling, der kan trække et større antal ansøgninger med sig.
- Enkeltpersoner og private virksomheder kan have regional indflydelse på antallet af ansøgninger. Der er eksempler på konsulentvirksomheder, der af egen interesse har påvirket virksomheder til at søge tilskud.

De tætbefolkede områder i Storkøbenhavn (Københavns Amt, Københavns Kommune og Frederiksberg Kommune) og Århus Amt har fået en stor andel af midlerne. Her er godt 85 millioner kroner eller 43% af midlerne uddelt. Det er dog ikke så skævt set i forhold til befolkningstallet, da knap 40% af befolkningen bor i de samme tætbefolkede områder. Storkøbenhavn er topscorer med knap 29% af de bevilligede midler.

Geografisk fordeling af tilskud fra Den Grønne Jobpulje (i 1000 kroner)

Amter	1997	1998	1999	I alt
Bornholm	500	1.410	875	2.785
Frederiksborg.....	2.950	6.966	400	10.316
Fyn.....	3.600	6.912	4.039	14.551
Storkøbenhavn (1)	21.386	24.351	10.992	56.729
Nordjylland.....	2.210	8.529	3.278	14.017
Ribe	4.103	2.350		6.453
Ringkøbing.....	1.910	4.933	3.027	9.870
Roskilde	1.775	4.049	500	6.324
Storstrøm.....	3.000	3.900	2.398	9.298
Sønderjylland.....	787	1.055	2.550	4.392
Vejle (2)	14.022	353	6.369	20.744
Vestsjælland	1.620	3.621	2.856	8.097
Viborg	-	4.699	700	5.399
Århus	8.105	14.555	5.919	28.579
I alt.....	65.968	87.683	43.903	197.554

Note: (1) Storkøbenhavn er beregnet som Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune og Københavns Amt. (2) Fordeling inkl. midlerne til Grøn Aktivering.

I Vejle Amt har Den Grønne Jobpulje fordelt 4,9 millioner kroner til projekter og uddelegeret knap 16 millioner kroner inkl. administration til Grøn Aktivering. Af de 16 millioner kroner er de 5 millioner kroner bevilget til brug i primært år 2000. Dermed er sammenlagt knap 21 millioner kroner fordelt i Vejle Amt. Befolkningsandelen er på 6,5%, så set i relation til hele jobpuljens bevilling på 305 millioner kroner er bevillingsandelen på 6,9%, hvilket nogenlunde passer til amtets "andel".

Sønderjyllands Amt, Nordjyllands Amt, Viborg Amt, Vestsjællands Amt og Storstrøms Amt har tilsammen modtaget godt 20% af bevillingerne. Her bor omkring 30% af befolkningen, men bevillingerne passer meget godt med ledighedsgraden, der samlet er på godt 21%. Dog skiller Nordjyllands Amt sig ud. Her er forholdsvis mange ledige i forhold til bevillingernes samlede størrelse.

Geografisk fordeling af tilskud fra Den Grønne Jobpulje. Procent

Amter	Andel af tilskud fra Den Grønne Jobpulje	Andel af gennemsnitsledigheden (1998)	Andel af befolkningen (1.1.1999)	Efter andel af antal job (1997)
Bornholm	1,4%	1,2%	0,8%	0,7%
Frederiksborg	5,2%	5,2%	6,8%	5,7%
Fyns	7,4%	8,8%	8,9%	8,3%
Storkøbenhavn (1)	28,7%	25,1%	22,4%	26,4%
Nordjylland	7,1%	11,3%	9,3%	9,1%
Ribe	3,3%	3,3%	4,2%	4,5%
Ringkøbing	5,0%	3,8%	5,1%	5,5%
Roskilde	3,2%	3,5%	4,3%	3,5%
Storstrøm	4,7%	5,8%	4,9%	4,0%
Sønderjylland	2,2%	3,8%	4,8%	4,6%
Vejle (2)	10,5%	6,0%	6,5%	6,6%
Vestsjælland	4,1%	5,6%	5,5%	4,7%
Viborg	2,7%	3,4%	4,4%	4,5%
Århus	14,5%	13,3%	11,9%	11,8%
I alt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Basis	197 mio. kr.	182.721 ledige	5.313.577 personer	2.925.122 job

Note: Tal for gennemsnitsledighed, befolkning og antal jobs er fra Statistisk Årbog 1999, Danmarks Statistik. (1) Storkøbenhavn er beregnet som Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune og Københavns Amt. (2) Fordeling inkl. midlerne til Grøn Aktivering.

5.3 Hvem har fået tilskud fra Den Grønne Jobpulje?

§2, stk. 3 i lov om pulje til grøn beskæftigelse bestemmer, at tilskud kan ydes til foreninger, organisationer, offentlige myndigheder, virksomheder og enkeltpersoner. Tilskudsordningen er underlagt EUs de-minimis-regler. Reglerne betyder, at EU fastsætter en maksimumsgrænse for tilskud til private virksomheder, fordi tilskuddene påvirker samhandlen og konkurrencen mellem medlemslandenes virksomheder. I praksis betyder det, at en privat virksomhed sammenlagt må modtage maksimalt 750.000 kroner i direkte statstilskud over en 3-årig periode fra ordninger, der er underlagt de-minimis-regler. Desuden betyder EU lovgivningen, at der ikke kan ydes tilskud til transport-, landbrugs- og fiskerisektorerne samt stål-, skibsbygnings- og kulindustrien.

Private virksomheder har fået halvdelen indtil i dag

Private virksomheder har siden 1997 modtaget knap 92 millioner kroner svarende til godt halvdelen af de 182 millioner, der er givet i tilskud. De private virksomheder står for to ud af tre af de bevilgede projekter, og de har i gennemsnit modtaget et tilskud på 337.630 kroner.

En meget stor andel af projekterne i de private virksomheder har været projekter om indførelse af miljøstyring/miljøledelse på virksomhederne.

Før Den Grønne Jobpulje blev oprettet, administrerede Miljøstyrelsens kontor for renere produkter "Program for spørgsmål om miljø og arbejdsmiljø i mindre virksomheder" (også kaldet "*det lille program*"). Programmet gav tilskud til virksomhederne på omkring 400.000 kroner til miljøstyring under

forudsætning af, at der blev ansat en ny medarbejder i virksomheden. Programmet var en succes, men løb tør for penge i slutningen af 1996. Da Den Grønne Jobpulje startede i september 1997, lå Miljøstyrelsen inde med 73 ansøgninger fra private virksomheder, der søgte tilskud under det lille program.

Ansøgningerne blev oversendt til Den Grønne Jobpulje, som besluttede at yde tilskud til denne type ansøgninger, fordi der var gode resultater både miljø- og beskæftigelsesmæssigt med denne type projekter. Tilskuddet fra Den Grønne Jobpulje har dog typisk været på 150.000 – 250.000 kroner pr. miljøstyringsprojekt frem for 400.000 kroner som under det lille program.

I 1997 var 79 ud af de 91 virksomhedsprojekter af denne type. I 1998 gav Den Grønne Jobpulje tilskud til projekter om miljøstyring i 108 virksomheder. Der indkom 128 ansøgninger, som alle blev individuelt vurderet. (Årsberetning 1998, Den Grønne Jobpulje). De fleste ansøgninger blev behandlet med bistand fra konsulent Hanne Eriksen, som i Miljøstyrelsens kontor for renere teknologi og produkter var ansvarlig for administrationen af det lille program.

Den Grønne Jobpulje har i 1999 indstillet denne praksis med at støtte almindelige miljøstyringsprojekter i virksomheder. I stedet satser bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje mere på projekter fra virksomheder med mere markant nytænkning. (Årsberetning 1998, Den Grønne Jobpulje). I 1999 begyndte Miljøstyrelsens "Kompetenceudviklingsprogram", og her har de private virksomheder fortsat mulighed for tilskud til almindelige miljøstyringsprojekter.

Effekten af den nye bevillingspraksis kan allerede spores i tallene. Hvor de private virksomheder i 1997 og 1998 gennemførte over 70% af projekterne, har virksomhederne i 1999 fået tilskud til 35% af projekterne. Det samme gælder midlerne. Hvor de private virksomheder i 1997 fik 50% og i 1998 fik 60% af bevillingerne, så har de i 1999 modtaget 30% af bevillingerne.

Tilskud fra Den Grønne Jobpulje fordelt på modtagertype

	Årstal			Total
	1997	1998	1999	
Offentlige institutioner				
Antal	22	33	29	84
Total (kr.)	21.270.600	21.296.915	14.126.320	56.693.835
Gennemsnit (kr.)	966.845	645.361	487.114	674.927
Organisationer				
Antal	10	30	22	62
Total (kr.)	6.597.100	14.019.104	12.855.918	33.472.122
Gennemsnit (kr.)	659.710	467.303	584.360	539.873
Private virksomheder				
Antal	91	153	27	271
Total (kr.)	27.580.014	52.367.036	11.550.773	91.497.823
Gennemsnit (kr.)	303.077	342.268	427.806	337.630

Note: Opdelingen på modtagertyper er udarbejdet på baggrund af et umiddelbart skøn ud fra modtagernes navn. Der er afvigelser fra den gruppering, som Den Grønne Jobpulje har rapporteret i årsberetningerne. Fordelingen er ekskl. midler til Grøn Aktivering.

Tilskudsmodtagere er kategoriseret under offentlige institutioner, når de er finansieret eller ejet af det offentlige. Det gælder eksempelvis kommuner og amter, bydelsrådene i København, statslige institutioner som Skov- og Naturstyrelsen, revacentre, fælles kommunale affaldsselskaber, sygehuse eller naturskoler.

Organisationer er græsrodsforeninger og andre sammenslutninger, der hverken er kontrolleret af offentlige myndigheder eller en enkelt privat interesse. Det gælder for eksempel Frelsens Hærs socialtjeneste, økologiske igangsættere, foreningen Det Grønne Møbel, Campingrådet, Den Grønne Nøgle, Foreningen til Fremme af Bæredygtigt Design eller boligselskaber.

Det fremgår umiddelbart af tallene, at det gennemsnitlige tilskud til offentlige institutioner har været dobbelt så stort som tilskuddene til de private virksomheder. På samme måde ser det gennemsnitlige tilskud til organisationer ud til at være væsentligt større. Det skyldes sandsynligvis det store antal miljøstyringsprojekter, der alle har modtaget mellem 150.000 kroner og 250.000 kroner. Når der ses bort fra disse tilskud er forskellen ikke så iøjefaldende.

5.4 Hvilke typer projekter har modtaget tilskud?

I lov om pulje til grøn beskæftigelse er der lagt vægt på, at puljen fremmer grøn beskæftigelse inden for en række områder: Byøkologi, trafik, vedvarende energi, energibesparelser, vandbesparelser, økologiske fødevarer og naturgenopretning.

I det følgende præsenteres to måder at opdele eller typologisere projekterne på:

1. Den Grønne Jobpuljes opdeling, som er benyttet i årsberetningerne: Byggeri, miljøledelse, naturforvaltning, tværgående projekter, vand-energi-affald, økologiske fødevarer og øvrige projekter.
2. Midtvejsevalueringens typologisering: Miljøstyring og miljøledelse, nye virksomheder og produkter, viden og netværk, pilotprojekter samt øvrige projekter.

Opdelingen fra årsberetningerne

Den Grønne Jobpulje har i sin opdeling af projekttyper valgt en vej, som kategoriserer projekterne lidt anderledes. I det følgende gives eksempler på kategorierne. Projekternes journalnummer er nævnt i parentes.

Byggeri omfatter projekter som: “Nedbrydning af barrierer for brug af alternative isoleringsmidler” (G374-0982), “Genanvendelse af tegl” (G374-0962), “Seriefremstilling af bæredygtige byggelementer til økologisk byggeri” (G374-0457), “Økologisk byggeri på Den Økologiske Landbrugskole og Naturskolen i St. Vildmose” (G374-0548) eller “Bæredygtige byggematerialer i Gjern Tømmerhandel A/S” (G374-0829). Projekterne giver en bred vifte af miljøeffekter. I alt 23 projekter falder i denne kategori.

Miljøledelse i virksomheder omfatter de almindelige miljøstyringsprojekter i private virksomheder: “Miljøstyring hos xxx virksomhed” eller mere nytænkende netværksprojekter som: “Andelsmiljømedarbejdere i små virksomheder

der” (G374-0893) eller “Miljø- og energikoordinering – opstart af netværk i erhvervsvirksomheder” (G374-0888). Projekterne omfatter typisk energi og vandbesparelser. Det har hidtil været den mest almindelige projekttype med 198 iværksatte projekter.

Naturforvaltning omfatter naturgenopretningsprojekter som “Naturgenopretning i Rind Ådal” (G374-0511), “Øget anvendelse af heste i skovbruget” (G374-938) eller “Mobilt fårehold på Bornholm” (G374-0877). 13 projekter har handlet om naturgenopretning.

Tværgående projekter har en bred vifte af effekter og er eksempelvis “Økologisk igangsætterkontor” (G374-0800), “EcoTrain Europe” (G374-0799), “Grøn Netværk i Miljøforum Århus” (G374-0968). 58 projekter er faldet i denne kategori. 58 projekter har fået 36 millioner kroner tilsammen.

Vand, energi og affald er typisk erhvervsaffaldskonsulenterne, som der er givet en række tilskud til. Af andre projekter kunne nævnes “Affaldshåndtering på Ærø” (G374-0869) eller “Den fremtidige spildevandsafledning i områder uden kloakering” (G374-0906). 58 projekter handler om vand, energi og affald og har fået omkring 30 millioner kroner tilsammen. Denne kategori er kommet godt med i 1998 og 1999 takket være en målrettet indsats for projekter om erhvervsaffaldskonsulenter, som der ikke blev ydet tilskud til i 1997.

Økologiske fødevarer er en forholdsvis klar kategori, og Den Grønne Jobpulje har bevilget i alt 24 projekter (16 millioner kroner), eksempelvis “Økotrans – en bæredygtig distributionsvirksomhed for økologiske varer” (G374-0821), “Økologisk omstilling i daginstitutioner – et rotationsprojekt i Høje Taastrup Kommune” eller “Økologisk barnemad på Indre Nørrebro” (G374-0183).

Endelig er der gruppen af øvrige projekter, som vanskeligt lader sig placere i ovenstående kategorier. Det er eksempelvis projekter som “Nye materialer til formgivning af computere” (G374-0950) eller “Hemp Valley – produktudvikling af miljøvenlige hampetekstiler” (G374-0891). I alt 28 projekter for 13 millioner kroner falder i denne kategori.

Bevillinger fordelt på typer efter lovgivningen

	Antal bevillinger			
	1997	1998	1999	Total
Byggeri	6	13	4	23
Miljøledelse i virksomheder	83	109	6	198
Naturforvaltning	2	3	8	13
Trafik	6	5	3	14
Tværgående projekter	13	27	18	58
Vand, energi og affald	4	32	22	58
Økologiske fødevarer	6	11	7	24
Øvrige tilskud	3	15	10	28
I alt	123	215	78	416

	Bevillinger i millioner kr.			
	1997	1998	1999	Total
Byggeri	5,1	7,7	1,8	14,6
Miljøledelse i virksomheder.....	21,8	29,7	2,2	53,7
Naturforvaltning	2,0	5,3	3,3	10,6
Trafik	5,4	2,2	0,7	8,3
Tværgående projekter.....	10,5	14,0	11,7	36,2
Vand, energi og affald.....	4,0	15,9	10,3	30,2
Økologiske fødevarer	4,2	7,2	4,9	16,3
Øvrige tilskud	2,0	7,4	3,7	13,1
I alt.....	55,0	89,4	38,6	183,0

Note: Fordeling af projekter på projekttype for 1997 og 1998 er foretaget af Den Grønne Jobpulje (Årsberetning, 1998).

Midtvejsevalueringens typologisering

I forbindelse med midtvejsevalueringen har CASA foreslået en alternativ typologisering. Formålet med typologiseringen af projekterne har været at få projekterne systematisk opdelt efter, hvordan de opnår deres miljø- og beskæftigelseseffekter. Typologiseringen er nyttig, fordi variationen af projekterne er så stor, at de vanskeligt lader sig evaluere under et. Det er meget forskellige forhold, der har indflydelse på, om et projekt bliver en succes eller ej.

Men selv om variationen mellem projekterne er stor, så er der også store ligheder i den måde, hvorpå projekterne opnår deres miljø- og beskæftigelsesmæssige resultater. Bag projekterne ligger en formodning om, hvordan projektet med tilskud fra Den Grønne Jobpulje kan føre til både et bedre miljø og mere beskæftigelse. Efter at have gennemgået projekterne er der opstillet i alt fem typer projekter:

Type	Beskrivelse af effektkæde
<i>Miljøstyring og miljøledelse</i>	Projekterne opbygger kvalifikationer til miljøledelse og –styring for at reducere miljøpåvirkningen fra virksomhedens egen drift.
<i>Nye virksomheder og produkter</i>	Projekter i virksomheder, der gennem deres produkter reducerer miljøbelastningen.
<i>Viden og netværk</i>	Projekter, som gennem information og dialog vil ændre adfærden for en målgruppe.
<i>Pilotprojekter</i>	Projekter, som gennem demonstrationer af løsninger får spredt løsningen og dermed forbedrer miljøet og skaber beskæftigelse.
<i>Øvrige projekter</i>	Projekter, som ikke kan placeres i de fire første kategorier.

Virkeligheden er ikke altid så skarpt opdelt, som ovenstående typologisering antyder. Nogle projekter har flere facetter og kunne være en del af flere kategorier: Når virksomheder arbejder i netværk for at lave miljøstyring – er det så et miljøstyringsprojekt, eller passer det bedre i kategorien viden og netværk, eller er det måske et pilotprojekt? Men selvom der er grænsetilfælde, har det overordnet set været relativt uproblematisk at kategorisere samtlige projekter.

Bevillinger fordelt på evalueringens typologisering

	Antal bevillinger			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	80	96	4	180
Nye virksomheder og produkter	11	55	27	93
Viden og netværk	15	22	25	62
Pilotprojekter	14	31	16	61
Øvrige	3	12	6	21
I alt.....	123	216	78	417

	Bevillinger i millioner kr.			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	19,8	21,9	1,4	43,1
Nye virksomheder og produkter	8,4	29,1	11,6	49,1
Viden og netværk	9,5	9,3	12,1	30,9
Pilotprojekter	13,3	19,3	8,7	41,3
Øvrige	4,4	8,1	4,8	17,3
I alt.....	55,4	87,7	38,6	181,7

Note: Fordeling af projekter på projekttyper er foretaget i samarbejde med Den Grønne Jobpulje.

For de 5 typer projekter er der forskellige argumenter for, at et tilskud kan føre til et forbedret miljø og mere beskæftigelse – ud over den beskæftigelse, der bliver ydet tilskud til i selve projektet:

Miljøstyring kan direkte give en reduceret miljøbelastning fra virksomheden. Indirekte kan miljøstyring have miljømæssig betydning, hvis virksomheden som følge af projektet opnår konkurrencefordele og fortrænger produkter fra mere miljøbelastende virksomheder. Der er beskæftigelsesmæssig effekt af projektet, når besparelser på ressourceforbrug eller øget indtjening giver grundlag for at beholde arbejdskraften. Hvis projektet har stor kommerciel succes, kan det give anledning til yderligere ansættelser.

Det har været relativt uproblematisk at vurdere, hvorvidt et projekt hører til denne kategori. Et typisk eksempel er "Projekt miljø hos Aarhus Offset A/S". Aarhus Offset ønsker at arbejde aktivt med miljøstyring og livscyklusanalyser og ønsker at ansætte en person som krumtap i dette arbejde. Personen forventes fastholdt i beskæftigelse efter den 1-årige projektperiode, fordi miljøstyring kan nedbringe miljøbelastningen og øge indtjeningen på grund af ressourcebesparelser og bedre afsætning af virksomhedens produk-

ter. Der er bevilget 180 (heraf 4 til offentlige virksomheder) projekter af denne type for i alt 43 millioner kroner.

Nye (grønne) virksomheder og (grønne) produkter. Her er der gevinst til miljøet, når nye grønne virksomheder etableres, eller nye grønne produkter udvikles og markedsføres. Miljøgevinsten kan være, at genanvendelse forhindrer et affaldsproblem, eller at et renere produkt fortrænger et miljømæssigt set ringere produkt fra markedet. Beskæftigelseeffekten findes primært, hvis projektet får kommerciel succes. Det giver økonomi til at fastholde ansættelser og måske udvide med flere.

93 projekter har fået 49 millioner kroner i denne kategori. Det er eksempelvis "Pure Baby" (G374-0798), "Den Danske Solhybridbil" (G374-443), "Produktion af økologiske delelementer" (G374-556), "Økohavens hjemmeservice" (G374-630) eller "Grønne Amalies grøntsagsabonnement" (G374-0050).

Viden og netværksprojekterne giver miljøeffekt på længere sigt. Typisk indsamler projekterne information og viden, som videreformidles til en målgruppe. På baggrund af den ny viden ændrer målgruppen holdning og handling med en reduceret miljøbelastning til følge. Erfaringen viser, at ny viden ikke nødvendigvis fører til ændrede handlinger, og der skal mere end blot formidling til at skabe ændret adfærd. Der er varig beskæftigelse i projekterne, hvis tilstrækkeligt mange finder netværkets aktiviteter så værdifulde, at de vil betale for dem. Der er yderligere en beskæftigelseeffekt, når eksempelvis Grønt Netværk i Ribe Amt påvirker virksomheder til miljøstyring og produktudvikling eller påvirker offentlige institutioner til at arbejde grønt.

Viden og netværksprojekter er for eksempel "Tosproget grøn miljømedarbejder til boligområderne i Albertslund" (G374-0268), "Grønt Netværk Sønderjylland" (G374-0510), projekterne med erhvervsaffaldskonsulenter er placeret i denne kategori, "Økologisk skoletjeneste for Vejle Amt" (G374-0063) eller "Danmark cykler til arbejde – opbygning af nationalt kampagne sekretariat" (G374-0217). I alt har 62 projekter modtaget knap 31 millioner kroner i tilskud fra Den Grønne Jobpulje.

Pilotprojekterne kan gennem et tilskud pege på ændring af en miljøbelastning og bidrage til spredning af løsningen til andre. Hvis løsningen bliver brugt af andre, er der en miljøeffekt. Hvis ændringen spredes og bruges af andre – så det evt. bliver normen – giver det et større eller grønnere forbrug af arbejdskraft.

Pilotprojekterne er en projekttype, der går på tværs af den oprindelige opdeling af projekter, som Den Grønne Jobpulje anvendte. Fællestrækket ved projekterne er, at Den Grønne Jobpulje har vurderet, at projekterne gennemførte en løsning på et kendt miljøproblem på en måde, der gør en spredning af løsningen sandsynlig. Eksempel er "Udvikling af miljøvenlige metoder til produktion af muslinger i Limfjorden" (G374-0679), "Økologisk rensepark – en alternativ løsningsmodel for økologisk håndtering" (G374-0670) eller "Byrupbanestien – cykel, ride og vandresti mellem Horsens og Silkeborg"

(G374-0185). I alt 61 projekter til 41 millioner kroner er kategoriseret som pilotprojekter.

Af de *øvrige* projekter er der 21 projekter til 17 millioner kroner. Det er projekter som eksempelvis "Udviklingsprogrammet grønne job – fra idé til virkelighed" (G374-0087), "Opkvalificering af skovarbejdere" (G374-0536) eller "Samsø – Danmarks vedvarende energi ø" (G374-0724).

Geografisk fordeling af bevillinger fordelt på evalueringens typologisering. (Fordeling i %)

	Miljø- styring	Nye virksomheder og produkter	Pilot- projekter	Viden og netværk	Øvrige
Bornholm	1,4%	3,3%	0,0%	1,8%	0,0%
Frederiksborg	5,1%	6,7%	4,9%	6,8%	4,0%
Fyn	13,4%	6,2%	5,7%	10,9%	0,0%
Storkøbenhavn	13,0%	37,3%	29,3%	34,0%	59,2%
Nordjylland	10,5%	9,4%	6,0%	6,4%	2,3%
Ribe	8,7%	0,0%	1,7%	3,6%	5,3%
Ringkøbing	6,8%	3,2%	10,6%	2,6%	1,2%
Roskilde	4,6%	0,9%	5,8%	4,8%	0,0%
Storstrøm	3,5%	5,5%	3,6%	9,7%	3,5%
Sønderjylland	0,8%	2,6%	1,0%	7,6%	0,0%
Vejle	4,2%	0,8%	5,2%	1,6%	0,0%
Vestsjælland	3,9%	4,0%	4,2%	0,4%	15,2%
Viborg	3,4%	1,1%	6,1%	1,7%	2,0%
Århus	20,7%	18,9%	15,9%	8,2%	7,3%
<i>I alt</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>
<i>Bevillinger i mio.kr.</i>	<i>43</i>	<i>49</i>	<i>41</i>	<i>31</i>	<i>17</i>

Tilskud og projekter fordeler sig ujævnt geografisk set. Miljøstyringsprojekterne har haft størst succes i Århus Amt, samt Nordjyllands og Fyns Amt. Til gengæld er de helt store midler til nye virksomheder og produkter placeret i Storkøbenhavn, hvor godt 37% af midlerne er. Men Århus er også godt placeret med knap 19% af midlerne. Ribe Amt og Roskilde Amt ligger i bunden.

Miljøstyringsprojekterne og projekter af typen nye virksomheder og produkter har primært haft de private virksomheders interesse. Omkring 90% af projekterne og projektmidlerne til de private virksomheder falder inden for disse to kategorier.

De offentlige institutioner og organisationerne har en større spredning i deres aktiviteter, men alligevel falder halvdelen af projekterne og to tredjedele af tilskudsmidlerne til projekter af typen pilotprojekter og viden og netværk.

Øvrige projekter fordelt sig på alle 3 typer af modtagere.

**Fordeling af tilskud til modtagere efter projekttype
(Tilskudsbeløb opgjort i 1.000 kroner)**

Projekttype	Offentlige institutioner		Organisation		Privat	
	Tilskud	Antal	Tilskud	Antal	Tilskud	Antal
Miljøstyring	1.861	4			41.218	176
Nye virksomheder og produkter	7.675	11	9.950	19	31.468	63
Viden og netværk	13.738	26	11.408	24	5.797	12
Pilotprojekter	26.015	34	7.619	14	7.669	13
Øvrige	7.405	9	4.496	5	5.346	7
Total	56.694	84	33.473	62	91.498	271

I nedenstående tabel bliver det tydeligt, at projekter med miljøstyring i private virksomheder har modtaget 150.000 eller 250.000 kroner. Ifølge Den Grønne Jobpulje er tilskuddet typisk gået til 70% af lønomkostningerne for nye medarbejdere i virksomhederne. I visse virksomheder var loftet for tilskud sat til 150.000 kroner, når virksomheden ikke forurenedes nævneværdigt, eller når virksomheden tilhørte brancher, hvor der allerede var gennemført mange miljøstyringsprojekter.

De dyre projekter har typisk været projekter af typen øvrige og pilotprojekter i det offentlige. De dyre projekter har været i de offentlige institutioner og i organisationerne med gennemsnitstilskud på henholdsvis 675.000 kroner og 540.000 kroner. De private virksomheder har samlet modtaget et gennemsnitstilskud på 338.000 kroner. Hvis miljøstyringsprojekterne tages ud af beregningen, er gennemsnitstilskuddet på 529.000 kroner.

Forklaringen på forskellen er sandsynligvis, at det på grund af de-minimis-reglerne primært er mindre virksomheder, der har modtaget tilskud. De offentlige institutioner er større organisationer og er ikke underlagt de-minimis-reglerne. De har derfor været i stand til at sammensætte mere komplicerede projekter med flere parter og flere aktiviteter.

**Gennemsnitstilskud fordelt efter modtagere og projekttype.
(Beløb opgjort i 1.000 kroner)**

Projekttype	Offentlige	Organisationer	Private virksomheder	Total
Miljøstyring	465	-	234	239
Nye virksomheder og produkter	698	524	499	528
Viden og netværk	528	475	483	499
Pilotprojekter	765	544	590	677
Øvrige	823	899	764	821
Total	675	540	338	436

5.5 Særlige indsatser under Den Grønne Jobpulje

Selvom Den Grønne Jobpulje giver tilskud til en meget bred vifte af projekter, har bestyrelsen og sekretariatet udvalgt enkelte indsatsområder, hvor der er gjort en særlig indsats for at tiltrække nye projekter eller fremme et bestemt område.

Der er mindst fem indsatsområder, hvor Den Grønne Jobpulje har gjort en særlig indsats: Miljøstyring, affald og genanvendelse, Kommunerne som jobgenerator, økologisk afsætning og distribution samt Naturgenopretning og -forvaltning. I alt kan 275 projekter for 101 millioner kroner henregnes til et af de 5 indsatsområder – for godt 55% af de hidtil bevilgede tilskuds-kroner. Heraf er de 180 projekter miljøstyringsprojekter.

Miljøstyring. Miljøstyringsprojekterne er et indsatsområde, hvor Den Grønne Jobpulje de første 2 år gav tilskud til miljøstyringsprojekter efter samme model som “*det lille program*”, der udløb i 1996. Tilskuddene var på samme vilkår, men noget mindre end før. I 1999 valgte bestyrelsen ikke længere at støtte de traditionelle miljøstyringsprojekter under den formodning, at der nu er igangsat så mange projekter, at den videre udbredelse formodes at ske uden tilskud. (Årsberetningen 1999). Indsatsen har tydeligt afspejlet sig i de bevilgede projekter med 80 projekter i 1997, 96 projekter i 1998 og kun 4 projekter i 1999. Den videre indsats er en prioritering af tilskud til virksomheder, der tager et miljømæssigt spring på deres område.

Affald og genanvendelse. Affaldsområdet er et andet område, hvor Den Grønne Jobpulje har gjort en særlig indsats. Blandt andet en SiD konference i efteråret 1998 gav inspirationen til, at Jobpuljen opfordrede affaldsselskaberne til at søge om tilskud til projekter om affaldsminimering, genbrug og nye job. Den Grønne Jobpulje er opmærksom på ikke at yde tilskud til projekter, som kommunerne og affaldsselskaberne i forvejen har en forpligtigelse til at gennemføre.

Jobpuljen har støttet oprettelse af stillinger som erhvervsaffaldskonsulenter i en række affaldsselskaber. Puljen har endvidere støttet projekter både i enkelte boligafdelinger og i bydele, der går ud på at øge genanvendelse og sortering ved at oprette affaldsstationer og dermed skabe økonomisk mulighed for at ansætte nye medarbejdere, der kan rådgive om affaldssortering og igangsætte andre grønne initiativer. Også projekter, der handler om at ud-danne sådanne grønne ejendomsfunktionærer, har fået støtte.

Indsatsområde affald og genanvendelse. Projekter 1997-1999

Indsats	1997	1998	1999	Total
Affaldskonsulenter				
Antal	–	3	9	12
1000 kr.	–	1.125	3.850	4.975
Grønne gårdmænd				
Antal	4	3	3	10
1000 kr.	2.695	1.690	1.720	6.105
Andre projekter om affald & genanvendelse				
Antal	1	17	7	25
1.000 kr.	900	10.147	2.889	13.936

Kommunerne som jobgenerator. I efteråret 1998 udbød Den Grønne Jobpulje en konkurrence til alle landets kommuner om at udarbejde den bedste plan for beskæftigelse i kommunen. Konkurrencen skulle inspirere kommunerne – eller grupper af kommuner – til at lave en samlet plan for den grønne jobskabelse i samarbejde mellem for eksempel forvaltningerne og med

erhvervslivet. Sigtet var både at inspirere til, at der bliver fokuseret bredt på mulighederne for grøn jobskabelse og at få iværksat spydspidsprojekter, der kan have demonstrationsværdi.

Den Grønne Jobpulje ser kommunerne som centrale med deres viden på miljøområdet og samspil med borgere, organisationer, frivillige og private virksomheder. Præmiesummen var på 4 millioner kroner med en hovedgevinst på 2 millioner kroner. For at sætte fokus på området blev konkurrencen beskrevet i en lille pjece.

Der kom i alt 17 projekter på vegne af 44 kommuner inden fristens udløb den 19. april 1999. Ansøgningerne blev behandlet af et bedømmelsesudvalg bestående af repræsentanter fra KL, Erhvervsfremmestyrelsen, Arbejdsmarkedsstyrelsen og sekretariatet for Den Grønne Jobpulje.

Århus Kommune vandt konkurrencen med et projekt om økologiske fødevarer (G374-907) i Århus Kommune, hvor målet er at skabe et tæt indkøbs-samarbejde mellem køkkener og kantiner. Desuden skal projektet etablere kontakt fra jord til bord mellem landmænd og køkkener.

Af de 17 projektforslag blev 10 projekter indstillet til tilskud, og bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje gav til tilskud til 8 projekter for tilsammen 4,8 millioner kroner.

Naturgenopretning og -forvaltning. I sine visioner for 1999 forventede Den Grønne Jobpulje at se nærmere på naturforvaltningen. Her er problemet, at sektoren fungerer som et forum for beskæftigelsesprojekter med et stort gennemtræk og mange puljejob. Den Grønne Jobpulje har efterlyst løsningsmodeller. Der er allerede iværksat en del naturforvaltningsprojekter. Det er på nuværende tidspunkt vanskeligt at sige, om der kommer et større antal projekter i slutningen af 1999 og 2000.

Indsatsområde Naturgenopretning og -forvaltning. Projekter 1997-1999

	1997	1998	1999	Total
Antal	3	10	4	17
1.000 kr.....	2.850	10.465	1.625	14.940

Økologisk afsætning og distribution er det femte indsatsområde. Her vurderes det, at i alt 24 projekter har fået tilskud siden 1997 for knap 14 millioner kroner. Regnes projektet "Økologiske fødevarer i Århus Kommune" med i denne kategori, er der 25 projekter og 16 millioner kroner. Projekterne her er af typen "Økologisk barnemad på Indre Nørrebro", "Økologisk mad i Roskildes kantiner – et rotationsprojekt".

Der kunne udpeges flere områder af interesse som indsatsområder. Eksempelvis er der bevilget i alt 10 projekter for tilsammen 4,5 millioner kroner, som på forskellig måde handler om grøn turisme. Det er projekter som for eksempel "Økologisk grøn ferie i Himmerland", "Miljøvenlige campingpladser", "Grøn turistvejleder i Thyholm Kommune" eller "City safari: guidede ture i København". Et andet område er økologisk byggeri, der primært har handlet om genbrug af byggematerialer eller udvikling af alternativer til traditionelle byggematerialer.

5.6 Begrundelser for at søge tilskud

Der kan være mange formål med at begynde et projekt. I det afsluttende projektskema, som alle projekter skal udfylde, er de projektansvarlige blevet bedt om at svare på, hvilke formål der havde størst betydning for deres beslutning om at gå i gang med projektet.

Baggrunden for at gå i gang med et projekt. (I procent af 74 besvarelser)

Formål	Stor betydning	En vis/lille betydning	Ingen betydning	Total
<i>Vi ønskede at...</i>				
styrke vores konkurrenceevne ved at være foran på miljøområdet.....	58%	30%	12%	100%
ansætte en bestemt person	8%	42%	50%	100%
etablere en ny grøn virksomhed	16%	41%	43%	100%
udvikle og sælge grønne produkter.....	28%	37%	35%	100%
påvirke erhvervslivet til en mere bæredygtig udvikling.....	23%	54%	23%	100%
påvirke det offentlige til en mere bæredygtig udvikling.....	18%	39%	43%	100%
påvirke almindelige husholdninger til en mere bæredygtig udvikling	12%	30%	58%	100%
formidle / demonstrere miljørigtige løsninger .	35%	42%	21%	100%
løse et konkret miljøproblem	22%	38%	41%	100%

Note: Kategorierne fra skemaet "ingen betydning", "irrelevant" og "ubesvaret" er slået sammen.

Den stærkeste motivation overordnet set for at skabe grøn beskæftigelse har været et ønske om at styrke konkurrenceevnen. Det er de mange miljøstyringsprojekter (3 ud af 4 besvarelser), der slår igennem her. Blandt de virksomheder, som har gennemført miljøstyringsprojekter, siger 60%, at hensynet til konkurrenceevnen har stor betydning. For kategorien nye virksomheder og produkter er det primært udvikling af nye virksomheder, udvikling og salg af grønne produkter samt en bredere formidling, der har haft betydning. For viden og netværksprojekterne har det primært været ønsket om at påvirke erhvervslivet (83%) og det offentlige (50%) i en bæredygtig retning, der har haft stor betydning.

Det har sjældent været muligheden for at ansætte en ganske bestemt person, der har haft stor betydning.

5.7 Finansieringen af projekterne

I det afsluttende projektskema er de projektansvarlige blevet bedt om at udrede finansieringen af projekterne. I gennemsnit har Den Grønne Jobpulje betalt 43% af aktiviteterne, og der har i gennemsnit været en egenfinansiering på 51%. Derudover har enkelte modtaget tilskud fra EU (1%), og andre har fået andre offentlige tilskud (2%). Godt en tredjedel (35%) af projekterne har modtaget tilskud fra andre tilskudsordninger før projektet under Den Grønne Jobpulje. Heraf har 7 før modtaget tilskud fra Den Grønne Fond, 5 fra en ordning under Erhvervsfremmestyrelsens isbryderordning og 2 fra det lille program under Miljøstyrelsen.

65 projekter har svaret på, hvordan projektudgifterne var fordelt på budgetposter. Det typiske (gennemsnitligt) budget har for de 65 projekter set således ud:

**Et gennemsnitligt budget for projekter under Den Grønne Jobpulje
(Beregnet på oplysninger fra 65 projekter)**

	Kroner	Procent
Løn	431.000	62
Administration.....	59.000	8
Udstyr og maskiner.....	44.000	6
Materialer.....	25.000	4
Ekstern bistand.....	74.000	11
Andet	62.000	9
I alt.....	695.000	100

De mindste projekter har haft et budget på 150.000 kroner – de største på 4,3 millioner kroner.

5.8 Projekternes forløb

De fleste projekter er forløbet som forventet ved formuleringen af projektet. 85% svarer ja til, at tilskuddet er blevet anvendt som forudsat i det budget, Den Grønne Jobpulje i sin tid godkendte. Et budget er en forventning om, hvordan fremtiden vil forme sig. De projektansvarlige er blevet bedt om at beskrive de væsentlige ændringer og har eksempelvis skrevet:

- Ny tidsplan på grund af medarbejderudskiftning.
- Har udover projektet fået ISO 14001 og licens til Svanemærket.
- Fik licens til Svanemærket i stedet for ISO 14001.
- Vi fik flere tilskud og udbyggede projektet.
- Undervurdering af tidsforbrug.
- Udskiftning af rådgivere.

5.9 Projekternes fremtid

Ved projekternes afslutning har 61 projektansvarlige ud af 74 svaret, at aktiviteterne, som projekterne har igangsat, vil fortsætte efter projektets afslutning. Kun en enkelt har svaret, at aktiviteterne afsluttes ved projektets udløb. Der er endog store forventninger til, at aktiviteterne fortsætter ud i fremtiden. 62 (83%) har svaret, at aktiviteterne fortsætter i mere end 2 år, og yderligere 6 forventer, at de fortsætter 1-2 år endnu.

Næsten 23% har svaret, at aktiviteterne fremover vil fortsætte på et højere niveau med for eksempel flere ressourcer, mandår eller nye områder. En ud af tre forventer at fortsætte uændret, og 27% (20 projektansvarlige) forventer, at aktiviteterne bliver på et lavere niveau.

Når aktiviteterne fortsætter, forventer 65% (48 projektansvarlige), at aktiviteterne er selvfinansieret, mens 36% (27 projektansvarlige) fortsat vil være afhængige af tilskud fra offentlige ordninger. 11% (8 projektansvarlige) finder anden ekstern finansiering i for eksempel banker eller investeringsselskaber.

6 Nye grønne job

"§1. Puljen til grøn beskæftigelse har til formål at forbedre miljøet ved at fremme skabelsen af nye arbejdspladser inden for miljøområdet". (Lov om grøn beskæftigelse). Nye arbejdspladser eller nye grønne jobs er det ene hovedformål med Den Grønne Jobpuljes virke. Et forsigtigt gæt på den vedvarende beskæftigelseseffekt efter projekternes afslutning er 91 nye job svarende til en "jobpris" på 230.000 kroner for et nyt job.

Beskæftigelseseffekten af Den Grønne Jobpuljes projekter kan langt fra opgøres endnu. De følgende analyser af de 74 afsluttede projekter kan kun betragtes som et lille "hint" om resultaterne for de 417 igangsatte projekter – blandt andet fordi det primært er miljøstyringsprojekterne, der er afsluttet.

6.1 Beskæftigelseseffekten

Beskæftigelseseffekten kan opgøres i mandår. En person, der er i fuld beskæftigelse i et år, er det samme som et mandår. Ved beregningen af mandår er projektlederne blevet bedt om at betragte et mandår som svarende til 1.628 timer.

Beskæftigelseseffekten kan opdeles i tre typer af beskæftigelse:

- Direkte
- Indirekte
- Ekstern

Direkte beskæftigelseseffekt er, når ansatte er blevet lønnet direkte af projektmidlerne. 59 projektansvarlige har svaret, at der har været 92 mandår i direkte beskæftigelse, hvilket giver en gennemsnitlig direkte beskæftigelses-effekt på ca. 1,6 mandår pr. projekt. For alle 74 projekter kan det anslås, at der er 116 mandår på projekternes lønningssliste. Med 21 millioner kroner i tilskud fra Den Grønne Jobpulje giver det i gennemsnit et tilskud på 180.000 kroner pr. job.

I de 72 svar, vi kunne få i spørgeskemaerne, er vurderingen, at der er oprettet 80 nye stillinger i forbindelse med projekterne. Her har stort set alle svaret. Desuden har 66 projektansvarlige vurderet, at 65 af stillingerne fortsat vil eksistere om et halvt år.

Direkte beskæftigelse

	Antal stillinger	Antal svar	Kommentar
Antal mandår lønnet direkte af projektmidlerne	92	59	Ikke alle har svaret på spørgsmålet. Op til 5 mandår har været lønnet.
Hvor mange nye stillinger er oprettet til projektet?	80	72	Ikke alle har svaret på spørgsmålet. Svarene varierer fra 0 til 3,5 nye stillinger.
Hvor mange af disse stillinger vil stadig være hos jer om et halvt år?	65	66	Svar varierer fra 0 til 3,5 stillinger

Der er tale om *indirekte beskæftigelse*, når projektet har skabt øget produktivitet, og der er ansat flere medarbejdere på samme arbejdsplads. 27 (32%) svarer ja til, at der er sket en øget produktivitet, og siger, at der i alt er tale om 36 nye medarbejdere. Ikke alle fortsætter, men 26 medarbejdere forventes at fortsætte på arbejdspladsen mere end et halvt år.

Endelig kunne det være, at der som følge af projektet vil blive ansat flere medarbejdere i det kommende år. Her svarer 26 projektansvarlige (36%), at der på sigt vil komme nyansættelser. Heraf tror 19 projektansvarlige på 1-2 nyansættelser.

Den indirekte beskæftigelseeffekt er således som minimum 36 mandår for de 74 projekter – og 26 forventes at fortsætte mere end et halvt år.

Indirekte beskæftigelse

	Antal mandår	Svar	Kommentar
Hvor mange andre medarbejdere har projektet skabt plads til (ud over projektet)?	36	24	Svarene varierer fra 1 stilling til 7 stillinger
Hvor mange af disse stillinger vil stadig være hos jer om et halvt år?	26	22	Svarene varierer fra 0 til 3,5 stillinger
Forventning til yderligere ansættelser (nyansættelser)	1-2	19	Yderligere 7 forventer endnu flere

Der kan være tale om *ekstern beskæftigelse*, når projektet har givet beskæftigelse til personer i andre virksomheder eller organisationer. Det kan for eksempel være hos underleverandører af varer og tjenesteydelser eller hos eksterne rådgivere og konsulenter. Ekstern beskæftigelse kan også være, når projektet har skabt muligheder for nye job og virksomheder, og endelig kan det være, at projektet har demonstreret løsninger, som andre har taget op. Alle disse muligheder er beskrevet i spørgeskemaet.

27 projektansvarlige (37%) vurderer, at der er skabt ekstern beskæftigelse, og yderligere 15 (20%) vurderer, at der måske er skabt ekstern beskæftigelse. De sidste 32 projektansvarlige (43%) tror ikke, at der er skabt ekstern beskæftigelse eller har ikke noget svar på spørgsmålet.

Ekstern beskæftigelse

	Antal mandår	Svar	Kommentar
Anfør skønnet omfang i mandår på andre arbejdspladser?	44	29	Svarene varierer fra 0 mandår til 20 mandår
Forventning til yderligere ansættelser på andre arbejdspladser	1-2	10	Yderligere 7 forventer endnu flere

Endelig har vi bedt de projektansvarlige om at pudse krystalkuglen og give deres bud på den eksterne beskæftigelseeffekt i det kommende år: Vil der som følge af projektet blive ansat yderligere nye medarbejdere på andre arbejdspladser i det kommende år? Ved fortolkningen af svaret skal man være opmærksom på, at der er tale om et gæt. De fleste har da også valgt den forsigtige løsning, og knap halvdelen har enten ikke svaret eller svaret ved ikke. Yderligere 15 projektansvarlige (20%) tror ikke, at der bliver tale om

flere ansættelser. 10 gætter på 1-2 nyansættelser, 6 gætter på nogle nyan-sættelser (3-5), og en enkelt gætter på, at der bliver mange nye ansættelser (mere end 6).

6.2 Den samlede effekt

Det er behæftet med betydelig usikkerhed at vurdere den samlede beskæftigelseseffekt af Den Grønne Jobpulje. Når vi alligevel vover, er det i en tro på, at det er bedre at have et tal end ingen tal.

Vi har beregnet den gennemsnitlige beskæftigelseseffekt pr. tilskudskrone. Beløbet kan i et vist omfang bruges som målestok af Den Grønne Jobpulje ved vurdering af ansøgninger. Det er vigtigt at være opmærksom på, at en mængde faktorer er udeladt ved beregningen af prisen på et nyt job. Det er faktorer som tilskud fra andre offentlige systemer – eksempelvis lønninger via puljeforbud. Det er de økonomiske besparelser eller forringelser, der opstår gennem det miljømæssige arbejde. Det er de alternative personlige, sociale og samfundsøkonomiske omkostninger ved ikke at gennemføre et projekt. Det er de økonomiske omkostninger ved ikke at gennemføre disse, men andre projekter for at øge beskæftigelsen.

Nedenstående beregninger er formentlig minimumstal. De 74 projekter har modtaget i alt ca. 21 millioner kroner i tilskud. Det giver med nye 91 stillinger efter projektets afslutning en gennemsnitlig jobpris på 230.000 kroner.

Ved beregningen er der blandt andet taget udgangspunkt i, at der ikke var yderligere beskæftigelsesmæssige effekter i de projekter, vi ikke fik svar fra. Det taler for, at den virkelige effekt er bedre. Til gengæld kan de oplyste tal fra dem, der svarede, være overvurderet, hvilket taler for, at den virkelige effekt er mindre.

Prisen på 230.000 kroner for et nyt job skal ses i lyset af, at tre ud af fire besvarelser er fra virksomheder, der har arbejdet med miljøstyring. Miljøstyringsprojekterne er de billigste projekter i Den Grønne Jobpulje.

Omkring 100 mennesker (116 under og 91 efter) er kommet i arbejde på disse projekter. – Om der er tale om *grønne* job, kan ikke aflæses af disse tal. Men sandsynligheden taler for, at også miljøeffekten er længerevarende, fordi 61 projektansvarlige af 74 har svaret, at aktiviteterne, som projekterne har igangsat, vil fortsætte efter projektets afslutning.

Efter de projektansvarliges egne skøn tegner den vedvarende beskæftigelseseffekt til at være tilfredsstillende, da omkring 80% bevarer stillingerne efter projektets afslutning. Dertil skal lægges, at over en tredjedel tror på yderligere ansættelser. Det er vanskeligt at konkludere yderligere på de eksterne jobeffekter. Man kan blot konstatere, at 29 projektansvarlige tilsammen vurderer, at projekterne har givet yderligere 44 eksternt ansatte.

Minimumsbeskæftigelseseffekt af Den Grønne Jobpulje

Antal beskæftiget	Svar i projektskemaer
Anslået antal mandår lønnet af projekterne	116
Ny direkte (80) og indirekte (36) beskæftigelse <i>under</i> projekterne	116
Ny direkte (65) og indirekte (26) beskæftigelse $\frac{1}{2}$ år <i>efter</i> projekterne	91
Ny direkte (80), indirekte (36) og ekstern (44) beskæftigelse under projekterne	160

Pris pr. beskæftiget	Ca. "jobpris"
Beregnet mandår lønnet af projekterne	180.000 kr.
Ny direkte og indirekte beskæftigelseseffekt under projekterne	180.000 kr.
Ny direkte og indirekte beskæftigelse efter projekterne	230.000 kr.
Ny direkte, indirekte og ekstern beskæftigelse under projekterne	130.000 kr.

Den direkte effekt for nye job kan opdeles efter projekttype. Det viser temmelig store variationer i "pris pr. job". Men selv om tallet kan beregnes, giver resultatet ikke mening for andre end miljøstyringsprojekterne, hvor antallet af gennemførte projekter er tilstrækkeligt stort til at beregne gennemsnit. Resultatet antyder, at prisen pr. job er mindre end for andre typer projekter. I Den Grønne Jobpulje har et nyt job i et miljøstyringsprojekt været lidt billigere (173.000 kroner) end nye job i projekterne som helhed (182.000 kroner).

Ny direkte og indirekte ansættelse pr. projekttype

Kategorier	Total	Gns. ansat pr. projekt	Tilskud (1000 kr.)	Pris pr. job i kr.	Antal projekter
Miljøstyring	80	1,5	13.835	173.000	54
Total (inkl. miljøstyring)	116	1,6	21.087	182.000	73

Note: Antallet af projekter for de øvrige kategorier er for lille til at beregne et "job pr. krone"-beløb.

Pris pr. job sammenlignet med andre tilskudsordninger

Det har været vanskeligt at finde sammenlignelige tal fra andre tilskudsordninger, der kan afgøre, om gennemsnittet på 180.000 kroner for job i projektforløbet eller 230.000 kroner for et nyt job er dyrt eller billigt. Det er svært at sammenligne direkte "pris pr. job", fordi projekterne og tilskudsordningerne fungerer under forskellige betingelser og med forskellige mål og målgrupper. I det følgende gives derfor blot tre eksempler fra hhv. "Det lille program", "Overheadpuljen" og "Grøn Aktivering".

Det lille program (officielt program for rådgivning om miljøspørgsmål og arbejdsmiljø til mindre virksomheder) har med en økonomisk ramme på 80 millioner kroner støttet over 200 virksomheder med indførelse af miljøstyring. Programmet skulle reducere miljøbelastningen i små og mellemstore virksomheder samt øge beskæftigelsen. Succeskriteriet for beskæftigelsen var, at der i gennemsnit blev ansat en person – midlertidigt eller permanent – pr. 350.000 kroner. Evalueringsrapporten vurderer, at der har været mindst 242 nyansættelser som følge af programmet. Det svarer til en gennemsnitspris pr. job på 330.578 kroner. Det lille program anvendte i gennemsnit 1,71 medarbejder pr. projekt, hvor projekter under Den Grønne Jobpulje i gen-

nemsnit har igangsat 1,5 nye medarbejder pr. miljøstyringsprojekt til en gennemsnitspris på 173.000 kroner.

Overheadpuljen var en forsøgsordning under Arbejdsmarkedsstyrelsen, som via finansloven fik afsat 13 millioner kroner årligt til dækning af overhead-udgifter ved etablering af nye arbejdspladser for ledige dagpengemodtagere i private, ikke-overskudsgivende foreninger eller organisationer. Hensigten var at finde beskæftigelse til ledige, der havde svært ved at finde ordinær beskæftigelse, samtidig med at en række nyttige samfundsopgaver blev løst. Puljen uddelte meget forskellige beløbsstørrelser fra 20.000 kroner til 3,5 millioner kroner. Prisen pr. job i overheadpuljen var i gennemsnit 50.000 kroner pr. arbejdsplads under projektførelsen (af ca. et års varighed). Hertil skal lægges lønudgiften til den ledige i form af dagpenge, hvilket svarer til omkring 120.000 kroner pr. år. Altså en gennemsnitspris på 170.000 kroner. Skabelsen af ordinære job med overenskomstmæssig aflønning ville være dyrere, hvilket skal tages i betragtning ved sammenligning med Den Grønne Jobpulje.

Grøn Aktivisering i AF i Vejle-regionen har i samme periode som Den Grønne Jobpulje givet tilskud til grønne job. Ved evalueringen af Grøn Aktivisering har det været muligt at gennemføre beregninger af beskæftigelseseffekten på helt samme måde som ved evalueringen af Den Grønne Jobpulje. Men tallene skjuler, at en del af deltagerne under projekterne for Grøn Aktivisering har været ansat i puljejob. Lønudgiften har derfor ikke vejet så meget, som hos Den Grønne Jobpulje. Derfor kan de to tal ikke sammenlignes direkte. I Grøn Aktivisering har tilskuddet pr. job i gennemsnit været på 218.000 kroner til ny direkte og indirekte beskæftigelse under projektet, hvilket er højere end Den Grønne Jobpuljes udgift på 180.000 kroner pr. job under projektet.

6.3 Erfaringer fra forløbsevalueringerne

Det er vanskeligt at sige noget generelt om beskæftigelseseffekten ud fra besøgene på de 25 projekter, der blev udvalgt til forløbsevalueringerne. De konkrete erfaringer herfra tegner et billede af en god beskæftigelseseffekt af miljøstyringsprojekterne og projekterne i kategorien "nye virksomheder og produkter". Projekterne her gennemføres primært hos private virksomheder.

Beskæftigelseseffekten af netværksprojekterne er vanskeligere at vurdere, men kan blive positiv i det omfang projekterne er i stand til at skaffe ekstern finansiering. Effekterne af pilotprojekterne er under alle omstændigheder vanskelig at vurdere, og for flere projekter vil der først på længere sigt være beskæftigelseseffekter.

6.4 Rekruttering til projekterne

Generelt har arbejdsløsheden været faldende gennem 1990'erne. Det kunne betyde, at det efterhånden ville være vanskeligt for projekterne, at finde medarbejdere med de rigtige kvalifikationer til projekterne. Gennem spørgeskemaet har vi forsøgt at danne os et indtryk af eventuelle flaskehalse, men

kun 11 projekter har haft svært eller meget svært at finde medarbejdere. Det kan således *ikke* generelt konkluderes, at Den Grønne Jobpuljes projekter har haft flaskehalsproblemer på arbejdsmarkedet.

Der danner sig ikke noget entydigt billede, bortset fra at ingen har haft svært ved at finde de nødvendige medarbejdere, hvis der ikke var krav om skoleuddannelse ud over folkeskolen. De projektansvarlige har fortalt, hvilke kvalifikationer, der var mangel på (sprogligt let redigerede svar):

- Det var svært at finde en erstatningsmedarbejder for projektleder med nødvendig baggrund til tidsbegrænset stilling.
- Det var svært at finde en IT-medarbejder til udvikling af elektronik.
- Det viste sig vanskeligt at finde den rette. To personer blev forsøgt, men begge måtte siges op kort efter. Begge havde uddannelse, men kunne ikke opfylde forventningerne.
- Det var svært at finde en medarbejder med erfaring fra lignende projekter.
- Kemiingeniør med kendskab til overfladebehandling og internt og eksternt miljø.
- Manglende faglig grundviden.
- Personlig evne til at gennemføre projektet.
- Der er få ledige med miljømæssige kvalifikationer.
- Der er meget få medarbejdere med den ønskede profil på markedet.
- Viden om galvanovirksomhed.
- Ikke specielt vanskelig (mekaniker uddannet).
- Der er mangel på autolakerere.
- Vi kan dog godt oplyse, at der mangler mere miljøoplysning på både designskoler, håndarbejdsseminarier, handelsskoler m.m.
- På lavt uddannelsesniveau: ingen kendskab til vores produktion. På højt uddannelsesniveau: ingen interesse i lille virksomhed samt manglende kendskab til "miljølæsning".

6.5 Hvem har fået beskæftigelse?

Blandt de 154 projektdeltagere, der har besvaret spørgeskemaet, var 25 (16%) ledige før projektet. De havde i gennemsnit været ledige i 10 måneder før projektstart, heraf knap halvdelen under 5 måneder og en enkelt i 44 måneder.

Projektdeltagernes beskæftigelse før og efter projektet

Hvad lavede du før projektet?	Hvad laver du efter projektet?									Total	Antal
	Arb. på samme projekt	Samme-virks., andre funktioner	Skifte-arbejde	Uddan-nelse	Orlov	Ledig	Andet	Ved ikke	Arb. på samme projekt med andre funkt.		
Samme virksomhed	33%	46%	5%	0%	0%	4%	4%	0%	9%	100%	80
Anden virksomhed	41%	27%	14%	5%	0%	0%	0%	0%	14%	100%	22
Under uddannelse	38%	13%	25%	13%	0%	0%	0%	0%	13%	100%	8
Havde orlov	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%	1
Var ledig	38%	4%	4%	4%	4%	8%	21%	8%	8%	100%	24
Andet	33%	8%	25%	8%	0%	0%	25%	0%	0%	100%	12
Total	35%	31%	9%	3%	1%	3%	7%	1%	9%	100%	147
Antal	52	46	13	4	1	5	11	2	13	147	

Ved projektets afslutning forudså fem projektdeltagere, at de skulle være ledige. Heraf var de tre ledige før projektet, og to af projektdeltagerne blev ledige efter at have været i samme virksomhed før projektet.

De fleste projektdeltagere (80) havde arbejde i samme virksomhed før projektet, og 22 kom fra andre virksomheder. De sidste 45 deltagere var enten ledige, under uddannelse eller andet – en enkelt kom fra orlov.

Ved projektets afslutning fortsatte 111 deltagere i den samme virksomhed – men kun 52 i samme funktioner.

Deltagere fordelt efter uddannelse

	Antal	Procent	National fordeling*
Almindelig skoleuddannelse	14	10%	34%
Faglig uddannelse.....	49	33%	38%
Kort videregående.....	20	14%	7%
Mellemlange uddannelser.....	21	14%	10%
Lange uddannelser	43	29%	6%
I alt.....	147	100%	94%

* National fordeling er beregnet efter tabel 107: uddannelse og beskæftigelse for de 30-59 årige i Statistisk Årbog, 1999. Personer m. gymnasiale (alm. og erhvervsrettede) uddannelser er sammenlagt med kategorien grundskoleuddannelse (her kaldet alm. skoleuddannelse).

147 deltagere har svaret på, hvilken uddannelsesmæssig baggrund de har. Det er bemærkelsesværdigt, at 43% af projektdeltagerne har en lang eller en mellemlang uddannelse. Opdeles de 147 projektdeltagere efter, hvilket projekt de har deltaget i, så viser det sig, at i miljøstyringsprojekterne er det 40% af deltagerne, der har en lang eller mellemlang uddannelse, mens tallet er 51% for de øvrige projekter.

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at kun 10% af projektdeltagerne har haft en uddannelse svarende til den almindelige skoleuddannelse. SiDere falder primært i denne gruppe og under den faglige uddannelse. I alt svarer 5 deltagere – ud af 154 projektdeltagere – at de er medlem af SiD.

Resultatet er overraskende, da det kunne forventes, at der var et større behov for personer med længere, tekniske uddannelser i miljøstyringsprojekterne end i de øvrige projekter. Forholdet kan tænkes at skifte, efterhånden som et bredere udsnit af de øvrige projekter afsluttes. Det skal understreges, at det er Den Grønne Jobpuljes vurdering, at de 74 projekter her giver et skævt billede af de 417 støttede projekter, således at der kan forventes en større andel af projektdeltagere med en kortere uddannelse eller med almindelig skoleuddannelse.

Sammenlignet med befolkningen som helhed kan “uddannelsespyramiden” i Den Grønne Jobpuljes projekter indtil videre siges at vende på hovedet med den store overvægt af folk med mellemlange og lange uddannelser, hvor der i befolkningen som helhed kun er 16%. På samme måde er der hele 34% af befolkningen fra 30-59 år, der har almindelig skoleuddannelse som deres længste.

6.6 Lønninger i projekterne

59 projekter har givet en detaljeret besvarelse på, hvordan lønmidlerne i projektet har været fordelt. Det overordnede resultat er, at projekterne har lønnet 92 fuldtidsansatte.

**Hvordan er lønmidlerne fordelt i løbet af projektet?
(Sum beregnet på 59 svar)**

Lønmidler	Kroner i alt	Mandår i alt
Projektledelse	9.890.598	35
Administration	2.901.856	10
Medarbejdere, der har deltaget direkte i projektet	12.594.151	45
Medarbejdere, der var vikar for projektdeltagerne	230.136	1
I alt	25.616.741	92

Fordelingen af lønmidlerne skal sikkert tages med et gran salt. I nogle tilfælde er der tale om en og samme person, der har skullet fordele sin tid. I andre tilfælde er der tale om en mindre del projektledelse og derudover ansatte medarbejdere. I tilskudsordningen er der lagt op til, at der kan ansættes erstatningsarbejdskraft eller vikarer i en rotationsordning, hvor de allerede ansatte kommer på kursus eller deltager i projektaktiviteter. Denne mulighed har været benyttet i meget begrænset omfang i de undersøgte projekter. Men Jobpuljen har støttet flere rotationsprojekter inden for miljøstyring, køkken-drift og uddannelse af grønne gårdmænd.

154 projektdeltagere fra de 74 projekter har besvaret et særskilt deltagerskema. En del projektdeltagere har været med i projektet som en del af deres almindelige arbejde.

Gennemsnitslønnen for deltagere i projektet har været en brutto månedsløn på ca. 22.800 kroner – den højeste har været på 60.000 kroner. Gennemsnitslønnen for kvinder har været på ca. 18.100 kroner og for mænd på ca. 25.900 kroner. De ældste projektdeltagere har fået de højeste gennemsnitslønninger.

Sammenlignes den gennemsnitlige indkomst for projektdeltagerne med det generelle indkomstniveau i Danmark, er der en relativt høj gennemsnitsindkomst, der svarer til gennemsnittet for den bedst lønnede fjerdedel af danskerne. (I 1998 22.800 kroner, Statistisk Årbog 1999, tabel 217).

Den høje gennemsnitsindkomst lader sig imidlertid let forklare, når man ser på den uddannelsesmæssige baggrund for projektdeltagerne. Der er overvægt af projektdeltagere med mellemlange og lange uddannelser, og de bidrager naturligvis til at trække det generelle gennemsnit op. Men sammenlignet med de indkomster, der er almindelige for disse grupper virker lønniveauet alt i alt for projektdeltagere i Den Grønne Jobpulje som passende – for deltagerne med de længere uddannelser ligger gennemsnittet oven i købet i underkanten, hvilket sandsynligvis afspejler, at en del er nyansatte.

Gennemsnitsindkomst for projektdeltagere fordelt efter uddannelse

Uddannelse:	Antal	Gns. månedssindkomst
Almindelig skoleuddannelse	11	17.300
Faglig uddannelse.....	47	22.400
Kort videregående.....	17	20.000
Mellemlange uddannelser.....	20	21.900
Lange uddannelser	40	26.700
I alt.....	135	22.800

Danmarks Statistiks opgørelse over fortjeneste opdelt efter uddannelsesniveau. (kr. pr. måned)

Uddannelse:	Sektor:		
	Private	Kommune	Staten
Grundskole	21.800	17.600	20.400
Erhvervsfaglige	23.800	18.900	20.700
Korte videregående.....	25.200	20.800	23.900
Mellemlange uddannelser.....	31.500	22.500	26.300
Lange uddannelser	36.200	32.300	32.200
I alt.....	25.400	20.900	23.500

Note: Opgjort efter Statistisk Årbog, 1999

6.7 Diskussion af beskæftigelseeffekten

Nye arbejdspladser eller nye grønne job er det ene hovedformål med Den Grønne Jobpuljes virke.

Beskæftigelseeffekten må indtil videre siges at være mere end tilfredsstillende, fordi miljøstyringsprojekterne har kunnet bidrage med de mange og

de billige job. Data for de øvrige projekttyper er endnu meget begrænset, men indtrykket er indtil videre, at beskæftigelseseffekten holder niveauet for kategorien nye virksomheder og produkter, men er lavere for viden- og netværksprojekter og pilotprojekter.

I de projekter, vi har fået svar fra, har der samlet været mindst 116 nye stillinger, enten som beskæftiget i projektet eller ansat som følge af projektet. De nye stillinger har i gennemsnit kostet 180.000 kroner for Den Grønne Jobpulje pr. beskæftiget. Der er ikke noget stort grundlag at sammenligne priser på, men det er forholdsvis billigt, når det tages i betragtning, at de fleste beskæftigede har været på fuld løn, og en stor del af de beskæftigede har en mellemlang eller lang uddannelse.

De projektansvarlige vurderer, at den vedvarende beskæftigelseseffekt på kort sigt (6 måneder) er på mindst 91 nye job, svarende til en "jobpris" på 230.000 kroner for et nyt job. Det betyder, at 8 ud af 10 nye stillinger i projekterne forventes bevaret.

Det skal sammenholdes med, at over 80% forventer, at aktiviteterne fortsætter, og 65% forventer, at aktiviteterne vil være selvfinansierede. Hvis forventningerne til den fremtidige job- og aktivitetssituation holder, må det siges at være et flot resultat.

Yderligere forventer over en tredjedel af de projektansvarlige yderligere nyansættelser inden for det næste halve år som følge af projektet.

Medregnes den eksterne beskæftigelseseffekt, er et forsigtigt gæt 130.000 kroner for et nyt job. Med et forsigtigt gæt menes, at der er en betydelig usikkerhed omkring tallet, da grundlaget for de enkelte vurderinger vil være meget varierende. For nogle vil det være et meget kvalificeret gæt – for andre muligvis et gæt ud i den blå luft.

Men der er ingen tvivl om, at aktiviteterne i projekterne har medført og vil medføre yderligere beskæftigelse hos underleverandører og rådgivere, eller at projekterne har skabt muligheder for nye job i andre virksomheder og demonstreret løsninger. Det er blot vanskeligt at kvantificere.

Den Grønne Jobpulje har besluttet ikke at støtte miljøstyringsprojekter fra 1999 og frem. Miljøstyringsprojekterne har været de "lavest hængende frugter" med en stor mængde forholdsvis billige projekter og med god jobeffekt, særligt til dem med en uddannelse. De lavest hængende frugter ser derfor ud til at være plukket, og forventningen til de projekter, der afsluttes fremover, er derfor, at den gennemsnitlige pris pr. job vil være stigende.

7 Miljøeffekter af projekterne

Den Grønne Jobpuljes hovedmål er at skabe nye jobs og forbedre miljøet. En gennemgang af sagsresuméerne viste, at miljø indgår som et væsentligt mål i alle projektet. Af de 74 projekter, som har indsendt slutevalueringsskema, vurderer 20, at det samlede miljøresultat er bedre end forventet, 34 at resultatet er som forventet, og 2 at resultatet er ringere end forventet. 18 har ikke svaret. De foreløbige resultater fra forløbsevalueringerne viser væsentlige konkrete miljøeffekter for miljøstyringsprojekter og for projekter af typen nye virksomheder og produkter. Slutrapporterne fra de afsluttede videns- og netværksprojekter dokumenterer en konkret miljøeffekt af disse. Dataene for pilotprojekter og øvrige projekter er meget sparsomme, og indtil videre er resultaterne mere blandede for disse projekter.

7.1 Indledning

De miljømæssige resultater af de støttede projekter kan dels sammenfattes ud fra en bearbejdning af de selvevalueringsskemaer, som de afsluttede projekter har udfyldt, dels ud fra de foreløbige data, som er indsamlet igennem forløbsevalueringerne. Vurderingen af miljøeffekten vanskeliggøres af, at det kun er 74 projekter, som på nuværende tidspunkt er afsluttet og derfor har indsendt selvevalueringsskemaer, og hovedparten af disse er miljøstyringsprojekter.

7.2 Miljømål og -resultater fra de afsluttede projekter

Ud fra de returnerede spørgeskemaer er det muligt at se, hvilke mål projekterne har haft ved projektets start, og projekternes vurdering af, i hvilken grad det er lykkedes at opnå målene.

68 af de 74 projekter har haft som mål at reducere energiforbruget, og 65 projekter som mål at opnå lavere forbrug af farlige stoffer, og 58 har haft som mål at indføre miljøledelse og miljøstyring.

De ti vigtigste miljømål for projekterne. (Opgjort i antal projekter)

	Væsentligt mål	Mål, men ikke væsentligt
Reducere energiforbruget.....	51	17
Opnå lavere forbrug af farlige stoffer	48	17
Indføre miljøledelse/miljøstyring	48	10
Nedbringe affaldsmængden.....	44	18
Markedsføre grønne produkter	36	13
Reducere forbruget af råvarer.....	34	18
Demonstrere miljørigtige løsninger	31	24
Bidrage til bæredygtig adfærd eller livsstil	29	30
Øge forbruget af miljøvenlige eller økologiske produkter.....	28	20
Stille miljøkrav til produkter (fx gennem grønne indkøb eller leverandørstyring).....	26	34

Projekterne er både blevet spurgt, om de enkelte miljømål er opfyldt, og om hvorledes de samlet vurderer opfyldelsen af projektets miljøresultater. Der er ikke nogen nævneværdig variation i projekternes vurdering af opnåelsen af de enkelte miljømål. Ca. 2/3 af de projekter, som har haft forventning i forhold til et specifikt miljømål, svarer at målet er opnået som forventet. Ca. 20% vurderer, at målene er opnået bedre end forventet, og ca. 10% vurderer, at målet er opnået ringere end forventet.

Samlet vurdering af projektets miljøresultat

	Bedre end forventet	Som forventet	Ringere end forventet	Irrelevant/Ubesvaret
Antal projekter	20	34	2	18

56 projekter har besvaret spørgsmålet om projektets samlede miljøeffekt. 20 projekter vurderer, at resultatet er bedre end forventet, 34 at resultatet er som forventet og kun 2, at resultatet er ringere end forventet. Så projekterne har generelt opnået et miljøresultat, som svarer til eller er bedre end forventet.

Hvorvidt det er tilfredsstillende, afhænger selvfølgelig af, hvilken betydning man kan tillægge de forventninger til miljøresultat, som projekterne havde ved projekternes begyndelse. Dels om der er overensstemmelse imellem de forventninger, som de projektansvarlige svarer, de har haft, og så hvad de har skrevet i deres ansøgning, dels hvilken vurdering der er foretaget af miljømålene i ansøgningen.

I spørgeskemaet spørges: "Hvilke miljømæssige mål havde I ved projektets start?" Man kan forestille sig to hypotetiske tilfælde, hvor der ikke er overensstemmelse imellem besvarelse og ansøgning:

Det ene tilfælde kan være, at de projektansvarlige kun har beskrevet deres centrale miljømål i ansøgningerne, men i virkeligheden har de selv haft flere mål. Hvis det er tilfældet, så betyder det, at der er blevet opfyldt flere miljømål - og det er jo kun godt.

Det andet tilfælde kan være, at de projektansvarlige har beskrevet flere og mere ambitiøse miljømål i deres projektansøgning, end de i virkeligheden selv troede på, for at opnå tilskud. Der kan miljøeffekten være væsentlig mindre, end det ser ud til i analysen. Det sidste kan for eksempel være tilfældet, hvis en virksomhed i ansøgningen har skrevet, at den ønsker at få en "miljømedarbejder", men i virkeligheden har tænkt sig at bruge hovedparten af miljømedarbejderens ressourcer i den daglige drift.

Gennemgangen af sagsmapperne hos Den Grønne Jobpulje og interviewet med sekretariatet har vist, at sekretariatet generelt er god til at trække på den relevante ekspertise i Miljøstyrelsen, og til at afgøre, om projekterne er miljømæssigt relevante og har "passende" ambitiøse miljømæssige mål. Kun i et relativt lille antal tilfælde har bestyrelsen valgt at støtte projekter, som Miljøstyrelsen ikke har kunnet anbefale ud fra et miljømæssigt synspunkt.

Kombinationen af anvendelsen af Miljøstyrelsens ekspertise til at vurdere projekterne miljømæssigt og den store tilfredshed fra de afsluttede projekter indikerer, at den miljømæssige effekt af de støttede projekter er god. Hvorvidt det er tilfældet, kan kun afgøres ved at undersøge og konkret vurdere projekterne. En sådan vurdering må nødvendigvis basere sig på eksempler, da det ikke er muligt at gennemgå samtlige projekter konkret. Derfor er der i det følgende lagt vægt på at beskrive eksempler på konkrete miljømæssige resultater. Eksemplerne er hentet fra forløbsevalueringerne.

7.3 Konkrete miljømæssige resultater

Karakteren af de miljømæssige resultater varierer fra projekt til projekt, og derfor er det ikke muligt at give en kvantitativ vurdering af størrelsen af de miljømæssige resultater, men det er muligt at give en vurdering af omfanget og karakteren af de resultater, som opnås. Vurderingen er baseret på forløbsevalueringerne. Hvor det er nødvendigt og muligt er den suppleret med data fra projekternes kvalitative slutrapporter til Den Grønne Jobpulje.

Type 1: miljøstyring

5 miljøstyringsprojekter er udvalgt til forløbsevaluering. I 4 af de 5 projekter har man fået styr på mange af de miljøbelastende processer og procedurer. Man er kommet så langt, at der kan konstateres væsentlige miljøeffekter i form af ressourcebesparelser, bedre affaldssortering og affaldsløsninger samt indkøb af mindre miljøskadelige produkter. Det sidste projekt er kun i kortlægningsfasen, hvorfor man endnu ikke kan konstatere konkrete miljømæssige forbedringer.

Næstved Autophug har modtaget 250.000 kroner i støtte til etablering af miljøstyring, og samtidigt er der indført et lagerstyringssystem. Virksomheden blev miljøcertificeret (ISO 14001) pr. 1.11.99. Der er kommet en lang række miljøeffekter som følge af miljøarbejdet på virksomheden. Der er blevet mere ryddeligt på pladsen, lagrene af reservedele er blevet større, og det er blevet nemmere at finde tingene. Det giver et større salg af genbrugelige reservedele. Man har fået bedre styr på et af de væsentligste problemer for autoophuggere, nemlig jordforureningen. Spild bliver samlet op, bilerne bliver hurtigere aftappet, og der er en større mængde af kemikalier, som aftappes fra bilerne. Det betyder mere kemikalieaffald til bortskaffelse. Der er mindre affald, og forbruget af vand ved bilvask er reduceret.

Københavns Amt har modtaget 625.000 kroner i tilskud til i samarbejde med Gentofte Amtssygehus at udvikle en model for grønne regnskaber og miljøstyringen på et sygehus. Ud over modellen er der blevet udarbejdet grønt regnskab for Gentofte Amtssygehus og en redegørelse for miljøfremmede stoffer. Sygehuset har formuleret en miljøpolitik, og der er kommet god gang i miljøarbejdet med en lang række miljøeffekter, som har betydet økonomiske besparelser. Af de miljømæssige forbedringer, som er opnået på Gentofte Sygehus, kan nævnes:

- forbruget af lattergas er halveret,
- brugen af xylene er ophørt,
- rengøringen har skiftet til mindre miljøbelastende rengøringsmidler,

- affaldsbehandlingen er forbedret med affaldssortering i køkkenet og genbrug af bl.a. kontorpapir,
- forbruget af engangspplast er reduceret,
- vandforbrug er reduceret,
- energiforbrug er begrænset ved energisparepærer, lysstofrør og andre tiltag – energiforbruget er dog fortsat er stigende, som følge af mere elektronisk udstyr og brug af edb.

Nykøbing Mors Sygehus har modtaget 280.000 kroner i tilskud til en miljømedarbejder, som i et år skal følge op på det allerede igangsatte miljøarbejde. Sygehuset har gennem 2 år, dvs. også i perioden før tilskuddet fra Den Grønne Jobpulje, opnået en række miljøeffekter, som resulterer i væsentlige økonomiske besparelser. Der er blevet ændret på rutiner og adfærd, og medarbejderne er generelt blevet mere miljøbevidste. Som eksempler på miljøeffekter kan nævnes:

- vasketøjsmængden er på 2 år reduceret med 20 tons om året,
- de er kommet langt med affaldsreduktion og -sortering, der er fx mindre risikoaffald,
- alle et-styks pakninger er afskaffet – dette skal ses i forhold til, at de på Thisted Sygehus har 21 produkter i et styks pakninger,
- andelen af økologiske fødevarer udgør ca. 60%,
- madspild og affaldsmængder fra køkkenet er begrænset,
- der er fokus på papirforbruget, som er reduceret, dels ved at al journalføring er på edb, dels ved at resultater af prøver fra de lokale læger overføres via edb,
- papiret genbruges internt til kladepapir og telefonbeskeder, efter at papirer med personoplysninger er makuleret,
- forbruget af rengøringsmidler er reduceret, og der er på visse områder indført rengøring uden brug af vand, hvilket giver et bedre arbejdsmiljø,
- der bruges mindre miljøbelastende rengøringsmidler,
- der stilles krav til indkøbere på de produkter, der ikke er omfattet af amtets indkøbsaftale – de deltager også i amtets arbejdsgruppe med at formulere krav til nye indkøbsaftaler,
- der anvendes ikke sprøjtemidler i haven,
- PVC er afskaffet bortset fra et enkelt produkt.

Et miljønetværk bestående af 4 små grafiske virksomheder i Århus har modtaget 250.000 kroner i tilskud til indførelse af miljøledelse. Virksomhederne har fået god gang i miljøstyringsarbejdet og overvejer forskellige muligheder for renere teknologi samt svanemærkning. Af konkrete miljøforbedringer kan f.eks. nævnes, at den ene af de grafiske virksomheder, Sats Design, har lært en del af at følge deres forbrug, hvilket allerede har givet konkrete miljømæssige og økonomiske resultater. Forbruget af fremkaldervæske er nedsat fra 120 kilo til 36 kilo.

Den femte af miljøstyringsprojekterne er Hummel gulvproduktion, hvor der endnu ikke er opnået de store miljømæssige resultater. Hovedsageligt fordi den medarbejder, der var ansat til opgaven, er holdt op igen pga. familiemæssige årsager. Det lader dog til, at virksomheden alligevel vil indføre

miljøstyring i et langsommere tempo med assistance fra den miljømedarbejder, der var ansat i en kort periode. Det kan forventes, at indføringen af miljøstyring vil give miljømæssige resultater.

Gennemgangen af et udvalg af slutrapporterne viser, at stort set alle miljøstyringsprojekter gennemfører de aktiviteter, som de har beskrevet i projektansøgningen, og at en stor del af virksomhederne bliver miljøcertificeret. I en stor del af rapportererne er der endvidere dokumenteret betydelige miljøforbedringer på de enkelte virksomheder. I spørgeskemaet har 29 af de 55 miljøstyringsprojekter svaret, at de kan dokumentere effekterne, og 22 svarer, at de delvist kan dokumentere effekterne. Kun tre af miljøstyringsprojekterne mener ikke, at de kan dokumentere effekterne.

Sammenfattende må det vurderes, at der opnås betydelige direkte miljøforbedringer som følge af tilskuddet. Den relative store andel af virksomhederne, som bliver miljøcertificeret, betyder, at miljøarbejdet fortsætter, og dermed at der også vil opnås yderligere effekter i de kommende år. Dvs. at der opnås langvarige miljøeffekter af de støttede projekter. Der er ikke på nuværende tidspunkt grundlag for at vurdere omfanget af de indirekte miljøeffekter af projekterne.

Type 2: Nye virksomheder og produkter

5 projekter inden for typen nye virksomheder og produkter var udvalgt til forløbsevaluering.

Københavns miljø- og energikontor har modtaget et tilskud på 750.000 kroner til en to-årig opstartsfasen for Københavns Økologiske Tømmerhandel. Den økologiske tømmerhandel er baseret på øget brug af genbrugelige materialer, hvorved ressourceforbruget og affaldsmængderne nedsættes med deraf følgende mindre mængder af byggeaffald på lossepladserne. Hertil kommer salg af nye økologiske produkter med mindre belastning af miljø- og sundhedsskadelige stoffer.

Hvidsted Energiskov modtog 364.350 kroner i tilskud til at udvikle PileByg. PileByg producerer støjskærme og legepladsudstyr på en natur- og miljøvenlig måde, da dyrkningen af pilen foregår ekstensivt. Produkter erstatter andre mere miljøbelastende materialer, for støjskærme erstatter de galvaniseret stål eller beton, for legepladsudstyr er det bl.a. plast eller trykimprægneret træ.

Tinta har modtaget 750.000 kroner i tilskud til i en periode på 1 1/2 år at arbejde med produkt- og markedsudvikling for boligtekstiler fremstillet af økologiske og genbrugte fibre. Tinta satser ud over det økologiske på en produktion af tekstiler af høj kvalitet, som har æstetisk og fysisk mulighed for et langt liv. Udgangspunktet er at modarbejde ”brug-og-smid-væk-kulturen”, der er meget ressourcekrævende. Tekstilproduktionen er en branche med et stort forbrug af miljø- og sundhedsskadelige stoffer samt et stort ressourceforbrug, så de renere produkter vil give en miljømæssig gevinst. Tinta vil arbejde for at få deres produkter miljømærket for at medvirke til at fremme salget generelt af miljøvenlige tekstiler.

OZ har modtaget 433.779 kroner i støtte i 1 år til opstart af en økologisk frisørsalon. De økologiske frisører opnår både miljø- og arbejdsmiljøforbedringer ved at undgå at bruge miljø- og sundhedsskadelige stoffer i deres behandling af håret. Deres brug af de naturlige og økologiske produkter er med til at fremme produktionen og efterspørgsel efter mindre miljøbelastende hårplejemidler.

Revacenteret har modtaget et tilskud på 2.750.000 kroner fordelt over to år og to måneder til at drive et servicecenter for de københavnske bycykler. Serviceordningen for bycykler er et tilbud om "kollektive" cykler i København, som derved fortrænger noget af bil- og bustrafikken i byen. I projektet tager man desuden udgangspunkt i genanvendelse, således er materiellet – både biler og værktøj – anskaffet brugt og sat i stand.

Afatek har modtaget 450.000 kroner i tilskud til undersøgelse af mulighederne for vask af slagge fra affaldsforbrændingsanlæg. Afatek arbejder for at øge, eller i den givne situation med nye miljøkrav til slaggen, blot at fastholde den nuværende genanvendelse af affaldsforbrændingsslagge og dermed reducere deponeringen. De forsøg, der er gennemført, hvor de opnår forbedring af slagge kvaliteten, viser, at der skal bruges store mængder af vand og energi til rensningen. Det er derfor et åbent spørgsmål, om man i det konkrete projekt kan tale om reelle miljøforbedringer. Det er vanskeligt at opgøre, hvilke miljøbelastninger, der er værst. Deponering betyder nedrivning af uønskede salte, og genbrug betyder øget forbrug af vand og energi.

Generelt virker de igangsatte projekter med nye virksomheder og produkter miljømæssigt velbegrundede. Det er endnu for tidligt at vurdere, hvor mange af virksomhederne der bliver levedygtige, men for en stor del af virksomhederne i forløbsevalueringerne ser udsigterne lovende ud. Det vil sige, at der må forventes en væsentlig miljøeffekt af projekterne – især på længere sigt.

Dog må det også forventes, at en del af virksomhederne vil forsvinde igen. Statistikken viser nemlig, at en ret stor del af nystartede virksomheder forsvinder igen i løbet af de første år. Ifølge Danmarks Statistik var overlevelsesandelen for firmaer startet i 1994 på 55% i 1997. I hvilken grad tallene kan overføres til de virksomheder, som Den Grønne Jobpulje støtter, afhænger af mange faktorer, bl.a.:

- om markedet for grønne produkter er bedre eller ringere end gennemsnittet,
- om Den Grønne Jobpulje i dens sagsbehandling har sorteret de svageste virksomheder fra,
- i hvilken grad tilskuddet fra Den Grønne Jobpulje kan hjælpe virksomhederne så godt i gang, at deres overlevelseschancer bliver væsentligt forbedret,
- og endelig om igangsættere på miljøområdet er gode til at drive virksomhed – f.eks. kan det tænkes, at en del af dem er mere interesserede i at lave bredt miljøarbejde end i at drive virksomhed. Det sidste er Den Grønne Jobpuljes bekymring i forhold til de økologiske frisører.

Type 3: Viden og Netværk

Der er igangsat forløbsevaluering af fem projekter: Etablering af økologisk teaterværksted ved Riddersalen, Miljønetværk i Ribe, Grøn erhvervsudvikling i Storstrøms Amt, Grønt netværk i Sønderjylland og Grøn plan- og miljømedarbejder til Firkløverkommunerne.

De fire kommunale og amtskommunale projekter har endnu ikke givet anledning til konkrete miljøresultater. Målet er, at projekterne skal medvirke til fremme miljøinitiativer andre steder. Der er umiddelbart god tilslutning til netværkene, hvorfor det forventes, at der på længere sigt også vil komme miljøforbedringer ud af projekterne. Både de private og de offentlige virksomheder i netværkene arbejder således med miljøredegørelser, miljøstyring og andre miljørelaterede opgaver.

Ved etableringen af det økologiske teaterværksted er der brugt mange ressourcer, så ombygningen i sig selv kan ikke siges at have medvirket til miljøforbedringer, selvom der er inddraget så mange byøkologiske elementer som muligt. Men teaterværkstedet skal være en demonstration af byøkologiske muligheder. Udgangspunktet er primært, at miljøforbedringer skal vise sig i driften af teaterværkstedet i form af vand- og energibesparelser, genbrug af rensede luft, bedre affaldssortering m.m. Men det er endnu uklart, hvordan værkstedet vil komme til at fungere som et aktivt videnscenter for byøkologi.

To af de afsluttede videns- og netværksprojekter kan give nogle eksempler på de mulige effekter af denne type projekter.

Dansk Cyklistforbund fik 600.000 i tilskud til projektet "Danmark cykler på arbejde - opbygning af nationalt kampagnesekretariat" i 1998. Det centrale formål i kampagnen var at mindske forbruget af fossile brændstoffer og øge folkesundheden ved at få flere til at cykle eller kombinere cykel og kollektiv trafik mellem hjem og arbejde i stedet for at køre bil. Centralt i kampagnen var en konkurrence imellem hold på landets virksomheder i perioden 21. august til 11. september 1998. 4.151 hold med i alt 30.211 deltagere fordelt på 2.694 virksomheder i 128 kommuner afleverede deres daglige transport/cykelture.

Deltagerne afleverede, at de i alt havde cyklet 3.457.957 kilometer. 11% af deltagerne cyklede ikke i ugerne før kampagnen, og efter kampagnens ophør cyklede 10% af deltagerne oftere, end de havde gjort før kampagnen. Dansk Cyklistforbund fik kun tilskud fra Den Grønne Jobpulje til kampagnen i 1998, og forbundet forventede, at de i 1999 ville være i stand til at finansiere kampagnen via sponsorater. Kampagnen er blevet gentaget i 1999 med 56.000 deltagere, og kampagnen planlægges også gennemført i år 2000. Kampagnen i 1999 var meget afhængig af offentlig støtte, og forbundet forventer også, at offentlig støtte er en forudsætning for kampagnens gennemførelse i år 2000. Selvom det fremgår af evalueringen af "vi cykler til arbejde", at mange af deltagerne også cyklede før kampagnen, så er der alligevel tale om, at et væsentligt antal mennesker, ca. 3000, cykler mere som følge af kampagnen. Der er altså tale om en miljøeffekt, der rækker længere end kampagnen.

Danske Dagblades Forenings forhandlingsorganisation (herefter Danske Dagblade) har fået 227.000 kr. i støtte til projektet "Beslutningsgrundlag for indførelse af miljøstyring på avistrykkerier". Et centralt formål med projektet har været at samle erfaring og udvikle værktøjer i forhold til at erhverve og vedligeholde en licens til at producere miljømærkede aviser. Fem projekter deltog som casevirksomheder igennem forløbet med at udarbejde værktøjer. I maj 1999 havde 3 af de fem virksomheder besluttet sig for at søge licens til at producere svanemærkede tryksager. Yderligere 2 ansøgninger var sat i gang i november 1999, og endnu et trykkeri overvejede seriøst. Den største umiddelbare miljøeffekt ved svanemærkningen er, at skyllevæsken fra fremkaldelse af film til trykningen, som indeholder fixer- og fremkaldevæske, bliver genanvendt. Men den væsentligste effekt er nok, at trykkerierne løbende skal forholde sig til miljøeffekterne af deres produktion. Endvidere har projektet igangsat en proces, hvor Danske Dagblade fortsat arbejder med miljøspørgsmål, f.eks. energi og papirspild på trykkerierne. Dette arbejde er dog afhængigt af fortsat offentlig støtte.

De to eksempler fra Dansk Cyklistforbund og Danske Dagblade viste, at der kommer en konkret miljøeffekt hos målgruppen, som rækker ud over selve projektet. Men de viste også, at det er vanskeligt at fortsætte netværket/vidensformidlingen uafhængigt af offentlig støtte. En vurdering af, om det er et generelt træk, kræver, at flere projekter af denne type afsluttes.

Type 4: Demonstrationsprojekter

Pilotprojekterne er projekter, der "får hul på" et miljømæssigt problem, og som formodes på længere sigt at have en demonstrationseffekt, der kan skabe flere jobs og betyde, at miljøeffekten udbredes. Der er udvalgt 3 projekter til forløbsevaluering: Islands Brygge: Agenda 21 og affald på Islands Brygge, Naturgenopretning i Rind Å-dal og økologisk/grøn ferie i Himmerland.

Islands Brygges Agenda 21 gruppe har fået 500.000 i tilskud til at øge genbruget i området. Miljøforbedringer er mere genanvendelse og dermed reduceret ressourceforbrug, og mindre affaldsmængder til forbrænding og dermed en reduktion af de miljømæssige belastninger, som forbrænding udgør med hensyn til restprodukter og eksempelvis dioxinudslip. Ved central opsamling reducerer de antallet af tunge lastbiler gennem området.

Herning Kommune har fået 1.500.000 kroner over 3 år i tilskud til naturgenopretning i Rind Å-dal. Miljøforbedringer ved naturgenopretningsprojektet er selve naturgenopretningen og den efterfølgende miljøvenlige pleje af området. Det sidste vil dog først blive aktuelt i en senere fase.

Økologisk/grøn ferie i Himmerland har endnu ikke resulteret i miljøeffekter. Målet er, at miljøbelastningen fra turisme skal reduceres. Der er arbejdet med både spisesteder og overnatningssteder. Det var planlagt at etablere en lokal miljømærkningsordning for spisesteder i Himmerland – "Grøn Gaffel", men det er ikke lykkedes at få spisestederne med på ideen. I stedet har de mest aktive krofolk selv etableret foreningen "Gourmet Ruten i Danmark". Der er ikke det store miljøindhold i den ordning, men det er projektets intention at forsøge at integrere Grøn Gaffel i ordningen. Der er blevet informeret

til overnatningssektoren om Den Grønne Nøgle, men indtil nu er det kun 2 store overnatningssteder i området, der har fået nøglen.

Derudover har Økologisk/grøn ferie i Himmerland medvirket til, at nogle campingpladser er blevet testvirksomheder for Den Grønne Nøgle på campingpladser, og at 16 overnatningssteder er kommet med i testningen af "Værktøjskasse for miljøhåndværkere". Derudover er der, med ekstra EU-støtte, gennemført et kursus i landboturisme, hvor flere af kursisterne efterfølgende har påbegyndt eller videreudviklet en virksomhed inden for landboturisme. Endelig foregår der en væsentlig del udviklingsarbejde og informationsarbejde inden for projektet.

Det er vanskeligt at vurdere miljøeffekten af dette projekt - og endnu for tidligt at gøre det, da der er tale om et nyt område, som først skal udvikles. Men der foregår en væsentlig udviklings- og formidlingsaktivitet inden for projektet, hvorfor det forekommer sandsynligt, at projektet kan opfylde sin rolle som pilotprojekt.

I affaldsprojektet og naturgenopretningsprojektet er der en rimelig forventning om, at projekterne i et vist omfang kan nå de fastsatte mål, således at der bliver direkte miljøeffekter af projektet. For affaldsprojektet vil det dog ske med nogen forsinkelse, og det vil afhænge af, om der kan opnås forlængelse af projektperioden, således at tovholderen kan arbejde videre. Det er mere tvivlsomt, om turistprojektet når de forventede målsætninger, som var meget ambitiøse. Det er endnu for tidligt at vurdere, om der er nogen spredningseffekt fra pilotprojekterne, så det er på nuværende tidspunkt ikke muligt at sige noget om de langvarige og/eller indirekte miljøeffekter af de tre projekter.

Type 5. Øvrige projekter

Typer 5 er en gruppe af projekter, som ikke rigtigt kan placeres i nogle af de fire første typer, f.eks. uddannelse af skovarbejdere. Endvidere er en række forskellige uddannelsesprojekter og projekter med et kraftigt socialt sigte blevet placeret i denne gruppe. Da der ikke er specielle kendetegn for disse projekter, er der heller ikke opstillet forventet effektkæder for miljø og beskæftigelse. Der er udvalgt 2 projekter til forløbsevaluering: Udviklingsprogrammer "grønne job - fra ide til virkelighed" og opkvalificering af skovarbejdere.

Skov- og Naturstyrelsen har modtaget 3,6 millioner kroner til projektet "Opkvalificering af skovarbejdere". Ca. halvvejs i projektføreløbet er der 142 uddannelsesforløb i gang ud af de planlagte 300. Der er endnu ingen konkret miljømæssig effekt af projektet, men erfaringer fra et forprojekt har vist, at efteruddannelse af skovarbejderne giver en grønnere skovdrift.

Kooperativt Ide Center (KIC) fik et tilskud på 3,1 millioner kroner fordelt over to år til udviklingsprogrammet "Grønne job - fra ide til virkelighed". KIC gik konkurs i oktober 1999 ved projektets afslutning.

Udviklingsprogrammet var et tilbud om assistance til alle, der ville i gang med projekter om job og miljø, hvor KIC kunne bidrage med sparring til

projektmagere og virke som fødselshjælper og rugekasse for nye projekter. Det er vanskeligt at få et indtryk af omfanget af rådgivningen. Der er ikke tvivl om, at nogle få projekter har modtaget en omfattende rådgivning, eksempelvis Bornholms pakkehal og Korshærens sortering i Herlev. I lyset af, at der var tale om to fuldtidsstillinger hos KIC, kunne der være tale om langt flere aktiviteter og en større berøringsflade til de konkrete projekter, KIC skulle fungere som sparring for.

Derudover lavede KIC politisk fodarbejde for at holde liv i debatten om grønne job, bl.a. med det formål at få kommunerne til at bruge flere midler på kloakrening. Kommunerne har brugt 1/2 milliard kroner mindre på kloakrening end aftalt med regeringen, og kunne det igennem politisk diskussion lykkes at få kommunerne til blot at bruge 10% af dette beløb, ville det betyde 50 millioner kroner og ifølge KIC 50-400 nye arbejdspladser. Det er på samme måde vanskeligt at få indtryk af omfanget af det politiske forarbejde – selvom der ikke er tvivl om, at der er gennemført både gode og velfraserede konferencer.

Der kan ikke siges noget klart om miljøeffekten af KICs arbejde. Det er muligt, at KIC har været fødselshjælper for projekter, der ellers ikke ville være kommet i gang, og det er muligt, at der har været en miljøeffekt af det politiske forarbejde, men effekten kan ikke dokumenteres. Men den samlede miljøeffekt vurderes at være begrænset – især i forhold til støttebeløbets størrelse.

Det er fortsat for tidligt at sige noget om miljøeffekten af de “øvrige projekter”, men de hidtidige erfaringer er blandede.

7.4 Diskussion af miljøeffekter

Gennemlæsning af en stor del af Den Grønne Jobpuljes sagsresuméer og interview med sekretariatet har vist, at sekretariatet er god til at trække på Miljøstyrelsens ekspertise ved vurderingen af projekternes miljømål. Ifølge slutevalueringsskemaerne er det 54 af de 74 projekters vurdering, at deres projekts samlede miljøresultat er som forventet eller bedre. 2 vurderer det som ringere, og 18 har ikke svaret. Dette giver et godt indicium for, at der er en væsentlig miljømæssig effekt af projekterne.

Gennemgangen af eksempler på de forskellige typer af projekter viste, at projekterne opnår deres miljøeffekt på forskellig vis:

- Miljøstyringsprojekterne opnår deres miljøeffekt ved at reducere miljøbelastningen af en eksisterende produktion. For miljøstyringsprojekterne er der god dokumentation for miljøeffekterne.
- Nye virksomheder og produkter opnår deres miljøeffekt ved at udvikle virksomheder, hvis produkter fortrænger mere miljøskadelige produkter. For nye virksomheder og produkter er der allerede en lang række eksempler på projekter med væsentlige miljøeffekter.

- Videns- og netværksprojekterne opnår deres miljøeffekt ved at formidle viden til en målgruppe og involvere den i forskellige typer af miljørelevant aktivitet, som senere får (dele af) målgruppen til at ændre adfærd. Det er endnu meget tidligt at skulle vurdere miljøeffekten af disse projekter, men der er eksempler, som viser væsentlige miljøeffekter.
- For pilotprojekterne kan der p.t. kun konstateres en miljøeffekt i forhold til det enkelte projekt. Hvorvidt der opstår en effekt i kraft af afsmitning til andre, er det p.t. for tidligt at sige noget om.
- For øvrige projekter er der endnu kun meget begrænsede resultater. Et stort projekt ser ud til at give de forventede resultater, mens et andet stort projekt har givet skuffende resultater.

8 Kompetenceudvikling gennem Den Grønne Jobpulje

Hensigten med dette kapitel er at se på, om der sker en kompetence- og kvalifikationsudvikling gennem projekterne inden for Den Grønne Jobpulje. Et af puljens formål er at bidrage til at skabe basis for flere permanente grønne job. Som en del af dette skal evalueringen se på, om der via projektarbejdet sker et kompetenceløft for de involverede parter.

Kompetenceudvikling kan både ske i forbindelse med det direkte projektarbejde, dvs. for de personer, som er involveret i projektarbejdet, og for de personer, som eventuelt går ind som afløsere og vikarer for disse. I forhold til at få mere viden om miljøarbejde må det dog forventes, at kompetenceudviklingen især er forbundet med det direkte projektarbejde.

Kapitlet fokuserer på projektdeltagernes vurdering af:

1. om medarbejderne fra starten havde kvalifikationer, som passede til kravene i projektarbejdet,
2. om der gennem projektarbejdet er sket en udvidelse af kvalifikationerne, samt
3. hvordan problemer med manglende kvalifikationer er blevet løst, f.eks. gennem efteruddannelse af personalet.

Det konkluderes, at:

- især projektmedarbejdernes kvalifikationer ikke altid er helt tilpassede projektarbejdet, og samtidig har denne gruppe den mindste tilegnelse af kvalifikationer undervejs, mens afløsere og vikarer via deres nye arbejdsområder har fået den største tilvækst i kvalifikationer. Projektledere havde de bedst tilpassede kvalifikationer – og ca. halvdelen har fået flere undervejs,
- stort set alle deltagerne i projektarbejdet (og afløserne for projektdeltagerne) vurderer, at de har fået nye kvalifikationer eller færdigheder i løbet af projektet. Vurderingerne er delt nogenlunde ligeligt mellem en stor tilvækst af kvalifikationer (i høj grad) og en mindre (i nogen grad),
- deltagelse i efteruddannelse kun bliver delvist brugt til en bedre tilpasning af kvalifikationerne. Et problem synes at være, at der ikke har været tid eller råd til at deltage i kurser for de projektmedarbejdere, hvis kvalifikationer ikke er tilstrækkelige.

Analyserne af kompetenceudviklingen hos deltagerne er gennemført på baggrund af svar på spørgeskemaer til deltagerne i de 74 afsluttede projekter. I alt har 154 projektdeltagere besvaret skemaet. Spørgeskemaet skal udfyldes af alle, der har modtaget løn fra projektet. Når 3 ud af 4 projekter er miljøstyringsprojekter, er der naturligvis også en vis skævhed i udvalget af projektdeltagere.

Blandt de projektdeltagere, der har svaret, har 62 (40%) svaret, at deres primære rolle var projektleder. 69 (45%) var projektmedarbejdere, 7 (4%) var afløsere eller vikarer. 15 (10%) har svaret, at deres rolle i projektet var noget andet, eksempelvis ejer, kursist, konsulent eller freelance designer. I det følgende omtales de alle som projektdeltagere – altså også dem, der har været afløsere for projektdeltagere.

8.1 Kvalifikationer og kompetence i starten af projektarbejdet

Knap halvdelen af projektdeltagerne er nyansatte til projektarbejdet. Hver tredje projektdeltager kommer enten fra en anden organisation eller ledighed.

Hvorfra projektdeltagerne er rekrutteret, har indflydelse på, i hvor høj grad de kan forventes at have kendskab til virksomheden og projektet på forhånd, samt i hvor høj grad deres kvalifikationer modsvarer kravene i projektet, og om det er vanskeligt at finde medarbejdere med de rette kvalifikationer.

Tabel 8.1: Projektdeltagerne fordelt på deres rolle i projektarbejdet og deres position før projektet. Procent

	Projektleder	Projektmedarbejder	Andet	I alt
Samme organisation	48	64	32	53
Anden organisation	18	14	9	15
Ledig	19	9	32	16
Andet ¹	15	13	27	16
I alt	100	100	100	100
Antal	62	69	22	152

¹ inkl. "uddannelse", "orlov", "andet" og uoplyste

Tabel 8.1 viser, at projektmedarbejderne i højere grad end andre projektdeltagere er hentet fra projektets egen organisation. Specielt de, der går ind som afløsere og vikarer, er tidligere ledige.

Tabel 8.2: Projektdeltagere fordelt på deres position før projektet, og hvor godt de syntes, deres kvalifikationer passede til projektarbejdet. Procent

	Samme organisation	Anden organisation	Ledig	Andet ¹	Total
Godt	49	70	58	42	53
Nogenlunde	35	22	21	33	30
Helt nye områder	15	9	17	21	15
Uoplyst	1	-	4	4	2
I alt	100	100	100	100	100
Antal	81	23	24	24	152

¹ inkl. "uddannelse", "orlov", "andet" og uoplyste.

Projektdeltagere med de bedst tilpassede kvalifikationer er tilsyneladende rekrutteret fra andre organisationer. Ledige har på samme måde – men i noget mindre omfang – de rigtige kvalifikationer på forhånd. Forklaringen kan

være, at hvis projektet har rekrutteret fra egen organisation, indgår der andre overvejelser end de direkte faglige kvalifikationer i rekrutteringen.

Tabel 8.3: Projektdeltagerne fordelt på uddannelse, og hvor godt de syntes, deres kvalifikationer passede til projektarbejdet. Procent

	Alm. skole/ufaglært	Faglig uddannelse	Kort/milang vid.gående	Lang videregående	Total ¹
Godt.....	36	55	33	77	54
Nogenlunde	43	35	37	14	29
Helt nye områder	14	8	30	7	15
Uoplyst.....	7	2	-	2	2
I alt.....	100	100	100	100	100
Antal	14	49	40	43	149

¹ inkl. "andet" og uoplyste

De langt uddannede synes hyppigst, at deres kvalifikationer passede til projektets krav. De kort- eller mellemlangt uddannede har i højere grad end andre grupper fået helt nye områder, mens de fagligt uddannede og de, der udelukkende har en skoleuddannelse, mener, at deres kvalifikationer passede godt eller nogenlunde.

Tabel 8.4: Projektdeltagerne fordelt på, hvor godt de syntes deres kvalifikationer passede, og på projektkategori. Procent

	Miljøstyring	Andre	I alt
Godt.....	47	63	53
Nogenlunde	34	23	30
Helt nye områder	19	4	15
Uoplyst.....	-	3	2
I alt.....	100	100	100
Antal	100	52	152

I miljøstyringsprojekterne er kvalifikationerne tilsyneladende mindre tilpassede end i de øvrige projekter, idet knap halvdelen af deltagerne i miljøstyringsprojekterne mener, at deres kvalifikationer passede godt i starten, mens to ud af tre af projektdeltagerne i de øvrige projekter mener dette. Samtidig har hver femte deltager i et miljøstyringsprojekt fået kvalifikationsmæssigt helt nye områder at arbejde med.

Tabel 8.5: Projektdeltagerne fordelt på, hvor godt de syntes deres kvalifikationer passede og deres rolle i projektarbejdet. Procent

	Projektleder	Medarbejder	Andet	I alt
Godt.....	54	51	54	53
Nogenlunde	38	29	14	30
Helt nye områder	8	19	23	15
Uoplyst.....	-	1	9	2
I alt.....	100	100	100	100
Antal	61	69	22	152

Godt halvdelen af alle projektdeltagerne, uanset stilling i projektet, mener, at deres kvalifikationer passede godt, men for den anden halvdel viser det sig, at specielt de, der er afløserne for projektmedarbejdere mv. (“vikarer”, “afløserne” og “andre”), har fået helt nye arbejdsområder. Også hver femte medarbejder ved projekterne har fået nye arbejdsområder. Bedst tilpasset kvalifikationsmæssigt er projektlederne.

8.2 Tilegnelse af nye færdigheder under projektarbejdet

I det følgende ses på, om projektdeltagerne vurderer, om de har fået nye færdigheder på grund af dette arbejde. Denne vurdering skal sammenholdes med, hvilke kvalifikationer personerne havde, før projektarbejdet startede, for at vise, om der er sket et egentlig kompetenceløft. Det behøver således ikke at være negativt, at en person ikke vurderer at have fået nye kvalifikationer, hvis vedkommende i øvrigt ved start havde helt tilstrækkelige kvalifikationer. Derimod kan der siges at være et problem, hvis personer, som fra starten ikke havde fuldt tilstrækkelige kvalifikationer, ikke vurderer at have fået nye.

Tabel 8.6: Projektdeltagerne fordelt på, om de mener at have fået nye færdigheder, og på projektkategori. Procent

	Miljøstyring	Andre	I alt
I høj grad	41	55	46
I nogen grad	56	45	52
Stort set ikke.....	2	-	1
Uoplyst	1	-	1
I alt	100	100	100
Antal	99	53	152

Stort set alle deltagerne i projektarbejdet (og afløserne for projektdeltagerne) vurderer, at de har fået nye kvalifikationer eller færdigheder i løbet af projektet. Vurderingerne er dog delt nogenlunde ligeligt mellem en stor tilvækst af kvalifikationer (i høj grad) og en mindre (i nogen grad). Næste tabel viser, om positionen i forhold til projektet har haft betydning for forøgelsen af kvalifikationerne.

Tabel 8.7: Projektdeltagerne fordelt på, om de mener at have fået nye kvalifikationer, og deres rolle i projektarbejdet. Procent

	Projektleder	Medarbejder	Andet	I alt
I høj grad	61	31	50	46
I nogen grad	37	68	45	52
Stort set ikke.....	2	-	1	1
Uoplyst	-	1	-	1
I alt	100	100	100	100
Antal	62	69	22	152

Især projektlederne vurderer, at de har forøget deres kvalifikationer gennem projektarbejdet, mens projektmedarbejderne er mere forbeholdne over for dette. Det er interessant, at halvdelen af de øvrige (hyppigst afløserne) mener,

at deres kvalifikationer er øget, hvilket formentlig har en sammenhæng med, at så mange af dem har fået helt nye områder at arbejde med. Samtidig er det en gruppe, som i højere grad end andre kommer fra en position som ledig.

Nedenstående tabel viser således, at personer, som kommer fra en ledighedssituation, hyppigere end andre vurderer, at de i høj grad har fået nye kvalifikationer.

Tabel 8.8: Projektdeltagerne fordelt på deres position før projektet, og om de mener at have fået nye kvalifikationer. Procent

	Samme organisation	Anden organisation	Ledig	Andet ¹	Total
I høj grad	41	44	56	54	46
I nogen grad	55	56	44	46	52
Slet ikke	3	-	-	-	1
Uoplyst.....	1	-	-	-	1
I alt.....	100	100	100	100	100
Antal	80	23	24	25	152

¹ inkl. "uddannelse", "orlov", "andet" og uoplyste

De, der kommer fra samme eller en anden organisation, har stort set samme vurdering af, om de har fået nye kvalifikationer, men udgangspunktet var forskelligt, idet der ovenfor er vist, at personerne fra en anden organisation i højere grad havde kvalifikationer, som svarede til projektarbejdet. De ledige og de "andre" er mere positive i deres vurdering af, om de har fået nye kvalifikationer.

Tabel 8.9: Projektdeltagerne fordelt på uddannelse, og om de synes, de har fået nye færdigheder gennem projektarbejdet. Procent

	Alm. skole/ufaglært	Faglig uddannelse	Kort/ml-lang vid.gående	Lang vid.gående	Total ¹
I høj grad	36	35	60	49	46
I nogen grad	64	61	38	51	52
Stort set ikke.....	-	2	2	-	1
Uoplyst.....	-	2	-	-	1
I alt.....	100	100	100	100	100
Antal	14	49	40	43	152

¹ inkl. "Andet" og uoplyste

Personer med kort/mellemlang uddannelse er mest positive i deres vurdering af, om de har fået nye kvalifikationer, mens ufaglærte og de fagligt uddannede er de mindst positive.

Umiddelbart ville man forvente, at forøgelsen af kvalifikationer især var sket for de personer, som mente, at deres kvalifikationer fra starten ikke var tilstrækkelige, men som det fremgår af nedenstående tabel er der tilsyneladende ikke denne sammenhæng.

Tabel 8.10: **Projektdeltagerne fordelt på, om deres kvalifikationer passede, og om de synes, de har fået nye færdigheder gennem projektarbejdet. Procent**

Ny færdigheder gennem projektarbejdet	Kvalifikationer passede			
	Godt	Nogenlunde	Nye områder	I alt ¹
I høj grad	48	41	55	46
I nogen grad	51	54	45	52
Stort set ikke.....	1	2	-	1
Uoplyst	-	2	-	1
I alt	100	100	100	100
Antal	80	46	22	151

¹ inkl. uoplyste

Uanset om deres kvalifikationer var godt eller nogenlunde tilpassede fra starten, eller om de fik helt nye arbejdsområder, mener ca. halvdelen af personerne, at de har fået nye kvalifikationer undervejs. Man kan dog ikke vurdere ud fra spørgsmålet, om det er mange eller få, centrale eller perifere kvalifikationer, de har fået. En væsentlig pointe i forhold til dette er, at de personer, som kun mener, at deres kvalifikationer passede nogenlunde, har den mindste andel, der mener, at de har fået flere kvalifikationer.

En foreløbig konklusion på, hvordan kvalifikationerne er tilpassede fra starten, og hvilken tilvækst der sker undervejs, er: at der er en tendens til, at især projektmedarbejdere har dårligst tilpassede kvalifikationer og samtidigt den mindste tilegnelse af kvalifikationer undervejs, mens afløsere og andre via de nye områder har fået den største tilvækst. Projektledere har de bedst tilpassede kvalifikationer – og ca. halvdelen har fået flere undervejs.

8.3 Efteruddannelse

I det følgende afsnit ses på, hvordan efteruddannelse bruges i forbindelse med projektarbejdet. Brugen af efteruddannelsen er således her set i forhold til, om den bruges til en bedre tilpasning af kvalifikationer for de personer, som mangler viden i starten af projektet, eller om den især bruges til en forøgelse af kompetencen hos personer, hvis kvalifikationer allerede i starten var godt tilpassede. Der er hovedsageligt set på, hvorvidt og i givet fald hvor hyppigt deltagerne har deltaget i efteruddannelse.

Deltagere i miljøstyringsprojekter har i langt højere grad end i de øvrige projekter været flittige brugere af kurser. Dels har langt flere deltaget flere gange, dels har flere deltaget enkelte gange. I alt har 65% af deltagerne i miljøstyringsprojekterne deltaget på kurser, mens den tilsvarende andel for de øvrige projekter er 34%. En del af dette kan skyldes, som det er vist nedenfor, at deltagerne på miljøstyringsprojekterne i højere grad end andre mente, at deres kvalifikationer ikke svarede helt til projektets krav. Set ud fra dette er efteruddannelsen brugt som en metode til tilpasning af kvalifikationer.

Tabel 8.11: Projektdeltagerne fordelt på, hvor ofte de har deltaget i efteruddannelse, og på projektkategori. Procent

	Miljøstyring	Andre typer	I alt
Flere gange	26	6	19
Enkelte gange.....	37	28	34
Var ikke nødvendigt at deltage	28	24	27
Var ikke tid og råd til deltagelse.....	6	21	11
Andre grunde til ikke at deltage	3	15	7
Uoplyst.....	-	6	2
I alt.....	100	100	100
Antal	99	53	152

Samtidig angiver stort set lige mange inden for de to projektkategorier, at det ikke var nødvendigt at deltage i kurser, mens en langt større andel på de øvrige projekter angiver, at der ikke har været tid eller råd til at tage kurser i forbindelse med projektarbejdet. Det ser således i højere grad ud til at være økonomiske problemer i forbindelse med efteruddannelse end manglende relevans, der er årsagen til forskellene.

Tabel 8.12: Projektdeltagerne fordelt på, hvor ofte de har deltaget i efteruddannelse, og deres rolle i projektarbejdet. Procent

	Projektleder	Medarbejder	Andet	I alt
Flere gange	27	16	5	19
Enkelte gange.....	37	39	9	34
Var ikke nødvendigt at deltage	23	23	50	27
Var ikke tid og råd til deltagelse.....	8	15	9	11
Andre grunde til ikke at deltage	5	6	18	7
Uoplyst.....	-	1	9	2
I alt.....	100	100	100	100
Antal	62	69	22	152

Ser vi på deltagelse i efteruddannelse i forhold til deltagernes position, viser det sig, at projektlederne har deltaget noget mere i kurser end projektmedarbejderne og en hel del mere end de øvrige (afløsere, vikarer, andet). Halvdelen af de øvrige vurderer, at det ikke var nødvendigt at deltage i kurser, selv om det er denne gruppe, som hyppigst har fået nye opgaver og samtidig i højere grad end andre mener, at de har fået flere kvalifikationer. Man må derfor gå ud fra, at der er sket en oplæring af disse personer på arbejdsstedet.

Især projektmedarbejderne angiver som begrundelse, at der ikke var råd eller tid til at deltage i kurser. Dette kan være problematisk, idet denne gruppe samtidig især mener at mangle kvalifikationer til projektarbejdet.

Tabel 8.14 viser, at efteruddannelse i et vist omfang bruges til at kompensere for manglende uddannelse. Dette kan ses af, at de, der angiver, at deres kvalifikationer fra starten kun passede nogenlunde, i højere grad end andre har været på kursus. Deltagelsen har dog for denne gruppe hovedsageligt

kun strakt sig til enkelte kurser, hvilket, i betragtning af at deres vurdering af, om de har fået flere kvalifikationer under projektarbejdet, er forbeholden, måske ikke er tilstrækkeligt.

Tabel 8.14: **Projektdeltagerne fordelt på, om deres kvalifikationer passede, og hvor ofte de har deltaget i efteruddannelse. Procent**

	Godt	Nogenlunde	Nye områder	I alt ¹
Flere gange	20	15	26	19
Enkelte gange	29	55	17	34
Var ikke nødvendigt at deltage	32	13	35	27
Var ikke tid og råd til deltagelse	13	4	17	11
Andre grunde til ikke at deltage	6	11	4	7
Uoplyst	-	2	-	2
I alt	100	100	100	100
Antal	80	46	22	151

¹ inkl. uoplyste

En foreløbig konklusion på spørgsmålet om brug af efteruddannelse til tilpasning af kvalifikationer er: I projekterne er der en gruppe medarbejdere, som ikke er tilstrækkeligt kvalificerede fra starten, og som ikke synes, de tilegner sig flere kvalifikationer undervejs. De mener, at der ikke har været tid eller råd til at deltage i kurser, og de har typisk været på ét eller ingen kurser.

Det vil være vigtigt i forbindelse med slutevalueringen at fokusere på, hvilke konsekvenser dette kan have for projektets resultater og målopfyldelse.

9 Erhvervsøkonomiske konsekvenser

af Henning Madsen og John P. Ulhøi, Handelshøjskolen i Århus

I bemærkningerne til lov om pulje til grøn beskæftigelse fremgår det, at de samlede erhvervsøkonomiske konsekvenser vil være positive. Henning Madsen og John P. Ulhøi, Handelshøjskolen i Århus, ser i dette kapitel nærmere på de erhvervsøkonomiske konsekvenser af tilskuddene fra Den Grønne Jobpulje. For private erhvervsvirksomheder må et projekt i tilknytning til Den Grønne Jobpulje nødvendigvis tjene forretningsmæssige formål samtidig med de miljømæssige formål. Vurderingen af de erhvervsøkonomiske effekter af Den Grønne Jobpulje inddrager forhold omkring den konkurrencemæssige, beskæftigelsesmæssige og den økonomiske situation for virksomhederne. Baggrunden for at gennemføre et projekt er væsentlig, da den fortæller en hel del om de drivkræfter, der påvirker virksomhederne i deres beslutningsproces.

9.1 Indledning

Af de 74 projekter, der på nuværende tidspunkt er afsluttet, er de 63 gennemført i private virksomheder. Det drejer sig om 54 projekter inden for miljøledelse, 7 inden for nye virksomheder og produkter samt et enkelt inden for henholdsvis pilotprojekter og øvrige projekter.

Nærværende vurdering af de erhvervsøkonomiske konsekvenser af Den Grønne Jobpulje bygger derfor på et beskedent datagrundlag, ikke mindst når effekter fordelt på projekttype ønskes belyst. Det er derfor nødvendigt at se bort fra pilotprojektet og projektet i gruppen øvrige i de følgende vurderinger. De 7 projekter inden for nye virksomheder og produkter giver heller ikke et særligt solidt grundlag at gennemføre generelle vurderinger på. Men de er alligevel taget med, da det på mange måder er en interessant gruppe, som i flere henseender står i modsætning til miljøledelsesprojekter. Den følgende vurdering bygger derfor alene på informationer fra 61 projekter gennemført i private virksomheder inden for miljøledelse eller nye virksomheder og produkter.

I vurderingen af de erhvervsøkonomiske konsekvenser af Den Grønne Jobpulje er der desuden en lang række forhold, som spiller ind. Uden nærmere at behandle disse skal vigtige forhold som f.eks. den generelle økonomiske og konkurrencemæssige situation dog fremhæves, herunder den afledte investeringslyst, den aktuelle miljøbevidsthed i samfundet, samt problemer med præcist at kunne isolere specifikke effekter som følge af Den Grønne Jobpuljes bevilling fra andre miljørelaterede initiativer og indsatser i de berørte virksomheder.

Der er således al mulig grund til at tage de efterfølgende vurderinger med det fornødne forbehold. Resultaterne må derfor kun betragtes som potentielle

le tendenser og ikke som generaliteter. I konsekvens heraf vil det ikke på indeværende tidspunkt være muligt at uddrage velunderbyggede anbefalinger. Men i det omfang resultaterne fra projekter, som afsluttes på et senere tidspunkt, bekræfter de her skitserede tendenser, vil det være muligt at lægge større vægt på nærværende resultater.

9.2 Generelle forhold

En bevilling fra Den Grønne Jobpulje har i forbindelse med miljøledelsesprojekter kun i et enkelt tilfælde direkte medvirket til etablering af en ny virksomhed. I forbindelse med projekter omkring nye virksomheder og produkter er det derimod tilfældet i 4 ud af de 5 projekter, hvor oplysninger foreligger. Der er derfor et ret stort overlap mellem projekter omkring nye virksomheder og produkter og virksomheder, hvor projektet har medvirket til etablering af virksomhed. De fleste af de nyetablerede virksomheder er gennemgående små, og kun en enkelt har over 20 ansatte. Men 3 ud af 4 virksomheder i denne gruppe har eksport.

I de 61 berørte virksomheder har støtte fra Den Grønne Jobpulje kun i forbindelse med 9% af projekterne direkte medvirket til etablering af en virksomhed. Dette kan på en måde tages som et positivt tegn, idet der i de resterende 91% af tilfældene er tale om, at et projekt etableres i tilknytning til en eksisterende virksomhed. Disse projekter kan herved trække på den erfaring og de rammer, som findes i en eksisterende virksomhed. Desuden kan det forventes, at projektets resultater, såfremt de er positive, lettere lader sig omsætte og integrere i en eksisterende virksomhed enten i form af en ny produktion eller omlægning af en eksisterende produktion.

9.3 Markedsforhold

Generelt set befinder virksomhederne sig på et marked, hvor der kun er få konkurrenter med tilsvarende grønne produkter. De fleste virksomheder vurderer, at de har fået en miljømæssig indsigt, der giver dem en konkurrencemæssig fordel i forhold til andre virksomheder. Denne indsigt vurderes også at kunne give en forbedret konkurrencesituation på længere sigt.

Der er lidt delte meninger om, i hvilket omfang det gennemførte projekt har medvirket til markedsføringen af grønne produkter eller virksomhedens grønne profil. Men generelt mener omkring 80%, at projektet har bidraget i større eller mindre omfang. Virksomheder, hvor projektet har medvirket til selve etableringen og har haft indflydelse på typen af nye virksomheder og produkter, har dog en helt afgørende positiv opfattelse af projektets betydning for markedsføringen.

Det er især et forbedret grønt image over for kunder og omverdenen, som markedsføringen synes at have bidraget afgørende med. Samme tendens er konstateret i en netop udgivet rapport udarbejdet af Carl Bro for Erhvervsfremmestyrelsen vedrørende erhvervsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse. Markedsføringen vurderes modsat kun i mindre omfang at have bidraget med nye markeder og stigende omsætning. Den mest markante undtagel-

se er igen de virksomheder, der har gennemført projekter inden for nye virksomheder og produkter. Men også eksportvirksomheder adskiller sig en del, idet de i forhold til det generelle billede vurderer et bidrag i forbindelse med nye kunder og stigende omsætning.

9.4 Omfang af miljøledelse

Af de 54 virksomheder, der har gennemført projekter om miljøledelse, har 40 rent faktisk indført en eller anden form for miljøledelse, mens 5 endnu overvejer. Yderligere 3 har indført miljøledelse, men ikke som følge af projektet, hvorimod 2 ikke finder det relevant. For projekter inden for nye virksomheder og produkter har kun en enkelt virksomhed indført miljøledelse, og 3 overvejer det.

Et egentligt miljøledelsessystem er kun indført i virksomheder, der har gennemført et projekt inden for området. Det er dog ganske interessant at bemærke, at størsteparten af de virksomheder, der har indført miljøledelse ikke har ladet sig certificere efter et af de tilgængelige miljøledelsessystemer. De fleste certificeringer, hvilket vil sige 11, er sket efter ISO 14001 standarden, og kun en enkelt efter den europæiske EMAS forordning.

9.5 Beskæftigelsesforhold

Et forøget antal medarbejdere vil alt andet lige give basis for et forøget produktionsgrundlag og dermed en forbedret økonomisk platform. De beskæftigelsesmæssige effekter af projekter under Den Grønne Jobpulje er derfor ikke uden betydning.

Som det er omtalt tidligere i evalueringsrapporten, har der generelt set været tale om en positiv udvikling i beskæftigelsen. Det gælder også de private virksomheder, hvor den gennemsnitlige stigning i antal ansatte kan bestemmes til 24%, hvilket svarer til, at der i gennemsnit er ansat ca. 4,5 nye medarbejdere i hver af de 63 virksomheder. Der er gennemgående tale om små virksomheder med op til 40 ansatte. Nye medarbejdere i sådanne virksomheder har normalt en større effekt end i virksomheder med flere ansatte, da blot en enkelt ny medarbejder her kan tilføre virksomheden relativt flere ressourcer.

Et skøn over Den Grønne Jobpuljes indflydelse på beskæftigelsen kan fås ved at sammenholde væksten i antal beskæftigede med det antal nye stillinger, som projekterne vurderes at have givet anledning til. Skønnet, der fremgår af oversigten i den følgende tabel, skal tages med det forbehold in mente, som blev anført i indledningen.

Det fremgår af tabellen, at den største vækstrate i antallet af nye stillinger ligger inden for de virksomheder, hvor midler fra Den Grønne Jobpulje har medvirket til etableringen. Absolut set er der dog i gennemsnit foretaget flest nyansættelser i større virksomheder, hvor Den Grønne Jobpulje ikke har medvirket til etablering, og hvor der er gennemført projekter inden for miljøledelse.

Udviklingen i antal ansatte

		Vækst (%)	Nyan-sættelser	Projektmidler (antal stillinger)/ nye projektstillinger	Nye stillinger i % af nyansættelser
Gennemsnit		24	4,5	1,7 /1,1	24
Medvirket til etablering	Ja	75	1,5	2,3/2,1	140
	Nej	19	5,3	1,6/1,0	19
Projekttype	Miljøledelse	17	4,9	1,5/1,0	21
	Nye virksomheder og produkter	92	1,1	3,2/2,0	181
Størrelse	1-20 ansatte	27	0,8	1,8/1,2	50
	over 20 ansatte	21	7,7	1,5/1,0	13
Eksport	Ja	27	5,2	1,6/1,2	23
	Nej	21	4,0	1,7/1,0	25

Et skøn over effekten af Den Grønne Jobpulje fremgår af den sidste søjle i tabellen. Det er værd at bemærke, at knap en fjerdedel af nyansættelserne vurderes at kunne tilskrives projektet. Det ser ud til, at det især er for virksomheder, hvor Den Grønne Jobpulje har medvirket til etableringen, og det vil sige små virksomheder, som arbejder med projekter inden for nye virksomheder og produkter, at effekten er størst.

I forbindelse med ansættelse af nye medarbejdere er det afgørende, at der kan tiltrækkes personer med den fornødne viden og kvalifikations- og kompetenceprofil. Et positivt udfald af et projekt vil typisk afhænge af medarbejdernes uddannelsesmæssige baggrund og dermed deres forståelse for de specielle aspekter, der er knyttet til projekterne. Et forhold, der er dokumenteret i en nyere undersøgelse i en række EU-lande vedrørende miljøledelse og relaterede uddannelsesbehov. Den uddannelsesmæssige baggrund for medarbejderne på de gennemførte projekter er tidligere berørt. Men der er typisk forskelle på, hver let eller svært det rent faktisk har været at finde en medarbejder med den nødvendige viden og kvalifikation. Gennemgående har det været vanskeligst at finde medarbejdere med en faglig uddannelse og i mindre omfang med en kort videregående uddannelse. Det er dog interessant at bemærke, at det typisk er i forbindelse med projekter inden for miljøledelse, at dette problem er fremtrædende.

Uddannelsesperspektivet understreges også af, at i godt 60% af projekterne har arbejdets karakter ændret sig for nogle af medarbejderne, hvilket i flere tilfælde er resulteret i nye eller både nye og større krav. Ændringerne i nødvendige kvalifikationer hos medarbejderne er primært blevet løst ved hjælp af efteruddannelse og i mindre omfang ved både efteruddannelse og nyrekruttering. Men i intet tilfælde er det udelukkende tilvejebragt gennem nyrekruttering.

Erfaringer fra ovennævnte undersøgelse i en række EU-lande tyder på en afstand imellem den faglige erfaring, som der er brug for i virksomhederne i forbindelse med miljømæssige initiativer, og de tilbud, som kommer fra uddannelsesinstitutionerne. Der er gennemgående få hele uddannelsesforløb med et miljømæssigt indhold. De fleste forekommer inden for et teknisk om-

råde. Der er derimod gennem det seneste årti udviklet en del ad hoc kurser, som ofte er specifikt rettet mod et bestemt fagligt område eller en virksomheds behov. Men en sådan løsning giver ikke altid en fornøden helhedsbaggrund for miljøarbejdet.

9.6 Økonomiske forhold

En faktor, der helt afgørende øver indflydelse på en virksomheds eksistensgrundlag, er omsætningen, idet den specielt påvirker årsresultatet og investeringslysten. Her kan der i de private virksomheder, der har gennemført et projekt, i gennemsnit konstateres en stigende tendens på 21%, svarende til et gennemsnit på 2,8 millioner kroner. Igen viser det sig, at det overvejende er små virksomheder, der modtager støtte fra Den Grønne Jobpulje, da langt størsteparten har en omsætning på under 50 millioner kroner.

Virksomhederne er blevet bedt om at oplyse deres omsætningstal for de to sidste år og samtidig deres vurdering af den omsætningsændring, som projektet under Den Grønne Jobpulje har bidraget med. Det giver basis for at skønne over den økonomiske effekt fra de gennemførte projekter. De grundliggende informationer findes i nedenstående tabel.

Udvikling i omsætningen

		Vækst (%)	Vækst mio. kr.	Skønnet ændring i projektforløb (%)	Virkning fra DGJ (%)
Gennemsnit		21	2,8	5,0	24
Medvirket til etablering	Ja	43	0,9	18,5	43
	Nej	20	3,2	4,2	21
Projekttype	Miljøledelse	14	3,0	2,1	15
	Nye virksomheder og produkter	84	0,3	26,7	32
Størrelse	1-20 ansatte	24	0,7	7,9	33
	over 20 ansatte	18	4,7	1,3	7
Eksport	Ja	29	4,1	10,7	37
	Nej	13	1,6	1,2	9

Væksten i omsætningen kan i høj grad henføres til projekter inden for grupperne nye virksomheder og produkter. Men absolut set er det også her de store virksomheder, og dermed gennemgående projekter inden for gruppen miljøledelse, hvor den gennemsnitlige vækst har været størst. Den gennemsnitlige udvikling dækker dog over ret store udsving. Denne observation er ligeledes konstateret i den førnævnte rapport fra Erhvervsfremmestyrelsen, hvor størstedelen af virksomheder med et implementeret miljøledelsessystem vurderede, at der er økonomiske fordele forbundet med et sådant system.

Som i forbindelse med antal ansatte gælder det også i forbindelse med omsætningen, at det er de små virksomheder, der vurderer, at det gennemførte projekt har bidraget væsentligt til ændringer. Det er så igen virksomheder, hvor projektet direkte har medvirket til etablering og projekter inden for nye virksomheder og produkter.

Det kan endvidere konstateres, at i gennemsnit kommer 22% af omsætningen fra grønne produkter. Men dette dækker over en række strukturelle forskelle. Således kommer i gennemsnit hele 60% af omsætningen fra grønne produkter i de virksomheder, hvor midler fra Den Grønne Jobpulje har medvirket til etablering, mod 17% i de andre virksomheder. Og inden for projekter af typen nye virksomheder og produkter kommer hele omsætningen fra grønne produkter mod kun 14% i virksomheder, der har gennemført projekter inden for miljøledelse.

Udviklingen i udgifter til produktudvikling forårsaget af projektet, har generelt set en svagt faldende tendens. Det drejer sig især om virksomheder, hvor Den Grønne Jobpulje har medvirket til etableringen og projekter inden for nye virksomheder og viden. Igen kan årsagerne hertil være flere. Virksomheder/projekter kan f.eks. være nået til en konsolideringsfase, hvor produktudviklingen stort set er gennemført, og hvor det herefter primært gælder om at få produktionen igangsat. Da der typisk er tale om ganske små virksomheder, er det ikke altid muligt at gennemføre en kontinuerlig produktudvikling.

Væksten i driftsbesparelser kan ikke direkte vurderes, idet der endnu er tale om ganske små beløb. Forsigtigt vurderet tyder resultatet dog på, at det især er i forbindelse med projekter inden for miljøledelse, at det har været muligt dels at opnå en driftsbesparelse, dels at måle den.

9.7 Motivation

En faktor, der kan øve en væsentlig indflydelse på effekterne af en indsats som Den Grønne Jobpulje, er virksomhedernes baggrund for at gå i gang med et projekt. Dette emne er tidligere behandlet i evalueringsrapporten. Som anført, er den stærkeste motivation at kunne styrke konkurrenceevnen, dvs. en rent forretningsmæssig motivation. Denne tendens er ikke overraskende og er især fremtrædende inden for projekter gennemført i den private sektor og dermed også for projekter inden for miljøledelse. I det omfang et projekt derfor resulterer i et gunstigt udfald, kan det altså forventes at styrke virksomhedens forretningsmæssige grundlag, og hvad deraf følger for økonomi og beskæftigelse mv.

Ud over de direkte observerbare forhold, viser informationerne en interessant underliggende struktur, idet der kan sondres mellem en holdningsmæssig motivation og en mere forretningsmæssig motivation.

Denne konstatering kan bruges i en sammenligning mellem de private virksomheder på den ene side og de offentlige virksomheder og organisationer på den anden side. De sidstnævnte tillægger således påvirkninger og formidlinger en større vægt end det at kunne løse konkrete miljøproblemer og styrke konkurrenceevnen. Det er næppe overraskende, det forretningsmæssige grundlag taget i betragtning. Motivation begrundet i udvikling og salg af grønne produkter er knyttet til såvel en forretningsmæssig som en holdningsmæssig motivation, hvilket også gælder etablering af en ny grøn virksomhed. Modsvarende er en styrkelse af konkurrenceevnen tæt forbundet med projekter inden for miljøledelse (dvs. inden for den private sektor),

hvorimod deltagere i de andre typer af projekter lægger mere vægt på udviklings-, formidlings- og påvirkningsaspektet. Hvis Den Grønne Jobpulje har været direkte medvirkende til etablering af virksomheden, tillægges alle motiverne typisk en større betydning end i de andre virksomheder.

Det overordnede indtryk af denne konstatering stemmer godt overens med resultater fra undersøgelser af situationen omkring miljøledelse i danske virksomheder. Selvom det her viste sig, at mange virksomheder rent faktisk har gennemført miljømæssige initiativer, var det dog typisk, at der var tale om en forståelse for den omkostningsmæssige side af sagen. I forbindelse med den indledende gennemgang af miljøforholdene forud for en certificering kan der normalt konstateres mulighed for en del omlægninger af eller reduktion i produktionsforhold, som direkte medfører en omkostningsbesparelse. Et sådant forhold har naturligvis en positiv effekt på både miljøet og virksomhedens økonomi. Men i langt de fleste tilfælde stopper initiativerne her, da næste trin i en proaktiv holdning vil resultere i direkte omkostninger. Sådanne omkostninger kan ikke direkte hentes hjem, medmindre der sker en generel holdningsmæssig ændring, så efterspørgslen af grønne produkter stiger afgørende. Undersøgelsens resultater tyder på, at denne udvikling endnu ikke er i gang i noget stort omfang.

10 Spredning af erfaringer fra projekterne

Det er vigtigt, at erfaringerne fra projekterne under Den Grønne Jobpulje bliver spredt. Det kan ske på mange måder. Miljøstyringsprojekterne, pilotprojekterne og nye virksomheder og produkter kan med gode resultater være overbevisende eksempler for andre. Videns- og netværksprojekter har som deres primære mål at inspirere andre til at arbejde for et bedre miljø og flere grønne job.

Den Grønne Jobpulje understreger i sit program, at erfaringen fra andre programmer har vist, at den enkelte tilskudsmodtager bør pålægges en væsentlig del af informationsindsatsen. For alle større projekter bør der være udarbejdet en informationsplan, eller være lagt op til en efterfølgende informationsaktivitet på de opnåede resultater. Jo mere kendte og udbredte erfaringerne fra Den Grønne Jobpuljes projekter bliver, des større er sandsynligheden for, at andre på egen hånd tager ideen op.

Der er forskel på, hvilke informationsaktiviteter der betyder noget i projekterne, og hvor spredningseffekterne fra projekterne skal findes.

I miljøstyringsprojekterne er den interne indsats til medarbejderne ofte vigtig. Spredningseffekten kan ligge i de erfaringer, medarbejderne bringer med hjem eller til andre arbejdspladser. Virksomhederne kan også bruge deres resultater til at profilere sig i konkurrencen med andre virksomheder. I nogle brancher bliver miljøstyring eksempelvis en forudsætning for at forblive på markedet, og dermed er en spredningseffekt, at flere virksomheder er nødt til at gå i gang. Endelig er det indbygget i eksempelvis EMAS (Den europæiske miljøstyringsstandard), at der stilles krav til underleverandører.

I gruppen af nye virksomheder og produkter er markedsføringen af produkterne og virksomhederne særligt afgørende: Ingen salg af produkter, ingen virksomhed. Spredningseffekten eksisterer primært i det omfang, de nye og renere produkter og serviceydelser kan fortrænge de mere miljøbelastende produkter fra markedet. Kontakt til kunderne og leverandørerne er derfor afgørende. Flere af projekterne har udover salg af produkter også et element af mere almen formidlende karakter – men uden salg er der ingen spredningseffekt.

Spredningseffekten for pilotprojekterne og videns- og netværksprojekterne er i sidste ende den vigtigste effekt for disse projekter, der gennem demonstration af nye løsninger og formidling af viden og kontakter skal inspirere andre til at handle. Det er endnu for tidligt at vurdere disse effekter. Endelig giver gruppen af de øvrige projekter forskellige bud på, hvordan en spredningseffekt kan opnås.

Analysen af spredningseffekten bygger på de projektansvarliges egen vurdering af indsatsen. De kan give et indtryk af, hvor og hvordan midlerne er anvendt, og give deres vurdering af, om målgruppen blev nået. Hvad målgrup-

pen selv mener, og hvad der rent faktisk er sket, kan analysen ikke give svar på. Det bliver en del af den konkrete vurdering i udvalgte forløbsevalueringer at undersøge effekten hos målgruppen.

10.1 Analyse af projekternes indsats

66 af 74 projekter har særskilt oplyst deres ressourceforbrug til formidling. Der er i alt anvendt ca. 4,5 millioner kroner til formidling.

Af de 4,5 millioner kroner stammer de 2 millioner kroner fra ét projekt alene: “*Bedre by- og bygningsbevaring*”, som gennemføres af Raadvad, Nordisk Center til bevarelse af håndværk. Centret indsamler viden om vedligeholdelse og reparation af bygninger med traditionelle og miljøvenlige materialer. Til Raadvad Centeret i Lyngby er der knyttet 4 regionale videns- og rådgivningscentre. Det samlede projektbudget var på 11,5 millioner kroner, og Den Grønne Jobpulje bevilgede 750.000 kroner. I de følgende tabeller ses der bort fra det ene store projekt.

Udgifter til ekstern formidling (i 1000 kroner)

Antal svar	Minimum	Maksimum	I alt	Gennemsnit
65	0 kr.	335 kr.	2.492 kr.	38 kr.

Det gennemsnitlige beløb har været 38.000 kroner pr. projekt, og i alt er der foruden Raadvadprojektet anvendt knap 2,4 millioner kroner på formidlingsindsatsen.

De 73 projekter har til sammen modtaget ca. 20 millioner kroner, og dermed er der anvendt godt 13% på formidling.

Var ekstern formidling en væsentlig del af projektet?

	Gennemsnit total budget	Gennemsnit i 1000 kr.	Antal svar	I alt i 1000 kr.
Ja, væsentligste.....	9%	53	11	586
Ja, væsentlig	11%	59	21	1.236
Ja, mindre del.....	10%	52	12	620
Nej.....	0%	2	19	30
Ved ikke.....	0%	0	1	0
Total	7%	39	64	2.472

For de projekter, der har arbejdet med formidling, har det gennemsnitlige budget ligget på 9-11% af budgettet, og budgettet har været på 50-60.000 kroner. 19 af de 64 projekter har ikke prioriteret ekstern formidling overhovedet.

Det samlede billede af formidlingsindsatsen er endnu lidt skæv på grund af den store overvægt af miljøstyringsprojekter og relativt få eller manglende resultater fra de andre typer projekter. Nedenstående tabel viser, at miljøstyringsprojekterne i gennemsnit har anvendt 25.000 kroner pr. projekt, svarende til 5% af deres totalbudgetter. Det tegner til, at projekter med nye virksomheder og nye produkter anvender langt flere penge til formidling –

107.000 kroner i gennemsnit pr. projekt. Det er at forvente, da disse projekter typisk skal forøge omsætningen af deres produkter for at bevare beskæftigelsen efter projektets forløb.

Hvilke typer projekter formidler?

	Gennemsnit af total budget	Gennemsnit i 1000 kr.	Antal svar	I alt i 1000 kr.
Miljøstyring.....	5%	25	49	1.216
Nye virksomheder og produkter.....	16%	107	8	856
Pilotprojekter.....	0%	0	1	0
Viden og netværk.....	18%	54	4	214
Øvrige.....	9%	69	3	206
Total.....	7%	39	65	2.492

Ikke alle var lige forberedt på den nødvendige eksterne formidling, således siger 24 projektansvarlige (32%), at den eksterne formidling i nogen grad eller høj grad har været en større del af projektet end forventet.

Hvilke type oplysninger er typisk formidlet?

	Antal bekræftende svar			
	Stor del	Mindre del	Ikke omfattet	Irrelevant
Virksomhedens miljøbelastning	18	22	13	20
Kommerciel markedsføring af produkter eller tjenesteydelser	19	18	8	29
Miljøinformation om produkter	25	23	9	16
Information om bæredygtig adfærd og livsstil	14	19	16	23
Information om muligheder for grønne job og grønt erhvervsliv	3	10	20	39
Information om miljø og beskæftigelse inden for et netværk.....	2	11	20	39
Information om muligheder om affald og genanvendelse	10	23	15	25
Konkrete, praktiske erfaringer.....	18	28	11	17
Andet	5	3	2	56

Svarene på spørgsmålet om, hvilke typer oplysninger der er formidlet, bærer stærkt præg af de private virksomheder, hvor de fleste har været koncentreret om information om produkter, virksomhedens miljøbelastning og konkrete praktiske erfaringer. 54 af de 74 projekter har således også haft kunder som den vigtigste målgruppe. 34 projektansvarlige har desuden bekræftet, at projektet i nogen grad eller høj grad har medvirket til markedsføring af grønne produkter/eller af virksomhedens grønne profil. Yderligere 20 har svaret ja – men i mindre grad.

De fleste (92%) har haft en fornemmelse af målgruppens størrelse. Nogle projekter har haft en meget lille målgruppe, og tallene tyder på, at de fleste projekter har været lokale i deres karakter. Kun 9% af projekterne vurderer, at målgruppen har bestået af mere end 100.000 mennesker. De fleste har selv en god fornemmelse for at have nået deres målgruppe. Undersøgelsen indeholder ingen data for, hvad målgruppen selv mener.

Målgruppens størrelse

	Antal svar	Procent af projekter	Hvor stor en andel blev nået?
0-10 personer	3	4%	100%
10-100 personer	25	34%	70%
100-500 personer	9	12%	60%
500-1.000 personer	7	9%	56%
1.000-10.000 personer	12	16%	52%
10.000-100.000 personer	5	7%	38%
Mere end 100.000 personer	7	9%	41%
Ved ikke.....	6	8%	
Total	74	100%	58%

Mere end to ud af tre projekter er blevet omtalt i pressen, nogle ganske få på internationalt plan. Det mest almindelige er dog gennem den lokale eller regionale presse, hvilket må tolkes som lokalblade, regionale dagblade, regional TV og radio. Under halvdelen har benyttet sig af reklamer, men til gengæld har den mest benyttede vej til kontakt med målgruppen været den personlige kontakt til brugerne og kunderne.

Hvilke medier har I brugt? (Antal svar)

	Lokalt	Regionalt	Nationalt	Inter-nationalt	Ikke brugt
Gennem pressen	20	18	19	5	33
Reklamer	4	8	12	4	40
Åbent hus arrangementer	11	3	3	1	50
Pjecer og plakater.....	0	12	12	5	38
Personlige kontakter med brugerne, kunderne	32	19	29		
Messer, konferencer, møder.....	10	9	17	15	32
Internet	8	5	15	17	34
Andet	3	2	3	1	0

Forløbsevalueringerne viste, at gruppen af projekter af typen nye virksomheder og produkter har opnået megen omtale i dagspresse, ugeblade og fagblade. Alle de besøgte pilotprojekter har opnået lokal omtale, men der skal mere til, hvis spredningseffekten skal sikres. Indholdet af videns- og netværksprojekterne er typisk informationsprojekter, og netværkene har da også arbejdet med både hjemmesider, informationsmøder, konferencer og nyhedsbreve. Netværkene i amterne er generelt blevet godt omtalt i de lokale medier.

10.2 Diskussion

I projekterne er der anvendt godt 13% på formidling af resultater – svarende til omkring 38.000 kroner pr. projekt – når der i tallene ses bort for et enkelt stort projekt på 2,4 millioner kroner. Ekstern information og formidling er et vigtigt element for stort set alle projekter.

Det er endnu vanskeligt at sige, om 38.000 kroner i gennemsnit er en tilstrækkelig prioritering, fordi der mangler data for spredningen af særligt information fra videns- og netværksprojekterne og erfaringer fra pilotprojekterne. Men især projekterne med mindre målgrupper vurderer selv, at de kommer ud – og særligt gruppen af nye virksomheder og produkter må formodes at have en stærk egeninteresse i information om projektet.

Det er en generel erfaring, at der ofte er for lidt opmærksomhed på formidlingsindsatsen. Det har Jobpuljen søgt at imødegå ved at kræve, at der sammen med ansøgningen foreligger en informationsplan og sammenholdt med, at næsten alle projekter har prioriteret informationsindsatsen, kan det konstateres, at der er opmærksomhed hos både puljen og projekterne på informations- og spredningsindsatsen.

Evalueringen kan ikke sige noget klart om kvaliteten og gennemslagskraften på den information, der bliver sat i værk. Jobpuljen kan være opmærksom på dette ved at sikre sig, at de, der skal stå for informationen, også har kompetencen og erfaringen.

Puljen yder tilskud til lokale miljøinitiativer. Prioriteringen i det lokale viser sig i de mindre målgrupper, og kun 9% af projekterne har haft en fornemmelse af at skulle kommunikere med mere end 100.000 mennesker. De mindre målgrupper – lokalt og med kunder – viser sig også i, at den hyppigste kommunikationsform er personlig kontakt.

11 Konkrete erfaringer fra projekterne

For at opnå en dybere forståelse af de processer, der er afgørende for et projekts resultater, gennemføres en række forløbsevalueringer. 22 projekter har indtil videre indgået i forløbsevalueringerne. Projekterne er endnu ikke kommet så langt i forløbsevalueringer, at der kan drages endelige konklusioner, men nogle tendenser er det muligt at se.

11.1 Formål med forløbsevalueringer

Formålet er at få en detaljeret viden om projekterne, dvs. komme tættere på belysningen af både de primære evalueringskriterier:

- antallet af skabte arbejdspladser samt
- miljøeffekterne

samt andre sideeffekter af jobpuljen, for eksempel:

- kompetenceløft eller oplevelse af meningsfulde job
- udvikling af nye produkter, organisationsformer eller markeder
- holdnings-/livsstilsændringer hos medarbejderne
- muligheder og barrierer for at nå de fastsatte mål
- tilskuddets betydning for projektets gennemførelse

Forløbsevalueringer skal ligeledes gå tættere på omgivelserne og projektets konkrete resultater, og her er bl.a. kontakt til projektets omgivelser og målgrupper væsentlig.

Formålet er også at få et indtryk af projekternes konkrete resultater set i forhold til på den ene side projekternes egne mål og ambitioner og på den anden side de succeskriterier for miljø, beskæftigelse, erhvervsøkonomi etc., som generelt er opstillet for Den Grønne Jobpulje i lovgivning og programbeskrivelse. Det gælder bl.a.:

- Faktorer, der hhv. hæmmer og fremmer grøn beskæftigelse.
- Støttens betydning for projektets gennemførelse.
- Udvikling af kompetence.
- Samarbejde med omgivelser.
- Vurdering af effekter på eventuelle målgrupper.
- Vurdering af spredningspotentiale og faktisk effekt.

Et overordnet formål med forløbsevalueringerne er at opnå viden om processer i de støttede projekter og om de resultater, som det er vanskeligt at få viden om igennem selvevalueringsskemaerne. Selvevalueringerne kan give viden om resultaterne af projekterne, men kan kun give et meget sporadisk indblik i de processer, som er foregået undervejs.

Den store variation i projekterne, som jobpuljen støtter, betyder, at det må antages at være forskellige processer, som har betydning i de forskellige typer af projekter. Det er derfor vigtigt at have en rimelig klar forestilling om,

hvilke processer det er væsentligt at få belyst for de forskellige typer af projekter. Det er også vigtigt at få udvalgt projekter, som giver en god spredning mht. til de parametre, som på forhånd må antages at være væsentlige i forhold til disse processer.

Ved forløbsevalueringerne er projekternes sagsmapper i Den Grønne Jobpuljes sekretariat blevet gennemgået. Der er foretaget interview af projektleder og evt. centrale medarbejdere samt af samarbejdspartnere, tilknyttede konsulenter eller andre nøglepersoner i tilknytning til de enkelte projekter.

Følgende projekter har indgået i forløbsevalueringen:

Type 1: Miljøstyring og miljøledelse

- Næstved Autoophug / Nørskov Miljø
- Gentofte Amtssygehus
- Nykøbing Mors Sygehus
- Hummel Gulvproduktion
- 4 Grafiske virksomheder

Type 2: Nye virksomheder og produkter (grønne virksomheder)

- Københavns Bicykler – serviceordning
- Genbyg – økologisk tømmerhandel
- Aurora Naturmalning
- Hvidsted Egeskov – Pilebyg
- Tinta – økologiske tekstiler
- AFATEX – vask af slagger
- OZ – økologisk frisør

Type 3: Viden og netværk

- Miljønetværk i Ribe
- Grøn erhvervsudvikling i Storstrøms Amt
- Grønt netværk i Sønderjylland
- Firkløverkommunerne
- Riddersalen – Økologisk teaterværksted

Type 4: Pilotprojekter

- Islands Brygge – Agenda 21 / affald
- Rind Å-dal – naturgenopretning
- Himmerland – økologisk / grøn ferie

Type 5: Øvrige projekter

- KIC – fra ide til virkelighed
- SNS – opkvalificering af skovarbejdere

I dette afsnit fremdrages de hovedlinier, som kan ses af forløbsevalueringerne indtil nu. Der er udarbejdet et selvstændigt notat, hvor de nuværende erfaringer er uddybet, og hvor der er en sammenskrivning for de enkelte projekter. Notatet indeholder desuden en redegørelse for metode, gennemførelse af forløbsevalueringerne, opstilling af effektkæder samt udvælgelseskriterier og redegørelse for udvælgelsen af de projekter, der er indgået i forløbsevalueringen.

I det følgende er der først en sammenfatning af resultaterne, og dernæst følger en opsummering fra de enkelte hovedoverskrifter for de 5 projekttyper:

- antal nye arbejdspladser
- miljøeffekter
- medarbejderinddragelse og kompetenceløft
- udvikling af nye produkter
- holdnings- og livsstilsændringer
- muligheder og barrierer for at nå de fastsatte mål
- økonomiske effekter
- tilskuddets betydning for at nå de fastsatte mål

- effekter på målgruppen
- samarbejde med omgivelser
- informationsindsats
- spredningspotentialer
- samarbejde med jobpuljen

11.2 Sammenfatning – erfaringer fra forløbsevalueringerne

I forløbsevalueringerne er der gennemført interview med projektlederne og centrale projektdeltagere for de 22 projekter. Forløbsevalueringen har dermed indtil videre primært set på starten og de indledende faser for projekterne. Kun et projekt var afsluttet ved interviewet (Miljøstyring på Gentofte Amtssygehus). Ved forløbsevalueringerne har CASA indtil nu været i kontakt med de interne målgrupper. Det betyder, at der er en lang række interessante spørgsmål, hvor svarene først vil komme senere i forløbet i forbindelse med kontakt og dialog med de eksterne målgrupper.

De 22 projekter giver beskæftigelse til flere end gennemsnittet af jobpuljens projekter. På tidspunktet for gennemførelse af første fase i forløbsevalueringen, der har forløbet fra maj til november, giver projekterne samlet beskæftigelse til over 100 personer i projektperioden. Det skyldes ikke mindst skovarbejderprojektet, der indtil videre giver beskæftigelse til ca. 60 personer. To andre projekter giver beskæftigelse til ca. 5-8 medarbejdere: Den Økologiske Tømmerhandel i København – Genbyg – samt ombygningen af Det Økologiske Teaterværksted – Riddersalen. De øvrige projekter giver beskæftigelse til 1-3 personer.

Der opnås en række miljøforbedringer særligt for miljøstyringsprojekterne og projekter af typen, nye virksomheder og produkter, der af hensyn til læsevenlighed i det følgende kaldes grønne virksomheder. De øvrige projekter er generelt ikke kommet så langt, at der kan siges noget helt konkret om miljøeffekterne.

Miljøforbedringerne indebærer styr på miljøbelastende processer og procedurer, hvilket udmynter sig i mindre vand- og energiforbrug, bedre affaldssortering med mere genbrug og mindre belastning fra affaldsbehandling og affaldstransporter, øget brug og produktion af mindre miljøbelastende produkter, herunder gennemførelse af nyeste teknikker af byøkologiske løsninger, samt grønnere skovdrift.

I flertallet af miljøstyringsprojekterne og for de grønne virksomheder peger projektdeltagerne på et væsentligt kompetenceløft og på, at medarbejderinddragelsen er et centralt element. Det samme gælder for skovprojektet. For videns- og netværksprojekterne, pilotprojekterne og KIC-projektet har det endnu ikke været et centralt aspekt i forløbsevalueringen – primært fordi de har til hensigt at påvirke en ekstern målgruppe, som først inddrages i en senere fase i forløbsevalueringerne.

For 5 af de 7 projekter inden for de grønne virksomheder kan man i et vist omfang tale om udvikling af nye produkter. Det økologiske Teaterværksted afspejler ikke reelt nye produkter, men dog de nyeste teknikker inden for de

valgte byøkologiske løsninger. For flere af miljøstyringsprojekterne samt primært Grøn Destination Himmerland kan der på sigt blive tale om nye produkter, mens det ligeledes først vil blive aktuelt i en senere fase for f.eks. netværksprojekterne.

Holdnings- og livsstilsændringer kommer tydeligst til udtryk i miljøstyringsprojekterne, hvor der går en slags sport i at nå så langt som muligt med miljøforbedringerne, og hvor særligt ildsjælene i højere grad får overensstemmelse mellem deres holdninger og handlinger gennem de miljøforbedringer, som gennemføres. Disse ændringer bliver i et vist omfang taget med hjem. De grønne virksomheder er præget af personer med stor omtanke og omsorg for miljøet, som de også praktiserer i deres private liv. For de andre tre typer af projekter er det et aspekt, der vil indgå i det videre forløb med evalueringerne, men som det endnu er for tidligt at sige noget konkret om, da det primært er de eksterne målgrupper, som er interessante.

Generelt har de fleste af de projekter, som har formuleret klare målsætninger gode muligheder for at nå deres mål, dog i mange tilfælde med væsentlige forsinkelser. Det er oftest forskellige udefra kommende ting, som har foranlediget ændringer og tidsmæssige forskydninger i projekterne, f.eks. ændret lovgivning, omstrukturering, udskiftning af medarbejdere/ledelse, manglende opbakning lokalt eller fra organisationer og samarbejdspartnere. Virkeligheden slår igennem over for projekterne.

For miljøstyringsprojekterne og de grønne virksomheder, ser det ud til, at de kan komme gennem projekterne, trods større ændringer, med de ønskede effekter. For de øvrige projekter er det for tidligt at konkludere noget. Kun i nogle af projekterne under grønne virksomheder nævner flere manglende kompetence og viden om, hvordan man driver en virksomhed. De brænder for en miljøsag, men føler sig ikke godt nok hjulpet med hensyn til bl.a. opbygning af administrative systemer.

Projekterne er generelt ikke nået så langt, at det er muligt samlet at vurdere de økonomiske effekter. Ingen af de afsluttede eller næsten afsluttede projekter i forløbsevalueringen har lavet en samlet opgørelse af de økonomiske konsekvenser.

For stort set alle miljøstyringsprojekterne anføres det dog, at det økonomisk kan betale sig. De grønne virksomheder tegner til at overleve. Prisen for jobpuljen for de job, der er skabt i projektperioden varierer fra ca. 60.000 til ca. 600.000 kroner for de nye grønne virksomheder. For de øvrige projekttyper er prisen ikke udregnet særskilt under forløbsevalueringerne endnu. Egenfinansieringen er ikke opgjort endnu i projekterne, hvorfor det ikke er medregnet i ”jobprisen”. Videns- og netværksprojekterne, pilotprojekterne og de øvrige projekter er på et stadium, hvor det er for tidligt at sige noget om deres samlede økonomi og om fremtiden – bortset fra KIC, som er opført efter projektets afslutning.

Miljøstyringsprojekterne ville i beskedent omfang have sat gang i deres miljøarbejde uden tilskud fra Den Grønne Jobpulje. Men de projektansvarlige vurderer, at indsatsen ville være mere tilfældig og langsommelig uden til-

skud. Tilskuddet til disse projekter har således virket som et vitamintilskud, der har sat hastigheden af implementeringen i vejret og sandsynligvis forbedret kvaliteten. Man kan således tvivle på, om medarbejderne var blevet involveret i samme omfang, hvis projekterne var gennemført uden tilskud. For alle de øvrige projekter er det yderst tvivlsomt, om de kunne være blevet igangsat uden det tilskud, som jobpuljen har givet. Det gælder uanset, om det er de private virksomheder eller de offentlige institutioner.

Målgruppen for miljøstyringsprojekterne og de grønne virksomheder er primært virksomhederne/institutionerne selv. De opnår positive effekter for miljø, beskæftigelse, kompetenceløft økonomi m.m., som er videregivet her i opsamlingen. For de øvrige projekter er målgruppen primært eksterne folk, som endnu ikke har været draget ind i forløbsevalueringerne, hvorfor der først senere vil foreligge viden om effekter for dem.

Projekterne er i større eller mindre grad afhængige af forskellige samarbejdspartnere. Det kan være som faglig sparring eller i forhold til myndighedernes rolle. Det kan også være for at skabe bredere tilslutning eller et behov for lokal opbakning, der er motivationen for samarbejdet.

Informationsindsatsen er meget forskellig fra projekt til projekt. Stort set alle projekter har været omtalt i medierne med forskellig vægtning. Det afspejler, at nogle af projekterne har generel almen interesse, f.eks. de økologiske frisører, bycyklerne, den økologiske tømmerhandel og det økologiske teaterværksted. Andre projekter som f.eks. Afatek har stort set alene fagfolk som interesserede læsere. De offentlige institutioner er i flere tilfælde tænkt som demonstrationsprojekter, hvorfor de selv gør mere ud af at informere bredt om projektet end de virksomheder, der ønsker at opnå en konkurrencefordel, som konkurrenten helst ikke skal opnå lige med det samme.

Det er endnu for tidligt at sige noget om spredningspotentialerne. De færreste af projekterne er nået til et stadium, hvor det er aktuelt. Spredningspotentialet hænger til en vis grad sammen med informationsindsatsen. Nogle af projekterne er direkte møntet på at skulle få effekt på en ekstern målgruppe. De eksterne målgrupper vil blive inddraget i det videre forløb med forløbsevalueringerne. Det er således for tidligt at sige noget konkret om spredningseffekterne, selvom f.eks. netværkene umiddelbart har en god tilslutning.

Samarbejdet med jobpuljen er generelt, hvor det har været omtalt, blevet betegnet som positivt. Det er forholdsvist nemt at aftale mindre ændringer af projekterne, og jobpuljen har ikke en masse formelle krav, som projekterne bliver belastet af, hvilket indikerer, at de stoler på projektholderne. Nogle finder det uheldigt, at jobpuljen nedsætter tilskuddet i forhold til det ansøgte. Græsrodder påpeger nødvendigheden af, at man afviger princippet om efterbetaling, således at det er muligt at få forudbetaling til projektet. Jobpuljen understreger, at det faktisk også er muligt for foreninger at få udbetalt forskud, når foreningerne beder om det. Nogle anfører, at jobpuljen i højere grad burde hjælpe de nystartede virksomheder over begyndervanskelighederne, der til en vis grad er fælles for alle nystartede virksomheder.

11.3 Nye arbejdspladser i projekterne

De 5 miljøstyringsprojekter opnår tilsammen ansættelser af 6 medarbejdere i projektperioden. De 3 steder tegner det til, at en medarbejder kan fortsætte eller vil blive ansat efter forløbet. På to virksomheder er de nye medarbejdere kommet som erstatningsmedarbejdere. Her er det rimeligt sikkert, at de fortsætter. Den tredje virksomhed har i en kortere periode haft en miljøkompetent medarbejder ansat, som er stoppet af familiemæssige grunde. De forventer efter indførelse af miljøstyring og miljøledelse igen at ansætte en fast medarbejder til miljøarbejdet. Der er derimod nogen usikkerhed om, hvorvidt de to offentlige institutioner (Gentofte og Nykøbing Mors Sygehus) kan finde de nødvendige midler til en miljøkoordinator fremover. På Nykøbing Mors Sygehus ansatte man for jobpuljens midler sikkerhedslederen som miljøkoordinator, mens hospitalets ordinære midler blev brugt til en erstatningsmedarbejder.

I 3 af de 5 miljøstyringsprojekter har man således valgt at ansætte erstatningsmedarbejdere. I et projekt er der ansat en miljøansvarlig (som dog er stoppet tidligt i forløbet og siden fungerer som konsulent), og det sidste projekt (Gentofte Amtssygehus) er gennemført med frikøb af timer og bistand fra konsulenter og en miljømedarbejder fra amtet.

Det er tilfældigt, at flertallet af projekterne ved forløbsevalueringen har ansat en erstatningsmedarbejder, og det afspejler ikke forholdene for alle miljøstyringsprojekterne støttet af jobpuljen.

For typen grønne virksomheder – i alt 7 projekter – opnås tilsammen ansættelser af 17-22 medarbejdere i projektperioden. Det tegner til, at de nye medarbejdere kan fortsætte på alle projekterne, og at de fleste endda forventer yderligere ansættelser i fremtiden.

To af projekterne (den økologiske tømmerhandel og den økologiske frisør) er nye virksomheder, der er startet med tilskud fra jobpuljen. Begge har fået løntilskud til to personer i henholdsvis et eller to år. Begge virksomheder ser ud til at overleve. Den økologiske frisør foreløbig med de to ansatte, der er støttet, mens den økologiske tømmerhandel, der har fået støtte til to personer, efter opstarten har haft 5-8 ansatte i næsten hele den støttede periode.

Som det mest konkrete af videns- og netværksprojekterne er det økologiske teaterværksted stort set færdigetableret, om end der mangler noget af indretningen. Projektet har skønsmæssigt givet beskæftigelse til 7 årsværk i byggefasen. De andre 4 projekter under type 3 – viden og netværk – giver anledning til tilsammen 6 arbejdspladser under projektføreløbet, der er på et eller to år.

De 3 pilotprojekter opnår i projektperioden ansættelse af i alt 6 personer (1 i affaldsprojektet, 3 i naturgenopretningsprojektet og 2 i turismeprojektet). I affaldsprojektet skabes grundlag for etablering af grønne gårdmandstimer i et omfang af 1½ time pr. dag. Der er langt til intentionerne om skabelse af 3-4 nye stillinger. Hvorvidt det kommer ved en videreførsel, er det ikke muligt at sige noget om. De to andre projekter er endnu ikke så langt, at der kan siges noget om den langsigtede beskæftigelseseffekt.

For de to sidste projekter – øvrige projekter – gælder, at skovarbejderprojektet ca. halvvejs i forløbet har givet arbejde til 59 vikarer som erstatning, mens 142 skovarbejdere er på kursus. Den endelige og den langsigtede beskæftigelseseffekt vil først vise sig på et senere tidspunkt. Kooperativt Ide Center (KIC) har givet beskæftigelse til to personer i projektperioden, og da KIC har medvirket ved opbygningen af flere projekter, er der en indirekte beskæftigelseseffekt, som dog ikke er opgjort.

11.4 Miljøeffekter i 22 projekter

Miljøeffekterne fra forløbsevalueringerne er grundigt beskrevet i kapitel 7 om miljøeffekter. Her vil derfor kun blive opridset hovedlinierne af de hidtidige erfaringer om miljøeffekterne ved forløbsevalueringerne.

I 4 af de 5 miljøstyringsprojekter har man fået styr på mange af de miljøbelastende processer og procedurer. Man er kommet så langt, at der kan konstateres væsentlige miljøforbedringer i form af ressourcebesparelser for bl.a. vand- og energiforbrug, bedre affaldssortering og affaldsløsninger med mere genbrug samt indkøb af mindre miljøskadelige produkter. Det sidste projekt er kun i kortlægningsfasen, hvorfor man endnu ikke kan konstatere konkrete miljømæssige forbedringer.

“Miljøarbejdet på Gentofte Amtssygehus har på et år opnået fem års fremskridt, takket være en god indsats fra konsulenterne og miljømedarbejderen fra amtet”, udtaler chefsygeplejerske Bente Wennerberg, der har været den interne koordinator og projektleder på sygehuset. Denne udtalelse falder godt i tråd med indtrykket i de andre miljøstyringsprojekter.

Alle miljøstyringsprojekter har haft forbedringer af arbejdsmiljøet som en forudsætning. Effekterne for arbejdsmiljøet er kun i begrænset omfang nævnt specifikt, men det udtrykkes generelt, at forventningerne til projektet er indfriet.

Der opnås væsentlige miljøforbedringer hos de grønne virksomheder. Både konkret for de enkelte virksomheder med produktion uden miljø- og sundhedsskadelige stoffer og via øget brug af mindre miljøbelastende produkter, hvorved de fremmer en udvikling med øget produktion af de renere produkter.

To af projekterne under de grønne virksomheder har øget genbrug som mål – Genbyg og Afatek. Genbyg opnår at øge interessen og omfanget af genbrugsmaterialer i byggebranchen, mens Afatek har opnået forbedringer af kvaliteten af affaldsforbrændingsslugger. For det sidste er det dog et spørgsmål, dels om det er tilstrækkeligt i forhold til kommende regler for genbrug af slugger, dels om man reelt kan tale om miljøforbedringer ved oprensningen af sluggerne, da oprensningen kræver store vand- og energimængder. Der er ikke foretaget en livscyklusanalyse.

Videns- og netværksprojekternes mål er at sprede miljøforståelse og kendskab til mulighederne for en konkret indsats til såvel virksomheder som borgere. Det er for tidligt at sige noget konkret om effekterne af projekterne,

både hvad angår miljø og de andre forhold. I den videre forløbsevaluering for disse projekter vil der blive lagt vægt på at komme i dialog også med målgruppen for de enkelte projekter, således at det bliver muligt i bredere omfang at forsøge at udrede de miljø- og beskæftigelsesmæssige effekter. Det økologiske teaterværksted er næsten færdigt, og det afspejler brugen af de nyeste teknikker på en række byøkologiske løsninger.

I gruppen med pilotprojekter er der tre projekter. Miljøforbedringer for affaldsprojektet er mere genanvendelse og dermed reduceret ressourceforbrug, mindre mængder af dagrenovation/restaffald til forbrænding og dermed en reduktion af de miljømæssige belastninger, som forbrænding udgør med hensyn til restprodukter og eksempelvis dioxinudslip. Ved central opsamling reduceres antallet af tunge lastbiler gennem området. Miljøforbedringer ved naturgenopretningsprojektet er selve naturgenopretningen og den efterfølgende miljøvenlige pleje af området. Det sidste vil dog først blive aktuelt i en senere fase. Grøn ferie i Himmerland har endnu ikke resulteret i konkrete miljøeffekter. Målet er, at miljøeffekterne fra turisme skal reduceres. Der er arbejdet med spise- og overnatningssteder, herunder test af grøn nøglekonceptet for nogle af områdets campingpladser. Flere er som følge af et kursus i landboturisme (gennemført med støtte fra EU) i gang med at udvikle dette område.

Blandt øvrige projekter opnår skovprojektet en grønnere skovdrift, mens det er vanskeligt at danne overblik over miljøeffekterne fra projektet "Grønne Job" under Kooperativt Ide Center, fordi aktiviteterne var så forskelligartede.

11.5 Medarbejderinddragelse og kompetenceløft

For de evaluerede miljøstyringsprojekter gælder det, at kun i ét af projekterne har de ansvarlige eller involverede medarbejdere på forhånd haft en særlig miljømæssig baggrund. Fra alle projekter forlyder det, at de opnår et væsentligt kompetenceløft gennem deltagelse i arbejdet med miljøstyring eller miljøledelse.

Projekterne viser, at det godt kan lade sig gøre at gennemføre indførelse af miljøledelse og miljøstyring, uden at der på forhånd er en miljøkompetent person til stede i virksomhederne. Det skal dog samtidig tilføjes, at det i alle projekterne nævnes, at de har haft et tæt samarbejde med konsulenter, som har haft en meget væsentlig rolle som tovholdere, indpiskere og faglig bistand i miljøspørgsmålene.

Medarbejderinddragelse er centralt for alle miljøstyringsprojekterne. Medarbejderne involveres gennem miljøkurser, arbejdsgrupper og den praktiske deltagelse med at finde miljømæssigt bedre løsninger. Med undtagelse af det ene sygehus, hvor der er 3.500 til 4.000 ansatte, så er stort set alle de ansatte involveret i projekterne i større eller mindre grad.

"Ledelsen skal få det til at gro nedefra, ellers sker der ikke så meget, men samtidig er det vigtigt, at ledelsen bakker klart op om miljøindsatsen", udtaler Jakob Spanggaard, der er direktør for Nykøbing Mors Sygehus.

For fire af de syv grønne virksomheder opnår de involverede et stort kompetenceløft med hensyn til deres indsigt i miljøforhold, produktsammensætning og mulighederne for miljøforbedringer. I to andre af de grønne virksomheder havde de involverede på forhånd en solid erfaring på dette område (Afatek og Aurora). For det sidste projekt – serviceordningen for bycyklerne – opnår kursisterne på Revacentret ikke så meget et kompetenceløft med hensyn til miljøforståelsen, men de opnår generelt at kvalificere sig til arbejdsmarkedet og får styrket deres selvtillid gennem deltagelse i projektet.

Forløbsevalueringer for videns- og netværksprojekterne samt pilotprojekterne har ikke haft så stor fokus på medarbejderinddragelse og kompetenceløft. Det skyldes, at det primært er en formidlende eller igangsættende rolle, som ligger i projekterne, og at det er for tidligt at undersøge effekter hos målgruppen af projekterne. For det økologiske teaterværksted kan det siges, at entreprenøren, Egen Vinding & Datter, er en medarbejderstyret virksomhed, der selv står for oplæring af deres medarbejder med henblik på opkvalificering omkring byøkologiske principper. Det betyder, at medarbejderne kan tage deres erfaringer med i andre projekter eller i andre firmaer. Firmaet og medarbejdere har gennem projektperioden, der er blevet væsentligt længere end forventet, skullet være på forkant med udviklingen inden for byøkologiske principper.

Medarbejderinddragelse og kompetenceløft har ikke været væsentlige aspekter i forhold til den hidtidige evaluering af de tre pilotprojekter. Projekterne involverer kun i begrænset omfang direkte andre medarbejdere end de ansatte til projekterne. Medarbejdere i både affalds-, naturgenopretnings- og turismeprojektet er dog nøglepersoner i forhold til, om projekterne på længere sigt bliver en succes og giver den spredning, der er forventet.

KIC har været i dialog med mange mennesker, men det er ikke et projekt, hvor det giver en dybere mening at tale om medarbejderinddragelse eller kompetenceløft. Derimod opnår skovarbejderne et væsentligt kompetenceløft med mere ansvar for beslutninger og planlægning af arbejdet. De opnår en viden og erfaring inden for grøn skovdrift. Det forventes, at skovfolkene bliver mere motiveret og effektive, hvorfor de også forventes at kunne indhente de økonomiske tab, der måtte være i projektperioden som følge af jobrotationen.

11.6 Udvikling af nye produkter

Udvikling af nye produkter er endnu ikke aktuelt for de 5 miljøstyringsprojekter. Hummel Gulvproduktion har særligt opmærksomheden rettet mod at reducere eller afskaffe opløsningsmidlerne i deres produkter, men der er p.t. ingen konkrete resultater af det igangsatte arbejde med miljøledelsen som følge af støtten fra Den Grønne Jobpulje. Miljønetværket overvejer forskellige tiltag af renere teknologi og evt. svanemærkning af trykkeriet, mens Næstved Autoophug genanvender flere reservedele, men det er ikke nye produkter som sådan.

I 5 af de 7 projekterne under grønne virksomheder kan man i et vist omfang tale om udvikling af nye produkter. PileByg er et projekt, som har udviklet

miljøvenlige støjskærme “*Det Grønne Element*” samt miljøvenlige elementer til legepladser “*Pile Verden*” i form af tunneler, borge, igloer og labyrinter af levende pil. Tinta fortsætter udviklingen af økologiske tekstiler med henblik på at opnå miljømærke, mens OZ-frisørerne i samarbejde med deres leverandører udvikler miljøvenlige produkter og måder til at behandle og pleje hår. Den økologiske tømmerhandel er til stadighed opmærksom på nye muligheder for genbrug af byggematerialer og introduktion af økologiske byggematerialer. Hvad angår genbrug er der ikke decideret tale om nye produkter, men om at få gang i genanvendelse af byggematerialer, som tidligere blev deponeret på lossepladser. Det samme gør sig gældende for Afatek med genanvendelse af affaldsforbrændingsslagger.

For videns- og netværksprojekterne er udvikling af nye produkter som udgangspunkt ikke et af de centrale aspekter. Det økologiske teaterværksted har som det eneste af projekterne, der er udvalgt til forløbsevalueringen, en snert af denne vinkel med. Teaterværkstedet skal gerne i nogle år frem være et tidssvarende og nyskabende demonstrations- og inspirationscenter for byøkologiske principper. Det har betydet, at de til stadighed har skullet være på forkant med udviklingen på området. Der er ikke peget på konkrete nyudviklede produkter, men der er primært tale om at forbedre løsningerne. Det er ikke nyt at bruge solceller, men det er ny teknik at rense luften med rodzoneanlæg. De har så i øvrigt sammentænkt miljø og kunst også ved udformningen, idet det via støtte fra Designfonden i Kulturministeriet har været muligt, at der er kommet kunst på gulvet.

Udvikling af nye produkter er endnu ikke aktuelt for pilotprojekterne, men kan dog på sigt blive et centralt aspekt for to af de tre projekter. I forbindelse med affaldsprojektet er det aktuelt, at komposteringsmetoden for mindre lukkede gårdmiljøer til stadighed udvikles og optimeres. For turismeprojektet er det centralt, at der udvikles nye og alternative ferieformer, der kan medvirke til at reducere miljøbelastningerne fra turismen på længere sigt – dette er et led i udviklingen af Destination 21. Endnu kan ingen af projekterne fremvise nogle nøglefærdige løsninger, men bl.a. landboturismen er ved at blive udviklet i Himmerland.

For de to øvrige projekter KIC og skovarbejderne har det ikke rigtigt været relevant.

11.7 Holdnings- og livsstilsændringer

Arbejdet med miljøledelse eller miljøstyring tager sig for en stor dels vedkommende ud som adfærdsændringer, hvor gamle vaner og rutiner bliver vurderet og ændret. Det betyder, at de involverede medarbejdere bliver opmærksomme på, hvorledes de selv kan medvirke til miljøforbedringerne. Indtrykket fra de fleste interview er, at der går en slags sport i, hvor langt man kan komme, og at omtanken for miljøet ikke stopper, når medarbejderne går hjem. Det er et spørgsmål, det er vanskeligt at få konkret svar på, men vurderingen er, at det betyder holdnings- og livsstilsændringer i et vist omfang for de involverede medarbejdere. I de fleste sammenhænge er det ildsjælene, der driver miljøarbejdet igennem. For dem betyder det måske ik-

ke så store ændringer af deres egne holdninger, men mere at der i højere grad bliver overensstemmelse mellem holdninger og adfærd.

Ændringer i holdninger og livsstil er ikke kommet så tydeligt frem gennem forløbsevalueringen af de grønne virksomheder. Men det er kendetegnende for særligt 5 af de 7 projekter, at de er båret igennem af personer, der drager stor omsorg for miljøet, og som derfor også i deres private liv er optaget af at gøre noget godt for miljøet og en mere bæredygtig udvikling. Deres entusiasme og omsorg for miljøet gælder ikke kun dem selv, men også de øvrige involverede i projekterne, som dermed vil blive præget med hensyn til holdninger og livsstil. Hvorvidt det fører til holdnings- eller livsstilsændringer er det dog ikke muligt at sige noget konkret om.

For videns- og netværksprojekterne er den primære funktion at medvirke til vidensopbygning, der gerne skulle føre til ændrede holdninger og handlinger. Hvorvidt det vil lykkes at opnå disse effekter, er det endnu ikke muligt at sige. Det vil være et af de centrale spørgsmål i forhold til den videre forløbsevaluering, via kontakt til målgrupperne for netværkene at få svar på disse spørgsmål.

“Det er vigtigt, at man sørger for det brede overblik, når man taler om økologi og bæredygtighed. Det handler også om åndelige værdier. Det er ikke nok, at vi sparer på ressourcerne og dæmper vandforbruget, hvis vi bruger besparelserne til endnu en tur til Mallorca eller Sri Lanka eller andre eksotiske steder”, udtaler projektleder Knud Anker Iversen fra Det Økologiske Teaterværksted, Riddersalen.

I alle de tre pilotprojekter er holdnings- og livsstilsændringer vigtige, hvis projekterne på lang sigt skal blive en succes. Endnu har brugerne ikke været målgruppen i forløbsevalueringen, der i de første faser har taget udgangspunkt i projektledernes og projektmedarbejdernes oplevelser og erfaringer med projekterne. Brugere vil særligt for denne type af projekter være centrale i det videre forløb af evalueringerne. I affaldsprojektet er de selv opmærksomme på at lave en evaluering, hvor også holdnings- og livsstilsændringer er omfattet.

KIC har med deres indsats været med til at sætte fokus på nogle af mulighederne i grønne job, men hvorvidt det har ført til egentlige holdningsændringer eller omlægelse af livsstil, er det umuligt at sige. For skovarbejderne vil det derimod være relevant i det videre forløb med evalueringen at sætte lidt fokus på dette tema, også for at se om den større bevidsthed og grønne pleje af skovene får skovfolkene til at tage flere miljøhensyn i deres dagligdag.

11.8 Muligheder og barrierer for at nå de fastsatte mål

Generelt har de fleste af de projekter, som har formuleret klare målsætninger, gode muligheder for at nå deres mål, dog i mange tilfælde med væsentlige forsinkelser. Det er oftest forskellige udefra kommende ting, som har foranlediget ændringer og tidsmæssige forskydninger i projekterne, f.eks. ændret lovgivning, omstrukturering, udskiftning af medarbejdere/ledelse,

manglende opbakning lokalt eller fra organisationer og samarbejdspartnere. Virkeligheden slår igennem over for projekterne.

For miljøstyringsprojekterne og de grønne virksomheder ser det ud til, at de kan komme gennem projekterne, trods større ændringer, med de ønskede effekter. For de øvrige projekter er det for tidligt at konkludere noget.

Kun i nogle af projekterne under grønne virksomheder nævner flere manglende kompetence og viden inden for visse områder af, hvordan man driver en virksomhed. De brænder for en miljøsag, men føler sig ikke godt nok hjulpet med bl.a. opbygning af administrative systemer.

Mulighederne for videns- og netværksprojekterne består bl.a. i en bedre dialog med målgruppen. Der skabes større muligheder for erfaringsudveksling. Det kan måske forventes, at de netværk, der er baseret på brugerbetaling og et konkret krav om f.eks. årlig udarbejdelse af miljøredegørelse, har større muligheder for at opnå gode miljø- og beskæftigelsesmæssige effekter. I modsætning til de uforpligtende netværk, hvor det er gratis og uden krav til deltagerne, og hvor projekternes fortsættelse vil være betinget af ny offentlig finansiering evt. i amtets/kommunernes eget regi.

Det fremstår som en generel barriere for videns- og netværksprojekterne, at det er svært at finde de nødvendige midler i eget regi til at starte netværkene og få dem godt i gang. Der kan være langt fra den konkrete anvendelse af midlerne til at se effekterne af at koble miljø- og erhvervsfremmende initiativer til gavn for miljøet og erhvervslivets konkurrenceevne. Det gælder for de offentlige myndigheder, som er involveret i denne type af projekter, men det gælder også for pilot- og udviklingsprojektet "Grøn ferie i Himmerland". Det er nødvendigt med en god lokal forankring på baggrund af et stærkt personligt eller fagligt netværk.

Sammenhængen fra det bevilligede tilskud til den øgede beskæftigelse og det forbedrede miljø er helt centralt. Det antages, at mulighederne og barriererne for projekterne inden for hver type har en række fællestræk. Fællestrækkene for henholdsvis miljø og beskæftigelse præsenteres og diskuteres i det følgende for hver projektype.

Miljøstyringsprojekterne

For miljøstyringsprojekterne gælder, at de med støttemidler får mulighed for miljømæssig opbygning af organisationens viden og struktur, der gør dem i stand til at forbedre miljørelevante aspekter af virksomhedens/institutionens virke. Med miljø som argument kan virksomhederne overtage større markedsandele og dermed fortrænge mere miljøskadelige produkter.

Støttemidlerne betyder, at der er økonomi til ansættelse af arbejdskraft til at forestå arbejdet med indførelse af miljøstyring, uanset om det sker med ansættelse af en miljøkompetent person eller ved en erstatningsmedarbejder. Miljøindsatsen betyder, at virksomheden kan opnå besparelser på ressourceforbrug og/eller øget indtjening pga. højere pris/øget afsætning af renere produkter. Besparelsen og/eller den øgede indtjening betyder, at der fortsat vil være midler til at fastholde en medarbejder til miljøarbejdet.

Evalueringen af miljøstyringsprojekterne viser, at det er muligt at nå de fastsatte mål i de enkelte projekter. De af projekterne, der er kommet godt hen i forløbet, opnår de forventede miljøeffekter og forbedringer i økonomien, som muliggør en fastholdelse af de nye medarbejdere. De fleste projekter har opfyldt deres målsætninger, dog med større eller mindre forsinkelser i tidsplanerne. Det viser, at man kan hjælpe miljøarbejdet godt på vej i virksomhederne med tilskud til miljøstyring.

Det er typisk udefra kommende ting, der har forsinket projektet, såsom uklarhed om kommende krav, omstrukturering/omorganisering, udskiftning af medarbejdere eller ledelse. Virksomhederne, der har fået tilskud og er kommet i gang med projektet, ser ud til at kunne klare sig igennem projektet på trods af de udefra kommende ændringer.

For Næstved Autoophug har der været uklarhed om den kommende lovgivning og dermed kravene til miljøstyring for autoophuggere i fremtiden. For Nykøbing Mors Sygehus gælder det, at de midt i forløbet skal sammenlægges med Thisted Sygehus. Det har betydet usikkerhed om fremtiden og prioriteringen af det fremtidige miljøarbejde, hvilket har reduceret noget af motivationen hos medarbejderne. For Miljønetværket er der sket udskiftning af ejerne i det ene af de fire firmaer. For Hummel Gulvproduktion er den ansatte miljømedarbejder, af årsager der ikke havde noget med virksomheden eller projektet at gøre, stoppet og overgået til en konsulentrolle.

Udmeldingerne fra de interviewede er, at det er meget vigtigt, at der er den fornødne opbakning og engagement hos ledelsen, hvis miljøarbejdet skal lykkes. Samtidig er det nødvendigt at involvere medarbejderne, som det er sket i alle projekterne, hvis miljøindsatsen skal forankres i virksomheden/institutionen.

Nye virksomheder og produkter (grønne virksomheder)

De grønne virksomheder opnår en miljømæssig gevinst, hvis de med støtte midler kan etablere eller udvikle virksomheden, som er møntet på renere produkter. Ved øget produktion fortrænges mere miljøbelastende produkter fra markedet.

Beskæftigelsesmæssigt betyder støttemidler, at de har arbejdskraft til etablering/udvikling af virksomheden, der med en lønsom drift har midler til aflønning af medarbejdere ud over projektperioden.

For de grønne virksomheder kan man se en klar sammenhæng mellem de 5 mindre virksomhedsprojekter (Genbyg, Aurora, Tinta, PileByg og OZ-frisørerne). Her er såvel mulighederne som barriererne, at de er små alternative virksomheder med de potentialer og problemer, der ligger i at være banebrydende.

Mulighederne består i, at miljø og økologi er et tema, der er ved at slå igennem hos en kreds af forbrugere, der ikke længere kun vil have økologiske fødevarer, men også gerne i andre sammenhænge vil tage miljøhensyn i forhold til deres forbrug og handlinger. Der har været stor mediefokus på flere af projekterne, og det medvirker til at sprede kendskabet til projekternes ek-

sistens. Dette medvirker til, at de bliver kendte og dermed i højere grad sikrer deres fremtidige eksistens, som er betinget af markedsudviklingen.

Barriererne er traditionelle i forhold til små og nystartede virksomheder. Der er mange opgaver forbundet med at skulle forholde sig til produkterne, det administrative, opbygning af økonomisystemer og meget mere. Det kommer hurtigt til at koste mange ressourcer. Ingen af de her nævnte projekter har været specielt godt rustet vedr. det administrative og de økonomiske forhold, der skal klares i en virksomhed. Det har været folk, der brænder for at forbedre de miljømæssige forhold. Flere af projekterne kunne have ønsket sig, at jobpuljen havde et netværk af folk, der kunne hjælpe de nystartede over begyndervanskelighederne.

For de to øvrige projekter under grønne virksomheder er der særlige forhold, som gør sig gældende. Det ene projekt (serviceordningen for bycykler) løser samtidig en social opgave, der kræver fortsat offentlig finansiering. Det sidste projekt (Afatek) har problemer med en kommende ny lovgivning, der reducerer mulighederne for at drive virksomheden efter den hidtidige praksis.

Serviceordningen for bycykler er en god mulighed for at sikre driften af "de kollektive cykler" i København. Projektet er stødt på et problem med, hvorledes det skal få den fremtidige finansiering på plads. Det tegner til, at det er løst, men det vil i en eller anden form være betinget af offentlige midler, da bycyklerne ikke har kunnet sælge nok sponsorater til at finansiere serviceordningen fremover. Dette skal også ses i lyset af, at projektet samtidig løser en meget væsentlig social opgave med revalidering af kursisterne. I det hidtidige forløb på lidt over to år er ca. 150 personer kommet gennem kurset ud i fast arbejde eller i uddannelse. Det er en klart bedre succesrate end Reva-centrets øvrige tilbud, og derfor er der også en vis logik i, at det offentlige i et vist omfang fortsat støtter indsatsen økonomisk.

Afatek startede som et udviklingsprojekt for at udvide mulighederne for genanvendelse af affaldsforbrændingsslagger. Men med forslaget til de kommende regler vil virksomheden have problemer med at fastholde den nuværende genanvendelse. Projektet er stødt på det problem, at de fremtidige krav til genanvendelsen af deres produkt er blevet skærpet gennem projektførelsen. Det betyder, at det ikke er sikkert, at de kan opfylde de fremtidige krav og dermed fastholde den nuværende genanvendelse af affaldsforbrændingsslagger. Afatek løser et samfundsproblem, hvor det gælder om at reducere deponeringen af et restprodukt og måske samtidig finde en anden og billigere løsning end brugen af grus og sten i anlægs- og byggeprojekter. Der er ikke gennemført livscyklusvurderinger, men måske er det værd at undersøge, hvor det er mest hensigtsmæssigt at sætte ind i forhold til at opnå en renere kvalitet af slagterne. Det kunne måske være ved affaldssorteringen eller ved forbrændingsprocessen.

Viden og netværk

Videns- og netværksprojekterne kan med støttemidlerne samle og organisere information til formidling over for en målgruppe. Målgruppen modtager

informationen og opnår dermed ny viden, der ønskes omsat til ændret holdning og handling, således at miljøbelastningen reduceres.

Tilsvarende gælder det for beskæftigelsen, at støttemidlerne betyder, at der er arbejdskraft til informationsindsamling, -behandling og -formidling til målgruppen, der mod fast betaling sikrer den fortsatte leverance af informationen og/eller bliver påvirket til oprettelse af grønne job i eget regi.

Information og viden er i sig selv oftest ikke nok til at fremme den ønskede udvikling med hensyn til reduktion i miljøbelastningen og etablering af grønne job. Det gælder for de videns- og netværksprojekter, der er medtaget i forløbsevalueringen, at der indgår mere end formidling. I netværksprojekterne peges der på konkrete muligheder for at aktivere dele af målgruppen med relevante miljøinitiativer for på den måde at få dem til at blive opmærksomme og ændre adfærd.

Mulighederne for de amtskommunale netværk, der er baseret på tilslutning af offentlige og private virksomheder/institutioner, består bl.a. i en bedre dialog mellem virksomheder og myndigheder og virksomhederne imellem. Det skaber større muligheder for erfaringsudveksling. Det forventes, at de netværk, der er baseret på brugerbetaling og et konkret krav om f.eks. årlig udarbejdelse af miljøredegørelse, har større muligheder for at opnå gode miljø- og beskæftigelsesmæssige effekter end de uforpligtende netværk, hvor det er gratis og uden krav til deltagerne, og hvor projekternes fortsættelse vil være betinget af ny offentlig finansiering evt. i amtets/kommunernes eget regi.

Miljønetværket i Ribe og Grønt Netværk Sønderjylland, der minder meget i deres opbygning om Green Network i Vejle Amt, er kommet godt fra start, mens der har været flere problemer i Storstrøms Amt. Ambitionerne for Storstrøms Amt er noget mindre, idet der ikke er konkrete krav til virksomhederne, og dermed er medlemskabet til en vis grad uforpligtende. Af de tre amtskommunale netværk er kun det i Storstrøms Amt gratis, mens de to andre bygger på medlemskontingenter, der skal danne basis for netværkets fortsatte eksistens ud over den støttede projektperiode.

Det er nævnt for det ene af de tre netværk, at det er et problem, at de lokale myndigheder deltager uden at have de nødvendige ressourcer. Hvis netværket skal fungere, skal det støttes og følges op i det daglige arbejde. På sigt kan manglende prioriteringer hos de kommunale myndigheder give bagslag i forhold til virksomhedernes engagement.

I et andet projekt er det nævnt, at der har manglet opbakning fra centrale organisationer omkring netværksdannelsen. Det er uheldigt, da de pågældende organisationer bl.a. var tænkt som ambassadører for netværket.

Det fremstår som en generel barriere, at det er svært at finde de nødvendige midler i eget regi til at starte netværkene og få dem godt i gang. Der kan være langt fra den konkrete anvendelse af midlerne til at se effekterne af at koble miljø- og erhvervsfremmende initiativer til gavn for miljøet og erhvervslivets konkurrenceevne.

Mulighederne for Firkløverkommunerne er, at 4 små landkommuner kan arbejde sammen om at forbedre miljøindsatsen og igangsætte demonstrationsprojekter inden for f.eks. Agenda 21. Det langsigtede mål for indsatsen er en grøn og bæredygtig udvikling af landsbyerne. Samarbejdet om ansættelse af en medarbejder, der kan udvikle ideer og projekter og hjælpe både virksomheder og borgere i gang med at tænke og indarbejde miljøhensyn, er derfor en god mulighed. I det konkrete tilfælde har der været samarbejdsproblemer med den første ansatte miljømedarbejder. Det har betydet, at det har taget længere tid at komme i gang.

Det økologiske teaterværksted rummer brede muligheder for at koble miljø og kultur, og det kan dermed være med til at skabe en bredere forståelse for begrebet Agenda 21 og bæredygtig udvikling. Det skal være et demonstrations- og inspirationscenter for byøkologiske løsninger for teatergængerne, lokalbefolkningen og professionelle interessenter. Demonstrationseffekten af det økologiske teaterværksted afhænger bl.a. af, om der kommer en fast medarbejder, der kan binde opgavens ender sammen.

Det økologiske teaterværksted har været et stort projekt, som er stødt på en del barrierer. Som udgangspunkt har det været vanskeligt at skaffe de nødvendige penge til at realisere projektet. Det har betydet, at det er trukket ud over et betydeligt længere forløb end forventet. Det har også været vanskeligt med "bureaukratiet", dvs. at få de nødvendige byggetilladelser mm. Sagsbehandlingen tager længere tid for byøkologiske løsninger frem for traditionelle løsninger. Endelig har det længere tidsforløb betydet, at det hele tiden har været nødvendigt at være ajour med udviklingen inden for byøkologi, der er et område i hastig udvikling.

Pilotprojekter

Pilotprojekterne løser med støttemidler et miljømæssigt konkret problem. Mulighederne for spredning af indsatsen ligger i, at projektet kan være basis for, at der igangsættes andre tilsvarende projekter.

Støttemidler anvendes til ansættelse af arbejdskraft til gennemførelse af miljøindsatsen. Efterfølgende ved spredning og opstart af andre tilsvarende projekter vil der opstå behov for yderligere arbejdskraft, evt. hvis projektet opnår resultater, der kan medvirke til at danne nye normer for et område.

Mulighederne for, at to af de tre pilotprojekter når de i projekterne fastsatte mål i større eller mindre grad, er til stede. Det gælder affaldsprojektet og naturgenopretningsprojektet, der umiddelbart har nogle klare mål. Turismeprojektet har nogle lidt mindre konkrete mål, hvorfor det er svært at se, om de når dem.

Affaldsprojektet har i den indlagte forsøgsperiode vist, at det er muligt at øge genbruget og reducere dagrenovationen med en tredjedel, hvilket betyder en besparelse på 70.000 kroner om året. Heraf går ca. halvdelen til materialet og den anden halvdel til løn til ekstra gårdmandstimer. Der opnås både mindre miljøbelastning og skabelse af grønne job. Om det vil lykkes at gennemføre hele projektet i det planlagte omfang er endnu svært at sige. Projektet er stødt på to væsentlige barrierer. Den ene er, at selve komposterings-

processen har voldt nogle problemer og endnu ikke er helt afklaret. Den anden barriere er, at det har taget væsentligt længere tid at gennemføre systemet end antaget. Beslutningsprocesserne i boligforeningerne tager lang tid. Det er derfor et spørgsmål, om de kan få ressourcer til at fortsætte ud over den planlagte periode på 21 måneder. Hvis der ikke kommer ressourcer udefra til at fortsætte arbejdet, kan man frygte, at tingene vil gå i stå.

Det tegner umiddelbart også til, at naturgenopretningsprojektets mål kan blive opfyldt. Det er dog meget tidligt i forløbet at sige noget om de endelige effekter. I sidste ende handler det om, at lodsejerne, som efterfølgende vil få ansvaret for naturplejen, på en miljøvenlig måde lever op til deres aftaler. Der er endnu ikke peget på væsentlige problemer for projektet.

For Destination Himmerland er det imidlertid lidt svært at se, om de vil opfylde målsætningen. Projektet har fået en rimelig tilslutning af lokale projektmedlemmer. Det har fået tilslutning til test af grøn nøgle konceptet for campingpladser og til udvikling af landboturisme. Men det er f.eks. ikke lykkedes at få de lokale spisesteder med på ideen med "Grøn Gaffel" som et symbol for et grønt spisested. Det skyldes, at flere af de potentielle deltagere selv var med i udviklingen af "Gourmet Ruten Danmark", der bygger på gode råvarer og høj kvalitet, men ikke har noget miljøindhold. Det viser, at det er utroligt vigtigt med lokalkendskabet og den lokale forankring, hvis man skal få virksomheder med på nye ideer. Projektet blev oprindeligt kaldt "Økologisk grøn ferie i Himmerland", men er omdøbt til "Grøn ferie i Himmerland", da ordet økologi nærmest er tabu i det område. Projektet er lidt mindre konkret end de to andre. Effekterne er samtidig svære at måle, hvorfor det kan være svært at se, hvor netop dette projekt gør en forskel, selvom der er igangsat en række gode initiativer.

Øvrige projekter

Kooperativt Ide Center er gået konkurs af årsager, som Den Grønne Jobpulje ikke har haft noget at gøre med.

For skovarbejderprojektet er der store muligheder for, at de når de fastsatte mål. Forløbet går med undtagelse af mindre afvigelser som forventet. Tidsmæssigt har det taget lidt længere tid at få de enkelte skovdistrikter i gang i forhold til forprojektet, og AF har ikke støttet projektet de forskellige steder i samme omfang som i forprojektet. Det betyder, at det bliver lidt dyrere at gennemføre. Hvordan dette problem skal løses er ikke afklaret.

11.9 Økonomiske effekter

Alle miljøstyringsprojekter opnår efter sigende økonomiske fordele gennem deres arbejde med miljøledelse og miljøstyring. To virksomheder har opnået eller forventer endvidere at opnå en større omsætning. En af virksomhederne overvejer investeringer i renere teknologi. Ressourcebesparelser på de to sygehuse er bl.a. gået til indkøb af f.eks. mindre ressourceforbrugende produkter, såsom el-sparepærer og lysstofrør, mindre vandforbrugende toiletter, mindre energi- og vandkrævende vaskemaskiner m.m.

De økonomiske effekter er generelt dog ikke eksakt opgjort i forhold til projekterne. De to virksomheder, der er kommet igennem eller næsten igennem forløbet, har en klar opfattelse af, at der er en økonomisk gevinst, som kan bruges til at fastholde en ansat mere i virksomheden efter projektafslutningen. De opnår både besparelser ved at reducere ressourceforbruget og større salg. De to sygehuse har også opnået væsentlige økonomiske besparelser, som dog langt fra er opgjort i sin helhed. Gentofte Sygehus nævner besparelser på 100.000 kroner på reduktion af forbruget af lattergas, mens Nykøbing Mors over to år har opnået besparelser på 200.000 kroner på reduktion i vasketøjsmængden, og 12.000 kroner på reduktion i rengøringsmidler.

Nykøbing Mors Sygehus har, som et væsentligt led i deres arbejdsmiljøindsats, synliggjort og forsøgt at reducere sygefraværet. De har opnået, at sygefraværet på to år er reduceret med 900 sygedage, hvilket svarer til 1 million kroner i besparelser.

Egenfinansieringen er ikke opgjort eksakt, idet de enkelte projekter ikke har lavet en samlet økonomisk oversigt. Egenfinansieringen opgjort i forhold til ansøgningerne viser, at egenfinansieringen udgør ca. 50-75 %. For 3 af de 5 projekter har Den Grønne Jobpulje nedsat bevillingen i forhold til det ansøgte. Det vides ikke, om det har også har betydet, at projekterne har nedsat egenfinansieringen tilsvarende.

Det gælder for de fleste af projekterne af typen grønne virksomheder, at de tegner til at være økonomisk bæredygtige på den måde, at de nyansatte medarbejdere kan blive i virksomhederne, dog for "serviceordningen for bycyklerne" kun med en anden form for offentlig støtte. Prisen for de nyansatte varierer fra ca. 60.000 til 600.000 kroner, hvoraf de fleste ligger på 205.000-335.000 kroner.

Flere af projekterne melder om, at omkostningerne er blevet noget større end forventet, også fordi projekterne har været mere tidskrævende end forventet. For den økologiske tømmerhandel har det også betydning, at det er nødvendigt med et stort varelager med mange forskellige produkter, hvis stedet skal være interessant, og kunderne skal komme igen.

Bycyklerne har ikke været i stand til at sælge sponsorater, der kan sikre økonomien til den fremtidige drift. Der er fundet en ordning, hvor bycyklen finansierer to stillinger, mens Revacentret udskiller serviceordningen som et selvstændigt projekt/kursus, hvor de kommuner, bl.a. København, der ønsker folk på kurset, må betale for deres deltagelse. Det skulle finansiere de øvrige 5 medarbejdere, der skal være tilknyttet projektet fremover, herunder en socialrådgiver, en psykolog og værkstedsfolk.

De økonomiske effekter er ikke opgjort samlet for nogen af projekterne, hvor der ikke kan siges noget klart om egenfinansieringen. For de nystartede virksomheder gælder det, at initiativtagerne har investeret deres egne penge eller taget lån for at kunne starte op. For "serviceordningen" har egenfinansieringen bestået i, at Revacentret har bidraget med de øvrige personalegrupper til støtte for kursisterne, bl.a. socialrådgivere og psykologer.

5 af de 7 projekter har fået tildelt mindre støtte end det ansøgte, og kun Pile-Byg og Tinta har fået det søgte tilskud. Det betyder, at projekterne i flere tilfælde er blevet lidt mindre ambitiøse end forventet. Effekterne har dog vist, at det lykkes at få projekterne i gang, og at alle projekterne inden for typen grønne virksomheder ser ud til at klare sig.

De to netværk i Ribe og Sønderjylland er baseret på brugerbetaling for at deltage i netværket. De er endnu ikke så langt med projekterne, så man kan sige, om det til fulde vil lykkes at blive selvfinansierende.

Netværket i Storstrøms Amt og Firkløverkommunerne har ikke indbygget nogen brugerbetaling. Det betyder, at de, hvis de skal eksistere ud over projektperioden, vil være afhængige af offentlige tilskud på anden vis. De økonomiske gevinster skulle gerne på sigt fremme udviklingen for lokalområdet. Det kan f.eks. være ved udvidelse eller fastholdelse af arbejdspladser.

Etableringen af det økologiske teaterværksted ville ikke være muligt uden mange forskellige støttebidrag. Det er tanken, at teaterværkstedet i den fremtidige drift vil medføre ressourcebesparelser. Det økologiske teaterværksted opererer med ideer om f.eks. at tage lidt ekstra for teaterbilletterne mod fremvisning af teaterværkstedet enten før eller efter en forestilling og med udlejning af mødelokale for at gøre stedet til et aktivt dynamisk sted.

De økonomiske effekter for pilotprojekterne er det for tidligt at konkretisere. Affaldsprojektet når i forsøgsprojektet den forventede besparelse på affaldsbehandlingen, som går til løn til gårdmandstimer. For den karré, der er længst med genbrugsprojektet, opnås en økonomisk besparelse på 70.000 kroner, som bruges halvt til finansiering af flere gårdmandstimer og halvt til finansiering af materiel. Men om det bliver muligt at udbrede forsøget til hele området, det er ikke afklaret. Det vil have stor betydning for de samlede økonomiske konsekvenser af projekterne.

Det har aldrig været målsætningen for Kooperativt Ide Center, at projekt "Grønne Job" skulle skabe sit eget økonomiske fundament, fordi projektet var en støttefunktion til oprettelse af andre projekter.

De økonomiske effekter for skovarbejderprojektet forventes på længere sigt at være øgede indtægter fra skovdriften. Hvorvidt dette nås, er det for tidligt at sige noget om. I perioden med uddannelse af skovarbejdere med brug af vikarer er det en forudsætning, at indtjeningen holdes på det forventede niveau. Det betyder primært, at kursusforløbene lægges uden for skovarbejdernes højsæsoner. Der vil naturligvis være opgaver, som ikke kan gennemføres på normal i vis perioden, men det forventes at kunne indhentes efterfølgende med større motivation og effektivitet. Projektet er kun muligt ved, at de regionale arbejdsformidlinger betaler en del af udgifterne ved jobrotationsordningen, hvor ledige kommer i beskæftigelse.

11.10 Tilskuddets betydning for at nå de fastsatte mål

Det er kendetegnende for de miljøstyringsprojekter, der har indgået i forløbsevalueringen, at miljøarbejdet i de fleste af projekterne nok ville have

været igangsat uden tilskuddet fra Den Grønne Jobpulje. Men det ville helt klart være præget af mere tilfældighed, og det ville have taget længere tid at nå dertil, hvor virksomhederne/institutionerne er i dag.

For de to institutioner gælder det, at en af barriererne er, at de hører under sygehusforvaltningen, hvor miljøet ikke er højt prioriteret, da fokus er på patientbehandlingen, ventelister m.m. Uden den eksterne finansiering havde det været svært for sygehusene selv at finde de nødvendige ressourcer. Nu har projekterne vist, at man opnår de forventede besparelser, der kan berettigede indsatsen fremover. Dog er det stadig et spørgsmål, om denne fortsat vil blive prioriteret.

For autobranschen har der gennem flere år været barslet med lovkrav om indførelse af miljøstyring. Det er i løbet af projektperioden nu stort set blevet fastlagt, at autoophugningsvirksomheder kun kan fortsætte efter 1. juli 2000, hvis de kan dokumentere, at de har indført miljøstyring.

For virksomhederne i den grafiske branche gælder det, at det er en af de brancher, hvor kunderne spørger til miljøforhold, og hvor brancheforeningen gennem flere år har været aktiv for at få deres medlemmer i gang med miljøstyring.

Tilskuddet har som udgangspunkt været en forudsætning for alle de grønne virksomheder. Alle projekterne havde behov for en eller anden form for støtte for at komme i gang eller videre.

Tilskuddet var nødvendigt for at igangsætte videns- og netværksprojekterne. Det gælder for alle projekterne. Det ville være meget svært/umuligt at finde de nødvendige midler inden for egne rækker.

Tilskuddet har været en forudsætning for alle tre pilotprojekter for, at de kunne sættes i gang. Det ville ikke være muligt i egne rækker at finde de nødvendige midler til finansiering af projekterne, hvorfor de uden tilskud formodentligt ikke var blevet til noget.

I gruppen af de øvrige projekter har tilskuddet til Kooperativt Ide Center været en forudsætning for aktiviteterne i projekt "Grønne Job", der igen havde andre og nye projekter som sin primære opgave. Tilskuddet er sammen med anden finansiering – primært gennem AF-regi – forudsætningen for at skovarbejderprojektet kan gennemføres.

11.11 Effekter på målgruppen

Målgruppen for miljøstyringsprojekterne er primært virksomhederne selv. De opnår miljøforbedringer, kompetenceløft samt i overvejende grad fastholdelse af medarbejderne i alle tilfælde i de private virksomheder. For de to offentlige institutioner omfatter målgruppen flere end blot sygehusets personale, patienter og pårørende, idet det er målet, at projekterne skal have en afsmittende effekt på andre tilsvarende institutioner. De to sygehuses egen opfattelse af effekten uden for eget sygehus er, at den nok er begrænset. Det skal dog tilføjes, at ifølge Den Grønne Jobpulje er det FOAs (Foreningen af

Offentligt Ansatte) bestemte vurdering, at miljøstyringen på Nykøbing Mors Sygehus har demonstrationsværdi.

Målgruppen for de grønne virksomheder er primært deres kunder, som skal gøres opmærksom på de nye produkter, eller på at virksomhedens produkter og serviceydelser kan produceres med en mindre miljøbelastning end konkurrenternes.

For videns- og netværksprojekterne vil målgruppen først være den del af det videre forløb med evalueringen af projekterne.

Pilotprojekterne er endnu ikke så langt, så målgrupperne har været involveret i evalueringen. For affaldsprojektet kan det konstateres, at der genbruges mere affald, hvilket betyder, at beboerne har været indstillet på en øget sortering af affaldet. Målgrupperne vil blive centrale for den videre del af evalueringen.

Det er ikke foretaget effekter af målgruppen i de to øvrige projekter. Det vil primært være væsentligt i det videre forløb at sætte fokus på skovarbejderne som målgruppe.

11.12 Samarbejde med omgivelser

For alle miljøstyringsprojekterne har samarbejdet med en kompetent konsulent været helt centralt. Derudover er det kendetegnede, at de private virksomheder ikke har haft den store kontakt med omverdenen, mens de to offentlige institutioner begge har haft et bredere samarbejde og samspil med omverdenen. Gentofte Amtssygehus har haft et tæt samarbejde med Københavns Amt, der har igangsat og formuleret projektet, mens Nykøbing Mors Sygehus har haft et tæt samarbejde med Foreningen af Offentligt Ansatte (FOA).

Samarbejdet med omgivelserne er væsentligt for alle de grønne virksomheder. Det er dog forskelligt, hvordan samarbejdet har spillet ind. For nogle af projekterne er der både tale om faglig sparring og økonomiske kontakter i form af tætte samarbejde, som for eksempel PileBygs samarbejde med Rockwool om støjskærmen "Det Grønne Element".

PileByg har haft både positive og negative erfaringer med samarbejdet med store partnere. Omkring "Det Grønne Element" har PileByg haft meget positive erfaringer og udbytte af samarbejdet med stenuldsproducenten Rockwool, som har givet adgang til professionelle ressourcer og et internationalt marked. PileByg peger også på et positivt samarbejde med Vejdirektoratet i forhold til standarder og normer for støjskærmene. Men PileByg har også oplevet problemer i samarbejdet med en stor leverandør om produktet "En PileVerden" (en legeplads). "En PileVerden" var udviklet af PileByg. Her gik samarbejdet ikke, og samarbejdspartneren lavede så et tilsvarende produkt i konkurrence med PileBygs.

For to af projekterne er der primært tale om faglig sparring. Det gælder de økologiske frisører og Tinta. I to projekter har de omtalt myndighedernes

rolle som værende begrænsende for projekternes resultater. Det gælder Aurora Naturmaling, som mener, der også på dette område burde gøres mere for en offentlig grøn indkøbspolitik – i øvrigt et budskab der også kom fra Tinta, mens Afatek er afhængig af de kommende regler for genbrug af affaldsforbrændingsslagger. Bicyklen og serviceordningen har et bredt samarbejde med omgivelserne, hvilket bl.a. skal ses i lyset af, at jo mere omtale, desto mere populære bliver bicyklerne, og desto flere sponsorater kan formentligt sælges. Projektet har naturligt et samarbejde med socialforvaltningen i Københavns Kommune i kraft af Revacentrets rolle.

Videns- og netværksprojekterne er i sig selv et udtryk for ønsket om at opbygge et samarbejde med omgivelserne. De 3 medlemsbaserede netværk i amterne er kommet i gang og har fået mellem ca. 50-75 medlemmer med en tydelig overvægt af private virksomheder. Det ene af projekterne har haft problemer med at samarbejde med centrale organisationer, men det har været en undtagelse i forhold til udmeldingerne fra de tre projekter. I Ribe peger de på et bredere samarbejde med mange parter, herunder erhvervscentre, BST, TIC, DTI m.fl.

Firkløverkommunerne er baseret på et samarbejde 4 kommuner imellem. Her er hensigten, at der skal igangsættes projekter, der målrettes forskellige grupper i både privat og offentligt regi. Det er ikke kommet så langt, at der kan sige så meget konkret om samarbejdet.

Det økologiske teaterværksted er kendetegnet ved et bredt samarbejde og med støtte fra mange sider. Udgangspunktet har været et samarbejde i en positiv ånd, der har været kendetegnende for projektet, selvom det indimellem har været noget trægt med myndighedsgodkendelser af de byøkologiske løsninger i projektet.

Der er til en vis grad tale om samarbejdsprojekter for alle de tre pilotprojekter. Affaldsprojektet beror på samarbejde med beboerne og boligforeningerne samt med Miljøkontrollen i København og R98. Samarbejdet i lokalområdet på Islands Brygge bærer til en vis grad præg af, at den traditionelle organisationsstruktur for området er i opløsning. Det betyder, at der p.t. er en lidt svag struktur, der gør det vanskeligt at finde samarbejdspartnere til projektet. Da projektet samtidig er et pilotprojekt, betyder det, at såvel kommunen som R98 ikke er helt afklaret om deres stilling i projektet. Det har bl.a. betydet, at de har haft problemer med at finde centrale opsamlingssteder for det genanvendelige affald. De har fået nogle midlertidige løsninger på plads med opsamling for pap hos Mercedes og glasopsamling på Skolen på Islands Brygge.

Naturgenopretningsprojektet for Rind Å-dal beror på samarbejde med amtet og til en vis grad Skov- og Naturstyrelsen, som støtter projektet – dog ikke økonomisk. Det er samtidig baseret på aftaler med lodsejerne om krav til natur- og miljøvenlig pleje af området fremover.

For Destination Himmerland er projektet møntet på et samarbejde i turistbranchen om at udvikle koncepter for bæredygtig turisme. Destination Himmerland er bl.a. med i det landsdækkende udviklingsarbejde for Destination

21. Projektet tager udgangspunkt i det lokale samarbejde, som projektdeltagerne selv mener, fungerer godt med hensyn til udviklingen, også selvom de ikke kan skaffe opbakning til alle initiativer, f.eks. ideen med "Grøn Gaffel" som et miljømærke for spisesteder.

KIC tog udgangspunkt i, at flere projekter har brug for sparring og gode råd omkring organisering og planlægning af projekterne. Flere har f.eks. en god miljømæssig idé, men mangler erfaringer med økonomistyring, virksomhedsopbygning, de offentlige systemer m.m. Derudover var et af deres arbejdsfelter af politisk karakter. Begge sider af indsatsen kræver et bredt samarbejde med omgivelserne, der overordnet er bygget på personlige kontakter.

Skovarbejderprojektet bygger på et bredt samarbejde mellem Skov- og Naturstyrelsen, de enkelte skovdistrikter og de regionale samarbejdspartnere i form af AF, arbejdsmarkedsrådene, fagforeninger og uddannelsessteder (AMU, højskolerne, Skovskolen m.fl.).

11.13 Informationsindsats

For miljøstyringsprojekterne har en bredere informationsindsats været en del af projekterne for de to sygehuse. Projekterne er tænkt til at skulle være en slags demonstration for andre sygehuse/institutioner, hvorfor de naturligvis har haft fokus på bredere samarbejde og udbredelse af deres erfaringer. Projekterne har været bredt omtalt i dagblade, fagblade, radio og fjernsyn. Begge projekter er præsenteret på forskellige internationale konferencer.

Virksomhedsprojekterne har ikke haft så megen fokus på informationsindsatsen endnu. Næstved Autoophug, som er den af virksomhederne, der er nået længst, er blevet miljøcertificeret pr. 1.11.1999. Overrækkelsen af beviset sker ultimo november 1999. Først i den forbindelse og herefter vil virksomheden begynde at informere bredt om deres miljøarbejde. Det er dog således, at forhold vedr. miljø ikke er særligt efterspurgt blandt kunder hos autoophuggere. Det er mere et spørgsmål om, hvorvidt autoophuggerne kan leve op til de nye krav i lovgivningen også efter 1.7.2000. For den grafiske branche er miljøforholdene derimod noget, som kunderne efterspørger, hvorfor trykkeriet, der er med i Miljønetværket, overvejer at få svanemærket.

Informationsindsatsen har for stort set alle projekter af typen – grønne virksomheder – været stor. De økologiske frisører er måske det projekt, der i forbindelse med Den Grønne Jobpulje har fået mest omtale, mens Bycyklen nok generelt er det mest kendte projekt. Den megen omtale af projekterne betyder, at der bredt skabes et kendskab til de muligheder og produkter, som de tilbyder. Det medvirker til at skabe nysgerrighed og kunder. Projekterne bliver omtalt både i dagspressen, ugeblade og fagblade. For Afatek gælder det dog, at projektet primært er omtalt i faglige sammenhænge – "det er vist ikke et projekt, som kan få hverken mediernes eller læsernes store opmærksomhed", udtaler direktøren for Afatek.

Netværksprojekterne i de tre amter er generelt godt omtalt i de lokale medier, hvor de også annoncerer for deres arrangementer. Flere af netværkene bygger på, at der er personlig kontakt til virksomhederne. De har nyhedsbrev, og de har en hjemmeside, hvor de fortæller om deres funktion.

Det økologiske teaterværksted har fået meget omtale i alle medier: dagblade, lokalaviser og fagblade. Der har været afholdt støttefest for projektet, hvor alle kunstnere optrådte gratis. De har et nyhedsbrev, og de sælger støttebeviser. Det er alt sammen initiativer, der gør opmærksom på projektet. Der er undervejs i forløbet blevet filmet, således at det efterfølgende er muligt at lave tv-programmer om byggeriet.

Der har været lokal omtale af alle pilotprojekterne. Der er ikke sket epokegørende nyt i de tre projekter, som har fået dem på forsiderne i de landsdækkende medier. På trods af, at f.eks. affaldsprojektet som pilotprojekt har mulighed for at være spredningskanal, så er informationsindsatsen ikke højt prioriteret. Det skyldes ikke mindst, at det netop var omkring informationsindsatsen, at jobpuljen nedsatte bevillingen i forhold til det ansøgte. Det har betydet, at de selv må bruge uforholdsmæssigt meget tid på at lave "græsrodsinformation" til beboerne, der ikke er egnet til større udbredelse.

Destination Himmerland har skrevet et informationsbrev til de aktuelle lokale projektdeltagere, hvor 40 af 100 potentielle deltagere meldte sig til projektet fra starten. Siden er flere kommet til gennem de konkrete initiativer, der igangsættes. Destination Himmerland har i efteråret afholdt en konference om grøn turisme, som bl.a. medvirkede til at sætte dette tema på dagsorden i bredere forstand. Op til konferencen udgav Aktuelt Miljø et temanummer om grøn turisme.

Informationsindsatsen for de to øvrige projekter har begge bygget mere på den mundtlige, personlige formidling. Projekterne er ikke mediebegivenheder, og det er karakteristisk, at der ikke er peget på information som et centralt element i evalueringen.

Skov- og Naturstyrelsen har informeret om projektet i relevante kredse, og det er et krav, at ledelsen i skovdistrikterne skal være positiv. Projektet er dog møntet på engagement fra skovarbejderne, og her viser erfaringerne, at den mundtlige formidling er vigtigere og bedre end artikler.

11.14 Spredningspotentialer

Det er svært at bedømme spredningspotentialer af miljøstyringsprojekterne. De private virksomheder har ikke naturligt den store motivation til at få deres konkurrenter til at engagere sig i miljøforholdene, hvis det er en parameter, som de vil bruge til at skabe større omsætning.

For de to offentlige institutioner er det mere et spørgsmål om holdning og etik. Hvilke krav forventer de, at fremtidens politikere, patienter og medarbejdere stiller? Konkret gælder det, at indtrykket fra de to sygehuse er, at miljøforhold ikke er specielt højt prioriteret i sygehusforvaltningerne. De to projekter har vist, at der kan opnås ressourcebesparelser, men der er ikke

regnet på, om besparelserne modsvarer omkostninger til ansættelse af en miljøkoordinator.

De grønne virksomheder har forskelligt fokus på spredningspotentialerne. For alle projekterne gælder det, at de meget gerne medvirker til at udbrede deres ideer og viden til andre. Dette gælder på trods af, at det faktisk vil betyde konkurrence for de forskellige projekter. Bortset fra PileByg, hvor det har affødt en stor konkurrent på det ene produkt, så er projekterne ikke afsluttet, hvorfor udbredelsen endnu ikke er blevet helt aktuelt.

De økologiske frisører har intentioner om at danne en forening for økologiske frisører. Foreløbig har de ikke ressourcer til dette, da al tiden går med klipninger, miljøfakta og administration. De har fået henvendelser fra flere interesserede frisører og elever, der hellere vil arbejde med mindre belastende stoffer både i forhold til miljøet og deres eget arbejdsmiljø. Med den udbredelse, som økologien er ved at få, burde der på relativt kort sigt være basis for flere økologiske frisører både i København og andre steder. De har nævnt få byer med grønne frisører.

Spredningspotentialet for videns- og netværksprojekterne er vanskelige at opgøre. Projekterne er i sig selv begrundet i, at man ønsker at udbrede miljøindsatsen og skabe grønne job. Effekterne for målgrupperne vil blive belyst i den videre forløbsevaluering. Hvorvidt projekterne selv vil have en spredningseffekt i forhold til at igangsætte andre tilsvarende projekter, vides heller ikke.

Pilotprojekterne er ikke nået til et stade, hvor det endnu er så aktuelt at tale om spredningspotentialer, selvom det er et centralt aspekt for netop denne gruppe af projekter. Det mest oplagte af de tre projekter for at bruge de nuværende resultater som spredningspotentialer er affaldsprojektet, hvor der opnås gode miljøeffekter og økonomiske besparelser, der kan finansiere både det nødvendige materiel og flere gårdmandstimer.

Der er andre end KIC, der har påtaget sig den rolle at hjælpe projekter i gang, f.eks. økologiske igangsættere. Der er derfor allerede en spredning i forhold til konceptet. Ideen med KIC var, at de skulle medvirke til at sætte flere projekter i gang inden for grønne job. De har været en stor hjælp for et par projekter, men der er et fåtal af projekter, der direkte kan relateres til deres indsats.

Spredningspotentialet for skovarbejderne er, at den grønnere skovdrift og naturpleje får en afsmittende effekt også i forhold til indsatsen for andre offentlige myndigheder, amter og kommuner samt for beslægtede erhverv, f.eks. gartnere og anlægsfolk.

11.15 Samarbejdet med Den Grønne Jobpulje

Indtrykket fra miljøstyringsprojekterne er, at samarbejdet med jobpuljen har fungeret let og gnidningsløst. I de tilfælde, hvor der har været små ændringer, bl.a. ved forsinkelser i projekterne, er det primært klaret gennem telefonisk kontakt.

Alle de grønne virksomheder peger på et godt samarbejde med jobpuljen og på, at ændringer eller problemer er blevet løst på en god og effektiv måde. Jobpuljen beskrives som ubureaukratisk. Nogle er lidt ærgerlige over, at tilskuddet er blevet nedsat i forhold til det ansøgte. Andre peger på, at jobpuljen kunne hjælpe med at løse de "begyndervanskeligheder", der opstår for alle nye virksomheder.

Hvor samarbejdet med jobpuljen har været nævnt i forbindelse med videns- og netværksprojekterne, er der peget på et godt og konstruktivt samarbejde. De har vist positiv interesse for projekterne, og de stoler på folk. Der er ikke som i andre støttede projekter under andre ordninger af rapportering i tide og utide, hvilket kan være tidskrævende.

For pilotprojekterne er der ingen særlige kommentarer om samarbejdet med jobpuljen, udover at det for affaldsprojektet nævnes, at det generelt er svært for græsrodder at realisere et projekt, hvis det ikke er muligt at få tilskuddet udbetalt på forskud. Græsrodderne har ikke den samme mulighed som virksomheder for at lægge pengene ud, hvorfor det er nødvendigt med forskudsudbetalinger, hvis et godkendt projekt skal kunne realiseres. Det er dog et problem, der blev løst.

Den Grønne Jobpulje er uforstående over for udtalelsen, fordi det fra starten har været en regel, at virksomheder og institutioner ikke kan få udbetalt forskud, men at almennyttige organisationer, foreninger m.v. godt kan. Der er sandsynligvis tale om en kommunikationsbrist.

Skov- og Naturstyrelsen peger på, at samarbejdet med jobpuljen har fungeret godt. De har været et smidigt samarbejde. Styrelsen lægger vægt på betydningen af en selvstændig bestyrelse, der træffer afgørelserne. Således har det ikke haft indflydelse, at Skov- og Naturstyrelsen er fra samme ministerium som jobpuljen.

12 Administration af Den Grønne Jobpulje

Den Grønne Jobpulje fremstår som en veladministreret tilskudsordning. Der er en god formidling af mulighederne for støtte til mulige ansøgere, der foregår en hurtig og kvalificeret behandling af ansøgere og en fleksibel administration af de bevilligede tilskud. 87% af de ansøgere, der har fået støtte, er tilfredse med behandlingen af ansøgningen, og 35% af de ansøgere, der har fået afslag, er tilfredse med behandlingen af deres ansøgning. Puljens bevillingspraksis fremstår som fornuftig og konsekvent. Der er hverken fundet tilsagn eller afslag, som har virket dårligt begrundede – selvom der selv sagt er tvivlstilfælde, hvor skønnet kunne have været udøvet anderledes.

12.1 Indledning

Formålet med dette kapitel er at gennemgå Den Grønne Jobpuljes administration og bevillingspraksis. Kapitlet består af fire dele. I den første del beskrives de overordnede rammer for administrationen af Den Grønne Jobpulje, i den anden del beskrives sagsgangen i Den Grønne Jobpulje. I tredje del beskrives ansøgernes opfattelse af Den Grønne Jobpulje. I fjerde og sidste del om puljens bevillingspraksis beskrives Den Grønne Jobpuljes kriterier for, hvilke projekter der kan få tilskud, en række afslag analyseres, og puljens generelle tilskudspraksis diskuteres.

Kilderne til dette kapitel er, ud over resultaterne fra selvevalueringsskemaerne og forløbsevalueringerne, interview med bestyrelsen og sekretariatet, en spørgeskemaundersøgelse til ansøgere, der har fået afslag, og telefoninterview med en række ansøgere, der har fået afslag.

12.2 De administrative rammer

De overordnede rammer for administrationen af Den Grønne Jobpulje er fastlagt i lov om pulje til grøn beskæftigelse (lov nr. 434 af 10. juni 1997), bekendtgørelsen om Den Grønne Jobpulje (bekendtgørelse nr. 693 af 27. august 1997) og bekendtgørelse af forretningsordenen for bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje (bekendtgørelse nr. 694 af 27. august 1997). De mere detaljerede bestemmelser er fastlagt i programbeskrivelsen for Den Grønne Jobpulje, som bestyrelsen udarbejder. Endvidere sker der en løbende udvikling af praksis i samarbejdet mellem sekretariat og bestyrelse.

Ifølge lovens § 5 nedsætter miljø- og energiministeren en bestyrelse på 3 personer for 2 år ad gangen. I sommeren 1997 blev Jes Lunde (formand), Steen Andersen og Vibeke Grønbæk udpeget til bestyrelsen af puljen for 1997 og 1998. I 1998 genudpegede miljø- og energiministeren bestyrelsen for 1999 og 2000. Bestyrelsen har kompetence til at træffe afgørelser om tildeling af tilskud. Bestyrelsens beslutninger kan ikke indbringes for miljø- og energiministeren eller andre administrative myndigheder. I bekendtgørel-

sen om Den Grønne Jobpulje pålægges bestyrelsen for puljen at udarbejde en programbeskrivelse for Den Grønne Jobpulje, som bl.a. skal indeholde en beskrivelse af resultatkrav og kriterier for målopfyldelsen.

Det er fastlagt i loven, at Miljø- og Energiministeriet varetager sekretariatsbetjeningen af Den Grønne Jobpulje, og i bemærkningerne nævnes, at det forventes, at der skal ansættes 4-5 årsværk til administration af puljen.

Dette er blevet udmøntet i, at administrationen af Den Grønne Jobpulje varetages af Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsens økonomikontor. Det Grønne Sekretariat blev etableret samtidig med Den Grønne Jobpulje i sommeren 1997 og administrerer ud over Den Grønne Jobpulje også Den Grønne Fond. Det Grønne Sekretariat ledes af cand.scient.pol. Vagn Jelsøe, som også deltager i sekretariatsbetjeningen. Sekretariatsbetjeningen af Den Grønne Jobpulje varetages derudover af to fuldmægtige, Tove Jensen og Flemming Bo Petersen, som varetager den faglige behandling af sagerne, og afdelingsleder Inga Eskildsen, som blandt andet tager sig af udbetalingen af tilskud. Derudover har sekretariatet en studentermedhjælp og har tidligere haft egen journalmedarbejder. I dag modtager sekretariatet generel servicebistand fra Miljøstyrelsens journal, bogholderi, betjentstue, telefonomstilling, mv.

I loven og bekendtgørelserne om puljen er der fastlagt en række krav til administrationen af puljen, bl.a. at:

- Samtlige ansøgninger, der er modtaget 4 uger inden et bestyrelsesmøde, skal så vidt muligt behandles på det pågældende møde.
- Før der gives tilskud til aktiviteter, der kunne støttes efter anden lovgivning, skal der sikres koordination med administration af de andre ordninger. Ligeledes skal der, før der gives tilskud til projekter, som er af væsentlig betydning for en kommune eller amtskommune, eller som forudsætter deres medvirken, tages kontakt til kommunen eller amtskommunen, og denne skal have mulighed for at komme med bemærkninger.
- Bestyrelsen skal senest en uge før et bestyrelsesmøde have tilsendt en dagsorden og en liste over ansøgningerne samt indstilling med sagsbeskrivelse for samtlige ansøgninger.
- Bestyrelsen kan kun træffe beslutning om tildeling af tilskud i enighed.
- Senest to uger efter bestyrelsesmøder skal beslutning om tilskud eller afslag udsendes til ansøgerne.
- Tilskud kan først udbetales, når det dokumenteres, at projektet er gennemført, og alle udgifter er afholdt. Bestyrelsen kan dog bestemme, at der kan ske udbetaling i rater, og at der kan ske en hel eller delvis forudbetaling.

I puljens programbeskrivelse er der fastlagt nogle administrative delmål og nogle administrative succeskriterier.

De administrative succeskriterier:

- "at der er etableret en effektiv brugerorienteret bevillingsadministration og et smidigt samarbejde med andre tilskudsordninger,
- at mindst 95% af alle sager kan ekspederes inden for de fastlagte sagbehandlingstider,

- at mindst 80% af alle ansøgere er tilfredse med sagernes administrative behandling.” (Programbeskrivelsen afsnit 7.1).

De administrative delmål supplerer succeskriterierne ved at formulere mål om:

- at der skal skabes synergi imellem puljen og øvrige offentlige initiativer med beslægtede formål,
- at puljen i videst muligt omfang skal udnytte andre myndigheders erfaringer såvel på miljø- som på beskæftigelsesområdet,
- at puljen skal skabe overblik over mulighederne for grøn beskæftigelse og skabe grundlag for vurdering af effekten af en indsats på området, og
- at der skal skabes en ordning, hvor kontrollen med projekternes forløb og den opnåede effekt samt informationer om resultater i videst muligt omfang gøres til en del af projekterne og gennemføres decentralt. (Programbeskrivelsen afsnit 4.2).

12.3 Sagsgangen hos Den Grønne Jobpulje

Formidling om Den Grønne Jobpulje

Der har været avisannoncer, artikler, interview og konferencer. Ifølge bestyrelsen er ordningen kendt inden for græsrodsverdenen, på erhvervsvirksomhedssiden, i konsulentbranchen og hos turist- og erhvervskontorerne. Endvidere har SiD “bombarderet fagbevægelsen med materiale”.

Et væsentligt element i puljens formidling er Den Grønne Jobpuljes årsberetning og Den Grønne Jobpuljes internetsider på Miljøstyrelsens web-server. Årsberetningen giver en generel introduktion til Den Grønne Jobpulje, beskriver hvorledes administrationen fungerer og Den Grønne Jobpuljes bevillingspraksis. Endvidere indeholder årsberetningen lovgrundlaget for Den Grønne Jobpulje, bestyrelsens programbeskrivelse, en vejledning til ansøgere og en oversigt over projekter, der har fået støtte.

Årsberetningen er en velproduceret publikation, der giver en god introduktion til Den Grønne Jobpulje og giver eventuelle ansøgere en god mulighed for at vurdere, om de har mulighed for at få tilskud. Den Grønne Jobpuljes internetsider indeholder stort set de samme oplysninger som årsberetningen. Endvidere er Den Grønne Jobpulje med i Erhvervsfremmestyrelsens Guide over tilskuds-, garanti- og låneordninger, som giver en kortfattet introduktion til Den Grønne Jobpuljes formål og kriterierne for at få tilskud.

Andre elementer i formidlingen af mulighederne i Den Grønne Jobpulje er den gennemførte “kommunekonkurrence”, direct mails til f.eks. affaldsselskaberne, en vandredstilling til konferencer samt pressemeddelelser/artikler til aviser og fagblade.

Den Grønne Jobpulje har en forbilledlig åbenhed i administrationen, og det lader også til, at Den Grønne Jobpulje er bredt kendt i miljø- og græsrods-kredse. Det er dog indtil videre et lidt mere åbent spørgsmål, om puljen er lige så godt kendt i erhvervs- og iværksætterkredse. En forudsætning, for at Den Grønne Jobpulje kan støtte gode projekter, er, at potentielle ansøgere

kender til Den Grønne Jobpulje. Den Grønne Jobpulje har gennemført en del informationsvirksomhed for at gøre opmærksom på ordningen.

Ansøgernes kilde til information om Den Grønne Jobpulje før ansøgningen

Kilde til information:	Projekter som fik støtte*	Projekter som fik afslag*
Materiale fra Den Grønne Jobpulje.....	30%	54%
Det lokale miljø- og energikontor, TIC, BST	18%	7%
Pressen	16%	22%
Henvi sning fra offentlig myndighed.....	9%	6%
Personligt netværk.....	4%	19%
Fagligt netværk.....	26%	31%
Jobansøger henle dte vores opmærksomhed på Den Grønne Jobpulje	5%	1%
Kontakt til andre projekter under Den Grønne Jobpulje....	0%	11%
Søgninger på Internet/Den Grønne Jobpuljes hjemmeside.....	1%	15%
Erhvervsfremmest yrelsens hotline.....	4%	0%
Eksterne konsulenter.....	26%	11%
Samtaler/møder med Den Grønne Jobpulje.....	5%	11%
Ved ikke/kan ikke huske	0%	3%
Anden måde	14%	7%

* Projekterne som fik støtte, er de 74 afsluttede projekter, som har indsendt selvevalue ringsskema. Projekterne der fik afslag, er 72 returnerede skemaer ud af 143, udsendt til ansøgere, der fik afslag i perioden sommeren 1998 til sommeren 1999. Der har kunnet sættes mere end et kryds.

De væsentligste kilder til information om Den Grønne Jobpulje for de projekter, som har fået tilsagn, er materiale fra puljen (30%), fagligt netværk (26%), eksterne konsulenter (26%), det lokale miljø- og energikontor, TIC, BST (18%) og pressen (16%). For ansøgninger, som har fået afslag, er fordelingen en anden. Nogle kilder spiller en større rolle, som f.eks. Den Grønne Jobpulje (54%) og personlige netværk (19%). Til gengæld spiller det lokale miljø- og energikontor, TIC, BST og eksterne konsulenter en mindre rolle som kilde til information om Den Grønne Jobpulje. Forskellen i kilderne til information tyder på, at de støttede projekter i højere grad har fået information igennem professionelle kontakter end de ansøgere, som ikke har fået støtte.

En anden væsentlig indikation, på hvor godt kendt Den Grønne Jobpulje er hos potentielle ansøgere, er, hvor stor en andel af ansøgerne, der har været i kontakt med en anden tilskudsordning om det samme projekt før kontakten til Den Grønne Jobpulje. 25 (34%) af de støttede projekter har været i kontakt med en anden tilskudsordning inden projektets start – 15 af disse havde dog først kontakt til “Programmet om miljø og arbejdsmiljø til små og mellemstore virksomheder i Miljøstyrelsen” (Det lille program). Eftersom Den Grønne Jobpulje overtog støtten til miljøstyringsprojekter fra “Det lille program”, da ordningens midler var brugt op, er dette overlap naturligt. Hvis der ses bort fra kontakterne til “Det lille program”, havde 12 (16%) af de 74 støttede projekter haft kontakt til en anden tilskudsordning før kontakten til Den Grønne Jobpulje. 18 (25%) af de projekter, der fik afslag, havde været i

kontakt med en anden tilskudsordning først, hovedsageligt EU-programmer og "andre", mens kun 2 havde været i kontakt med "Det lille program".

Kilderne til information om Den Grønne Jobpulje og det forhold, at hovedparten af ansøgerne går direkte til Den Grønne Jobpulje, tyder på, at Den Grønne Jobpulje er kendt de fleste relevante steder.

Sekretariatets behandling af ansøgninger

Vejledningen om Den Grønne Jobpulje giver en detaljeret beskrivelse af kravene til ansøgningen og angiver ansøgningsfristerne. Der er fem uger fra de udmeldte ansøgningsfrister til bestyrelsesmøderne. Da materialet til møderne sendes ud til bestyrelsen en uge i forvejen, er der 4 uger til at behandle ansøgningerne. Ved modtagelse af ansøgningerne bliver de registreret og journaliseret i Miljøstyrelsens tilskudsstyringssystem, og der kvitteres for modtagelse af ansøgningen. Først derefter kan de to fuldmægtige påbegynde den faglige sagsbehandling.

De to fuldmægtige skriver sagsoversigter og indstillinger til bestyrelsen. I tvivlstilfælde diskuterer de to fuldmægtige indstillingen indbyrdes, før sagen sendes videre til sekretariatschefen. Under behandlingen af sagerne, er de to fuldmægtige ofte i kontakt med ansøgere. Fuldmægtig Tove Jensen vurderede, at i fire ud af fem tilfælde var hun i kontakt med ansøgere. Endvidere er man ofte i mundtlig kontakt med det relevante resortkontor i Miljøstyrelsen eller andre relevante myndigheder. Der er en vis specialisering imellem de to sagsbehandlere, således at Tove Jensen f.eks. behandler de fleste af affaldssagerne og Flemming Bo Petersen de fleste af naturgenopretningsprojekterne. Men begge fuldmægtige er fuldt i stand til at behandle alle sager. Sagsmængden er stor, men er på nuværende tidspunkt overkommelig. Man er nået frem til, at 70 sager pr. møde er maksimum.

Arbejdsgiveren for sekretariatet er Miljøstyrelsen, men opdragsgiveren i sager vedrørende jobpuljen er alene bestyrelsen. Der har ifølge sekretariatet på intet tidspunkt været nogen principielle problemer med, at Miljøstyrelsen har villet bestemme, hvilke projekter Den Grønne Jobpulje har skullet støtte. At være en del af Miljøstyrelsen og derfor kunne forvente, at styrelsens faglige kontorer assisterer puljen med den faglige behandling af ansøgningerne, er ifølge sekretariatet generelt en stor ressource.

Behandlingen på bestyrelsesmøder

Ifølge bekendtgørelsen om forretningsordenen skal bestyrelsen mødes mindst seks gange om året. For 1999 er der planlagt syv møder. Ansøgningen med bilag samt sagsoversigt og indstilling udsendes til bestyrelsen en uge inden bestyrelsesmødet. Der er som regel 50 til 70 ansøgninger på dagsordenen. Det giver en stor materialesamling til bestyrelsen, og det stiller krav til bestyrelsen om at være velforberedt før mødet, da der ikke er tid til at læse materialet på mødet, der typisk varer 1½ time. Både bestyrelsen og Det Grønne Sekretariat deltager i bestyrelsesmøderne. Møderne foregår som en gennemgang af ansøgninger. De fleste ansøgninger kan afgøres hurtigt på baggrund af sekretariatets indstilling. Hvis et projekt, der indstilles til tilsagn, er i orden, giver det ikke anledning til yderligere diskussioner.

Det er bestyrelsens vurdering, at 95% af de indstillede afslag er rene afslag, der kan accepteres uden videre diskussion. Det er nødvendigt for at skabe plads til diskussion af mere principielle ansøgninger. I gennemsnit er der to minutter pr. sag, men gennemsnitsbetragtningen siger ikke så meget. Mange ansøgninger tager måske 10 sekunder at behandle, mens nogle tager længere tid. På hvert møde vil måske fem ansøgninger give anledning til diskussion.

Det gives kun tilskud, når alle er enige. "Det kan ikke nytte noget at blive grov i mælet". En løsning kan også være at bede om yderligere oplysninger, der måske kan opklare uenigheden, eller bede ansøger om at skrue projektet sammen på en anden måde.

Samspillet mellem sekretariat og bestyrelse

Udviklingen af bevillingspraksisen foregår i et sammenspil mellem sekretariat og bestyrelse. Udviklingen af Den Grønne Jobpuljes praksis på affaldsområdet kan illustrere dette. I første omgang havde Den Grønne Jobpulje sagt nej til at give tilskud til 8-10 projekter, der handlede om at ansætte konsulenter i affaldsselskaberne til information om korrekt affaldsbehandling, blandt andet fordi Miljøstyrelsens affaldskontor ikke mente, at der var noget nyskabende i projekterne – projekterne lå ikke ud over, hvad affaldsselskaberne allerede burde gøre. Men dels viste det sig, at affaldskontoret og puljen ikke havde helt samme opfattelse af, hvad der skal til for at noget er nyskabende, dels kom der meldinger fra bestyrelsen om, at den mente, der var behov for at gøre noget på området.

Derfor gik sekretariatet i fornyet dialog med Miljøstyrelsens affaldskontor og fik hjælp til at udmønte bestyrelsens ønsker i en ny bevillingspolitik for jobpuljen på affaldsområdet. Puljen skrev herefter ud til interessenter på affaldsområdet, om hvilke muligheder der var – hvor der imellem linierne stod, at man havde ændret politik. Desuden blev de affaldsselskaber, der i første omgang havde fået afslag, opfordret til at søge igen.

Et andet eksempel på samspillet mellem Miljøstyrelsen, sekretariatet og bestyrelsen er et projekt med et rodzoneanlæg. I behandlingen af sagen havde sekretariatet rutinemæssigt spurgt Miljøstyrelsens spildevandskontor. Spildevandskontoret mente ikke, der var noget i projektet, hvorfor sekretariatet havde indstillet det til afslag. Bestyrelsesmødet viste imidlertid, at flere af medlemmerne mente, at det var et interessant projekt. Efter bestyrelsesmødet vendte sekretariatet derfor tilbage til spildevandskontoret for at få en ny diskussion af projektet. Diskussionen mellem ansøger, Den Grønne Jobpulje og spildevandskontoret endte med, at man fik tilføjet nogle komponenter til projektet, således at spildevandskontoret mente, at der var noget i projektet. Ved fornyet behandling fik projektet tilskud.

Ved justeringer af bevillingspraksis er der behov for at udsende signaler. Bestyrelsen kommunikerer, hvor de kommer f.eks. på konferencer, eller når folk ringer. Men den største del af kommunikationen fungerer gennem sekretariatet, som løbende taler med ansøgerne.

Meddelelse af afslag eller meddelelse af tilskud med vilkår

Senest 14 dage efter bestyrelsesmødet skal ansøgerne have besked om, hvorvidt de har fået tilskud eller ej. Samtidigt med meddelelse om tilsagn, får projekterne meddelt betingelserne for tilskud fra Den Grønne Jobpulje. Væsentlige bestemmelser heri er at:

- "Tilskud, herunder eventuelle forudbetalinger skal anvendes i nøje overensstemmelse med det af den Grønne Jobpulje godkendte specificerede budget. Afvigelser herfra – herunder omprioriteringer af de enkelte budgetposter – kræver forudgående godkendelse af Den Grønne Jobpuljes sekretariat."
- Alle projekter, som har fået over 100.000 kroner i tilskud, skal indsende et regnskab revideret af en statsautoriseret/registreret revisor eller den kommunale revision (statsinstitutioner kan dog undlade revision).
- Senest 1 måned efter projektets afslutning skal der indsendes en kortfattet skriftlig afrapportering af projektforløbet. Denne rapportering er blevet specificeret til et selvevalueringsskema (spørgeskema) og en kortfattet rapport om projektets forløb og resultater.

Sekretariatets kontakt til projekterne efter bevillingen er begrænset. Sekretariatet har kun besøgt få af projekterne, dog har det i efteråret 1999 været på en 2 dages rundrejse og besøgt 10 af projekterne. Enkelte af bestyrelsesmøderne har foregået hos tilskudsmodtagere (Det Økologiske Teaterværksted og Gisselfeld). Det er tanken, at der også i år 2000 skal arrangeres en rundrejse for sekretariatet, og at bestyrelsesmøder skal holdes hos projektmodtagere.

Der er ikke faglige diskussioner med projekterne efter projektstart. Men der er ofte en kontakt til projekterne i forbindelse med udbetaling af tilskud, hvor man diskuterer, om forudsætningerne for udbetaling af tilskud er til stede. Udbetalingen foretages af Inga Eskildsen, men er altid kontrolleret af en de to fuldmægtige.

En væsentlig kontrol med projekterne ligger i, at der skal laves et regnskab med en revisionspåtegning fra en statsautoriseret revisor, der erklærer, at regnskabet er i orden. Udbetalingen af tilskud er siden foråret 1999 gjort afhængig af, at projekterne returnerer selvevalueringsskemaer.

Som det vil fremgå af gennemgangen af ansøgernes holdning til administrationen af Den Grønne Jobpulje (se senere), er hovedparten af ansøgerne tilfredse med puljens administration, og anser den for at være fleksibel. Det er dog et åbent spørgsmål, om den måske er *for* fleksibel. Gennemgangen af sagsmapperne har vist, at ændringer af budgetter ofte aftales telefonisk og noteres i sagsmappen, uden at sekretariatet sender en skriftlig bekræftelse på det nye aftalte budget eller kræver, at projektet indsender et nyt revideret budget. Det kan både give anledning til usikkerhed for Den Grønne Jobpulje mht. hvilke budgetændringer, der er godkendt, og hvilke der ikke er, og det kan give usikkerhed hos projektet, om hvorvidt ændringen af budgettet nu virkelig er godkendt. Om dette reelt er et problem, er endnu uklart.

I november 1999 var der returneret 74 selvevalueringsskemaer, men yderligere 17 afsluttede projekter har ikke indsendt selvevalueringsskemaer ved

afslutningen, fordi skemaet ikke var parat på daværende tidspunkt. De har alle modtaget et skema efterfølgende og blevet rykket for et svar af Den Grønne Jobpulje. Et enkelt projekt er afsluttet siden foråret 1999, og burde ikke have kunnet få sit tilskud udbetalt, uden at have returneret selvevalue-ringsskemaet.

12.4 De projektansvarliges syn på Den Grønne Jobpulje

Tilfredshed med behandlingen i Den Grønne Jobpulje i forbindelse med ansøgningen om tilskud

	Projekter som fik tilsagn		Projekter som fik afslag	
Meget tilfreds.....	36	(48%)	6	(8%)
Tilfreds	29	(39%)	20	(27%)
Hverken eller	8	(11%)	27	(37%)
Utilfreds	0	(0%)	9	(12%)
Meget Utilfreds	1	(1%)	9	(12%)
Ubesvaret.....	0	(0%)	1	(1%)
Total	74	(100%)	72	(100%)

Den Grønne Jobpulje har som succesmål for administrationen, at 80% af ansøgerne er tilfredse med sagernes administrative behandling. Puljen lever flot op til dette mål for de projekter, som har fået tilskud. 87% af disse projekter er meget tilfredse eller tilfredse med behandlingen. Til gengæld er kun 35% af de projekter, som har fået afslag, tilfredse med behandlingen, og 24% er utilfredse eller meget utilfredse med behandlingen.

	Bevilling	Afslag
	Helt enig og enig	Helt enig og enig
Den Grønne Jobpulje ...		
er for lukket omkring bevillingspolitikken.....	14%	36%
har en smidig og ubureaukratisk sagsbehandling.....	66%	40%
fungerer hurtigt og effektivt	80%	53%
stiller rimelige krav til projektbeskrivelse.....	91%	78%
er god til at gøre opmærksom på andre tilskudsmuligheder	12%	14%
giver hurtig tilbagemelding på spørgsmål	77%	56%
giver kun tilskud til en lille fast skare af personer.....	4%	18%
er let at komme i kontakt med.....	92%	75%
viser for lidt interesse for det enkelte projekt ved behandlingen af ansøgninger	15%	29%
stiller for store krav til økonomistyring.....	14%	10%
viser for lidt interesse for det enkelte projekt ved administrationen af bevillingen*	14%	17%
	af 74 svar	af 72 svar

* Det er overraskende, at de, der har modtaget afslag, alligevel kan svare, at Den Grønne Jobpulje stiller for store krav til økonomistyring og viser for lidt interesse ved administrationen af det enkelte projekt. Forklaringen kan dels være, at ansøgerne har fået tilskud til andre projekter, dels at de svarer på en generel holdning. Det er vanskeligt at tillægge besvarelsen nogen vægt.

De fleste af projekterne er tilfredse med samspillet med Den Grønne Jobpulje. Af de støttede projekter finder f.eks. 66%, at Den Grønne Jobpulje har en smidig og ikke bureaukratisk sagsbehandling, og 80%, at den fungerer hurtigt og effektivt. Tilfredsheden er naturligt nok noget lavere ved de projekter, som har fået afslag. De fleste projektansøgere, som er interviewet, har givet udtryk for, at sagsbehandlingen var hurtig og effektiv, og at de følte sig godt behandlet. Nogle føler, at ansøgningskemaet virker overvældende ved første øjekast – men det er ikke så svært, når blot man udfylder det punkt for punkt.

Det eneste punkt, hvor Den Grønne Jobpulje får en dårlig bedømmelse, er mht. evnen til at gøre opmærksom på andre tilskudsordninger. Kun henholdsvis 12% og 14% mener, at Den Grønne Jobpulje er god til at gøre opmærksom på andre støttemuligheder.

Baggrunden for, at en del af de projekter, der har fået afslag, er utilfredse med behandlingen af deres ansøgning, kan eventuelt ligge i, hvorledes ansøgerne vurderer det afslag, de har fået.

	Helt enig og enig	Uenig og helt uenig	Ved ikke
Forstod begrundelse for afslag	46%	39%	15%
Begrundelsen gav mod på at fortsætte	26%	51%	22%
Afslaget var upræcist	25%	53%	22%
Afslaget var urimeligt	42%	26%	32%

Omkring 40% af afslagene forstod ikke begrundelsen for afslaget og fandt afslaget urimeligt. Heri ligger nok en væsentlig del af forklaringen på, at tilfredsheden med puljen blandt ansøgere, der har fået afslag, er væsentlig under tilfredsheden for ansøgerne, der har fået tilsagn om støtte. Dette skal dog ses i lyset af, at CASA i gennemgangen af afslagene ikke er stødt på afslag, der direkte virkede urimelige eller ubegrundede.

12.5 Bevillingspraksis

Et helt centralt forhold i puljens administration er Den Grønne Jobpuljes beslutninger om, hvilke projekter der får tilsagn, og hvilke projekter der får afslag. Hvilke kriterier har puljen for, om det støtter et projekt eller ej? Hvorledes administreres disse kriterier i praksis? Er det de rigtige kriterier? Er der eventuelt behov for en justering af kriterier?

Kriterierne for, hvilke projekter Den Grønne Jobpulje støtter, er gennemgået nedenfor. Den overordnede beskrivelse af de støttede projekter og analysen af dem giver et godt indblik i, hvilke projekter Den Grønne Jobpulje støtter. I det efterfølgende afsnit beskrives og analyseres en række af de afslag, som Den Grønne Jobpulje har givet. Dette giver grundlag for i det sidste afsnit at diskutere bevillingspraksis og kriterier.

Kriterier for tildeling af tilskud

Lov om pulje til grøn beskæftigelse opstiller ikke mange kriterier for at kunne yde tilskud. Det konstateres blot i §1, at puljen skal forbedre miljøet ved

at fremme arbejdspladser inden for miljøområdet. I §2 nævnes en række projektyper og miljøområder, som der kan ydes tilskud til. Dog fastslår loven, at tilskuddene gives inden for rammerne af de-minimis-reglerne. I bemærkningerne til lovforslaget nævnes andre kriterier, bl.a. at aktiviteter, der har til formål at sikre, at ansøger lever op til nuværende og planlagte myndighedskrav eller lignende, ikke kan få tilskud. Desuden nævnes, at det vil være fremmede for en ansøgning, hvis der er en væsentlig grad af medfinansiering.

De nærmere regler for tilskud fastsættes ifølge §8 af miljø- og energiministerens.

Miljø- og energiministerens har fastsat reglerne i *bekendtgørelse om Den Grønne Jobpulje*. Her stilles der krav om, at en ansøgning om tilskud skal indeholde en redegørelse for projektets forventede miljø- og beskæftigelses-effekt samt for dets langsigtede økonomiske bæredygtighed. Bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje kan ifølge §5.2 kræve en vurdering af konsekvenserne for arbejdsmiljøet. Det har dog kun været nødvendigt et par gange. Desuden er det en betingelse, at den tilskudsberettigede del af projektet først påbegyndes, når tilsagn om tilskud er meddelt. Endelig bemyndiges bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje til at fastsætte de nærmere vilkår for tilsagn om tilskud (§9).

I programbeskrivelsen for Den Grønne Jobpulje har bestyrelsen beskrevet sine standardkrav til projekterne. Bestyrelsen har opstillet følgende principper (forkortet):

- Der skal redegøres for, hvordan arbejdspladserne forventes opretholdt.
- Hvis der ikke er en varig beskæftigelseseffekt, skal der redegøres for den kompetenceudvikling, deltagerne opnår, og for deres fremtidige beskæftigelsesmuligheder.
- Der skal redegøres for medfinansiering.
- Der skal være mindst 6 måneders ansættelse i projektet.
- Der ydes ikke tilskud til sædvanlige opgaver i det offentlige.
- Koordineringen med centrale lokale/regionale parter skal være overstået inden ansøgningen indsendes.
- Projektet må ikke begyndes, før tilskuddet er meddelt.
- Erhvervsvirksomheder er omfattet af EUs de-minimis-regler.
- Projekter, der også kan opnå tilskud andre steder, skal om muligt samfinansieres.
- Projekter, som i deres helhed kan få tilskud andre steder, støttes ikke af Den Grønne Jobpulje.

Derudover har bestyrelsen og sekretariat fastlagt en administrativ praksis, der indsnævrer feltet af ansøgninger, der kan få tilskud:

- Puljen har i 1997 og 1998 støttet en lang række projekter vedrørende miljøstyring i virksomheder. Fra 1999 har puljen besluttet at ophøre med at støtte almindelige projekter inden for dette område. Særligt nyskabende og perspektivrige projekter kan dog fortsat støttes.

Puljen støtter endvidere ikke:

- Grønne initiativer, som er ved at være almindeligt udbredte.
- Rene udredningsprojekter og projekter, der i hovedsagen bygger på konsulentydelser.
- Almindelig kompetenceopbygning i konsulentfirmaer.
- Projekter der i deres helhed falder ind under andre støtteordninger, eller som henhører under andre lovområder. F.eks. anser jobpuljen det ikke som sin opgave at støtte oprettelsen af generelle uddannelsesstilbud, selv om de handler om miljø eller natur.
- Der gives ikke tilskud til udgivelse af magasiner og blade. Her må det almindelige markeds konkurrence bestemme behovet.
- Der gives ikke tilskud til udvikling af uddannelsesstilbud.
- Der er altid givet afslag til enmandsvirksomheder, hvor tilskuddet skulle gå til at sikre ejerens fortsatte ansættelse.

Beskrivelse og analyse af afslag

For at få et indtryk af, hvilke begrundelser der gives for afslag, er 172 afslag fra perioden sommer 1998 til sommer 1999 gennemgået. Den mest almindelige begrundelse er, at en beskæftigelseseffekt mangler, eller efter bestyrelsens vurdering er usandsynlig. 38% af afslagene havde denne begrundelse, som ofte hænger sammen med manglende økonomisk bæredygtighed efter projektets afslutning (24%).

Noget kunne tyde på, at ansøgningerne er fokuseret på miljøfordele, fordi kun 14% af ansøgningerne ikke indebærer miljøfordele.

Begrundelse for afslag (172 projektafslag gennemgået)	Procent af afslag
Der er ikke nogen beskæftigelseseffekt i projektet	38%
Projektet er ikke nyskabende.....	27%
Projektet er ikke økonomisk bæredygtigt på sigt	24%
Projektet indebærer ingen miljøfordele	14%
Projektet er ukonkret.....	13%
Projektet henvises til andre tilskudspuljer	8%
Projektet er spændende og ansøger opfordres til at vende tilbage med fornyet ansøgning efter visse ændringer	8%
Der gives ikke tilskud til udgivelser af magasiner og blade.....	6%
Der er tale om en sædvanlig opgave	6%
Der gives ikke tilskud til udvikling af uddannelse	4%
EUs de-minimis-regler ikke overholdt	4%
Der gives ikke tilskud til udvikling af produkter, hvor effekten ligger langt ude i fremtiden.....	3%
Der gives ikke tilskud til allerede afholdte udgifter	2%

Til oversigten kunne tilføjes en kategori "Firma under opstart, som endnu ikke har skabt en kundekreds", der dog ikke er optalt særskilt.

I det følgende gives eksempler på de mest almindelige former for afslag.

Manglende eller uklar miljømæssig fordel

Den Grønne Jobpulje støtter projekter, der gavner miljøet. Derfor får projektansøgninger, der mangler eller har en uklar miljømæssig fordel, afslag. 14% af projektafslagene havde miljømæssige begrundelser.

En ansøger, der fik afslag, har et ønske om at tale med nogen før indsendelse af ansøgningen: "Nogen, der kunne komme ud og hjælpe". Det ville måske sortere nogle ansøgere fra på forhånd, før de skriver en stor ansøgning – og atter give andre mod på at søge alligevel. Hjælpen kunne være hjælp til at skrive ansøgning – eller hjælp til at dokumentere den forventede miljøeffekt – en proces, som ansøgeren finder meget vanskelig at gennemføre som lægmand uden særlig miljøfaglig indsigt.

Projekt "Oprettelse af havemøbelfabrik" (j.nr. G 374-0688) ville seriefremstille havemøbler af galvaniseret "genbrugsarmeringsstål" og dansk nåletræ. Ansøgers miljøargument var, at det er en fordel at udnytte lokale råvarer som genbrugsstål og træ. Desuden skulle havemøblerne bidrage til at fortrænge havemøbler fremstillet af tropiske træsorter, som angiveligt skulle have vanskeligt ved at klare sig i det danske klima. Stål og dansk træ er ifølge ansøgeren bedre. Den Grønne Jobpulje vurderede, at argumentet ikke var tilstrækkeligt, da der ikke foreligger en vurdering af miljøbelastningen fra galvaniseringsprocessen kontra import af tropisk træ.

Projekt "Vandforbedring og neutralisering af stråling" (j.nr. G 374-0653) ville rense vand med et produkt, der benytter tachyoner, der er ifølge ansøgeren interatomare stabilisatorer, der samler og styrker livskraften og balancen. Ansøger ville ikke oplyse, hvordan produkterne bliver fremstillet. Den Grønne Jobpulje vurderede, at der manglede beviser for en positiv miljøeffekt, og at ansøgningens beløb på 1.710.000 kroner i øvrigt var alt for stort i forhold til en forventet jobeffekt på 2-3 job.

Projekt "Green Card - Denmark" (j.nr. G 374-0672) søgte om tilskud til bl.a. et kreditkort (Green Card) med indbygget rabatordning for turister til brug ved særlige miljørigtige overnatnings- og spisesteder samt "grønne" turistbutikker. Desuden indeholdt projektet to tidsskrifter til hhv. turister og professionelle turistfolk. Den Grønne Jobpulje støtter ikke tidsskrifter og udviklingsarbejde og synes ikke, at miljøeffekten var dokumenteret. Ansøger blev opfordret til at vende tilbage, hvis beskæftigelse og miljø kunne dokumenteres.

Manglende beskæftigelseseffekt

Den Grønne Jobpulje skal bidrage til at skabe både miljø og beskæftigelse. Der skal hovedsageligt ydes tilskud til projekter, som på længere sigt vurderes at være økonomisk bæredygtige ... der giver varige arbejdspladser (bemærkninger til lovforslag L 223). En sandsynliggjort beskæftigelseseffekt ved projekterne er en forudsætning for tilskud. I 38% af afslagene har begrundelsen blandt andet været en manglende eller ikke sandsynlig beskæftigelseseffekt.

En enkelt ansøger, der fik afslag, synes, at beskæftigelsesfokus er for stort i bevillingspolitikken. Det er forvirrende, at det hedder Den Grønne Jobpulje. Det burde bare hedde jobpuljen. Den politiske prioritering er mange job, men det bliver ifølge ansøgeren på bekostning af det mere langsigtede, som

kræver investeringer. Der er i orden med flere miljøkonsulenter i virksomhederne – men ansøger stiller spørgsmålstejn ved, om det er her behovet er. Resultatorienteringen – job pr. krone – er for voldsom og går ud over det visionære. Det giver kun marginale ændringer.

Projekt “Folkelig overvågning med udgangspunkt i konkrete projekter” (j.nr. G 374-0772) ville udvikle og afprøve mulighederne for at inddrage lokalbefolkningen i afgrænsede naturovervågningsopgaver. Projektet ville ikke føre til en varig stilling hos den offentlige myndighed, men måske inspirere til tilsvarende projekter i andre amter. Den Grønne Jobpulje gav afslag. Blandt andet fordi der ikke blev oprettet en varig stilling.

Projekt “Udvidelse af projekt Miljø Vision 2000 – virksomhedsnetværk og outsourcing af miljøstyring” (j.nr. G 374-0782) søgte om løntilskud til 4 konsulenter, som hver skulle gennemføre miljøstyring i 4-5 virksomheder. Oprindeligt kom ansøgningen fra en kreds af 17 virksomheder, og projektet fik tilskud til at komme i gang, så modellen kunne afprøves. Ved den nye ansøgning forelå der endnu ikke konkrete resultater – udover at virksomhederne havde vist stor interesse, så længe rådgivningen var gratis. Den Grønne Jobpulje vurderer, at der ikke er grundlag for at udvide projektet.

Projekt “Blicheregnens Arbejdende Husmandsbrug “Husmandsstedet Præstehaugen”” (j.nr. G 374-0720) ville formidle social- og kulturhistorisk viden om dansk landbrug, som det blev drevet på et husmandssted i 1950erne. Der er allerede etableret 12 arbejdsplads. Den Grønne Jobpulje gav afslag, fordi der ikke i projektet var ny beskæftigelse. Ansøger blev dog opfordret til at vende tilbage med en mere præcis ansøgning om merbeskæftigelse i relation til turisme. En bondegårdsferie kan være en aktiv, miljørigtig og historisk autentisk måde at holde ferie på.

Sædvanlige opgaver og på forkant med udviklingen

Projekter under Den Grønne Jobpulje skal være på forkant med udviklingen. Tilskud fra Den Grønne Jobpulje skal være “den hjælpende hånd”, der får noget nyt i gang, der ikke kan eller ikke ville kunne selv. Det betyder ikke, at projekterne nødvendigvis skal være revolutionerende – men det skal heller ikke være hverdagskost. Det er en balanceakt.

I bemærkningerne til lovforslaget står der, at der ikke vil blive ydet tilskud til projekter, der har til formål, at ansøger kan leve op til myndighedskrav og lignende beslutninger. Offentlige myndigheder kan således ikke få tilskud til opgaver, som kan betragtes som almindelige offentlige opgaver.

Almindelige opgaver skal jo løses alligevel, og der er derfor ikke grund til at give tilskud til projekter. Et eksempel er miljøstyring hos offentlige myndigheder. En ansøger fra en offentlige myndighed kendte til reglerne, men søgte alligevel i håb om, at det alligevel gik. Projektet fik afslag efter reglerne, men alligevel havde projektforberedelserne en igangsættende effekt i kommunen, så projektet er delvist i gang. “Det ville bare være rart med lidt penge til at tænke nyt”.

Projekter om miljøstyring i offentlige virksomheder har fået nej til tilskud, fordi det blev anset som en almindelig kommunal opgave. Det betød, at projekt “Ribe Grøn By” (j.nr. G 374-0742) og projekt “Miljømedarbejder i cen-

tralindkøb” (j.nr. G 374-0745) fik afslag. Projekt “Indsats for øget anvendelse af eget haveaffald” (j.nr. G 374-0757) fik afslag med den begrundelse, at kompost-kampagner er en sædvanlig opgave i kommunerne. Andre – eksempelvis miljøstyringsprojekterne på Nykøbing Mors Sygehus og på Gentofte Amtssygehus har fået tilsagn, fordi projekterne kunne tjene som demonstrationsprojekter, og fordi den miljømæssige gevinst kunne være stor.

Projekt “Økologiske fødevarer i ældreinstitutioner” (j.nr. G 374-0709) ønskede at ansætte en projektmedarbejder til information, rådgivning, efteruddannelse og indkøbsaftaler i en større kommune. Det er den Grønne Jobpuljes vurdering, at projektet ikke er miljø- eller beskæftigelsesmæssigt nyskabende, og at opgaven i øvrigt hører under, hvad kommunerne selv bør finansiere.

Projekt “Daginstitutionernes udeareal – økologisk vedligeholdelse” (j.nr. G 374-0595). I projektet ville Børne- og Ungdomsforvaltningen ændre praksis for vedligeholdelse og pleje af de grønne områder omkring de fleste af kommunens 28 daginstitutioner. Det var forventet, at driften ville blive uden brug af pesticider. Den Grønne Jobpulje vurderede, at varetagelse af udearealer er en almindelig opgave for kommunen.

Projekt “Hertz delebil – carsharing” (j.nr. G 374-0600) fik afslag på ansøgning med begrundelsen, at jobpuljen allerede har støttet et projekt om delebiler i Odense, og at puljen har tilkendegivet, at der skal være tale om en anden model – eksempelvis andre samarbejdsflader – hvis der skal gives tilskud til et projekt til. Samme besked havde en tidligere ansøgning fra Københavns Kommune fået.

Konkurrence og hensyn til andre

Den Grønne Jobpulje støtter primært projekter, der på længere sigt vurderes at være økonomisk bæredygtige, og det er fremmende for et tilskud, at ansøger giver en væsentlig medfinansiering. Den Grønne Jobpulje skal finde balancen mellem på den ene side at give det økonomiske grundlag, der skal til for at komme i gang med projektet, og på den anden side sikre, at ansøgers egen interesse er tilstrækkelig til at kunne bære projektet videre på sigt.

Selvom der er forståelse for kravet om medfinansiering, kommenterer en ansøger, at det er utroligt vanskeligt, når de økonomiske bidrag kommer fra flere kilder. Eksempelvis giver Energistyrelsen tilskud i procent og Miljøstyrelsen i kroner pr. time. Det kræver mange ressourcer at administrere. 50% støtte kan være i orden, men kan i værste fald betyde, at så bliver projektet ikke til noget – det giver for meget bøvl. Det kan også få alvorlige personlige konsekvenser, hvis uerfarne alligevel giver sig i kast med et økonomisk uholdbart projekt.

De-minimis-reglerne sikrer, at enkelt private virksomheder ikke modtager mere end 750.000 kroner i offentligt tilskud over en 3-årig periode. Reglerne begrænser omfanget af direkte, statsstøttet konkurrenceforvridning i EU-landene. Den Grønne Jobpulje kan give tilskud til projekter, som er statsstøttet konkurrenceforvridning, eksempelvis miljøstyringsprojekter, eller når renere produkter eller serviceydelser fremmes gennem et projekt. Det er dog generelt et krav, at projektet skal være på forkant med udviklingen. I nogle

tilfælde er markedet så konkurrencepræget, at projekterne må gennemføres uden tilskud.

Den Grønne Jobpulje har undgået at give tilskud til projekter, hvor målet har været at opbygge kompetence eller gennemføre markedsføringsaktiviteter i konsulentfirmaer. Eksempelvis fik et lille privat miljørådgivningsfirma afslag til et projekt om "Opbygning af et vandmiljøledelsessystem" (j.nr. G 374-0587), selvom virksomheden forventede at kunne tilbyde varig beskæftigelse, når markedspositionen blev styrket.

Et andet eksempel er projektet "10-fire. En kæde af døgnkiosker i København" (j.nr. G 374-0902). Projektet har fået afslag, fordi nyskabelsen i projektet mangler. Der findes allerede forskellige typer af cafeer og butikker, der forhandler økologiske varer. Et tilskud her ville dermed betyde unfair konkurrence i forhold til allerede etablerede konkurrenter med tilsvarende forretningskoncept. Tilsvarende fik projektet "Etablering af Grøn Butik" (j.nr. G 374-0759) afslag, fordi etablering af en butik ikke i sig selv er nyskabende. Og endelig fik projekt "Tidsskrift til hjælp og inspiration til en bæredygtig udvikling" (j.nr. G 374-0756) afslag, fordi markedskræfterne må afgøre, hvilke blade og tidsskrifter der skal overleve.

Økonomisk bæredygtighed og risikovillighed

Hvis projekterne skal føre til vedvarende beskæftigelse og være økonomisk bæredygtige ud over projektets forløb, er det afgørende, at ansøgerne kan sandsynliggøre finansieringsmulighederne i fremtiden. Det er kun undtagelsesvist muligt at give tilskud til projekter, der har stor miljøeffekt og ringe beskæftigelseseffekt. I forlængelse af denne argumentation støtter Den Grønne Jobpulje heller ikke udviklingsprojekter, hvor det endnu er for usikkert, om der er beskæftigelseseffekter. En af dem, der fik afslag, kommenterer, at Den Grønne Jobpulje må veje mellem risiko og den mulige gevinst – men på den anden side kan et afslag være en garanti for, at der ikke er gevinst.

Projekt "Indsamling af miljødata fra trafikforurening" (j.nr. G 374-0585) ønskede at give lokale foreninger og beboergrupper – som ikke kan betale professionelle målinger – mulighed for at gennemføre miljømålinger (støj, luftforurening) billigt. Projektet skulle blive til en halv-kommerciel virksomhed. Den Grønne Jobpulje gav afslag med den begrundelse, at det ikke er sandsynligt, at der med borgergrupper som kundegrundlag kan skabes en tilstrækkelig indtjening til at gøre projektet økonomisk bæredygtigt. På samme måde fik projekt "Ansættelse af grøn medarbejder hos Fyntour" (j.nr. G 374-0642) afslag, fordi Den Grønne Jobpulje var i tvivl om, hvorvidt Fyntour kunne overleve på længere sigt uden tilskud. De har dog senere fået tilsagn på baggrund af en mere uddybet ansøgning – og på baggrund af, at spørgsmålet om de regionale turismeselskabers fremtid nu var afklaret.

Den Grønne Jobpulje skal kunne løbe en risiko, men der er altid givet afslag til enmandsvirksomheder, hvor tilskuddet skulle gå til at sikre ejerens fortsatte indtægtsgrundlag, eller hvor der endnu ikke er skabt en kundekreds. Projekt "Markedsføring af Kraka Naturvarer" (j.nr. G 374-0568) fik afslag. Hvis enmandsfirmaerne har skullet udvide staben, er der i enkelte tilfælde

ydet tilskud. Projekt "Opbygning af et transportsystem - RUF på IKT" (j.nr. G 374-0633), der ville arbejde med en videre udvikling af RUF-projektet (alternativt transportsystem), fik afslag, fordi det er et udviklingsprojekt, hvor den langsigtede beskæftigelsesvirkning er usikker.

Ikke konkret indhold

Ansøgningen om tilskud skal være formuleret, så det kan ses, hvad projektets indhold er. Nogle projekter er formuleret i så generelle vendinger eller på anden måde så uklart, så der er ikke kan ydes tilskud.

Eksempelvis ønskede projekt "Etablering af produktion og salg af ultralette svævende fartøjer" (j.nr. G 374-0763) at etablere produktion og salg af Hover-Swift. Den Grønne Jobpulje vurderede, at projektet var for løst formuleret, og at de i øvrigt ikke støtter udviklingsprojekter. Det samme var gældende for projekt "Øget økologisk uddannelse, kompetenceopbygning og beskæftigelse i Danmark og Europa" (j.nr. G 374-0764), som Den Grønne Jobpulje finder for ukonkret. Ansøgerne blev dog anmodet om at vende tilbage med en mere konkret projektbeskrivelse i en fornyet ansøgning.

12.6 Opsamling og diskussion: administration og bevillingspraksis

Den Grønne Jobpuljes administration fremstår som et eksempel på god offentlig administration. Der er en god formidling af puljens aktiviteter, og administrationen fungerer fleksibelt og effektivt. Det er dog fortsat uklart, om formidlingen om mulighederne for støtte er god nok til iværksætter- og erhvervskredse, og om puljens administration, når projekterne er iværksat, er blevet en smule *for* fleksibel.

Den Grønne Jobpuljes bevillingspraksis er under løbende udvikling. Men hovedtrækkene i bevillingspraksis blev fastlagt, inden det første tilskud blev bevilget. Det vurderes, at linierne i bevillingspraksis og bestyrelsens prioriteringer er klare. Når der sker skift i praksis og prioriteringer, har Den Grønne Jobpulje gjort en indsats for at informere potentielle ansøgere – eksempelvis med indsatsen for erhvervsaffaldskonsulenter.

Ved lovens vedtagelse skete en væsentlig forskydning af fokus fra debatten om grøn beskæftigelse, som fandt sted før Den Grønne Jobpuljes etablering. På initiativ af Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) og med støtte fra en række myndigheder gennemførte Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og CASA i 1994 og 1995 et projektet "Grøn Beskæftigelse". Projektet kortlagde påtrængende miljøopgaver på en række indsatsområder og vurderede, hvor meget beskæftigelse en løsning af disse opgaver ville give. Følgende indsatsområder blev undersøgt: vandforsyning, kloakering, affaldsdepoter, affald/genanvendelse, landbrug og naturområder, byøkologi og trafik. Det samlede investeringsbehov blev opgjort til ca. 8 milliarder kroner årligt over en 10-15 årig periode, med en årlig direkte beskæftigelse på 9.400 og en årlig samlet beskæftigelse (dvs. inklusive indirekte og afledt) på 27.700.

Ved finanslovsforhandlingerne i efteråret 1996 blev der afsat 125 millioner kroner i 1997 og 60 millioner kroner årligt i 1998-2000 til grøn beskæftigelse.

se. Loven om grøn beskæftigelse er tydeligt inspireret af SiD-projektet, idet seks af de syv indsatsområder er nævnt. Dog er der kommet en formulering om, at “Der kan endvidere ydes tilskud til udviklingsprojekter, rådgivning, information, kompetenceopbygning og koordinerende funktioner samt til aktiviteter, som indgår i en amtskommunes eller kommunes bidrag til udvikling, der kan nedsætte forureningsniveauet og mindske ressourceforbruget” (§2, stk. 1 i lov om grøn beskæftigelse).

I bemærkningerne til lovforslaget står dog, at “Ordnningen tilsigter fortrinsvis skabelse af varige arbejdspladser” og “Der vil ikke blive ydet tilskud til projekter, der har til formål, at ansøger kan leve op til myndighedskrav og lignende beslutninger”.

Det kan diskuteres, om de to krav reelt udelukker støtte til gennemførelse af de mange “oprydningsaktiviteter”, som er foreslået i SiD-projektet om grøn beskæftigelse. Men i bestyrelsens programbeskrivelse er der tilføjet som standardkrav, at “Der ydes ikke tilskud til myndigheders, institutioners eller virksomheders varetagelse af sædvanlige drifts- eller anlægsopgaver, medmindre opgaverne gennemføres med et særligt, nyskabende miljø- og beskæftigelseselement.” (Afsnit 6, Programbeskrivelsen for Den Grønne Jobpulje 1997).

Med den formulering har den Grønne Jobpulje meget klart og tydeligt afskåret sig fra at støtte hovedparten af de opgaver, som er opregnet i projektet om grøn beskæftigelse, hvilket er en meget bevidst prioritering fra bestyrelsen:

“Men den smule penge, der er afsat, ville vi dræne kassen i løbet af et øjeblik, hvis vi skulle give tilskud [til de sædvanlige opgaver]... Opgaverne, der nævnes i lovgivningen, kræver milliardtilskud. Vi har måttet finde en anden placering – f.eks. at finde mere nyskabende projekter eller alternative løsningsmuligheder.” (Interview med bestyrelsen februar 1999).

Man kan stille spørgsmål ved, om Den Grønne Jobpulje med tilskud til en lang række autoophuggere helt har fulgt prioriteringen om ikke at støtte projekter, der har til hensigt at opfylde myndighedskrav. Formelt set har de fulgt prioriteringen, men der har gennem hele jobpuljens virke været forberedt en ny lovgivning i Miljøstyrelsen med krav om indførelse af miljøstyring hos autoophuggere.

Tilskuddene har bidraget til, at mange autoophuggere nu er klar til at honorere de kommende krav, og det har givet gode miljø- og beskæftigelseseffekter. De autoophuggere, der har gennemført miljøstyring, er blevet moderne professionelle virksomheder, hvor der er styr på tingene, hvilket er en klar modsætning til tidligere.

Det bør her tilføjes, at det i øvrigt er et generelt brugt princip i den danske miljøregulering, at man både bruger “piskeren” i form af lovgivningskrav og samtidig har en “gulerod” i form af tilskudsordninger til omstilling. CASA ser derfor ikke noget problem i, at jobpuljen har støttet en branche, hvor der var lovændringer på vej.

Som det fremgår af gennemgangen af projekterne, er det i meget høj grad det, puljen har gjort: støttet projekter på forkant med udviklingen og alternative løsningsmuligheder. Og bestyrelsen og sekretariatet er enige om, at et godt projekt er et, som er miljømæssigt på forkant og jobskabende.

Der er ingen tvivl om, at der er mange uløste opgaver på miljøområdet – f.eks. kloakreivering og affaldsdepoter, hvor der er brug for en stor indsats over en årrække – en så stor indsats, at Den Grønne Jobpuljes midler vil være som en dråbe i havet i forhold til opgavens omfang. Der er derfor heller ingen tvivl om, at med den nuværende størrelse på puljen, så er det fornuftigt, at Den Grønne Jobpulje har valgt ikke at støtte sædvanlige drifts- eller anlægsopgaver.

Gennemgangen af tilsagn og afslag giver det indtryk, at der er en klar linie i Den Grønne Jobpuljes bevillingspraksis, og det lader til, at der er klar bevidsthed om Den Grønne Jobpulje som risikovillig kapital. Eller som det blev udtrykt:

“Med hensyn til hvilke projekter jobpuljen skal støtte, så er det en balancegang. Med billeder fra sportens verden kan man bruge to forskellige billeder på, hvornår noget er en succes. En linedanser, som begår en fejl, falder ned og er en fiasko. Anderledes med en fodboldspiller, som godt kan begå fejl og alligevel spille en god kamp. Sekretariatets opfattelse er, at fodboldspillerbilledet klart er det bedste billede på deres arbejde. Det kan også formuleres således, at puljen er risikovillig kapital.” (Interview med sekretariatet februar 1999).

Kun i enkelte tilfælde har prioriteringen i Den Grønne Jobpulje givet anledning til en vis undren. F.eks. er det ikke umiddelbart indlysende at “Den Danske Solhybridbil” (j.nr. G 374-0443), som fik 750.000 kroner i tilskud, har større chance for at få succes end projektet “Opbygning af et transportsystem – RUF på IKT” (j.nr. G 374-0633), som fik afslag.

I begge tilfælde er der tale om meget risikable projekter, som kræver et stort udviklingsarbejde. Men der er også tale om projekter, som har chancen for at blive til meget store succeser. Vurderingen af, hvilke af de to projekter der har størst chance for at få succes, vil nok i høj grad afhænge af, hvem man spørger.

Det åbne spørgsmål er, om der vil være nok miljømæssigt nyskabende og jobskabende projekter i fremtiden. Miljøstyringsprojekterne har hidtil lagt “en god bund” i Den Grønne Jobpuljes aktiviteter. De kan ikke kaldes nyskabende. Men de har for virksomheder været på forkant med udviklingen, og de har haft en ret sikker miljø- og beskæftigelseseffekt.

De foreløbige resultater af forløbsevalueringerne tyder på, at støtten til nye virksomheder og produkter har en god effekt, mens det fortsat er mere uklart, om netværksprojekterne og pilotprojekterne kan lede til varige grønne job.

13 Samspil med interessenter og beslægtede offentlige initiativer

Den Grønne Jobpulje har et godt samarbejde med andre beslægtede ordninger, der er miljørelaterede. Derimod er kendskabet til og samarbejdet mellem jobpuljen og ordninger inden for arbejdsmarkedsområdet mere begrænset. Informationsindsatsen med opsamling og udbredelse af ny viden om mulighederne for at fremme miljø og beskæftigelse kan gøres bedre.

Den Grønne Jobpulje lægger vægt på opbygning af samarbejde med andre offentlige initiativer for at opnå synergieffekt. Der er gennemført en analyse af beslægtede offentlige initiativer for at få et indtryk af, i hvilket omfang det er lykkedes.

Analysen bygger på tre elementer. Der er udarbejdet et notat, der sammenfatter og sammenligner målsætninger og virke af beslægtede ordninger "Den Grønne Jobpuljes samspil med andre offentlige initiativer – et arbejdsnotat". Fra notatet er medtaget fire tabeller, se bilag 1 - 4. Der er gennemført to miniseminarer om grøn beskæftigelse og Den Grønne Jobpuljes samspil med andre. Endelig har der været to bilaterale møder med henholdsvis Arbejdsmarkedsstyrelsen og Vækstfonden.

13.1 Oversigt over beslægtede offentlige initiativer

I oversigten er medtaget de ordninger og initiativer, som bedst kan sammenlignes med Den Grønne Jobpulje i forhold til målet om at fremme både miljø og beskæftigelse. Disse ordninger og initiativer er/har været gældende samtidig med Den Grønne Jobpulje. De ordninger, som har indgået i analysen, er:

1. Den Grønne Fond (Miljøstyrelsen)
2. Tilskud til Miljøisbrydere (Erhvervsfremmestyrelsen)
3. Tilskudsordning for genanvendelse og mindre forurenende teknologi (Miljøstyrelsen)
4. Program for rådgivning om miljøspørgsmål og arbejdsmiljø til mindre virksomheder (Miljøstyrelsen)
5. Program for miljøstyring og miljørevision (Erhvervsfremmestyrelsen og Miljøstyrelsen)
6. Program for renere produkter – kompetenceordning m.m. (Miljøstyrelsen)
7. Støtte til omlægning til økologiske produkter (Strukturdirektoratet)
8. Gratis rådgivning før virksomhedsstart/iværksætterklippekort (Erhvervsfremmestyrelsen)
9. Vækstfonden (Erhvervsfremmestyrelsen)
10. De regionale arbejdsmarkedsråd og AF (Arbejdsmarkedsstyrelsen)

13.2 Formål

Formålet med analysen er først og fremmest at give et indtryk af Den Grønne Jobpuljes samspil med andre beslægtede offentlige initiativer. Hvordan er Den Grønne Jobpuljes målsætninger og målgrupper i forhold til andre beslægtede initiativer? Hvordan er administrationen, de økonomiske rammer m.m. for henholdsvis Den Grønne Jobpulje og de andre beslægtede initiativer?

13.3 Metode

Analysen med henblik på udarbejdelse af notatet "Den Grønne Jobpuljes samspil med andre ordninger – et arbejdsnotat" er gennemført som et deskstudie. Kilderne har bl.a. været brug af Internettet samt pjecer og rapporter, der beskriver de enkelte ordninger, herunder programbeskrivelser og eventuelle evalueringsrapporter. Derudover har der været telefonisk og skriftlig kontakt til en central fagmedarbejder for de medtagne ordninger, som har sagt god for de oplysninger, der er medtaget om de enkelte ordninger.

Som udgangspunkt for en analyse og sammenligning af de forskellige initiativer er opstillet programbeskrivelse, målsætninger, målgrupper, tidsforløb, administration af ordningen og ordningens finansielle omfang.

På forhånd var der et ønske om også at sammenligne de forventede effekter af de forskellige ordninger. Det har imidlertid ikke været muligt, dels fordi de forventede effekter ikke altid er klart beskrevet, dels fordi der ikke for alle ordninger er foretaget en evaluering af effekterne. Selv for de ordninger, hvor der er gennemført en evaluering, er det ikke nødvendigvis muligt at sammenligne effekter, idet udgangspunktet for evalueringerne har været forskellige.

Notatet har dannet udgangspunkt for en dialog med personer fra de beslægtede initiativer om jobskabelse og miljø. Der er afholdt to miniseminarer om Grøn Beskæftigelse. Ved det ene miniseminar (29.9.1999) deltog en kreds af ressourcepersoner fra andre ordninger og nøgleorganisationer i forhold til miljø og beskæftigelse. Ved det andet miniseminar (6.10.1999) deltog en kreds af interessenter blandt modtagerne af tilskud fra jobpuljen. Medarbejdere fra Den Grønne Jobpuljes sekretariat har deltaget i de to miniseminarer. De inviterede fra Arbejdsmarkedsstyrelsen og Vækstfonden var forhindret i at deltage i seminaret, hvorfor der efterfølgende er afholdt bilaterale møder med dem.

Der er udarbejdet et selvstændigt bilag til midtvejsevalueringen, der indeholder dels arbejdsnotat om samspillet med andre offentlige initiativer og dels referater fra de to miniseminarer og de to bilaterale møder. I bilaget er en systematisk beskrivelse af de 10 mest centrale ordninger. Derudover er der en kort beskrivelse af andre ordninger, som har til formål at fremme henholdsvis miljø og beskæftigelse.

13.4 Fokusområde for ordningerne

I bilag 1 er der opstillet formål og målgruppe for Den Grønne Jobpulje sammen med de 10 ordninger, som det er fundet mest naturligt at sammenligne med.

Det fremgår af bilag 1, at tre ordninger har det direkte formål at fremme både miljø og beskæftigelse: Den Grønne Jobpulje, Miljøisbryderne og Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø. Derudover er der to ordninger, hvor det for en del af aktiviteterne delvist indgår, at både miljø og beskæftigelse skal fremmes: Den Grønne Fond (grønne guider) og Renere Produkter (kompetenceordningen). Begge ordninger har som et mål, at den eller de personer, der støttes til et opbyggende arbejde, kan skabe grundlag for videreførelse af indsatsen efter endt tilskudsperiode.

Der er tre ordninger, der primært har til formål at fremme beskæftigelse: Gratis rådgivning før virksomhedsstart/iværksætterklippekort, Vækstfonden og Arbejdsmarkedsrådene/AF.

Der er fem ordninger, der har som formål at fremme miljø: Den Grønne Fond (projekter), Genanvendelse og Renere Teknologi, Miljøstyring og Miljørevision, Renere Produkter (udviklingsordningen og miljømærkefremmeordningen) samt Omlægning til Økologiske Produkter.

Det vil naturligvis være sådan, at nogle af de aktiviteter og projekter, der iværksættes under de ordninger, som primært er fokuseret på øget beskæftigelse og fremme af virksomhedernes overlevelse i starten eller ved udbygning, også kan have en forbedrende effekt for miljøet, måske direkte være relateret til miljøforbedringer.

Samtidig vil det være sådan, at en lang række af de initiativer, der sættes i gang i miljøprojekterne, vil betyde en forbedring for beskæftigelsen – i det mindste mens projektet gennemføres. De miljøforbedrende initiativer, der støttes gennem de forskellige ordninger, kan meget vel være medvirkende til, at virksomheder kan overleve, fastholde eller udvide deres aktiviteter på enten kort eller lang sigt.

13.5 Hjælp til at komme videre

Den Grønne Jobpulje og en stor del af de beslægtede offentlige initiativer har en meget bred målgruppe, som det fremgår af bilag 1. Det er dog samtidig kendetegnende, at hovedparten af ordningerne fokuserer på eller er rettet mod de grupper, der har sværest ved selv at gennemføre initiativerne uden støtte.

Den Grønne Jobpulje støtter gerne opstarten af nye virksomheder eller initiativer, der er miljømæssigt på forkant, f.eks. økologiske frisører, økologiske tømmerhandlere, økologiske tekstiler m.m. Som følge af, at det er virksomheder i en opstart eller opbyggende fase, er virksomhederne meget små. Fem af de øvrige ordninger (Miljøisbrydere, Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø, Miljøstyring og Miljørevision, Gratis rådgivning før virksom-

hedsstart/iværksætterklippekort og Vækstfonden) har direkte de små og mellemstore virksomheder som deres målgruppe.

13.6 Opgavefordeling og overlap

I bilag 2 er anført den tidsmæssige placering af de forskellige ordninger. De beslægtede ordninger er alle enten helt eller delvist tidsmæssigt overlappende med Den Grønne Jobpulje. Et interessant tema i forbindelse med analysen af beslægtede ordninger er, hvorvidt der er et fagligt overlap, således at der kan opstå tvivl om, hvor man evt. kan/skal søge om støtte til et givent projekt. I den sammenhæng er det vigtigt, at der ikke opstår utilsigtede huller, hvor projekter med et godt og fornuftigt indhold falder igennem, fordi der er uklarhed, om det hører til den ene eller den anden ordning. Det vil dog også være muligt ved et samarbejde/samspil at få støtte fra flere forskellige ordninger til samme projekt, hvor de forskellige ordninger kan vælge at støtte delelementer af det samlede projekt. Det kan f.eks. opfattes som en yderligere anerkendelse af projektet, hvis det er fundet støtteværdigt i flere sammenhænge.

Den Grønne Jobpulje har støttet en række miljøstyringsprojekter i en periode, hvor der ikke eksisterede andre muligheder for disse projektyper. Ordningen for rådgivning til små og mellemstore virksomheder var stoppet og kompetenceordningen for renere produkter ikke igangsat. I den periode har en bred vifte af virksomheder fået støtte. Det gælder autoophuggere, gulvproducenter, grafiske virksomheder, produktion af forsøgsdyr, maskinstation, plastvirksomhed, Dyrehavsbakken med flere.

Der er i enkelte tilfælde også givet tilskud til miljøstyringsprojekter for offentlige institutioner inden for områder, hvor der er tale om ny udvikling og inden for områder, der ellers ikke ville blive gennemført. Dette skyldes, at de falder under forvaltningsområder, hvor miljø ikke har højeste prioritet, f.eks. flere sygehuse. Der er således eksempler på, at Den Grønne Jobpulje har defineret rammerne for støtten ud fra betydningen og vigtigheden af projekterne under hensyn til fravær af anden støttemulighed.

Som det fremgår af bilag 1, er der særligt for miljøordninger et fagligt overlap mellem forskellige ordninger. F.eks. temaet grønne indkøb kan i princippet komme ind under en lang række af ordningerne: Den Grønne Jobpulje, Den Grønne Fond, Miljøisbrydere samt Renere Teknologi/Renere Produkter. I den forbindelse er det væsentligt, hvilken vinkel der er på projektet for at afgrænse, hvilken ordning det i givet fald skal høre under.

I en situation, hvor der således er flere muligheder for potentielle ansøgere, er det vigtigt, at administrationen af de forskellige ordninger er opmærksom på muligheder og begrænsninger i egne og andres ordninger. Ved interview med Den Grønne Jobpuljes sekretariat er det indtrykket, at de er ganske godt orienteret om de andre ordninger, der har et miljømæssigt sigte, og at de på dette område har et godt samarbejde.

Den Grønne Jobpulje har sekretariat i Miljøstyrelsen, og Miljøstyrelsen er central i forhold til de fleste ordninger, hvor der er et miljøindhold. De ene-

ste undtagelser er Miljøisbryderne, hvor sekretariatet er i Erhvervsfremmestyrelsen, og Omlægningen til Økologiske Produkter, hvor sekretariatet er i Strukturdirektoratet.

Billedet tegner sig lidt anderledes for de beskæftigelsesmæssige og erhvervsrettede ordninger samt ordninger til støtte for iværksættere, hvor Den Grønne Jobpuljes kendskab til de andre ordninger og dermed samarbejdet er mere begrænset.

13.7 De økonomiske spillerum og muligheder

I bilag 3 er Den Grønne Jobpulje og de beslægtede initiativer opstillet efter deres primære sigte i forhold til fremme af henholdsvis miljø og beskæftigelse, miljø eller beskæftigelse alene. For hver af de tre grupper er der samtidig anført summen af de midler, som ordninger inden for hver gruppe rådede over tilsammen i henholdsvis 1997 og 1998, og de midler de råder over i 1999. Bilag 4 viser de økonomiske nøgletal for hver af de medtagne ordninger for perioden 1995-2002, hvor der eksisterer tal for fremskrivningen.

Billedet fra bilag 3 og bilag 4 viser klart, at det er inden for fremme af beskæftigelse, der er flest offentlige midler til rådighed for at hjælpe udviklingen i gang og videre. Arbejdsmarkedsrådene og AF-systemerne udskiller sig fra de øvrige ordninger ved, at de arbejder med budgetter i milliardklassen, mens der for alle øvrige ordninger er tale om budgetter, der arbejder med beløb, der maksimalt udgør et tocifret millionbeløb.

Vækstfonden adskiller sig fra de øvrige ordninger ved primært at støtte via lån til de innovative virksomheder. Den adskiller sig også i forhold til, at den umiddelbart fremstår som mere risikovillig end de øvrige ordninger med en tabsprocent på 60% i forhold til de projekter, den er involveret i.

13.8 Samarbejde på tværs af ordninger

Det umiddelbare indtryk, både gennem kontakten til den Grønne Jobpulje og til Arbejdsmarkedsstyrelsen, arbejdsmarkedsrådene og AF (arbejdsformidlingen), er, at der p.t. ikke er så tæt et samarbejde mellem de initiativer, der skal fremme arbejdsmarkedsindsatsen, herunder sikre vækst i beskæftigelsen, og de initiativer, der vil fremme miljøindsatsen. En markant undtagelse er dog midlerne fra Den Grønne Jobpulje til Grøn Aktivering i Vejle. Evalueringen af denne særordning under Den Grønne Jobpulje viser, at der er et godt samspil her, og at miljø indtænkes ikke alene i projekter, der er direkte støttet af Grøn Aktivering i Vejle, men i bredere forstand i forhold til AFs arbejdsområder. I Vejle er der nogle unikke forudsætninger omkring miljøarbejdet. Det er ikke sikkert, at man ved samme organisering i andre regioner opnår det samme gode udbytte. Se i øvrigt kapitel 14 om Den Grønne Jobpulje og Grøn Aktivering.

I forhold til de retningslinier, der i dag er udstukket for Arbejdsmarkedsstyrelsen og de regionale arbejdsformidlinger, vil det være svært at indføre mil-

jøforbedringer som et fast krav i forhold til virksomheder, som tager ledige i aktivering. Dette skyldes ikke mindst, at udbuddet af virksomheder, der efterspørger folk til aktivering, er begrænset. I et vist omfang anvendes i dag midler til jobrotation fra AF regi til miljøfremmende initiativer, herunder projekter, der er støttet af jobpuljen. Man kunne forestille sig en udbygning på dette område. I den sammenhæng er det måske relevant at fremhæve, som det blev gjort på et af miniseminarerne, at det ikke nødvendigvis behøver at være de arbejdsløse, som får de nye miljøjob, men at virksomhederne kan have stort udbytte af omrokeringer.

Den Grønne Jobpulje har et indgående samarbejde med Miljøstyrelsen om miljøforbedringerne i projekterne. Miljøstyrelsen gennemlæser en stor del af ansøgningerne og giver deres kommentarer til miljøindholdet. Derudover kan nævnes, at sekretariatet er repræsenteret i følgegruppen for Miljøisbryderordningen, at konkurrencen om grønne job i kommunerne havde en komite med repræsentanter fra Erhvervsministeriet, Arbejdsministeriet og KL, og at sekretariatet har bidraget til Arbejdsministeriets program for grøn beskæftigelse i den baltiske region.

En mulighed for at fremme samarbejdet omkring den beskæftigelsesmæssige vinkel i forhold til jobpuljens virke kunne være et tættere samarbejde og så til Arbejdsmarkedsstyrelsen omkring de enkelte projekter.

Arbejdsmarkedsstyrelsen kunne ud fra egne muligheder og skøn samarbejde med de regionale arbejdsmarkedsråd og arbejdsformidlinger omkring de konkrete vurderinger af beskæftigelselementet i projekterne. Det kunne måske virke som inspiration til, at arbejdsmarkedsrådene og arbejdsformidlingerne generelt blev mere opmærksomme på de forskellige muligheder for at koble miljø og beskæftigelse i deres virke. Der må trods alt være mere miljø i at gøre milliarderne grønne fremfor millionerne. Alle aktiveringsprojekter skal ikke være grønne. Men Arbejdsmarkedsstyrelsen kan i højere grad undersøge mulighederne for bidrag til bæredygtig udvikling.

Det ville i nogle sammenhænge være oplagt med et samarbejde mellem jobpuljen og Vækstfonden i forbindelse med de miljørelaterede virksomhedsprojekter, men det kræver, at Vækstfonden og Den Grønne Jobpulje opnår et gensidigt kendskab til hinandens muligheder. Den Grønne Jobpulje nedsætter for en stor del af de støttede projekter støtteandelen i forhold til det ansøgte. Her kunne Vækstfonden måske yde resten i støtte gennem deres låneordninger.

Udgangspunktet for støtte og hjælp under de forskellige ordninger er en vurdering af, om projektet også på længere sigt vil have betydning, og om det vil kunne bruges i en bredere sammenhæng. Det er kendetegnende, at alle de miljørelaterede ordninger fokuserer på muligheder for samarbejde og netværk, således at udviklingen kommer til at omfatte en bredere kreds af interessenter. Det kan være med til at give mere miljø for de penge, der investeres i de miljørelaterede ordninger.

Ifølge udmeldingerne på miniseminarerne om grøn beskæftigelse er Miljø- og Energiministeriet og støtteordninger iværksat i ministeriet generelt åbne

for at invitere andre ministerier til samarbejde omkring udviklingsordninger. Den samme åbenhed, blev det anført på det ene af de to miniseminarer, er ikke rigtigt at finde den anden vej fra andre ministerier overfor Miljø- og Energiministeriet. Hvis miljøhensyn skal indarbejdes mere konsekvent i udviklingsordninger er det vigtigt, at Miljø- og Energiministeriet og herunder Den Grønne Jobpulje får forankret ideer om miljøforbedringer i andre ministerier og "bliver inviteret" indenfor i forbindelse med udviklingsprogrammer i andre ministerier. I den forbindelse blev det også påpeget, at det er vigtigt, at man med udvikling af gode miljøløsninger er opmærksom på ikke at forringe f.eks. arbejdsmiljøet.

13.9 Informationsindsatsen kan blive bedre

Særmidler og ordninger skal sætte noget i gang. Det er vigtigt, at der er en vis risikovillighed, således at der er plads til både det vilde og nyskabende samt at rykke det etablerede. I den forbindelse er formidling og opsamling vigtig. Det blev understreget på begge de afholdte miniseminarer.

Den Grønne Jobpulje har gennemført en række initiativer, hvorved de gør opmærksom på sig selv. Nogle af de centrale informationskilder fra Den Grønne Jobpulje er:

- vejledning om Den Grønne Jobpulje og ansøgningsprocedure
- årsberetning, hvor alle projekter, der har fået støtte, er omtalt
- hjemmeside, www.mst.dk/gronjob
- seminarer
- kommunekonkurrence
- støtte til formidlere, f.eks. Økologiske Igangsættere og KIC
- samarbejde med formidlere f.eks. TIC-centrene
- breve direkte til potentielle ansøgere, som for eksempel almennyttige boligforeninger, affaldsselskaber og kommuner
- artikel om Den Grønne Jobpulje blev i sommeren 1999 sendt til alle landets lokalaviser.

Her kommer informationen om mulighederne i Den Grønne Jobpulje ud til en bred kreds: I et vist omfang er det dog primært til folk, der allerede er opmærksomme på miljøområdet. Vækstfonden fortalte ved interviewet, at de er særlige opmærksomme på at være i kontakt med dem, der allerede har en dialog med virksomhederne, dvs. banker, advokater, rådgivere m.m. De holder mange møder om året med lokale erhvervsråd for at oplyse om mulighederne i Vækstfonden. Det afspejler sig i ansøgningerne, at et par konsulenter er opmærksomme på Den Grønne Jobpulje og hjælper virksomheder med ansøgninger. Måske kan Den Grønne Jobpulje have gavn af at få kendskabet bredere ud til virksomhederne efter Vækstfondens model, særligt nu hvor jobpuljen ikke støtter miljøstyringsprojekter og derfor får færre ansøgninger fra virksomheder.

På de to miniseminarer blev anført et generelt savn både for Den Grønne Jobpulje og for andre beslægtede ordninger, nemlig udbredelsen af informationen om resultaterne af de mange projekter. Hvordan drager andre i større omfang nytte af den viden og de erfaringer, som kommer ud af projekterne?

Det blev anført, at der mangler gode informationssystemer til spredning af den viden og de erfaringer, som man opnår, om muligheder for forbedringer af miljø og beskæftigelse i veludførte projekter.

Tilsvarende blev der i forbindelse med de to miniseminarer om grøn beskæftigelse efterlyst et forum for erfaringsudveksling, således at de enkelte projekter i højere grad kan drage nytte af den udvikling, der generelt foregår i Miljøstyrelsen og i forskellige udviklingsordninger.

13.10 Diskussion – fra projekter til bæredygtighedsstrategi

Den Grønne Jobpulje giver mærkbare effekter i forhold til målet om både at fremme miljø og beskæftigelse. Det må derfor være af samfundsmæssig interesse at undersøge mulighederne for, hvordan man kommer fra en mindre projektrelateret støtteordning til en generel sammentænkning i forhold til den overordnede udvikling, der bør bygge på en bæredygtighedsstrategi.

Et af midlerne i den sammenhæng kan være bedre samarbejde på tværs af de miljø- og de beskæftigelsesfremmende ordninger. I den forbindelse er der behov for bedre kendskab til de muligheder, der ligger i forskellige regi, ligesom der er behov for en informationsstrategi for at samle op på og formidle den viden og de erfaringer, der kommer fra de forskellige ordninger, herunder Den Grønne Jobpulje.

Danmark har tilsluttet sig den internationale aftale om Agenda 21 i Rio i 1992. Det betyder, at udviklingen i Danmark skal være baseret på bæredygtighed, dvs. at man på en og samme tid skal tage miljømæssige, sociale og økonomiske hensyn.

I den forbindelse vil det være oplagt, at der generelt bliver gjort en indsats for, at de mange midler, der anvendes inden for arbejdsmarkedssystemerne, bliver anvendt ud fra en bæredygtig betragtning. Der skal ikke alene være fokus på økonomi og sociale løsninger, men i de fremtidige løsninger i højere grad også indtænkes miljø i denne sammenhæng.

Det vil være en målsætning, der formodentlig falder godt i tråd med at sikre, at virksomheder både på kort og lang sigt kan få de medarbejdere, der er brug for, samtidig med at samfundet som helhed kan reducere miljøproblemerne og arbejde i retning af en mere bæredygtig udvikling.

14 Grønne job i Grøn Aktivering

Den Grønne Jobpulje har uddelegeret beslutningskompetence til tilskudspuljen Grøn Aktivering i Vejle. De to ordninger har samme mål – nemlig at give mulighed for ny grøn beskæftigelse, men de er på mange måder forskellige. De regionale netværk kan være en styrke for grønne job, og Den Grønne Jobpulje har udnyttet disse muligheder.

Grøn Aktivering begyndte som et arbejdsmarkedspolitisk forsøg i perioden august 1996 til december 1997 med 15 millioner kroner. Formålet med tilskuddene var defineret i Arbejdsministeriets bekendtgørelse:

"§1. AF-regionen i Vejle Amt kan yde tilskud til offentlige institutioner, private virksomheder, organisationer og foreninger m.v. til en øget beskæftigelsesindsats som led i den arbejdsmarkedspolitiske indsats." (Arbejdsministeriet, 1996).

Bekendtgørelsen blev ophævet med udgangen af 1997, men puljen blev videreført, fordi Den Grønne Jobpulje uddelegerede beslutningskompetence og 10 millioner kroner til projekter under Grøn Aktivering. Siden har Den Grønne Jobpulje yderligere overført 5 millioner kroner samt 889.000 kroner til delvis dækning af drift af sekretariat og gennemførelse af evaluering af ordningen. I alt 15.889.000 kroner. Grøn Aktivering har i alt uddelt omkring 25 millioner kroner.

Den Grønne Jobpulje har hjemmel til at afsætte delpuljer og kan delegere beslutningskompetencen til andre kompetente organer i medfør af "lov om pulje til grøn beskæftigelse" §5, stk. 4.

I forlængelse af sin beslutning om uddelegering har Den Grønne Jobpulje besluttet, at alle ansøgninger fra ansøgere bosiddende i Vejle Amt skal sendes og behandles af Grøn Aktivering.

14.1 Evaluering af Grøn Aktivering og Den Grønne Jobpulje

CASA har netop gennemført evalueringen af Grøn Aktivering, og evalueringen er tæt koordineret med evalueringen af Den Grønne Jobpulje. Den samtidige evaluering af de to ordninger har haft flere fordele. For det første har det været muligt at samordne arbejdet med metodeudvikling og dataindsamling, og for det andet har koordineringen gjort det muligt at sammenligne en regional model for administrationen af tilskudsordningen med en national model.

Målet for de to ordninger er det samme, men perspektiv og muligheder er klart forskellige.

14.2 Regionale og nationale muligheder

Den Grønne Jobpulje er en national tilskudsordning, der skal dække alle egne af landet – undtagen Vejle Amt efter egen beslutning om uddelegering. Grøn Aktivering er en regional pulje til omkring 6% af landets befolkning. Den nationale dækning giver kræfter og muligheder for at løfte brede indsatser, mens den regionale dækning giver tættere adgang til personlige netværk. Green Network samarbejdet mellem erhvervslivet og det offentlige giver Vejle Amt særlig gode betingelser for at udnytte særlige styrker i regionen.

Green Network spiller en stor rolle for Grøn Aktivering, og formandskabet i Green Network har formandsposten i Grøn Aktiverings styregruppe. Styregruppen træffer afgørelse om tilsagn til eller afslag på ansøgninger. De regionale netværk er udnyttet i Grøn Aktivering til at informere om mulighederne i Grøn Aktivering, til idéudvikling og sammensætning af relativt komplicerede projekter. Et projekt – Miljøledelse i Vejle Amt (MI-VA) krævede samspil mellem Grøn Aktivering, private virksomheder, Teknologisk Institut, Handelshøjskole SYD, 4 a-kasser og AF i Vejle-regionen. Til gengæld fik man et velfungerende projekt med gode beskæftigelsesmæssige resultater.

Initiativer af den karakter kan naturligvis også opstå i andre egne af landet. Forskellen er, at Grøn Aktivering med sin regionale placering kan spille en aktiv rolle. Den Grønne Jobpulje må mere se til fra sidelinien og opmuntre til, at de regionale netværk arbejder for miljø og beskæftigelse. Den Grønne Jobpulje har gjort det ved at give tilskud til for eksempel nyere regionale netværk i Sønderjyllands Amt, Storstrøms Amt, Ribe Amt og de økologiske igangsættere. Endelig er Grøn Aktivering i sig selv et eksempel på, at Den Grønne Jobpulje udnytter mulighederne. Arbejdsformen, der tager udgangspunkt i netværk, har dog også sine begrænsninger, hvis inspirationen og mulighederne ikke når ud til dem, der ikke er en del af netværket.

Det gode samarbejde mellem Green Network og erhvervslivet har givet miljømæssige resultater. I Vejle Amt er der måske plads til flere projekter med miljømæssige resultater for bolig-, by- og naturområder. Fokus på en arbejdsform i netværk giver en risiko for, at det kun er de udvalgte, der kan modtage tilskud. Det skal dog understreges, at der ikke er grundlag for at mene, at der træffes usaglige afgørelser hos Grøn Aktivering.

14.3 Grøn Aktivering har bedre mulighed for at "nurse" ansøgere

Grøn Aktivering har indtil videre uddelt omkring 25 millioner kroner i perioden august 1996 til oktober 1999, hvor Den Grønne Jobpulje har fordelt 182 millioner kroner fra september 1997 til oktober 1999. I perioden har Grøn Aktivering behandlet 139 ansøgninger og Den Grønne Jobpulje 963 ansøgninger.

Forskellen i størrelsesorden og større geografiske afstande betyder, at Den Grønne Jobpulje har vanskeligere ved at opnå et nært kendskab til alle pro-

jekter, selvom ansøgerne hos Den Grønne Jobpulje generelt har følt sig godt behandlet og følt sig godt informeret om mulighederne og forløbet af sagsbehandlingen. Desuden tager Den Grønne Jobpulje i højere grad stilling til ansøgningen og opfordrer så, som en del af afslaget, ansøgeren til at vende tilbage senere.

Grøn Aktivering har som en del af sagsbehandlingen mulighed for at besøge det enkelte projekt. Den enkelte ansøger kan "nurses" mere og får enten et bedre projekt ud af processen eller når måske aldrig at sende en formel ansøgning, fordi det på forhånd kan vurderes, at der ikke kan blive et projekt.

Grøn Aktivering kan således lægge flere ressourcer i behandlingen af henvendelserne, før der bliver tale om en egentlig ansøgning, og resultatet kan ses i antallet af ansøgninger, der opnår tilskud. Hos Grøn Aktivering er det i gennemsnit knap 60% af ansøgningerne, der opnår tilskud. Hos Den Grønne Jobpulje er det omkring 40%. Teoretisk set kunne forklaringen være, at Grøn Aktivering var mindre kritisk, men det har ikke kunnet konstateres.

14.4 En snæver bestyrelse og en bred styregruppe

Bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje er på tre personer og udpeget af miljø- og energiministeren. Styregruppen for Grøn Aktivering er på 9 personer og består af en bred gruppe af repræsentanter for de parter, der har interesser i den arbejdsmarkedspolitiske indsats og grøn beskæftigelse.

Det har ikke været muligt at konstatere væsentlige forskelle i behandlingen af ansøgninger eller i prioriteringerne i beslutningerne mellem bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje og styregruppen for Grøn Aktivering. Den brede sammensætning af styregruppen betyder muligvis, at Grøn Aktivering sender signaler til en bredere målgruppe end bestyrelsen for Den Grønne Jobpulje. Det er dog ikke forskelle, som evalueringen kan give en vurdering af.

14.5 Kultur og organisation

Den Grønne Jobpulje er organisatorisk og fysisk placeret i Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen i København. Det Grønne Sekretariat opfatter sig selv som en særlig enhed i Miljøstyrelsen med egne årsrapporter, brevpapir til jobpuljen og hjemmesider.

Grøn Aktivering er en selvstændig enhed under Det Regionale Arbejdsmarkedsråd i Vejle Amt, men er organisatorisk og fysisk placeret sammen med AF i Vejle-regionen. Forskellen mellem de to ordninger kan således udtrykkes som, at Den Grønne Jobpulje med miljø som udgangspunkt arbejder med beskæftigelsesstrategier, hvor Grøn Aktivering med beskæftigelsesstrategier som udgangspunkt arbejder med miljø.

Den Grønne Jobpulje har gennem Miljøstyrelsen umiddelbar adgang til rådgivning om miljømæssige forhold. Grøn Aktivering har umiddelbar adgang til et fagligt miljø om beskæftigelse – og kan dermed positivt indgå i en dialog om og påvirke anvendelsen af de meget betydelige midler på arbejds-

markedsområdet. Det er udnyttet i flere projekter under Grøn Aktivering, hvor der ud over midlerne fra Grøn Aktivering er indgået midler fra jobtræning eller puljejob.

14.6 Diskussion om regionale netværk som spydspidser for grønne job

Der er ikke tvivl om, at der har været særlige betingelser for Den Grønne Jobpuljes engagement i Vejle Amt: Grøn Aktivering var allerede på benene i AF-sammenhæng, og Green Network har på miljøområdet givet et godt samarbejde mellem det offentlige og erhvervslivet.

Fordelene ved at organisere indsatsen regionalt er primært forbedrede muligheder for at arbejde i netværk, og hvis de regionale arbejdsmarkedsråd inddrages, at en større del af de ordinære beskæftigelsesmidler kan bidrage til flere grønne job.

15 Midtvejsevalueringens metode

En midtvejsevaluering er begrænset af, at kun få projekter er afsluttet. På den anden side kan resultaterne betragtes som strømpile, som Den Grønne Jobpulje kan tage bestik af ved fastlæggelsen af puljens praksis og prioriteringer i år 2000. Midtvejsevalueringen er planlagt med henblik på at belyse Den Grønne Jobpuljes resultater som helhed ud fra de opstillede succeskriterier. Midtvejsevalueringen beskæftiger sig med alle faser i et typisk projektforsløb fra ansøgning til de endelige resultater. Det kræver dataindsamling og viden fra mange kilder. Dette beskrives og vurderes nærmere i dette kapitel.

15.1 Evalueringens fokus: faser i et projektforsløb

Midtvejsevalueringen beskæftiger sig med alle faserne i et typisk projektforsløb:

- Ansøgningsfasen
- Sagsbehandling
- Projektforsløb
- Effekter af projekterne

Ansøgningsfasen. Temaerne for ansøgningsfasen tager for det første udgangspunkt i de projektansvarliges oplevelse af Den Grønne Jobpulje. Det er afgørende for programmet, at den rette målgruppe bliver opmærksom på programmets eksistens og muligheder for dem. Hovedspørgsmålet er her, hvordan er de kommet i kontakt med Den Grønne Jobpulje? Dernæst fokuseres på ansøgningsfasen, for eksempel: Var ansøgerne i tvivl om puljens prioriteringer og mål? Var det nemt at skrive en ansøgning? Blev kriterierne oplevet som rimelige? Dernæst behandler evalueringen formidlingsindsatsen fra Den Grønne Jobpulje.

Sagsbehandling. Evalueringen ser nærmere på Den Grønne Jobpuljes administrative procedurer, for eksempel: Har ansøgerne oplevet processen som gennemskuelig, effektiv og hurtig? Evalueringen ser tillige på sekretariatets inddragelse af erfaringer og kontakter til beslægtede ordninger, for eksempel: Hvordan sikres sammenhæng, helhed og synergieffekter på tværs af offentlige tiltag om miljø og beskæftigelse? Har sammenspillet bidraget til bedre projekter? Endelig ser evalueringen på sammenspillet mellem bestyrelsen og sekretariatet for Den Grønne Jobpulje, for eksempel: Er kriterierne for tilskud og afslag klare og konsistente? Hvordan håndteres ændringer i bevillingspolitikken?

Projektforsløb. Evalueringen ser nærmere på, hvilke barrierer projekterne er stødt på, for eksempel: Er der mønstre og fejl, der går igen? Er der bestemte typer af projekter, der har større succes og bedre effekt end andre? Har projekterne kunnet klare de formelle krav om regnskaber og afrapportering til sekretariatet? Har de projektansvarlige oplevet ordningen som smidig?

Effekterne. Evalueringen ser på effekterne af de gennemførte projekter, for eksempel: Har projekterne opfyldt de mål, de selv har opstillet? Hvordan er den samlede målopfyldelse for Den Grønne Jobpulje med udgangspunkt i succeskriterier, som opstillet i den oprindelige lovgivning, bekendtgørelse og programmerklæring? Er der positive og negative effekter, som Den Grønne Jobpulje fremover bør være opmærksom på. Succeskriterier er beskrevet tidligere i det indledende kapitel.

15.2 Evalueringens analyser

De fire temaer er belyst gennem fire analyser:

1. Analyse af de støttede projekter
2. Analyse af afslagene
3. Erfaringer fra interessenter og beslægtede offentlige initiativer
4. Sekretariatets og bestyrelsens vurderinger

De fire analyser giver indholdsmæssigt input til flere af faserne i et projekt. Eksempelvis kan analysen af afslagene både sige noget om jobpuljens prioriteringer, informationsindsats og tilfredsheden med puljens administration. Analysen af de støttede projekter giver input til alle fire temaer.

Ud over de beskrevne analyser bygger evalueringen på skriftlige kilder som eksempelvis: årsberetningerne fra Den Grønne Jobpulje, lovgrundlaget med bemærkninger, programmerklæringer, Den Grønne Jobpuljes hjemmeside, en database med samtlige projekter, avisartikler, pjecer og rapportmateriale fra de gennemførte projekter.

Samlet set giver det indsamlede materiale et godt overblik over både administration og effekter af Den Grønne Jobpulje. En midtvejsevaluering har dog et indbygget metodisk problem: Kun få projekter er afsluttet, og de er ikke nødvendigvis repræsentative for alle de projekter, der har modtaget tilskud, og som vil blive gennemført. Vurderinger, der bygger på informationer fra afsluttede projekter, kan derfor kun betragtes som en strømpil. På den anden side bygger vurderingen på det bedst mulige tilgængelige materiale og giver Den Grønne Jobpulje tid og mulighed for justeringer i praksis og prioriteringer. Det er for sent, når programmet er udløbet: Den endelige vurdering af jobpuljens effekt kan først gives ved slutevalueringen – og ideelt set først efter afslutningen af det sidste projekt.

Analyse af de støttede projekter

Analysen af de støttede projekter vil bygge på en række datakilder:

Database. Der er oprettet en database for et bedre overblik over de projekter, der har modtaget tilskud fra Den Grønne Jobpulje. Databasen opdateres med jævne mellemrum med informationer, der kommer fra Den Grønne Jobpulje. Den Grønne Jobpulje registrerer selv en mængde information i Miljøstyrelsens tilskudsadministrationssystem, men der er kun begrænsede muligheder for at få tal og rapporter ud igen.

Selvevalueringer. De projekter, der er afsluttet, indsender selvevalueringer. Selvevalueringerne består af tre dele: Et generelt evalueringsskema, et skema for hver projektdeltager samt en kort rapport.

Skemaerne blev udarbejdet i foråret 1999 i samarbejde med Den Grønne Jobpulje. Skemaerne omfatter forholdsvis mange spørgsmål og udfyldelsen af skemaerne vil i gennemsnit tage en times tid for den projektansvarlige. Udfyldelsen af skemaerne er del af den obligatoriske afrapportering fra projekterne. Fordelen ved at gøre udfyldelsen obligatorisk er dels en systematisk og komparativ indsamling af oplysninger dels en høj svarprocent. Dertil kommer, at kravet til rapportskrivning efter projektets gennemførelse er mindre, hvilket af nogle ansøgere anses som en fordel.

Der kan gennemføres en statistisk analyse på de kvantitative oplysninger og en mere kvalitativ vurdering af svarene på de mere åbne spørgsmål.

Analyserne er baseret på de projekter, der var afsluttet og havde afleveret projektskema (spørgeskema) til CASA pr. 19. november 1999. I alt 74 projekter havde afleveret, og sammen repræsenterer de et tilskudsbeløb på godt 21 millioner kroner. Det svarer til 18% af projekterne og 12% af bevillingerne.

Det er således typisk de mindre projekter, der er afsluttet og har besvaret skemaerne. Tre ud af fire skemaer er fra virksomheder, der har arbejdet med miljøstyring, svarende til, at godt 31% af miljøstyringsprojekterne har afrapporteret. Analyserne af besvarelserne kan primært give en vurdering af, hvilke resultater miljøstyringen i virksomhederne har givet og i mindre grad resultater fra andre typer.

Selvevalueringsskemaerne er netop *selvevaluering*. Der kan for nogle projekters vedkommende være tale om en positiv bias i besvarelserne, når den enkelte projektansvarlige skal vurdere eksempelvis projektets miljøresultater eller bidrag til en forbedring af den eksterne beskæftigelse på lang sigt. Besvarelserne angiver primært "bruttoeffekten" af projekterne, og det kan være vanskeligt at se af selvevalueringen, hvad Den Grønne Jobpulje har bidraget til, og hvad der alligevel ville være sket "af sig selv". Disse forbehold må holdes in mente ved fortolkningen af resultaterne.

Der er ikke kommet projektbesvarelser fra projekter iværksat i 1999. For 1998 er 16% af projekterne afsluttet, og for 1997 er der tale om 32%.

Ifølge Den Grønne Jobpulje er yderligere 14 projekter afsluttet – uden at der er indsendt et evalueringsskema fra projekterne. De har endnu ikke svaret, og Den Grønne Jobpulje har rykket for svar. Der er projekter, der har fået udbetalt de sidste penge, fordi evalueringsskemaerne ikke lå klar på det tidspunkt.

Antal bevillinger og antal afleverede projektskemaer fordelt på evalueringens typologisering

	Antal bevillinger			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	80	96	4	180
Nye virksomheder og produkter.....	11	55	27	93
Viden og netværk	15	22	25	62
Pilotprojekter.....	14	31	16	61
Øvrige	3	12	6	21
I alt.....	123	216	78	417

	Antal afleverede projektskemaer			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	34	22	0	55
Nye virksomheder og produkter.....	3	6	0	9
Viden og netværk	3	3	0	6
Pilotprojekter.....	0	1	0	1
Øvrige	0	3	0	3
I alt.....	39	35	0	74

Note: Fordeling af projekter på projektyper er foretaget i samarbejde med Den Grønne Jobpulje.

Bevillinger totalt og de afsluttede projekters bevillinger fordelt på evalueringens typologisering

	Bevillinger i mio.kr.			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	19,8	21,9	1,4	43,1
Nye virksomheder og produkter.....	8,4	29,1	11,6	49,1
Viden og netværk	9,5	9,3	12,1	30,9
Pilotprojekter.....	13,3	19,3	8,7	41,3
Øvrige	4,4	8,1	4,8	17,2
I alt.....	55,4	87,7	38,5	181,7

	Afsluttede projekter (mio.kr.)			
	1997	1998	1999	Total
Miljøstyring	8,4	5,4	0	13,8
Nye virksomheder og produkter.....	1,3	2,7	0	4,1
Viden og netværk	1,6	0,5	0	2,2
Pilotprojekter.....	0	0,3	0	0,3
Øvrige	0	0,7	0	0,7
I alt.....	11,3	9,6	0	21,1

Note: Fordeling af projekter på projektyper er foretaget i samarbejde med Den Grønne Jobpulje.

Samtidig med indsendelse af projektevalueringsskemaet er de projektansvarlige blevet bedt om at uddele et spørgeskema til de projektdeltagere, der har modtaget løn af projektet.

Det har alt i alt givet 153 svar. Vi har modtaget skemaer fra 71 projekter. De fleste projekter har indsendt 1-2 svar, et enkelt projekt har indsendt 8 og et andet 17 svar. De 100 svar (65%) kom fra projektdeltagere i miljøstyringsprojekter.

Forløbsevalueringer. Forløbsevalueringerne følger projekterne så vidt muligt fra start til slut. Målet med forløbsevalueringerne er at få en detaljeret viden om projekterne og de effekter, som ikke opfanges af telefoninterviewundersøgelser og selvevalueringen.

Forløbsevalueringerne omfatter 22 projekter og uddyber den viden, som fremstår ud fra en gennemgang af projekternes sagsmapper: skaffer viden om mulighederne og barriererne for, at projekternes mål opnås, for spredningen af resultater samt skaffer viden om sideeffekter og om tilskuddets betydning for projektets gennemførelse.

Projekterne er udvalgt, så de så vidt muligt repræsenterer forskellige typer projekter. Udvælgelsen af projekter foregår af to omgange. Hovedparten er udvalgt i foråret 1999, og det er hensigten, at de sidste projekter udvælges efter midtvejsevalueringen primo 2000.

Status for forløbsevalueringerne indtil videre samt en uddybende beskrivelse af metoden er beskrevet i et selvstændigt notat. Men midtvejsevalueringen trækker naturligvis på de resultater og erfaringer, der er gjort hidtil.

AF i Vejle-regionen. AF i Vejle har fået uddelegeret 15 millioner kroner til tilskudspuljen Grøn Aktivering. Projekterne her er evalueret særskilt af CASA. De to evalueringer er koordineret, således at afrapporteringen fra projekterne foregår på næsten enslydende skemaer. Det muliggør en sammenligning af tilskudsordningerne.

Telefoninterview. Det var oprindeligt hensigten at gennemføre et telefoninterview med 125 afsluttede projekter for at få et indtryk af de længerevarende effekter af projekterne. Det har i praksis været nødvendigt at udskyde interviewene til slutevalueringen, fordi der ikke har været tilstrækkeligt med afsluttede projekter.

Analyse af afslagene

Analysen af afslagene bygger på følgende datakilder:

Sagsgennemgang. Afslagene fra perioden sommeren 1998 til sommeren 1999 er gennemgået med henblik på vurdering af kriterierne for afslag. Samlet er afslagene for 172 projekter gennemgået. Desuden har Den Grønne Jobpulje stillet et større antal afslagsbreve til rådighed.

Spørgeskema. Der er sendt 143 spørgeskemaer til de projekter, der modtog afslag i perioden juni 1998-1999. Heraf har 74 projektansøgere returneret svar på spørgeskemaet, hvilket er en svarprocent på knap 50%. I oktober 1999 blev der udsendt en påmindelse til de projektansøgere, der endnu ikke havde svaret.

Telefoninterview. Der er gennemført telefoninterview med 16 ansøgere, der fik afslag. Formålet har været at få en uddybning af de synspunkter, der kan ligge bag afkrydsningerne i spørgeskemaet.

Erfaringer fra interessenter og beslægtede, offentlige initiativer

Programmet lægger særlig vægt på opbyggelse af samarbejde med andre offentlige initiativer for at opnå synergieffekter. Er det lykkedes? Analysen af de beslægtede offentlige initiativer giver et indtryk af Den Grønne Jobpuljes samspil og samarbejde med interessenter og beslægtede offentlige initiativer. Der bygges på to datakilder:

Skriftlige. Evalueringer og programbeskrivelse fra beslægtede offentlige initiativer. Hvilke effekter kan forventes, og hvordan er Den Grønne Jobpuljes målsætninger i forhold til andre beslægtede, offentlige initiativer? Resultatet af analysen blev sammenfattet i et notat til Den Grønne Jobpulje: "*Den Grønne Jobpuljes samspil med andre offentlige initiativer – et arbejdsnotat*", Lis Husmer, Center for Alternativ Samfundsanalyse, 1999.

To *miniseminarer* om Den Grønne Jobpulje blev afholdt i september 1999 hos Center for Alternativ Samfundsanalyse med repræsentanter for interessenter samt nøglepersoner fra beslægtede offentlige initiativer.

Sekretariatet og bestyrelsens vurderinger

Interview. Sekretariatet og bestyrelsen er blevet interviewet om alle evalueringstemaerne.

Litteraturliste

- Carl Bro a/s, Eriksen, H. & Ulhøi, J.P. (1999), Virksomhedsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse, Carl Bro a/s, Glostrup.
- Danmarks Statistik, "*Statistisk årbog 1999*", Danmarks Statistik, 1999.
- Danmarks Statistik, "*Statistikservice: Løn- og indkomststatistik*", Danmarks Statistik 1996-1999.
- Danmarks Statistik, "*Statistikservice: Arbejdsmarked*", Danmarks Statistik 1996-1999.
- Den Grønne Jobpulje, "*Beretning 1997 - Den Grønne Jobpulje*", Den Grønne Jobpulje - Miljøstyrelsen, 1998.
- Den Grønne Jobpulje, "*Årsberetning 1998 - Den Grønne Jobpulje*", Den Grønne Jobpulje - Miljøstyrelsen, 1999.
- DTI-Arbejdsliv, "*Program for rådgivning om miljøspørgsmål og arbejdsmiljø til mindre virksomheder - Evaluering af programmet*", Miljøstyrelsen, 1998.
- Erhvervsfremme Styrelsen, "*Gratis Rådgivning 1997-1998 – Rapport over anvendelsen af Erhvervsministeriets iværksætterordning – Gratis rådgivning før virksomhedsstart – i perioden 1. august 1997 til 31. december 1998*", Erhvervsfremme Styrelsen, Erhvervsministeriet, 1999.
- Erhvervsfremme Styrelsen, "*Iværksætterguide – regler og vejledning*", Erhvervsfremme Styrelsen, Erhvervsministeriet, 7. udgave 1999.
- Husmer, Lis, "*Den Grønne Jobpuljes samspil med andre offentlige initiativer - et arbejdsnotat*", CASA, 1999.
- Madsen, H.; Ulhøi, J.P. (1999), Industry and the Environment: A Danish Perspective, *Industry and Environment*, **22**, 33-37.
- Miljøstyrelsen, "*Rådets årsberetning 1997 - Orientering fra Miljøstyrelsen, nr. 8*", Miljøstyrelsen, Miljø- og Energiministeriet, 1998 (samt årsberetningerne fra de foregående år).
- Nellemann Konsulenterne og Advance, "*Evaluering af Isbryderprojektet*", Erhvervsfremme Styrelsen, Erhvervsministeriet, 1997.
- PLS Consult, "*Midtvejsevaluering af Iværksætterklippekortet*", Erhvervsfremme Styrelsen, Erhvervsministeriet, 1995.
- Sørensen, Stig Yding, "*Nye Grønne Job - evaluering af Grøn Aktivering*", CASA, 1999.
- Ulhøi, J.P.; Madsen, H.; Kjær, M. (1999), Training for Environmental Management - Industry and Sustainability (Consolidated report), Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Derudover har evalueringsgruppen haft adgang til sagsmapperne for samtlige bevilgede sager, sagsresumeeer for alle sager, samt diverse pjecer, artikler og andet materiale fra de besøgte projekter.

I kapitel 13, Samspil – erfaringer fra interessenter og andre offentlige initiativer, er desuden anvendt, internettet, pjecer og andre materialer, der beskriver de enkelte ordninger.

Interviewliste

- Andersen, Steen, SiD og bestyrelsesmedlem i Den Grønne Jobpulje.
- Balle, Christopher, sekretariatschef og projektleder for Grønt Netværk Sønderjylland.
- Bertelsen, Harry, direktør og projektansvarlig for Aurora Naturmaling.
- Bladt-Hansen, Ole, Miljøchef i Esbjerg Kommune.
- Boddum, Jens Kjærgaard, projektmedarbejder hos Afatek.
- Brandt, Astrid, ejer af Kraka Naturvarer.
- Brandt, Winnie, fuldmægtig, Gentofte Amtssygehus.
- Brockmann, Rolf, projektansøger.
- Bøje, Inge, regnskabsfører og miljøansvarlig i Næstved Autoophug.
- Clausen, Helene Dalgaard, biolog og miljø- og planmedarbejder i Hørslev Kommune.
- De Geer, Stig, direktør for Bycykelfonden.
- Eifos, Bettina, ejer og projektleder af OZ – de økologiske frisører.
- Falk, Johannes, direktør i Hvidsten Energiskov og PileByg.
- Farr, John, funktionsleder og projektleder i Københavns Amt.
- Frederiksen, Ivan, ejer og projektleder af OZ – de økologiske frisører.
- Gade, Bente, sygeplejeske, Nykøbing Mors Sygehus.
- Georg, Susse, lektor på Handelshøjskolen i København.
- Gottschalk, Uffe, ingeniør i RUF international.
- Grønbæk, Vibeke, viceborgmester i Vordingborg og bestyrelsesmedlem i Den Grønne Jobpulje.
- Gro, Vibe, projektleder i PileByg.
- Hansen, Betina Ellehauge, miljøkonsulent hos Nørskov Miljø.
- Hansen, Keld, projektansøger.
- Hansen, Peter Dorff, netværksmedarbejder for Grøn Erhvervsudvikling i Storstrøms Amt.
- Holm, Mette, fuldmægtig i Esbjerg Kommune.

- Holmberg, Jesper, administrerende direktør og projektansvarlig i Genbyg.
- Høngsmark, Kirsten, projektleder.
- Hummel, Keld, direktør i Hummel Gulvprodukter.
- Hummel, Vivian, daglig leder i Hummel Gulvprodukter.
- Iversen, Knud Anker, projektleder for ombygningen af Det Økologiske Teaterværksted.
- Jelsøe, Vagn, sekretariatsleder i Den Grønne Jobpulje.
- Jensen, Ebba, miljøkoordinator og projektleder, Nykøbing Mors Sygehus.
- Jensen, Einer, administrerende direktør og projektansvarlig i Revacentret i København.
- Jensen, Tove, fuldmægtig i Den Grønne Jobpulje.
- Jørgensen, Camilla, direktør for Nørskov Miljø.
- Jørgensen, Finn Østergaard, specialkonsulent, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Jørgensen, Lars K., direktør Egen Vinding & Datter.
- Jørgensen, Tom, grøn guide, Københavns Miljø- og Energikontor.
- Karup, Tine, miljømedarbejder, Københavns Amt.
- Kidmose, Vibeke, kontorassistent, Nykøbing Mors Sygehus.
- Kværnø, Regner, Netværkskoordinator for Grøn Erhvervsudvikling i Storstrøms Amt.
- Larsen, Flemming, Ribe Kommune.
- Larsen, Per K., direktør i Kooperativt Ide Center.
- Larsen, Preben, destinationschef, Destination Himmerland.
- Lunde, Jes, MF for SF, formand for Den Grønne Jobpulje.
- Lyck, Niels, projektleder, Agenda 21/Affald på Islands Brygge.
- Lægård, Jørgen, adm. direktør i DOR Århus A/S.
- Madsen, Bent Gasberg, Gasberg Marketing.
- Madsen, Kim, daglig projektleder for serviceordningen for bycykler.
- Madsen, Per, projektleder i Herning Kommune.
- Mørup, Jimmy, Sats Design.
- Nielsen, Karen Marie, økonoma, Nykøbing Mors Sygehus.
- Nørgaard, Kirsten, projektleder, Destination Himmerland.
- Olsen, Per, Projektleder i Sats Design.
- Petersen, Flemming Bo, fuldmægtig i Den Grønne Jobpulje.
- Petersen, Inger, kommunikationskoordinator, VækstFonden.
- Rasmussen, Birthe, projektansvarlig hos Hummel Gulvprodukter.

- Ravnsbæk, Poul, projektleder i Skov- og Naturstyrelsen.
- Rettig, Morten, Centerleder i Den Grønne Tråd, Odense.
- Sall, Claus, medarbejder hos Tinta.
- Sall, Hanne Kjeldsen, ejer af Tinta.
- Schaff, Lennart, direktør hos Dansk Auto Genbrug.
- Skårup, Jørgen, direktør og projektleder hos Afatak.
- Spanggard, Jacob, sygehusdirektør, Nykøbing Mors Sygehus.
- Steward, Hamish, projektansøger.
- Sørensen, Pia Lyngø, projektansøger.
- Utzon, Jan, afdelingslæge, Gentofte Amtssygehus.
- Vulcan, Johnny, projektansøger.
- Wennerberg, Bente, chefsygeplejeske og daglig projektleder, Gentofte Amtssygehus.
- Ørdsahl, John, konsulent hos Kooperativt Ide Center.

Deltagere i to miniseminar om grøn beskæftigelse:

- Balle, Christopher, Sønderjyllands Amt.
- Christiansen, Kim, formand for miljøudvalg, Ingeniørforeningen i Danmark.
- Dalby, Knud, virksomhedsrådgiver, TIC København-Frederiksberg.
- Dalum, Vibeke, afdelingsleder i Friluftsrådet.
- Eriksen, Hanne, konsulent for Miljøstyrelsen.
- Hanneslund, Lise, konsulent, TIC Århus.
- Henriksen, Klaus, Økologiske Igangsættere.
- Iversen, Knud Anker, grøn guide, Høje Taastrup Miljø- og Energicenter.
- Jelsøe, Vagn, Den Grønne Jobpulje.
- Jensen, Tove, Den Grønne Jobpulje.
- Jørgensen, Camilla, direktør, Nørskov Miljø.
- Jørgensen, Lars K., direktør, Egen Vinding & Datter.
- Jørgensen, Tom, grøn guide, Københavns Miljø- og Energikontor.
- Lauridsen, Anne G., Strukturdirektoratet.
- Møller, Claus Nue, AF Vejle.
- Pedersen, Flemming, Den Grønne Jobpulje.
- Strunge, Lars, konsulent, Ingeniørforeningen i Danmark.

Øvrige inviterede til miniseminar:

- Andersen, Claes Lyngholm, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Bentzen, Mogens R., Herning Kommune.
- Büchert, Erik, Møns Turist Bureau.
- Bukbjerg, Poul, VækstFonden.
- Bünger, Jan, Energistyrelsen.
- Jørgensen, Christian Ege, sekretariatsleder i Det Økologiske Råd.
- Jørgensen, Finn Østergaard, specialkonsulent i Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Larsen, Jesper Lund, miljøkonsulent i SiD.
- Larsen, Per K., direktør Kooperativt Ide Center.
- Madsen, Hardy, Erhvervsfremmestyrelsen.
- Sall, Hanne Kjeldsen, ejer af Tinta.
- Schrøder, Lars, Århus Kommunale Værker.
- Telcs, Ulla Hansen, Dansk Industri.
- Tingsøe, Erik, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Vinten, Vibeke, kontorchef i Kommunernes Landsforening.

Bilag 1

Formål og målgruppe for Den Grønne Jobpulje og 10 beslægtede ordninger.

Ordning	Formål	Målgruppe
Den Grønne Jobpulje	Fremme miljø, natur og beskæftigelse <ul style="list-style-type: none">at inspirere til at tænke beskæftigelse ved miljøopgaver, og fremme løsningen af miljønaturopgaver i beskæftigelsesprojekter.	Virksomheder, institutioner, myndigheder, organisationer og enkeltpersoner – gerne sammenslutninger/netværk. Projekter, der efterfølgende forventes at være økonomisk selv bærende med udsigt til varig beskæftigelse, og projekter der præsenterer noget miljømæssigt nyskabende.
1. Den Grønne Fond	Fremme miljø og bæredygtig udvikling samt beskæftigelse ved de grønne guider <ul style="list-style-type: none">at fremme befolkningens engagement i en miljøvenlig og økologisk udvikling.at støtte handlingsorienteret folkeoplysning, der kan påvirke vores livsstil til mindre belastning af miljøet og naturen.	Institutioner, myndigheder, organisationer, foreninger og enkeltpersoner – gerne sammenslutninger/netværk. Projekter, der påvirker livsstilen i retning af større ressourcebevidsthed og beskyttelse af naturens mangfoldighed – gerne enkeltstående projekter og arrangementer.
2. Miljøisbryder	Fremme miljø, arbejdsmiljø og beskæftigelse <ul style="list-style-type: none">at give virksomheder mulighed for at komme et skridt videre på miljø- og arbejdsmiljøområdet ved ansættelse af højtuddannede arbejdsløse.	Små og mellemstore danske privatejede virksomheder i handel, service og fremstilling – gerne netværk, der ikke har haft højtuddannede ansatte med miljø- og arbejdsmiljø mæssig baggrund til det miljø- og arbejdsmiljø mæssige arbejde. Udviklingsprojekter, der kan bringe virksomheden et skridt videre på miljø- og arbejdsmiljø området.
3. Genanvendelse og Renere Teknologi	Fremme miljø <ul style="list-style-type: none">at formindske forurening og sikre bedre udnyttelse af ressourcerne.	Virksomheder, institutioner, myndigheder, organisationer, foreninger, konsulenter, rådgivere, videnscentre og enkeltpersoner – gerne sammenslutninger/netværk. Udrednings-, udviklings-, formidlings- og informationsprojekter og i særlige tilfælde forsøgs- og demonstrationsanlæg.

Formål og målgruppe for Den Grønne Jobpulje og 10 beslægtede ordninger.

Ordning	Formål	Målgruppe
4. Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø	Fremme miljø, arbejdsmiljø og beskæftigelse <ul style="list-style-type: none"> • at yde tilskud til mindre virksomheder, som ønsker at gennemføre en systematisk miljø- og arbejdsmiljøindsats i forbindelse med ansættelse af en medarbejder. 	Små og mellemstore virksomheder inden for industri, håndværk og serviceerhverv. Projekter, der ønsker at gennemføre en systematisk miljø- og arbejdsmiljøgennemgang.
5. Program for Miljøstyring og Miljørevision	Fremme miljø <ul style="list-style-type: none"> • at lette arbejdet med at indføre miljøstyring for især små og mellemstore virksomheder. 	Små og mellemstore virksomheder for 21 udvalgte brancher Projekter, der kan lette arbejdet med at indføre miljøstyring, derudover projekter der kan fremme virksomhedernes muligheder for at deltage i EMAS. 3 typer af aktiviteter; information, udvikling af uddannelsesforløb og – materialer samt udvikling og afprøvning af værktøjer og metoder.
6. Program for Renere Produkter	Fremme miljø – fremme både miljø og beskæftigelse ved kompetenceopbygning <ul style="list-style-type: none"> • at styrke udvikling og afsætning af renere produkter – dvs. forebygge miljøbelastninger i hele livscyklus, • at styrke udviklingen af systemer, der kan forbedre håndteringen af det affald, der opstår gennem produkternes livscyklus, herunder genanvendelse. 	Virksomheder, selskaber, foreninger, organisationer og offentlige myndigheder. Projekter der kan styrke udvikling og afsætningen af renere produkter, dvs. forebyggelse af miljøbelastninger i hele livscyklus, herunder affaldshåndteringen. Udviklingsordning støtter udrednings-, udviklings- og formidlingsprojekter i forbindelse med vidensopbygning, produkt- og markedsudvikling samt affald og genanvendelse. Kompetenceordning miljøledelse + offentlige grønne indkøb miljømærkeordning støtter dokumentationsaktiviteter knyttet til ansøgning om miljømærke.
7. Omlægning til Økologiske Produkter	Fremme miljø <ul style="list-style-type: none"> • at fremme økologiske indkøb i køkkener og kantiner i kommuner og amter, • at styrke grundlaget for et offentligt-privat samspil omkring udviklingen af økologisk indkøbspolitik, forbrug og indkøb. 	Kommuner, amter, amtskommunale og kommunale institutioner – gerne samarbejde eller tværgående med grossister, leverandører, brancheforeninger, undervisningsinstitutioner m.v. Projekter, der fremmer omlægningen til økologiske fødevarer i institutioner og storkøkkener.

Formål og målgruppe for Den Grønne Jobpulje og 10 beslægtede ordninger.

Ordning	Formål	Målgruppe
8. Gratis rådgivning/iværksætterklippekort	<p>Fremme beskæftigelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • at øge iværksætternes mulighed for at overleve med deres virksomheder. 	<p>Iværksættere for klippekortordningen – inden for 6 måneder efter etablering af egen virksomhed, for iværksætterordningen – før etablering af egen virksomhed.</p> <p>Projekter, der øger iværksætterens muligheder for at overleve med deres virksomheder</p>
9. VækstFonden	<p>Fremme beskæftigelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • at hjælpe/kvalificere lederne af små og mellemstore virksomheder til at realisere deres visioner om vækst. 	<p>Små og mellemstore virksomheder.</p> <p>Projekter, der hjælper til at realisere visioner om vækst, forprojekter, udviklingsprojekter og anlægsprojekter kan støttes på forskellig vis .</p>
10. Arbejdsmarkedsråd	<p>Fremme beskæftigelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • at fremme tilpasningen mellem udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet, • at tilrettelægge en regional arbejdsmarkedsindsats og dermed bidrage til at sikre et mere vel fungerende arbejdsmarked. 	<p>Virksomheder og arbejdsledige.</p> <p>Indsats for at understøtte væksten i samfundet ved at sikre et grundlag for vækst i beskæftigelsen.</p> <p>To hovedformål, dels at bidrage til at virksomhederne på både kort og lang sigt kan få de medarbejdere, der er brug for, dels at forebygge og afhjælpe langtidsledige.</p>

Bilag 2

Tidsforløbet for Den Grønne Jobpulje og beslægtede ordninger.

Ordning	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Den Grønne Jobpulje			x	x	x	x		
1. Den Grønne Fond	xx	x	x	x	x	x	x	x
2. Miljøisbryder				x	x	x		
3. Genanvendelse og renere teknologi	xx	x	x	x				
4. Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø	xx	x	x					
5. Program for Miljøstyring og Miljørevision	x	x	x	x	x			
6. Program for Renere Produkter					x	x	x	x
7. Omlægning til Økologiske Produkter			x	x	x	x		
8. Gratis rådgivning/ iværksætterklippekort	x	x	x	x	x	x		
9. VækstFonden	xx	x	x	x	x	x	x	x
10. Arbejdsmarkedsråd	xx	x	x	x	x	x	x	x

xx = ordningen er fra før 1995

Bilag 3

Den Grønne Jobpulje og beslægtede ordninger opstillet ud fra deres primære sigte; beskæftigelse – miljø og beskæftigelse – miljø, endvidere samlet oversigt over økonomi for de tre kategorier – beregnet som summen af midler i 1997-99.

Beskæftigelse			Miljø og Beskæftigelse			Miljø		
<ul style="list-style-type: none"> - Gratis rådgivning/iværksætterklippekort - VækstFonden - Arbejdsmarkedsråd/AF 			<ul style="list-style-type: none"> - Den Grønne Jobpulje - Den Grønne Fond (grønne guider) - Miljøisbrydere - Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø - Renere Produkter (kompetenceordning) 			<ul style="list-style-type: none"> - Den Grønne Fond (projekter) - Genanvendelse og Renere Teknologi - Miljøstyring og Miljørevision - Renere Produkter (udviklingsordningen og miljømærkeordningen) - Omlægning til Økologiske Produkter 		
1997	1998	1999	1997	1998	1999	1997	1998	1999
7,25 mia. kr.	7,05 mia. kr.	9,35 mia. kr.	159 mio. kr.	95 mio. kr.	100 mio. kr.	144 mio. kr.	118 mio. kr.	124 mio. kr.

Bilag 4

De økonomiske rammer (opgjort i mio. kr.) for Den Grønne Jobpulje og beslægtede ordninger.

Ordning	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Den Grønne Jobpulje			125	60	60	60		
1. Den Grønne Fond	25	50*1	50*1	50*1	45*2	45*2	20	20
2. Miljøisbryder				10	10	10		
3. Genanvendelse og renere teknologi	69,8	73,4	83,1*3	60,2				
4. Rådgivning om Miljø og Arbejdsmiljø	33,5	27	9,3*4					
5. Program for Miljøstyring og Miljørevision	20	30	30	30	10			
6. Program for Renere Produkter					71,2	73,9	74,4	74,4
7. Omlægning til Økologiske Produkter		3,9	5,9	2,9*5	26,8*5			
8. Gratis rådgivning/ iværksætterklippekort	*6	*6	40*6	40*6	40*6	40		
9. VækstFonden	ca. 313*7	Ca. 313*7	ca. 313*7	ca. 313*7	ca. 313*7	ca. 300	ca. 300	ca. 300
10. Arbejdsmarkedsråd	4.6 mia.	6,5 mia.	6,9 mia.	6,7 mia.	ca.9 mia.			

*1 = Heraf ca. ½ til projekter & ½ til grønne guider.

*2 = Heraf 25 mio. kr. til projekter & 20 mio. kr. til grønne guider.

*3 = Hertil 9,3 mio. kr. er overført til 4. Rådgivning om miljø og arbejdsmiljø.

*4 = De 9,3 mio. kr. er overført fra 3. Genanvendelse og renere teknologi.

*5 = Der er i 1997 afsat 39,3 mio. kr. over 4 år. Medio 1999 er brugt i alt 12,7 mio. kr. De midler der ikke anvendes i 1999 overføres til år 2000.

*6 = Gratis rådgivning er ca. 40 mio. om året, der er ikke medtaget tal for iværksætterklippekort.

*7 = Kuvsekapital ca. 4 mio. kr., anlægskaution ca. 9 mio. kr. og udlån ca. 300 mio. kr.